SILVIU ANGELESCU

CALPUZANII

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1987

Coperta de Sorin Sergentu

CUPRINS

CALPUZANII

roman

răstălmăcit pe româneşte dintr-o limbă necunoscută de

Silviu Angelescu

(1. Desluşiri)

Întîmplarea de la care-au pornit toate a avut loc în urmă cu şapte ani, mai exact la 15 octombrie 1978. Locuiam pe atunci într-o veche casă boierească din apropierea Cişmigiului, într-o cameră destul de mare, deşi cam întunecoasă din cauza ferestrelor înguste şi a pereţilor acoperiţi cu demodate boiserii. Îmi plăceau, totuşi, panourile din lemn întunecat de vreme, care aveau şi un rost practic : cîteva dintre ele disimulau dulapuri foarte potrivite pentru haine şi cărţi, eliberîndu-mi camera de multe mobile inutile. Într-unul din dulapuri, condus de jocul ciudat al hazardului, am descoperit manuscrisul acestor pagini.

Cineva îmi dăruise, pentru colecţia mea, o veche monedă romană care, în timp ce-mi aşezam hainele în dulap, a alunecat din buzunarul unde-o uitasem şi, după ce s-a rostogolit pe placa de lemn, a dispărut printr-o crăpătură. Ca să o pot recupera, am demontat panoul din partea de jos a dulapului. Moneda era acolo, lîngă perete, dar, aplecîndu-mă s-o ridic, m-am dezechilibrat şi-a trebuit să mă sprijin cu mîna de podea. În clipa următoare, surprins, am văzut cum, sub ochii mei chiar, se deschidea capacul unei ascunzători, nu prea adînci, pe fundul căreia lucea întunecat abanosul celei mai frumoase casete orientale pe care-am privit-o vreodată. Explicaţia era simplă şi, oarecum, în spiritul epocii cînd

fusese construită casa. Una dintre piesele de lemn ale parchetului, cea pe care mă sprijinisem, căci acolo se oprise micul disc de argint, elibera prin apăsare zăvorul trapei ce se ridica împinsă de un resort.

Caseta am deschis-o destul de greu pentru că broasca, ruginită, refuza cu înverșunare să se supună vreunei chei. Cînd, după multe eforturi, am reușit să-i ridic capacul, un miros greu de mucegai s-a răspîndit în cameră : venea de la un vraf de hîrtii năpădite de o grețoasă colonie de ciuperci fumurii, translucide, peste care, jucînd — cum am crezut atunci — rostul unui presse-papier, se afla un vechi pistol cu cremene, de atelier balcanic, ornamentat cu bronzuri înverzite de cocleală. Pistolul acela, după ce l-am curățat, l-am păstrat multă vreme pe peretele biroului, alături de o sabie căzăcească, fără teacă. Avea arcul cocoșului rupt și țeava, în interior, mîncată de rugină, dar oțelul damaschinat și ferecăturile din bronz aurit mai păstrau încă o parte din trecuta lui frumusețe. Cu un vîrf ascuțit, pe partea interioară a patului, erau scrijelite mărunt cîteva litere grecești : Σωτήρη.

Am crezut un timp — nu descifrasem încă manuscrisul — că era vorba despre o deviză magică, o formă coruptă a grecescului *soteria* ce-nseamnă *mîntuire, salvare*. Acum, după ce am descifrat manuscrisul, cred altceva : inscripția trebuia citită Sotir. Nu era o deviză magică, ci un însemn al proprietății, Sotir fiind numele fostului stăpîn al armei. Ascuns la un loc cu manuscrisul, vechiul pistol cu cremene nu era un simplu presse-papier, ci o relicvă păstrată pentru adevărata ei valoare, de a garanta adevărul întîmplărilor povestite în paginile manuscrisului.

Luni de zile, manuscrisul m-a derutat și, într-un fel, m-a umilit. Deși redactat cu caractere punice, ce-mi erau, oarecum, familiare, limba era una cu totul necunoscută. Dezlegarea enigmei mi-a cerut mulți ani de muncă, dar prețul nu mi s-a părut prea mare pentru că ajunsesem la certitudinea că sînt autorul unei uluitoare descoperiri — manuscrisul reprezenta unicul document scris în limba paleosarmatică !

Din întregul manuscris, un in folio, am recuperat numai 240 de pagini. Ultima filă, numerotată de autor cu chirilice, poartă însă, în colțul din dreapta, sus, o altă cifră, 288, care spune destul despre ce s-a pierdut. Umezeala și mucegaiul transformaseră primele și ultimele pagini într-un fel de pastă urît mirositoare pe care, cu tot regretul, am fost nevoit s-o înlătur. Pe atunci bănuiam doar un lucru ce s-a confirmat ulterior — timpul distrusese orice posibilitate de a mai căpăta vreo indicație cu privire la identitatea autorului, la data și locul scrierii. Cea mai mare parte a manuscrisului se păstrase, totuși, într-o stare destul de bună. Cu excepția cîtorva pasaje, care n-au putut fi descifrate din cauza degradării, lacunele sînt puține. Marginea din dreapta paginii, deși atinsă de mucegai, a permis lectura, sensul, de cele mai multe ori, putînd fi controlat cu ajutorul contextului. S-au strecurat, poate, și unele lecțiuni greșite, puține, sper, și oricum, explicabile prin starea manuscrisului.

Textul era ortografiat cu cerneală violetă, fanată, pe hîrtie gălbuie, cu granulație fină, dar neomogenă, purtînd în filigran un inorog închis într-un romb dublu. Am putut stabili că aceasta a fost emblema sub care și-a pus în vînzare produsul, în perioada 1801-1820, moara de hîrtie deschisă la Văcăreștii de Răstoaca de pitarul Vanghele, fratele serdarului Salomiade sin Doviţe ot Vlășceni. Primele 124 de pagini cuprindeau o gramatică a limbii paleosarmatice; ultimele 116 file, cu aceeași cerneală și aceeași caligrafie, conțineau cronica unor întîmplări din timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni.

Ar fi indecent să povestesc cu cîte dificultăți am fost confruntat pentru a descifra manuscrisul. Operația nici nu ar fi fost posibilă dacă autorul n-ar fi avut obiceiul de a dubla unele pasaje, destul de lungi uneori, cu echivalentul lor în grecește, imprimîndu-le astfel valoarea unor juxte. Am repetat în felul acesta experiența lui Champollion, însă fără avantajul eruditului francez de a lucra cu inscripții dăltuite în granit. N-am amintit de Champollion pentru a sugera o comparație avantajoasă pentru mine, în spatele ei trebuie căutată nu vanitatea, ci tristețea. Și iată de ce: la 4 martie 1985, țin minte

bine acea zi, am încheiat traducerea integrală a straniului manuscris. În ziua aceea m-a vizitat un vechi prieten, medic, care, văzîndu-mă obosit, a insistat să mergem în oraș pentru a lua masa la un restaurant. La rîndul meu, am ținut să-i dăruiesc o copie a traducerii. Nu am lipsit decît două ore.

Cînd am coborît din lift, locatarii apartamentului de jos, neliniștiți, sunau la ușa mea. M-am grăbit să deschid. În hol apa se rostogolea în valuri murdare și fierbinți. De fapt, nu era apă, ci, în limbajul de specialitate, „agent termic" de la un calorifer spart. Nenorocirea s-a produs în biroul meu. Șuvoiul fierbinte țîșnea din radiator cu o presiune căreia nu-i rezistaseră decît mașina de scris și vechea mea scrumieră șlefuită dintr-o agată grea, vineție. Celelalte lucruri de pe birou, măturate de jet, pluteau pe valurile negre și agitate. În timp ce închideam robinetul am zărit și manuscrisul. Nu mai era decît un ghem păstos, inform, zdrențuit, pe care apa fierbinte, furioasă încă, îl izbea de pereți, de mobile, desăvîrșind o distrugere deja împlinită. Hîrtia, veche de aproape două sute de ani, fusese pur și simplu dizolvată. Am cules din valuri cîteva file ce păreau să fie într-o stare mai bună — puteau fi citite încă, dar nu erau decît dactilograma traducerii. Nu le-am păstrat. Vechiul meu prieten, medicul, mi-a înapoiat copia pe care i-o dăruisem. Am ezitat îndelung înainte de a o preda editurii.

Dificultăți de ordin tehnic mă împiedică, deocamdată cel puțin, să public și textul gramaticii ce constituie, cum am mai spus, prima parte a manuscrisului. Pentru cea de a doua parte a manuscrisului am ales un titlu mai mult sau mai puțin convențional, *Calpuzanii,* și un subtitlu ce sună, probabil, destul de ciudat. Spre a nu mi se atribui o intenție ironică, sînt tentat să mă explic. Traducerea de față, deși completă, este imperfectă. Dar nu imperfecțiunea determinată de starea manuscrisului m-a făcut să includ în subtitlu cuvîntul *răstălmăcire.* "A răstălmăci" înseamnă „a întoarce pe dos", dar și „a interpreta eronat". Să lămurim, în primul rînd, de ce „a întoarce pe dos" exprimă, destul de exact, o caracteristică a acestei traduceri. Autorul cronicii, deși

stăpînea nu numai limba paleosarmatică, ci și greaca, turca, slavona și latina, și-a compus inițial povestirea în limba română. Manuscrisul, cum lesne vor înțelege cititorii, nu era decît o *traducere* cu ajutorul căreia erau ilustrate, ca o anexă a gramaticii, caracteristicile limbii paleosarmatice. Traducerea mea, din acest motiv, nu face altceva decît să recupereze forma *originalului*, „întorcînd pe dos" versiunea intermediară. În mod firesc, am căutat să mențin traducerea cît mai aproape de particularitățile limbii române de la sfîrșitul secolului XVIII. Pentru a explica de ce și celălalt sens, „a interpreta eronat", se potrivește acestei traduceri, trebuie să deschidem o paranteză mai lungă referitoare la o altă, aparentă, impropietate de sens nu strecurată, ci păstrată în subtitlu : „limbă necunoscută".

„Tradus dintr-o limbă necunoscută" nu înseamnă — cum se vor grăbi să se facă a-nțelege spiritele critice nu tocmai bine intenționate — că este vorba despre o limbă necunoscută *traducătorului!* Paleosarmatica va rămîne cel puțin pînă în momentul cînd voi publica cea de a doua parte a manuscrisului, gramatica, însoțită de un dicționar, o limbă *necunoscută,* în sensul cel mai exact al cuvîntului. Deși Herodot, *Istorii,* IV, CXVII, și Strabon, *Geografia,* VIII, 12, confirmă faptul că în lumea antică existența acestei limbi era cunoscută, nici unul, nici altul nu reține vreo caracteristică privitoare la identitatea limbii paleosarmatice. Platon, *Phaidros,* 229, c-e, la rîndul lui, îi amintește existența, dar într-un pasaj în care exemplifică, destul de încîlcit, condiția *himerelor.* Platon, cum i se întîmplă adeseori, se înșela. Iată, fără abuz de amănunte, cîteva dintre caracteristicile acestei limbi, necesare cititorului pentru o mai corectă înțelegere a textului :

Paleosarmatica este o limbă prebabelică, aglutinantă, care, cu ajutorul unui mare număr de prefixe, adăugate unui radical, exprimă ideea de gen, număr, caz, mod, timp, persoană etc. Dar să urmărim un exemplu : în paleosarmatică, echivalentul românescului *om* este *veg. Veg* nu are numai sensul de *om,* ci și de *bărbat.* Femininul se formează de la același radical care primește pre-

fixul „a-“, avînd valoarea de marcă a femininului : „*aveg* înseamnă, deci, femeie, în timp ce *veg* înseamnă *bărbat*, atunci cînd nu are sensul generic de *om*. Alte două prefixe, „el-“ și „es-“, adăugate radicalului, întotdeauna în poziție inițială față de prefixul de gen, au valoarea de articol hotărît, „el-“, și articol nehotărît, „es-“. *Elveg* înseamnă, prin urmare, *bărbatul*, iar *esveg* s-ar traduce *un bărbat*. Pluralul este exprimat cu ajutorul altui prefix, „d-“, folosit atît pentru masculin, cît și pentru feminin. Atunci cînd articolul, hotărît sau nehotărît, este precedat de marca pluralului, „d-“, își schimbă sensul, încît forma *desaveg* trebuie s-o interpretăm ca însemnînd *niște femei*, după cum *desveg* înseamnă *niște bărbați*. Desigur, cu articol hotărît, vom înțelege prin *delveg bărbații*, iar prin *delaveg femeile*. Flexiunea cazuală este realizată, într-un mod asemănător, cu ajutorul unor prefixe. Funcția de subiect pe care, în limba română, o indică nominativul este anunțată, în paleosarmatică, cu ajutorul prefixului „ma-“, semnul nominativului ; funcția de obiect direct, corespunzătoare acuzativului, este marcată cu ajutorul prefixului „ca-“.
Situația verbului nu este diferită. *A avea*, în paleosarmatică, se spune *tîr*. Aspectul negativ este construit prin adăugarea prefixului „me-“, însemnînd *nu*. *Metîr*, prin urmare, numește starea negativă, *a nu avea*. Orice verb, în paleosarmatică, se acordă în gen și număr cu substantivul pe care-l determină, primind, pentru a realiza acordul, atît prefixul marcă a femininului, „a-“, cît și prefixul marcă a pluralului, „d-“. *Ametîr* este o formă care ne atrage atenția că cel ce *nu are* este o *femeie*, datorită prefixului marcă a femininului, „a-“, pe cîtă vreme forma *metîr*, unde marca este ø, ne indică faptul că cel ce *nu are*, să nu uităm de existența prefixului de negație „me-“, este un *bărbat*. Acordul cu pluralul presupune adăugarea prefixului „d-“, marcă a pluralului : *dametîr*. Marca prezentului este, fără excepții, prefixul „ra-“, iar marca modului indicativ este prefixul „to-“, întotdeauna antepus față de marca timpului : *toradametîr*. Ideea de persoană este marcată cu ajutorul a numai trei prefixe : „az-“, pentru persoana întîia, „bez-“ pentru persoana a doua, și „uz-“, pentru per-

soana a treia. Nu există prefixe specializate pentru formele de plural, deoarece prefixul „d-“, marca pluralului, face distincția între *eu vs noi, tu vs voi* și *el (ea) vs ei (ele).*

Forma *uztoradametîr,* descompusă în elementele sale componente, uz-to-ra-d-a-me-tîr, ne ajută să înțelegem că *ele nu au,* fiind vorba despre verbul *a avea* (tîr) la forma negativă (me-), feminin (a-), plural (d-), prezent (ra-), indicativ (to-) persoana a treia (uz-). Exemplele analizate sînt suficiente pentru a construi cîteva propoziții în limba paleosarmatică, spre a ilustra și implicațiile sintactice și semantice ale acestei limbi. Construcția *Madelveg uztoradmetîr caesaveg* nu trebuie confundată cu *Maelaveg uztoradametîr caesveg,* deoarece prima se traduce prin *bărbații nu au niște femei,* în vreme ce a doua înseamnă *femeile nu au niște bărbați.*

Vom încheia aici acest excurs, spre a nu-l transforma într-o erudită și aridă analiză lingvistică. Totuși, considerăm necesare și cîteva explicații în legătură cu posibilitățile expresive ale limbii paleosarmatice, de natură să pună în lumină anumite particularități de viziune și stil ale lucrării, dar și să justifice unele obscurități ale traducerii noastre. Două verbe, *mîr,* însemnînd *a rîde, a lua peste picior,* și *cîr*, al cărui echivalent, aproximativ, ar fi românescul *a nega,* dar și *a contesta, a întoarce pe dos, a răstălmăci,* joacă un rol deosebit de important în sistemul limbii paleosarmatice, intrînd în componența unui uriaș număr de expresii. Regimul acestor verbe este, oarecum, asemănător cu cel al auxiliarelor românești *a fi* și *a avea.*

Această caracteristică a limbii paleosarmatice, dezvăluind o atitudine de asumare a lumii și un tip de sensibilitate cu totul particular, este strîns legată, cum am putut deduce din analiza puținelor elemente cunoscute, de strania mitologie paleosarmatică. În modul cum își reprezenta lumea această mitologie, *rîsul* și *negația* jucau un rol fundamental. Mitul cosmogonic al paleosarmaților — ce ne este cunoscut, deoarece era reprodus într-unul din paragrafele *Gramaticii* — spune că întreaga lume vizibilă a fost făcută de un zeu, Mnemintamagu, nume ce

s-ar traduce, cu aproximație, prin *Forma-avidă*. Mnemintamagu era unicul născut al unui cuplu mitic : Aremondorotamagu, *Timpul-veşnic*, și Toremondorotamagu, *Întinderea-nesfîrşită*. Răzvrătindu-se împotriva părinților, Mnemintamagu și-a construit propriul lui imperiu, după ce și-a ucis Tatăl și Mama, deci în urma unui paricid. Din cadavrele părinților, Mnemintamagu, simțindu-se singur, a creat lumea formelor finite. Actul creației s-a dovedit a fi imperfect, deoarece *substanța* din care Mnemintamagu a modelat formele lumii finite și-a păstrat însușirile inițiale : *eternitatea* și *ilimitarea*. Lumea formelor *finite* s-a dovedit a fi, în egală măsură, o lume a formelor *trecătoare*, nestatornice. Formele, imaginate de Mnemintamagu spre a imprima o ordine Veșniciei și Nesfîrșitului, fiind însăși *esența* zeului, intrau în conflict cu atributele materiei modelate. *Substanța*, alterînd *forma*, a transformat imperiul lui Mnemintamagu într-un simbol al vanității. Dizolvînd formele, generînd neașezarea, Aremondorotamagu și Toremondorotamagu răstălmăcesc gesturile și intențiile lui Mnemintamagu, rîzîndu-și de neputința celui ce a crezut că-i poate ucide sau stăpîni.

Se înțelege că, în mitologia paleosarmaților, divinitățile adorate erau Aremondorotamagu și Toremondorotamagu în vreme ce fiul răzvrătit era mai degrabă un simbol al suficienței și al vanității. Totuși, viața rituală a paleosarmaților pare să fi avut la bază acte de o mai mare complexitate, oscilînd între atitudinile dualiste și cele duplicitare. Dacă, intuind esența perechii divine la a cărei condiție, corporal, participau, paleosarmații se puneau cu divinitatea pasivă într-o relație de comuniune, relația în care intrau cu Mnemintamagu, divinitatea activă, era mai degrabă una de complicitate. Adoratori ai substanței monadice, veșnică și fără sfîrșit, paleosarmații disprețuiau lumea formelor amăgitoare, finită și efemeră, ce-i fragmentase unitatea și-i distrusese armonia. Conflictul dintre cele două ipostaze ale sacrului — substanța pasivă și forma activă — trebuie să-l înțelegem de fapt ca pe o expresie a tipului psihic paleosarmat pentru care *rîsul* și *negația* erau nu numai două atitudini existențiale, ci și elementele funda-

mentale ale sistemului lor ideologic, operînd cu concepte sensibile. Rîsul, al cărui resort profund trebuie să fi fost legat de sentimentul de participare mistică la eternitate şi nemărginire, era o modalitate de eliberare pentru paleosarmaţi. Puteau astfel să se sustragă logicii imediate ce controlează realitatea practică şi reuşeau, la modul metafizic, să depăşească mizeria ontologică. Este greu să înţelegem astăzi cum de era posibilă concilierea acestei atitudini care sub aspect estetic gravitează în orbita *comicului* cu cealaltă, constînd în negaţie, în contestaţie, ce pare să aparţină unei puternice zone a *tragicului*.

Particularitatea textului tradus în paginile ce urmează constă în aceea că autorul îşi însuşise nu numai limba paleosarmatică, ci şi *ideologia* acestei limbi, fundamental diferită de ideologia limbii române. Există o relaţie, deloc întîmplătoare, între cele două verbe cu o atît de mare frecvenţă în limba română — *a fi* şi *a avea* — şi tipologia personajului din literatura română, tipologie reductabilă la două mari categorii : eroii lui *a fi* şi eroii lui *a avea*. Logica limbii paleosarmatice, imprimată de mitologia ce sta la baza ei, este, cum am văzut, diferită şi explică dificultatea de echivalare a perspectivei epice. Iată, închizînd paranteza, de ce şi cealaltă semnificaţie a lui „a răstălmăci“ — am în vedere cel de al doilea sens, „a interpreta eronat“ — nu este folosită în chip deplasat în subtitlul ediţiei. Nu o dată, dificultăţile de echivalare, ţinînd de spiritul diferit al celor două limbi, au avut drept consecinţe fireşti fie anumite obscurităţi în versiunea românească, fie chiar îndepărtări, mai mari sau mai mici, faţă de sensul din original. În ultimă instanţă, paginile ce urmează, cu toate limitele lor, rămîn o traducere. Nimic mai mult decît o traducere, dar, aş adăuga, nici mai puţin !

Dubla titulatură a capitolelor ar putea, probabil, să-i deruteze pe cititori. Am considerat necesară această intervenţie nu atît pentru a propune, între paranteze, alte titluri de capitole într-o formulare mai sintetică, cît pentru a include în structura lucrării şi acest avertisment, deoarece, într-un fel, rezumă prima parte a manuscrisului, care, cum a reieşit, poate, o explică pe a

doua. Fiind un rezumat, se înțelege că nu-mi pot asuma drepturi de autor. Discontinuitatea acestui capitol față de celelalte nu este decît una stilistică.

O ultimă lămurire. Faptul că manuscrisul era redactat cu caractere punice se explică prin absența unui alfabet paleosarmatic. Deși oamenilor le-a fost dezvăluită de chiar Mnemintamagu arta magică de a-și fixa gîndul, paleosarmații au refuzat să se folosească de scriere, căci o socoteau nu un mijloc de a-și păstra gîndurile și istoria, ci o primejdioasă amăgire și un act de revoltă împotriva eternei mișcări, deci un ultragiu la adresa zeilor adorați, un păcat. Este, mi se pare, un loc comun al gîndirii antice pe care-l amintește și Platon, dar atribuindu-l vechilor egipteni. Se pare însă că, spre deosebire de alte culturi, care mai devreme sau mai tîrziu au adoptat scrierea, paleosarmații și-au luat măsuri de precauție magică. Asupra acesteia datele din *Gramatică* sînt confuze și eliptice. O frază mi-a reținut atenția : „Blestemul lui Hereantipota a fost rostit și nimic în limba noastră nu va cunoaște amăgirea de a fi scris..." Am crezut un timp că este vorba despre un pasaj ales întîmplător, pentru a ilustra o banală problemă de gramatică, dar mai tîrziu am înțeles că nu era așa. Autorul gramaticii formula, indirect, un avertisment, căci gramatica era mai mult decît părea să fie. În complicata ei construcție, prima parte a manuscrisului ascundea ceva, un sens, aș spune ezoteric, pe care, trebuie s-o recunosc, n-am reușit să-l pătrund. Sînt înclinat să pun în legătură sensul acela cu blestemul celui de al doilea mare preot al paleosarmaților, care a fost Hereantipota. Faptele, oricum, sînt neliniștitoare : aproape două veacuri manuscrisul a rămas îngropat ; cînd l-am descoperit era, în mare măsură, putred ; în cele din urmă a fost distrus de apă ; a rămas din el doar această copie pe care, cu strîngere de inimă, m-am hotărît s-o încredințez unui editor. Mă întreb, și-mi veți înțelege neliniștea, ce soartă va avea ? Totuși, interdicțiile, cum mi se pare că a spus cineva, n-au altă menire decît aceea de a fi încălcate.

S. A.

GLAVA 1.

ÎN CARE FACEM ARATAREA CELOR AMESTECAŢI ÎN PRICINA CE AM PUS ÎN GÎND S-O SCRIEM AICI

Cumpănind noi cu mintea noastră zicerea înțeleptului aceluia care-au și spus că urît lucru și de mare sminteală este să nu cate omul la cîte întîmplări toate urmează aici, în lume, o am socotit și pe aceasta ce o vom scrie ca pe o pildă carile zisa aceea mai mult o adeverează. Să luăm aminte că lui Moișă însuși și altora bărbați vestiți și cărturari au poruncit chiar Domnul a scrie întîmplările neamului lor, spre a le ține întru veac de-nvățătură, care lucrare prea mult i-a-nțeleptit, încîtulea și pe la alții s-au lățit învățătura ce-au deprins. Iară la noi așa învățături sînt în lipsă mare și foarte de trebuință, că stăm în zare de spaimă și de rușine și pînă sub vremile de apoi este să așteptăm. Că altădată, poate, a fi altcum, dară acu e cum e și, scriind noi întîmplările aici la condică, cugetăm că poate-or folosi cu ceva, măcar sub acele

vremi s-ajungem fără a mai trage după noi atîta rușine cîtă spre fala noastră nu-i.

Scriu și eu aice cît îmi va fi putința spre a da în lumină și la vileag adevărul, că, dacă unul nu tace, mai vorbesc apoi și alții, luîndu aminte la durerile moșiei și la răsipa țării. De se va supăra oarecine, au va găsi cu cale că n-am scris după adevăr, însuși să ia condeiul și să dreagă pe unde va socoti c-am greșit. Eu mai bine nici pot face, nici n-am știut, că cele omenești toate-s cu margeni și cu greșale și, știindu de aceasta, nici o amăgire n-avem, ce gîndit-am că destul ar fi măcar unele de-am putea nemeri. Căci de mult folos sînt istoriile cele de obște ce au dat învățături și povețe dintru a cărora osteneală au folosit traiul tuturor.

Iară eu nu de zidirea lumii și alte așezări am cugetat a scrie, că nu mi s-au întîmplat mie să caz în răpire sufletească, cum au pățit sfinții proroci, spre a afla de acele, dară am luat seama cîte s-au petrecut și-am gîndit a nu spune mai mult, ce numai întîmplările moșiei ce-au fost în domnia lui Mavrogheni. Și-am făcut așa după cuvîntul ce-au zis Nafalie în *Hronograful* său, că frumos lucru este din greșalele altora să tocmim viața noastră. Și pe cei buni și vrednici să-i pomenim și să-i lăudăm după faptele lor, iară pe cei răi și de rău făptuitori să-i ocărîm, că înșiși au ales cît au trăit în lume să rămîie blestemați și huliți. Întru această întîmplare ce-au avut Mavroghene cu pitarul Sotir ot Glavacioc multă rătăcire au fost care, dacă o am scris, poate a fi o pildă, spre a nu mai face așa, cugetînd la tîlcul vorbei ce zice că numai boii se leagă cu funia, iară oamenii cu cuvîntul.

Crezi-ne nouă, cetitorule creştin, că cu multă osteneală săvîrşit-am lucrul nostru. Că s-au risipit povestea ce-au fost au prin spuneri şi cîntece de s-au făcut în prostime, au prin gazetele nemţeşti de la Beci, au prin hrisoavele Divanului, au prin condicele Agiei, cît au trebuit să cumpănim pe-ndelete, aflîndu în acelea, de multe ori, nu puţin ajutor şi ştiinţă. Iară unde n-am ştiut, nici am aflat scris, am mai ispitit prin oameni dumiriţi, care au mai ştiut din acelea ce n-am cunoscut prea bine, au am mai uitat, că e scursoare de vreme de atunci. Şi-am căznit a scrie cu de-a măruntul toate cum au fost ca să nu rămînem orbi şi muţi şi surzi, că cine a le scrie n-au fost, nici au purtat grijă, au n-au putut, fiindu lucru cu primejdie. Încă şi-acuma, pentru paza vieţii noastre ticăloase, n-am scris povestea limpede, ce-n grai ascuns, ca să-i pătrunză tîlcul numai cei înţelepţi şi învăţaţi, c-a ajuns vremea să nu se mai încrează omul nici în cămaşa lui.

Cu greu dară am ajuns de-am legat cap şi coadă lucrurilor şi-am prins pricina urzelilor, care s-au rătăcit mult, că s-au purtat vorbe în felu şi chip, care de crezut nu-s, nice pot fi. Iară dac-am prins tîlcul întîmplării ce-au fost, gîndit-am să scriu istorie suptu a căreia poveste să pilduim. Ci, ca să arătăm desluşit cum au fost lucrurile şi-ntîmplările, se iveşte nevoia să facem arătate mai întîi despre cine vom spune la această istorie, ce lucru adevărat au fost şi nu scornitură, că însune am cunoscut pricina îndeaproape prin rostul slujbei ce-am avut la acea vreme. Şi mai întîi, gîndit-am eu, să spunem despre Vodă, căci, fiindu el precum ţîţîna ţării, în juru-i s-au rotit toată-ntîmplarea.

Arătarea lui Vodă Mavroghene

Vă leatu 7295 de la Facerea lumii, iară socotit de la Naşterea Mîntuitorului 1786, au pus Poarta Domn la Ţara Românească pe Neculai Mavroghene, care au fost creştin de-acela de nu l-au botezat popa cu toată apa, c-au nemerit el pe lume sub zodie întoarsă. Dară, dac-au venit locul, să-i facem mai întîi înfăţişarea chipului, că erea Vodă om nalt de statură şi mai mult uscat, şuieţ, negru la obraz, semuind harapilor, cu mişcări iuţi, ca nevăstuica, şi-nsemnat de Dumnezeu, că erea chior de ochiul drept, pentru care nu căta oblu la om, ce numa dintr-o parte privea şi-ncruntat. Erea scris peste tot cu slove turceşti, fiindu dres, să nu-l prindă glonţul, că-n tinereţe au trăit între tîlhari şi-au avut obiceiuri de-ale acelora. Nu erea Vodă bărbat frumos, că erea slut la chip şi buzat la gură şi-avea neşte colţi ca de mistreţ, însă au fost scrintit la cap, ţicnit, însuşi zicînd că stă de vorbă cu duhurile, de-i dau acelea-nvăţ ce să facă ! El nici nu erea de neamul grecilor cei din Fanar, ce dîntre grecii mai proşti, din Ostroave, fiindu-i neamul, precum am auzit, de la Negroponte. După ce-au ajuns Domn, umbla a-şi subţia neamul, zicînd că s-ar trage din duca veneticilor, Moroşini, care, ce-i dreptul, au trecut pe la Negroponte, c-am aflat şi scris. Şi, mai în urmă, luase obicei de se iscălea Maurocenus. Nu l-au dus pe el capul că, zicîndu aşa, lui-şi porcea neamul, nu că-l subţia, zicîndu de strămoaşă-sa c-au fost curvă şi-au primit în aşternuturi bărbat ne-ngăduit, fiindu ea măritată-n biserică cu altul. Şi şi-au făcut inele cu zgripţor, singur boierindu-se pe el. Cît încercau el să pară altcum, necioplirea

apucăturilor sale îl arătau răzvedit cine-i și din ce neam se trage. Așa, de-o pildă, îi lipsea deprinderea de-a se sluji de unelte la masă, mîncîndu numai cu ghiarele, ca dihăniile. Și-și ținea vitele-n palat, că nu se sinchisea de duhoare, nici de priveliște necuvenită, de ne-au și dat în gura lumii să ne rîdă ca pe varvari.

Grecii Fanarului, care-au fost de neam mai vechi, nice în ogradă nu l-au primitu și nu i-au dat îngăduință să-și ia muiere din neamul lor, să nu se spurce. Și n-au aflat nevastă, măcar că erea mare dragoman, decît printre grecii mai de rînd ai Fanarului, că Mărioara Doamna, cît se purta de țanțoșă și cu coada pe sus, nice dînsa n-au fost mai de soi, ce era fata unui Scanavi, om de jos ce adunase ceva stăricică din daraveli de negoț cu turcii. Au fost dînsa grasă rău și purta gușă și se jmălțuia ca brezăile, altfel erea îndărătnică și rea tare de muscă, cît nici ighemoniconul nu și-au putut ține. Cît au șezut la Therapia, fiindu Mavroghene dragoman, s-au mai ținut și c-un Petrache Celibi, bucătar de-ndeletnicirea lui, care lucrare iarăși ne-arată înțelepciunea bătrînilor ce-au lăsat vorbă că apa la matcă trage și prostul la teapă. Acel Petrache, știind face bucate bune, s-au înstărit și-au ajuns tarapanagiu bogavut, bătîndu și bani cu turaua-mpăratului. Cînd au fost să-l facă Domn pre Mavroghene, singur și-au cam curmat acel Celibi firul zilelor, c-a uneltit cu grecii Fanarului să n-ajungă Domn. Se mîniase bucătarul că-l lăsase grasa pentru altul, un popă de l-au surghiunit și pe-acela Mavrogheni că prea o spovăduia des pe dragomănească ! Iară de prăsilă s-au arătat bună Doamna Mărioara, că se plodea ca iepuroaicele și-au făcut noo copii ce-n atîta gloată bine nu s-au știut cine-au fost tatăl lor. Doamna, din care pricină iară nu se știe bine, avea putere mare asupra lui Vodă,

ce din vorbă nu-i ieșea, măcar că, în multe rînduri, au avut Vodă prepus asupra ei, dară n-au putut-o dovedi că erea șireată foarte, iară Vodă au fost bărbat de aceia de le zice muierea : nu crede, bărbate, ce vezi cu ochii că e, ce să crezi ce-ți spui eu !

Cum va fi ajuns Mavroghene dragoman la Poartă are să rămîie taină nepătrunsă și lucru de mirare, de n-o fi fost după cum au zis un negutător turc, ce-au fost în trecere pe la noi. Au zis acela de Mavroghene c-au fost căpetenie de tîlhari și tot umbla pe mare cu catarga de-au făcut multă prădăciune turcilor. Și, pentru ce-au făptuit, au dat însuși sultanul poruncă tare lui Hasan-pașa, capudanul, să-i curețe marea de tîlhari, dară pașa nu l-au putut prinde, c-avea ascunzători prin ostroave. Și, temîndu-se de sultanul, să nu-l lepede din dregătorie, i-au trimis, zice, om de i-au făgăduit să-l facă mai bine dregător la Poartă, dacă se va lăsa de tîlhării și se va mîntui de cetași. Și, pe acea făgăduială a turcului, ca să s-arete cu credință, s-au pus Mavroghene de i-au omorît pe toți ai lui, ajutat numai de-un arnăut, Sava, care-l avea om de credință. Dară poate să fi fost acestea și vorbe ce-au zis dușmanii să-l difaime, că adevărul cum au fost numai Dumnezeu singur îl știe. Lucru hotărît este că, ajungînd dragoman — că și-au ținut pașa vorba — de ceilalți cu care-au tîlhărit dînsul nemica nu s-au mai auzit. Și erea Mavroghene, cum am zis, om fără creștere și ne-nvățat, că nici n-avea de unde, fiindu mă-sa, kera Pregulina, precupeață, vindea ouă cu coșnița. Ba, pe cîndu au ajuns Domn, mai și spunea, și pe drept cuvînt !, că un om cu cît s-a-ndeletnicit mai puțin cu cetitul cărților, cu atîta e mai limpede la cap ! Că cei învățați din cărți vorbesc așa de nu-i înțelege nimenea ! Avea și temei să zic-așa, că dînsul nici grecește n-au știut bine, că vorbea greaca cea proastă de prin porturi. Se vede

însă că, tot umblînd prin lume cu catarga, deprinsese de pe la alții s-o rupă nițel pe limba italienilor și, mai știind cîteva vorbe din graiul franțujilor, mai dedîndu-se nițel a grăi și turcește, i-au părut învățat tare lui Hasan-pașa, care-au fost ridicătură din proști, om fără nici-o-nvățătură. Și, după cum zice și vorba că cioara lîngă cioară trage, alte paseri nu-i sînt drage, și-aceștia s-au adunat împreună și-atîta dragoste au prins unul de altul cît s-au făcut și frați de cruce, măcar că nu ereau ei de-o lege decît într-ale învățăturii ! Iară dac-au ajuns o slugă de-a lui Hasan-pașa mare vizir, au dat norocul peste noi, n-ar mai fi dat !, c-au făcut pe Mavroghene din haimana grecească Domn în scaunul Basarabilor, cît nici lui nu-i venea a crede. Dar au fost și socotinți ale turcilor la mijloc, pe cîte s-au mai răsuflat, că, fiindu răzmiriță mare-n prostime între românii de la Țara Ungurească, s-au temut sultanul să nu se facă și pe la noi după-nvățul acelora și să-i dea pricină cu muscalul, că-mpărăteasa Catrina alta n-aștepta. Între care, luînd aminte Hasan-pașa la teama sultanului, l-au sfătuit să-l schimbe pe Șuțu și să-l puie pe Mavrogheni, că i-a stăpîni mai bine pe ghiauri, fiindu și foarte credincios împărăției. Și-așa l-au înduplecat pe sultanul, măcar că grecii Fanarului, văzîndu că le piere vaca de muls, au strîns să dea aur mult, numai să nu-l puie. Dară, fiindu împrejurarea prielnică lui Mavroghene, i-au dat sultanul firman și l-au căftănit Domn. Și, grăbind el să se suie-n tron, pîn-a nu se răzgîndi sultanul, au și dat la Giurgiu, unde-au lăsat-o pe Doamnă-sa, că-i părea să-ntîrzie mergînd cu halai mult, și s-au dus iute și s-au așezat în mănăstire la Văcărești, s-apuce mai curînd să-i auză pe boierii țării zicîndu-i *Avthenta*, adică, pre elinica, Măria Ta.

Și, de cum au venit Vodă, au făcut zarvă mare, cît s-au vădit în urmă că tîlc bun are-o vorbă din proști care

zice de butea plină că nu s-aude, însă butea goală vuiet mare face. Așa și cu Mavroghene cel de naștere neagră. De cum s-au pus în tron, au început a da la galbeni cu pumnii pe la toți, de se minunau oamenii c-aduce Vodă rînduială nouă, dînd de la el în loc s-apuce. Dară n-au trecut mult și le-au picat bieților creștini rîsu-n vine, că dărnicia aceea n-au fost decît o dibăcie grecească ce l-au învățat Doamna, zicîndu-i :

— Să dai de la tine pînă la cămașă, psihi mu, ca să poți apoi lua și tu pîn-la piele !

Cu-nvățătura asta, la care l-au mai îndemnat și Ianache Drakinos, au făcut bună părere tuturor, numai dumnealui Ienăchiță Văcărescul au rămas cuminte și-au scăpat o vorbă, zicînd Dudescului :

— Cînd se-ncură măgarii va să se strice vremea, logofete ! Să-ți aduci aminte de vorba mea !

Și-așa au și fost, că și-au prea amintit Dudescul și Cîmpineanul de ce le-au zis, numai nu l-au crezut atunci, uitînd cuvîntul vechi ce zice să ieși afară cînd latră un cîine bătrîn. C-au spus adevăr adînc velitul boier și, fiindu și cu mintea foarte ageră, și-au luat seama de s-au tras din Divan cu socotința că mai bine-i măgar viu decît înțelept mort.

Și n-au lăsat Vodă să treacă multă vreme la mijloc și și-au dat arama pe față, arătîndu-și chipul cum i-au fost : lacom, aprig, crunt și aplecat din scrinteală și neștiință către tiranii. Dară și-mprejurare au avut bună, fiindu noi, cum se știe, un neam de oameni ce prea lesne punem fruntea-n pămînt, că ne e grija mai mult pentru ticălos trupul nostru, iară nu pentru sufletul cu care-om merge înaintea judecății lui Dumnezeu. Și-așa, de cum s-au așezat Domn la Curtea Veche, au spart Divanul și l-au risipit dar, ca să nu pară tiran, au făcut altul, cum au vrut el, numai așa ca o amăgire pentru proști, căci în

Divanul ce-l făcuse, n-au îngăduit pe nimeni să-i stea împotrivă și să se pună pentru țară. Că și-a ales dregători tot dintre neamuri și din aceia de-au avut șezutu-m-blănit cu păr de iepure, care nu ziceau altfel, Doamne ferește !, de cum zicea Vodă.

Cîndu au fost joi, a patra zi după ce-au ajuns în București, au trimis slugile de-au chemat pe mitropolit și pe boieri și pe negutători și alte obraze și i-au pus la bir, să dea fieșcare atîtea pungi de bani, nu după cît avea omul, ce după cît îi făcea lui trebuință, sub cuvînt că și-au pus în cap să meremetisească Curtea, că e surpată și n-are unde să șază. Și-au adunat cu tertipul acesta 1138 de pungi de bani ! Și-au dat, ce-i dreptul, 121 pungi de-au spoit odăile și-au mai schimbat niște uși, niște ferești și-au mai dres niște divane și-o masă din sala cea mare a spătăriei. Iară ce bani au mai rămas i-au datu lui Condili, cumnatu-su, să-i vîre-n negoțuri ca să-i mai înmulțească. Și-au păstrat năravul acesta și-au urmat a cere bani, scornind mereu alte tertipuri, și care nu-i dedea îi punea vină că s-au hainit și-l trimitea în surghiun și-l despuia de averi de-l lăsa numai cu pielea. Și tot mereu îi aduna pe boieri și pe negutători la Curte și le cuvînta astfel :

— Ana maskyn ! fiind aceasta o vorbă arăbească, de unde va fi știut-o ?, care-o zicea mereu că-nseamnă *sînt sărac !* Cum vreți voi să mă țiu în domnie fără parale ? Să dați parale ! De parcă ar fi stăruit aceia să fie Domn, dară parale dădeau că n-aveau alta ce face.

După ce și-au tocmit dînsul dregători și slugi, la puțină vreme i-au adunat pe toți la Curte și le-au zis țipînd ca cînd l-ar fi belit cinevași :

— Va veni ea vremea să cunoașteți cine sînt ! Pînă atunci, voi toți cîți îmi rumegați pita — așa au zis, ca cînd ăia ar fi fost vite ! — să vă faceți treaba și slujba

că de unde nu, așa fel am să vă răsplătesc că pe lumea ceealaltă nici n-o să mai aveți trebuință a merge-n iad! Și n-au grăit minciună, nici s-au fălosit doar, că-n puțină vreme au umplut tîrgul de furci și cît au șezut Domn n-au rămas furcile goale. Și pravila au stricat, că tot scornea la legi de le strigau mereu pe la răspîntii :

„Cela ce va ști de altu că va face rău și păcat și nu-l va spune, ca și-acela iaste și asemine va ispăși, încîtulea mai bine să-l spuie!"

Și-așa ajunsese timpul că puțea stîrvurile-n toate părțile, din pacoste multă ce-au adus peste țară. Că, fiindu Vodă om necărturar, n-au știut el că obiceiurile cele noi risipesc țara și-i pierd pe domni, că atunci se-nmulțesc lotrii, cînd se-nmulțesc și legile. Făceau el legi după ce-au văzut prin alte țări, cînd au umblat tălălău prin lume, avîndu aceia deprinderi care nu se prea potrivesc pe la noi, unde n-au fost trăitor și calului, cum bine se știe, nu-i afli năravul pînă nu-l încalici. Așa, din puțină minte și din multă scrinteală, au pus pravilă că cine se va da la muierea altuia, de va fi prins, să fie jugănit! Nu l-au dus capul că, așezînd o așa lege nepotrivită, nici pe bărbați nu i-au potolit, iară pe muieri mai rău le-au asmuțit, că nu le-au cunoscut firea, și fiecare ar fi vrut să se știe cum că de hatîrul ei l-au jugănit pe carevași! Și-au ajuns de trăgea-n țeapă omul și pentru nemergere la biserică. Din care se vede bine că n-au știut el deloc cum îs oamenii pe la noi, că pleacă de-acasă cu gînd s-ajungă la biserică, dară mai lesne înemeresc la cîrciumă, căci decît vorbele popii mai plăcut le este să se amăgească la o durere ce au cu vin și cu cîntece proaste, de cele ce zic lăutarii despre vremelnicia acestei lumi.

Și-au fost Mavrogheni om închipuit, că n-au putut umbla ca alții, ce numa-n tîrlie trasă de căpriori, ce

i-au învățat la ham și le-au aurit și coarnele, pentru fală mai mare. Au fost Vodă ispitit, mai cu seamă, de-ndeletnicirea războiului, cum s-au și văzut de pe aceea că-și grămădise-n odăi mulțime de scule omorîtoare, fiindu păreții acoperiți cu șușanele, mazdrace, iatagane, pistoale, hangere, arcuri nemțești, de-acelea cu vîrtej, sulițe, măciuci, paloșe, buzdugane, junghere și cîte altele, de te luau frigurile numai văzîndu-le. Și, mai pe fieșcare zi, ieșea-n cîmpia Teilor cu straja după sine și făceau întrecere de dat la semn cu șușaneaua cîte-un ceas de vreme. Și, dreptu-i, dedea Vodă la semn mai abitir ca un arnăut, că dedea și din pistoale, încă din fuga calului, cu amîndouă mîinile și ținînd frîu-n dinți, după obiceiul tătăresc. De aceea, pe la vînătorile domnești, nu erea altul care să nemerească mai bine, că punea cioara jos din zborul ei. Și-avea deprinderea a mînui și iataganul bine, arătîndu multă strădanie numai să nu-și piarză agerimea. Pentru aceasta, avea nește saci umflați cu paie în care bătea cu sabia și-i înțepa pînă-i făcea tot zdrențe, jucînd pe lîngă ei și țopăind ca la danț. Ba, cîteodată, chiar aflîndu-se la sfat cu vreun boier, odată trăgea hangerul de la brîu și-ncepea să-l fluture și să-mpungă văzduhul, părîndu curat Sfeti Gheorghiță, cîndu se lupta acela cu balaurul. Și de călărit călărea bine, ca un surugiu de olac, putîndu-se-ncălăra din fugă, că sărea-n șa ca pisica, nemai avînd trebuință să-și puie picioru-n scară. Pe acel meșteșug al lui Vodă, care l-au știut și turcii, l-au și făcut sultanul seraschier, căpetenie de oști, cîndu au venit vremea de s-au bătut cu neamțul și muscalul. Că de cutezător, nu se poate zice, au fost cutezător precum Alixandru Machedon, ale căruia isprăvi le-au socotit de multă cinste, numai n-au avut dascăl, ca acela, pe Aristoteles înțeleptul, nici cărțile lui Omir, grecul, nu prea i-au plăcut, că la slovă n-au fost dat,

nici au socotit-o de vrun folos. Iară cutezanța fără pătrunderea minții e, cum se știe, ca sabia-n mîna orbului. Și adunase la dînsul la Curte fel de fel de haimanale grecești să-i scrie isprăvile-n condică și să le așeze-n stihuri ca să-i păstreze faima peste veac, că se vedea pre sine cît împărații rîmleni de mare. Iară aceia și aveau ce scrie! Dară n-au dovedit și-au rămas de mai scriem și noi puținteل. Și-atîta despre Vodă. Și să spunem acu despre Dumitrăchiță Turnavitu.

Arătarea lui Dumitrăchiță Turnavitu

Cîndu au venit Vodă Mavrogheni-n București, cu prăsilă multă și flămîndă, cătîndu-le cine să-i învețe elinica, s-au încîrduit c-un grec, Dumitrăchiță Turnavitu, ce-aveau negoț mare de piei de cloșcă, ținînd și dugheană pentru care da bir, vorbindu-se ei că cum ar face să puie din nou crucea peste Sfînta Sofia. Nu-i erea lui Mavrogheni de credință că, de!, au fost creștin de aceia legați la cap cu cealama. El numai putere mai mare căta s-apuce, fiindu știut lucru că asupra popilor avea mînie mare din pricina celuia de-au fost îngăibărat cu Doamnă-sa la Therapia, cîndu au fost dînsul dragoman. Pentru aceea, de cum au venit, temînd-o, c-o știa cu nărav la poale sfințite, au dat lege ca popii tot prin biserici să șază, spre a se-ndeletnici, care va să zică, cu cele sfinte, iară nu cu muierile și prin cîrciumi.

Pe-acel Dumitrăchiță l-au fătat o pităriță grecoaică, Marusaki, cu ajutorul ce-au căpătat de pe la mai mulți, dară mai cu seamă de la un Alexandru Turnavitis, dascăl la Sfîntul Sava, care-au și luat-o cu popă, la biserică.

Din nunta aceea au ieșit Dumitrăchiță, om destrăbălat, măcar că-n tinerețea lui, din credință mare ce-au avut în Dumnezeu, au șezut o vreme la mănăstire, la Sfeta Gora, însetat de-nvățături. Acolo au deprins dînsul, cît au stat prin mănăstire, și meseria călugărilor greci, de-a fi folositor în loc de muiere, și se lăsa puștănit pe parale. Și-au rămas la călugărie pînă l-au alungat aceia, c-au fost prea stricat, de-au trecut între iretici și-au umblat în învățături rătăcite, de cele ce zic să fie doi dumnezei, unul alb și-altul negru. Acelea și de lume zic să fie tot în două, fiindu parte a unuia și parte a altuia. Și de toate cele ce-s după fire zic să nu fie bune, că rînduiala lumii ar fi tocmai pe dos, nu cum au crezut bieții oameni de cîndu s-au tocmit lumea. După cum cred aceia, bărbații cu bărbații se cuvine a se-mpreuna și muierile cu muieri, ca să nu mai sporească lumea lui Dumnezeu și să se tot înmulțească, ce să se isprăvească și să vie domnia Celui Întunecat !

Acei credincioși ai Satanei, arză-i-ar focul cel veșnic, se destrăbălau noaptea-n biserică, stîndu și bînd vin pe sfîntul altar și-apoi, beți fiind, pupau dinapoia unei întruchipări de-a Necuratului ! Și cu tocmirea aceasta stingeau lumînările și toată obștea se deda apoi la păcatul sodomiei ! Huleau acei iretici, că aveau învățături de-ale bogumililor, zicîndu de Satana c-au fost frate bun lui Dumnezeu care, cu viclenie, l-au năpăstuit de i-au răpit partea și l-au alungat din cer. Și ziceau c-are să vie ziua cîndu se va ridica și se va sui-ndărăt pe tronul lumii și-i va slobozi pe oameni de-ntocmirile dumnezeiești ! Că, precum ar fi crezut acei smintiți, tot ce e trebuie dărăpănat și dat la pămînt, c-așa va răzbi lumea la altă rînduială care să fie mai bună !

Tot rătăcind prin lume, după ce l-au alungat de la Sfeta Gora, zice să se fi adunat c-un agă de ieniceri,

de-au stat o vreme și-n șatra aceluia, bătînd cu oastea toate drumurile împărăției. Și aga, mai în urmă, l-au dat lui Pasvantoglu, pașa din Vidin, care l-au îndrăgit mult, măcar c-au fost cam hărtănit, că suferise multă clacă turcească cît au umblat cu ordia. Iară Mavroghene, cunoscînd dragostea ce-au avut pașa pentru Dumitrăchiță, l-au tras pe lîngă sine, să aibă mijlocitor la Pazvantoglu. Lenevos din fire și mult stătător, c-avea mare sîrguință să nu facă nimicuța, Dumitrăchiță se bolnăvise rău de trînji și pătimea durere mare, că Dumnezeu au rînduit ca pe unde păcătuiește omul, pe acolo să ispășească, că se-nchina el la Belial, ca toți sodomiții. Cu muieri n-am auzit să fi fost încurcat, zicîndu să aibă acelea dinți în partea firească, de umbla după ele ca dracul după aghiazmă, dar îi plăcea mult să bea și-avea meteahna, cînd se-adăpa cu vin, de chiuia-n glasnice, ca măgarii : Iiiiii-aaaaa !

Mai avea el și obiceiul, vătămător pentru alții, de-și tot flutura mîinile cînd vorbea, de gîndeai c-are să zboare ca pasărea. Scutura așa din mîini, zicea el, după o-nvățătură ce i-au dat un monah bătrîn de la Sfeta Gora, că, făcîndu așa, alunga diavolii ! Iară eu cuget mai degrabă să fi fost el îndrăcit de-aceia de le zice grecește energumeni, că nu-s stăpîni pe ce fac și tot alandala umblă, că n-au cumpăt. Măcar c-au știut ceva carte, arare putea fi bănuit de gînd chibzuit, c-avea limba deprinsă a vorbi tot într-aiurea, dară decît Vodă tot au fost mai învățat, că și l-au luat sfetnic și-i tot grăia pilde de prin cărți și din Scriptură. Multe din acelea n-au fost de la el, ce de pe la boierul Vlășceanu, c-au mersu la el la-nvățătură, după cum vom spune mai încolo, de și mai rău i-au scrintit mintea, că tot rău l-au învățat.

Cum va fi făcut Dumitrăchiță de i-au cășunat lui Vodă atîta dragoste asupra lui nu se știe bine, dară mai în urmă, cîndu s-au pornit războiul turcului cu nemții și muscalii, plecîndu Vodă cu oastea, și Kaiem-makam l-au făcut, măcar că nu erea după pravilă. Și-au făptuit atuncea Dumitrăchiță minuni după minuni, de-au rămas de poveste la oameni. Ce slujbe o fi făcut țării, să-l cheme Vodă la așa ranguri nalte, n-am auzit, că poate să fi fost de cele de nu se pot spune, fiindu prea de tot tainice.

Multă vreme lui Dumitrăchiță i-au stat în cale dumnealui Ianache Drakinos, mare stolnic, și numai după ce i s-au întîmplat acestuia moartea, după cum vom arăta cînd va veni șirul, n-au mai avut Dumitrăchiță pe nimeni între sine și Vodă și-au prins a-și încura caii cum au vrut dînsul, c-au dat de trai și berechet. Om cîrcotaș, adulmecînd cusururi, îi plăcea să rîme-n ograda altuia și să iscodească, făcînd în urmă pîră la Vodă, să-l ție-n ochi de bine. Cu chipul acesta, nu lăsa altora vreme să zică de dînsul c-au fost însuși vîrît în multe pricini tulburi, ce le-ar fi vrut uitate, dară, avîndu cugetul încărcat, de multe ori singur se prindea-n încîlcelile lucrurilor. Așa, odată, stînd în taine cu Vodă, i-au zis Mavroghene de Dudescul că-i pare cam țicnit la minte. Și Dumitrăchiță s-au repezit să-i dea dreptate, după năravul ce-avea :

— Țicnit, să-l închizi la balamuc !

Dară n-au mai lungit vorba, cum făcea altădată, ce-au tăcut și-au prins a-și freca nasul, cam stingherit. Pricina acelei codeli erea că, mai demult, sub Vodă Șuțu șezuse însuși o bucată de vreme în maristanul mănăstirii Sărindar, nu atîta pentru c-ar fi fost chiar țienit, cît pentru că, stricînd niște bani ce dăduse Vistieria să se cumpere oarece lucruri trebuincioase și neavînd de unde-i pune la loc, din care faptă i s-ar fi putut trage

mult năduf, l-au învățat Tănase, dascălul, să se facă rătăcit la minte. Și-așa au scăpat Dumitrăchiță din bucluc, dar de cînd ieșise de unde șezuse, au rămas cu meteahna că, fără veste, ridica de nas în sus și zicea subțirel pe grecește :

— Noi, Tallestris, crăiasa...

Pasă-mi-te, cîndu au stat la Sărindar, la balamuc, s-au făcut el a crede că-i Tallestris, crăiasa muierilor călărețe, cu care s-au luptat Alixandru Machedon și, tot zicînd așa, i-au rămas deprinderea de mai zicea și pe urmă, cîndu nu-i mai făcea trebuință să pară smintit. Că, tot făcîndu-se nebun, de bună seamă că nițel s-au scrintit la minte, pe lîngă ce-au mai fost. Dară a merge dînsul în iad, dacă n-au ajuns încai, c-am auzit că l-au tăiat turcii, să-i frigă dracii tîrtița la jerăgaiul cel veșnic pentru cîte-au făptuit...

I-au fost el prea credincios lui Vodă, de la care mult bine-au căpătat, că l-au și boierit, să-l poată trage-n Divan. Și, decît toți, Dumitrăchiță l-au slăvit mai mult și l-au lăudat, nu numai în auzul lui Vodă, cum făceau ceialalți, cîndu-i ședeau în față, ce și făr-a ști de-ajunge zisa lui la urechea lui Vodă, că au fost pătruns și statornic în credința lui. Așa, stîndu-n sfaturi cu Pazvantoglu, pașa Vidinului, au spus de Mavroghene cum au schimbat starea multora, boierindu-i. Și-au zis a fi bine că mai primenește Vodă obiceiele țării, că boieria nu-i bine-a se ține numai după naștere, ce și după faptele omului, cumu-i la turci, care-i foarte bine așa. Că, unde-s alcătuirile prea statornice, nici dare-nainte nu-i. Și-apoi ce-a mai fi și-acea rătăcire întru care stăruie oamenii, zicîndu-i *evghenie*, naștere bună adică ? Nu toți ne tragem din strămoșul Adam ? Au vor fi și unii scoborîți cu hîrzobul din cer ? Iacă, pe aceste rătăciri s-a stricat lumea, că unii-s prea sus și-alții prea jos. Și toate

le-au schimbat și le-au schimonosit numai s-arete printr-însele starea la care-au urcat. Așa și cu casa și cu straiul și cu toate, că unii se poartă în mătăsării, alții în trențe, fiindu-le straiul spre trufie. Numai Vodă, care-i foarte înțelept, fiindu și om umblat prin lume, i-au zis lui a nu fi bine-așa, că-n alte locuri sînt altfel de rînduieli. Așa, cum au văzut Vodă cu ochii lui, scoborîtorii lui Ham, feciorul Noii, care-s negri ca tăciunele, au la ei rînduiala de umblă toți golași, fără nemica pre dînșii, nice măcar *femoralia*, izmene adică. Și, neavînd straie, nici craiul, nici sluga, nice fudulia nu știu ce-i, că și casele tot într-un chip le sînt, nește covergi de frunzar. Aceia, dacă s-au lepădat de trufie, trăiesc tot într-o petrecere, cu danțuri și cîntece, fiindu ei ca-n rai, că toate le vin de-a gata, de și pîinea le crește-n pomi și ei numai ce-o pun la copt!

Și, deslușit, se poate-nțelege de pe aceste vorbe ce-au fost în mintea lor — să trăim despuiați, adică, și-n covergă, ca lăieții! Dar la așa trai, cum e la soiul acela de oameni, nici firea nu ne-mpinge, nici năravurile nu ne lasă, nici vremea nu ne-ngăduie, că sînt la noi ierni geroase, grele, cu multă ninsoare, de-nghează și ouăle corbului. Și nici pîinea nu crește-n copaci, ce trebuie smulsă cu trudă și sudoare, răsturnînd brazdă cu plugul și secerînd în zăduful verii, precum nu-i lesne-a face.

Poate să-i fi plăcut lui Dumitrăchiță acelea, cuget eu, pentru pricina că soiul acela de oameni negri, din seminția lui Ham, sînt, cum se știe, în puterea Satanei, că nu se-nchină la cruce și nu-l slăvesc pe Dumnezeu, pentru care i-a și-nsemnat Dumnezeu și i-a făcut ca funinginea, Doamne apără! Ba și lui Vodă poate să-i fi fost credincios numai unde i-au zis pe nume cum i-au zis, Mavroghene adică, socotindu el a fi un semn, că numele acesta, din grecește, s-ar tîlcui Neagrănaștere!

Și e numele omului, cum au lăsat cuvînt bătrînii, putere mare asupra firii, c-o strîmbă au o-ndreaptă și-i călăuzește pașii pe cărările vieții. Ba mai sînt cîte pe undeva și muieri bătrîne, moașe, care au învățături vechi, rămase din vremi, și, cînd se-ntîmplă să zacă de boală rea copil sau copilă, iară nădejde de scăpare nu mai e, fac ele o vrajă anume și, vînzînd copilul pe fereastră, îi schimbă și numele, că, făcînd așa, îl scot de la moarte. Și numai așa se mai poate, iar altă cale nu-i, de-ar face ce-ar face. Într-acest chip zice să-l fi scăpat o moașă, Neacșa, pe Lupu Ogiogioc, sărdarul, ce pe numele de la botez nu i-au zis Lupu, cum îi zice-acuma, ci Pîrvu, c-au fost primul născut al sărdarului bătrînul, Rize Ogiogioc, ăl de l-au tăiat muscalii lui Nazare Carazin sub Vodă Ghica. Ci, pe acel dezmățat, mai bine-l strîngea Dumnezeu de pe pămînt, că prea au făcut multe, fiindu el omul lui Ioniță Papuc, baș-haimana și bună pereche lui Dumitrăchiță Turnavitul. Mult le-au fost pînă s-au nemerit, c-apoi de toate-au făcut, și copii au răpit de i-au vîndut robi la turci...

Arătarea lui Neagu Vlășceanu ce i-au mai zis și Triglava

Acest Dumitrăchiță, după ce-au ieșit de la balamuc, dacă n-au avut ce mînca, s-au lipit ca scaiul de poalele lui Neagu Vlășceanu, boier vechi, din neamul Brîncoveneștilor, și o vreme, pînă și-au mai îndreptat starea, s-au ținut pe la ușa aceluia. Boierul erea om cuprins, avînd case mari de piatră, făcute cu pridvor și cu odăi multe, către Capul Podului, unde-au făcut Mavroghene tîrgul cel nou. Ereau case cu două caturi, împrejurate cu zid înalt, ca

de cetate, și închise cu porți grele de stejar, întărite cu piroane și păzite cu străji într-armate, arnăuți ce ședeau sus, în foișor, deasupra porții. Avea în ogradă puț și moară cu cai și mulțime de acareturi, grajduri, pimnițe și cămări ale țiganilor robi. La catul de jos își făcuse odaie de taifas, zidită cu boltă, în care se intra din pridvor. Pe lîngă pereți, avea acolo divane acoperite cu șaluri turcești și dulapuri nemțești cu vivliotecă, avîndu multă strînsură de cărți, care mai ereau și pe niște polițe, îngropate în grosimea zidului. Bez acelea, au mai fost scobite firide întru care ținea forme de oameni, dară mai mult muieri goale, au întrupate-n alamă galbenă, vărsată, au cioplite-n lemn, au în piatră de aceea albă ce-i zice mermer. Pe ziduri au mai fost agățate și mulțime de cadre, între care-au fost una cu desfrînarea zugrăvită-n chip muieresc, stînd tolănită pe divan și mai mult dezgolită, c-o mînă dînd să bea vin din cupă unui tinerel, iară cu ceealaltă ținîndu-l pe după gît.

Măcar că erea din neamuri, boier Vlășceanu au fost mare cărturar, pentru care i-au mai zis lui și Triglava, Treicapete adică, c-au fost om înțelept, adîncit în învățături. Umblase la școlile cele nalte de la Beci și la Șorbona, care este-n țara franțuzească, și desprinsese toate-nțelepciunile. Triglava, la vremea cîndu s-au întîmplat cele de scriem, au fost bărbat ajuns spre bătrînețe, că erea cam adus de spate și purta barba lungă, albă ca fuiorul, iară țeasta i-au fost lucie. Umbla cu mișcări domoale, prelinse, avîndu călcătura lungă, ferită, de parc-ar fi mersu pe-ntuneric și s-ar fi temut să nu dea-ntr-o apă. L-ai fi semuit cumva c-un sfînt mucenic, de aceia zugrăviți prin biserici, că și moartea i-au fost de mucenic. Numai cît mucenic n-au fost, măcar că multora așa le-au părut.

Trăit și-n tărîm varvar, c-au pătimit în viață și surghiun, căpătase o bună-nvățătură, cum că vorba puțină aduce tihnă mare, de-avea și-o zicere care-o spunea : dacă taci și le dai pace, șapte sate n-au ce-ți face. Dară tot el zicea că și-o cetate o poți sparge cu gura. Avîndu mintea agerită de slovenirea bucoavnelor, c-au fost la fire zăbavnic, lesne scornea vreun chip de-a dezlega cele mai încîlcite întîmplări în care s-ar fi aflat prins. Vorbea puțin și bizuit, dară știa să pună și vorbele pieziș, dînd răspunsuri în doi peri, și să pară nătîng sau înțelept, după cum avea trebuință.

Sub Vodă Ipsilanti, fiindu sfetnic aceluia, au făcut dînsul pravilă scrisă, și românește și grecește, ce-au dat-o la tiparniță, la mitropolie. Și-au fost foarte bun lucru că, fiindu lege scrisă cu slove, pentru ori și care pricină, să fi fost judecata și-n Divan, se deschidea pravila la locul cu pricina și spunea acolo deslușit cum trebuie a se face. Și-au fost așa o lege pentru toți, iară nu pentru fiecare alta. S-au văzut atunci bunele urmări ale acelei rînduieli, că și birul au scăzut mult, de nu s-au mai luat șferturi pe toată luna, ce numai patru sămi pe an. Și-au scăzut și oieritul, de la șaișpe parale și jumate de oaie la doospe, tocmai cu parale patru și jumate, de se-nmulțiseră oile și se eftenise și carnea și brînza și lîna și oamenilor le venea mai lesne.

L-au mai învățat Triglava pe Vodă și altele, de-au făcut ca-n alte țări și-au dat fiecăruia ce făcea o slujbă simbrie anumită, după greutatea slujbei ce purta, de nu mai aveau oamenii trebuință să dea plocoane și bacșișuri că, fiindu lefele mari, se țineau aceia să nu cază-n ispită și să-i alunge Vodă din leafă, luîndu-le slujba. Dară, venind Domn Nicolae Caragea, care-au fost prea lacom, l-au mustrat Triglava și-acela l-au surghiunit, de s-au stricat și buna rînduială ce făcuse. Pentru care s-au amărît

Triglava în sufletul lui și n-au mai umblat să învețe lumea despre bunătatea legilor sub care să trăiască, ce mai mult sucea mințile unora cu cugetări amăgitoare, de acelea sofisticești, de nu zic de dreptate și adevăr, măcar că, de multe ori, așa ar părea. Acelea smintesc adevărul, făcîndu minciuna de pare a fi dreptatea înseși dar, cîndu ai lua aminte, cugetînd limpede, numai rătăcire afli într-acelea. După cum am auzit, zice să fi zis c-au făcut așa pentru pricina c-au ajuns de-au luat în țară toată puterea numai înșelătorii. Și, fiindu prea mare rătăcirea-n care trăiau toți, au zis dînsul că numai o cale-au mai rămas : să-i copleșească-nșelăciunea și stricăciunea și înșiși să vază ce-au ajuns. Că pe-ngăduința lor s-au făcut toate, că nu s-au pus împotrivă, ce s-au lăsat cuprinși de stricăciune. Și, ca să se facă iarăși buni, trebuie înșiși să-nțeleagă că-i trebuință a se primeni și-a veni-ndărăt, sub lege. C-au zis el că trebuie s-ajungă oamenii să-nțeleagă vorba cum au scris Platon : că cel mai mare dintre rele este să fii nedrept. Că cine biruie cu-nșelăciuni nici o tihnă nu mai are-n viață, că oricînd poate fi și el biruit de un înșelător mai iscusit. Și nimeni nu mai este care să-l apere, că însuși au stricat legea-nșelînd, de nici un temei nu mai are să-l tragă pe altul la lege. Că și la *Scriptură* se află scris : cu ce măsură măsori, cu aceea ți se va măsura. I-au mai zis cîte unii boierului Vlășceanu și Mavroforu, căci se purta-nveșmîntat numai în straie mohorîte spunînd cui se-ntîmpla să-l întrebe că se poartă așa pentru pricina că negrul e culoarea neștiinței și-a-ntristăciunii, iară el știutor nu se crede și-ntristare are multă. Voia, vorbind așa, să pară desfăcut de cele pămîntești, numai nu erea, au din nevoința cugetului, au din slăbăciunea firii lui celei omenești ce n-au putut stăpîni. Au fost el după cum zice zicătoarea cea veche, dacă-i smerit, nu-i și sfînt, că n-au

fost potrivire între vorbele ce zicea și umbletele lui, de-au urzit și lucrări viclene, și-au încurcat ițe, și-au stîrnit buclucuri, cum vom face arătare mai încolo. Ba și vin cam bea c-un Tănase Harmozek, la hanul lui Agop, cel de la straja tîrgului. Dară știa el a suci așa fel vorbele de-ți încîlcea gîndul și lesne-i venea să facă din minciuni sulemenite părere de adevăr. Că, întrebîndu-l boier Cîmpineanul de ce bea așa vin mult pe la hanuri, precum nu se cuvine, au zîmbit Triglava și i-au făcut răspuns după rînduiala loghică, zicîndu :

— Adevăratu-i că doftorii au arătat că o oală de vin ne dă sănătate ?

— Adevărat, au îngăduit Cîmpineanul.

— Adevăratu-i că zece galbeni au cuprindere mai mare decît unul ?

— Adevărat și-aceasta.

— Dacă zece galbeni au cuprindere mai multă decît unul, tot așa zece oale de vin cuprind într-însele mai multă sănătate decît una. Așadară, dacă bem zece oale de vin, vom căpăta de zece ori mai multă sănătate, carele este pentru noi de preț mult și cată s-o-ngrijim spre a o avea.

Pe acea-nvățătură ce-au căpătat Cîmpineanul au și abătut apoi la darul beției ! Iară cîndu l-au rugat Dumitrăchiță pe boier să-l învețe-nțelepciunea, cărturarul au clătinat din cap și l-au căinat :

— Amărîte, amărîte, dară pentru care pricină-ți dorești moartea ?

— Dară nu moartea doresc, arhonda, ce-nțelepciunea, s-au apărat Dumitrăchiță.

— Ba moartea ! au zis Triglava, că tu voiești a fi ce nu ești ! Că-nțelept nu te poți socoti ! Adevăratu-i ?

— Prea adevărat, arhonda ! au încuviințat Dumitrăchiță, neputînd el tăgădui adevărul.

— Dacă tu voiești a nu mai fi ce ești, răzvedit e că nu mai voiești a fi, așadară îți dorești moartea!

Și-au rămas pe gînduri Dumitrăchiță, căci nu se putea el deloc dumiri pentru care pricină ieșea că-nțelepciunea și moartea tot una se țin, măcar că au mai stăruit Triglava și cu altele, de i-au deslușit părțile mai adînci și mai greu de-nțeles ale acelei învățături. Că și la ei, la greci, cum este știut lucru, numai morții cunosc cele viitoare, de-au mersu atîția și-atîția să-i întrebe de acele, coborîndu la Hades, cum și Omer au arătat. Că morții sînt numai duh, au zis Triglava, și, nemaiavînd ei trup și sînge, nice patimi nu mai au, dintru care vin toate greșalele noastre și lipsa de-nțelepciune. Și i-au mai făcut o pildă, care mai rău l-au încurcat, avîndu aceea înțelesul că, dacă te ții pe lîngă un înțelept, însuți ești înțelept, iară dacă te tragi între nebuni, însuți ești nebun. Și-aceea i-au părut prea adevărată lui Dumitrăchiță, măcar că nu prea i-au plăcut deloc, căci dînsul tocmai ce ieșise de la Sărindar. Pilda aceea poate să fi fost mai mult luătoare-n rîs, căci au fost așa:

— Sînt oameni înțelepți? l-au întrebat Triglava.

— Sînt, arhonda, chiar domnia ta ești dintre aceia.

— Sînt ei tot una cu-nțelepciunea?

— Asta nu se poate, arhonda, s-au împotrivit Dumitrăchiță, aceia nu sînt înțelepciunea, măcar că-nțelepciunea-i cuprinde, căci se-mpărtășesc de la ea.

— Iată un răspuns înțelept, au zis Triglava, din care se-nțelege că, șezînd tu-ntre-nțelepți, vei fi-nțelept, căci înțelepciunea acelora te va cuprinde și te vei împărtăși de la ea, iară dacă ai să mai șezi între smintiți, însuți te vei sminti, căci sminteala acelora te va cuprinde și te vei împărtăși de la aceea.

Cu tertipuri de acestea, rău l-au amețit de cap pe Dumitrăchiță sub cuvînt că-l învăța loghica și chipurile

de-a cugeta ale-nțelepților. Iară ce-au înțeles Dumitrăchiță s-au și văzut chiar în Divan, cîndu au voit s-arate cum se deslușește adevărul după rînduiala loghică. C-au făcut, într-un rînd, și pilda aceasta de-o scriem mai jos :

— Boier Dudescul nu e Vodă.

Boier Dudescul e om.

Așadară, Vodă nu e om.

Și-au tăcut apoi, spăimîntat de ce l-au luat gura pe dinainte, că Vodă s-au cătrănit rău și l-au întrebat, foarte mînios, că el, dacă nu-i om, ce-i ? Dihanie ? Dară Dumitrăchiță, de spaimă s-au dezmeticit și-au ieșit față curată că l-au luatu pe Vodă cu lingării și-au spus :

— Nu mă năpăstui, Doamne, să zici de mine c-am zis ce n-am zis, că n-au fost asta-n capul meu !

— Dară nu ziseși tu că eu nu-s om cum e boier Dudescul ? Au n-am auzit eu bine ?

— Adevărul grăit-am, Avthenta, că Vodă nu-i om, ce-i peste oameni și mai nalt mult, căci rînduit este de la Dumnezeu să-i cîrmuiască și să le puie pravili și să-i ție sub ascultare spre a-i duce către unde dorește el a merge, fiindu el capul țării și desăvîrșit înțelept.

Și l-au ogoit pe Vodă, că-i plăcea mult s-auză de dînsul așa vorbe ce-l desfătau și-i amețeau mintea ca un vin de cele vechi.

Cuget eu că Triglava mai mult rîs își făcea de Dumitrăchiță, căci l-am auzit vorbind și altfel cînd au trecut pe la noi, în domnia lui Ipsilante, un episcop papistaș ce mergea cu solie la Poartă. Cu-acela s-au înfruntat cărturarul chiar în Divan și i-au cam stat asupra, măcar că le-a fost vorba mai mult despre Scripturi. S-au văzut bine atunci că Triglava stăpînea Scriptura și letinește și grecește, țiindu el partea Coridaleului. Și l-au ascultat papistașul cu mare uimire și-n urmă au măr-

turisit dumnealui cum că n-ar fi crezut să fie adevărul pe dos de cum au cugetat dînsul.

— *Polla idis an u katá logon ghignomena, i akrivos exetazis,* i-au zis atuncea Triglava, care vorbe, pe românește, s-ar tîlcui așa : *multe lucruri ai vedea că se-ntîmplă pe dos, dac-ai cerceta mai îndeaproape.*

Și-au făcut dînsul apoi o frumoasă zicere, arătînd că-nvățătura grecilor care-au lăsat vorba *pandon hoimaton metron ánthropos,* adică *omul e măsura tuturor lucrurilor,* nu spune tocmai adevărul. Că omul acela ce slujește de măsură care este ? înțeleptul sau nebunul ? împăratul sau robul ? muierea sau bărbatul ? monahul sau mireanul ? ostașul sau plugarul ? Că nu toți sînt într-un chip și alta este dreptatea fiecăruia, cu care măsoară și pune rînduială lumii. Și fiind monah, ca sfinția ta, umbli să răspîndești cuvîntul Domnului și să pui pace-ntre oameni, dară, fiind ostaș, pacea nu ți-e-ndemînă, că nu mai capeți simbrie, nici prilej de-a face prădăciune și-a strînge avuție nu ți se-ntîmplă. Că adevărul ostașului e pe dos decît al monahului, măcar că și-acesta umblă și tulbură lumea, însuși stîrnind răzmirițe și războaie numai ca să-ntinză cuvîntul lui Dumnezeu. Și-n lume este o ciocnire amarnică între om și om, că fiecare umblă să-și cutropească semenul, să aibă mai multă mărire și mai mare avuție... Din această pricină, poate-i mai bine cum au făcut aceia de s-au pustnicit, s-au tras, adică, în pustiu, căci rămîind singur omul se trage mai aproape de Dumnezeu și de sine, putînd urma atunci învățătura grecilor ce ziceau *to gnothi seaftón,* care, letinește s-au zis *illud nosce te ipsum,* vrînd a zice aceasta că, mai întîi, pe tine însuți să cauți a te cunoaște. Un înțelept arab, Abu Iusuf, care pe limba

noastră s-ar zice Tatăl lui Iusuf, avînd va să zică un prunc ce-l chema așa, au spus, fiindu de atuncea o mie de ani, „am privit lumea cu ochi veghetor și nu am văzut în ea ceva mai de folos decît de a o părăsi“...

Mult i-au plăcut acelui popă papistaș zicerea cărturarului, care-au fost mai lungă, dară nu mai stăruim, pentru lungimea vorbei, și l-au lăudat mult pentru-nțelepciunea lui, și-au rămas de tot făceau scrisoare unul către altul pînă sub Vodă Șuțu, că i-au poruncit acela să nu mai scrie papistașului, temîndu-se Vodă să nu fie la mijloc ceva urzeli. Că știa Șuțu de Triglava c-au fost nepot lui Macarie, arhimandritul, care-au fost văr bun Brîncoveanului, fiindu, așadar, os domnesc. Dară, cîndu l-au chemat Șuțu și l-au ispitit dacă-n acele scrisori n-au fost cumva și oarecari amestecuri politicești, Triglava au tăgăduit, zicîndu :

— *Ar un an me iesthe tosade eti diaghenesthe, i epraton ta dimosia?* care, din grecește, s-ar tîlcui așa : *Credeți oare că aș fi trăit atîția ani, dacă mă-ndeletniceam cu cele de obște ?*

Și-au rîs Șuțu și i-au dat pace, văditu fiind c-au grăit adevăr adînc acel cărturar care, de bună seamă, ajunsese la anii bătrîneții numai pentru că s-au ținut departe de amestecături. Dar scrisori l-au oprit să mai facă, zicîndu-i că-n oala acoperită nu dă musca. De frica grecilor, cuget eu, Triglava nici între boieri nu prea au mai stat, ce mai mult cu dascălii de la Academia grecească au avut împreunări și cu un stihurgos, despre care iarăși trebuie să spunem, că și-acela au fost amestecat în pricina pitarului Sotir ot Glavacioc.

Arătarea lui Grigoraș

Triglava umbla mult cu un doftoroi după sine, ce pe nume i-au zis Grigoraș Zlătescu ot Zlata. Avea acela o statură a trupului foarte lungăreață, fiindu subțirel ca o jordie, și purta plete rătunzate den foarfecă și-ncrețite cu fierul. Nas avea mare și cam turtit și erea flocos la chip, însă și gura-i erea mare, mai pînă spre urechi, că vorbea mult. Avîndu picerele strîmbe se purta mai mult în porturi arnăuțești, iară pe deasupra ipingea. Umbla pe uliți c-un coșcodan în cîrcă, care-i mai zice și maimucă. Erea o jivină, ce-au adus-o el de pe unde va fi adus-o, mai mică decît un dulău, însă mai mare decît un cotoi și tot așa de ageră. La făptură, numai cît avea coadă, să fi zis că-i om, iară la chip cam semuia lui Grigoraș. Erea acoperită cu păr negricios, cumu-i și-al cîinilor, numai îndărăt, în partea cozii, n-avea deloc, numai pielea, roșie tare, ca cum ar fi belit-o și-au rămas bubă.

Grigoraș, cîndu au fost la leatul 1769, sub Grigore Ghica, fiindu tinerel și necopt la minte, s-au luat pe lîngă polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor, de-au trebuit apoi să fugă-n lume, să-și rătăcească urma. Și-au umblatu mult, că s-au adunat pe lîngă un neamț de cei cu coadă care-au fost ghinărar, de-au bătut toate țările apusului, după cum se strămutau pricinile împăraților și trebile oștirilor. Umbla neamțul numai cu Grigoraș orișipeunde, plătindu-i și simbrie multă, că erea mîncău, iară Grigoraș stăpînea taina de-a găti bucate bune : rumenea fripturi, potrivea tocăni, sucea plăcinte, fierbea borșuri cum nu se afla muiere să le facă mai cu dibăcie. Așa au ajuns Grigoraș de s-au frecat nu numai de tingirile de prin cuhnii, ce și cu obrazele mai subțiri ale Evropei că,

fiindu ager la minte, au mai deprins el şi meşteşugul stihurilor şi-al zicerii din scripcă. Şi pe acolo, fiindu la cinste mare acele meşteşuguri, de multe ori îl puneau cu dînşii la masă, să le zică din scripcă, şi-l dăruiau cu vin şi cu scule scumpe, deprinzînd bine chipurile de-a firitisi în ziceri şi adunîndu şi ceva stăricică.

Căpătase bună-nvăţătură, că născocea de fiecare dată alte vorbe de slavă, mai aprinse, mai iscusit rînduite, prin care-şi descînta stăpînii, spuindu-le cîtu-s de-nţelepţi şi cîtu-s de dragi celor căzuţi sub ascultarea lor. Şi-aceia cătau la el cu drag, bucuroşi să fie nemuriţi în stihurile ce le scornea.

De meserie au fost Grigoraş priceput doftoroi, că tămăduia albeaţa, pocitura, lungoarea, brînca, dalacul şi alte boale cu neşte magiunuri ce ştia face şi cu mult ajutorul sfinţilor Cosma şi Damian pe care-i tot pomenea. Meşteşugul tămăduirii zice să-l fi deprins de la un popă iretic, tocmai la Cracovia, c-au stat la acela pentru-nvăţătură ani şapte încheiaţi. Întîmplarea au fost aşa : tot umblînd Grigoraş după acel neamţ, l-au lovit holera şi neamţul l-au lepădat de la dînsul în uliţă, crezîndu c-are să se isprăvească. Dar l-au adunat acel popă letin, care-au fost şi vraci, şi l-au dus la dînsul de l-au tămăduit. Şi s-au făcut Grigoraş slugă popii pentru acea facere de bine, cu gînd să deprindă dibăcia de-a fierbe ierburi, să facă magiunuri tămăduitoare şi fierturi de leac. Şi, fiindu plăcut popii, că l-au văzut dezgheţat la minte, l-au învăţat acela toate dibăciile meşteşugului, dară l-au pus mai întîi să jure că n-are să-şi vînză-nvăţătura pe bani. Şi-au ţinut Grigoraş acel jurămînt, măcar c-au fost făcut unui iretic, pentru care, cu toate că pe mulţi au tămăduit, parte de faimă n-au avut că, unde nu lua bani, l-au crezut lumea că nu-i bizuit în meşteşug. Şi, scîrbindu-se Grigoraş, n-au mai vrut să fie iatrofilosof, doftoroi adică,

ce s-au apucat de-au scornit o-nvățătură cum că păstrarea sănătății din gătirea bucatelor se face și din ușurința mistuitului. Dară aceasta nu-i iatrichi, adică meșteșug doftoricesc, ce maghirichi, adică meșteșug bucătăresc, măcar că s-au răzimat el pe dovediri multe și foarte tari.

Așa, cu gătirea bucatelor, care i-au plăcut mai mult decît fierberea leacurilor, au luatu el drumul plăcerii și-au lăsat al binelui, să-ngrijească de sănătatea oamenilor. Că drumul plăcerii doară o-nșelăciune este, că nu la sănătate duce, măcar că-i amăgește pe oameni cîndu se-ndoapă de cred că plăcerea ce-o au e sănătate.

Dară poate să fi fost și alte pricini de-au făcut aceea, cum am auzit, că, venindu Grigoraș de la Cracovia, au dat prin Iași, unde-au aflat bolnav pe un Balș, mare vornic, pe care nici un doftor nu s-au aflat să-l tămăduiască. Și-au mersu Grigoraș la acela și-n puține zile l-au sculat din boală, de-au stîrnit pizma tuturor doftoroilor de la Moldova, că n-au vrut să ia parale și le strica obiceiele. Și zice să fi dat aceia bani în mîna unei slugi de-a vornicului de i-au vîrît în desagă un potir de aur, scump foarte. Și s-au făcut apoi a-l prinde cu furt, de i-au legat potirul de gît și l-au purtat pe uliți cu bătăi rele. Și-au avut noroc el că l-au scăpat chiar acel vornic Balș, dar au fugit Grigoraș din Iași, scuturînd din încălțări să nu ducă de-acolo nici praful din uliță. Și-au zis el atuncea că oamenii, decît la trup, mai bolnavi sînt la suflet. Și-au prins a face stihuri cu măscărituri, să fie de rîs oamenilor, că rîsul, au zis Grigoraș, le mai tămăduiește bolile sufletului.

De cum s-au așezat în tîrg, au prins Dumitrăchiță Turnavitul a-i da tîrcoale și, de cum venea vorba, îl tot semuia lui Omer al grecilor, dară decît acela, pentru pricina c-au fost orb, musai că Grigoraș, văzător cu amîndoi ochii, se vădea mai mare și mai cu faimă s-ajungă.

Însă, prepun eu, Dumitrăchiță îl slăvea așa unde-i cam luase frica de cînd Grigoraș, supărat dintr-o vorbă spusă la beție, și-au vădit puterea dînd în gura tîrgului, așezată-ntr-o cîntare de lăutari, patima ce-au avut un boier cu ibovnica lui, că l-au datu aceea gol pe uliță, fiindu zuliară.

Dară poate să mai fi fost la mijloc și alta că, după ce l-au slobozit de la Sărindar, au mai avut Dumitrăchiță și meteahna că tot da din mînă către nas, s-alunge o muscă ce-i părea lui că i se tot așeza acolo. Luînd aminte Grigoraș la meteahna aceluia i-au datu a-nțelege că musca aceea pe afară nu-i că alții n-o văd, și-i umblă care va să zică, pe dinăuntru. Și s-au prins el să-i taie un pic nasul și să-i scoață musca, să nu-l mai supere așa. Și, dacă l-au încredințat, l-au crestat nițel la o nară de l-au sîngerat și i-au arătat apoi o muscă mare, ce-o ținuse pitită-ntre dește. Și, cu acea-nșelăciune, l-au tămăduit pe Dumitrăchiță de nărav.

Om lumeț, Grigoraș avea trecere și la prostime, că nu umbla mîndru, ce se-mbăta și prin cîrciumi și-apoi cînta lumește și juca de gît cu mahalagiii. Îi plăcea lui mai ales să cînte-n felul vuvărițelor, că erea oltean și la ei, la Zlata, se făceau nunta cu vuvărițe și dînsul, umblat de mic pe la nunți, deprinsese bine felul acela de cîntări ce se zic în prostime. Meteahna îi venea tot în folos că, de-și arăta chipul pe uliță, cu coșcodanul sugrumat în lanțug, se strîngea laie multă după el, iscîndu-i, fără plată, un halai cum nici Vodă n-avea cîndu ieșea de la Curte.

Și la gură erea slobod, că-i plăcea lui să tot aridice frunza cea de vie, au de ce-o fi fost, spre a da-n priveliște cele ascunse sub ea, zicîndu că nu-i rușine, că și pe papa-l alege după fudulii, că trebuie să le aibe mari. Umbla la gît c-o cadră mititică, făcută din aur cu jmalțuri,

ce-arăta chipul cum David au văzut în scăldătoare pe Vitsavia, muierea lui Urie, goală pușcă și rîzînd nerușinat, încîtulea lesne se putea-nțelege sminteala regelui. Lega vorbă cu muierile arătîndu-le acea cadră, că zicea a fi oglinda în care bine se pot vedea nurii și podoabele ce-au tăinuit sub veșminte. Și le spunea vorbă că, fiindu lumea rău întocmită, umblă dînsul s-o facă mai bună și de-aceea se-ndeletnicește cu slujba prăsitului, făcîndu oameni după tiparul lui. C-au socotit, pesemne, să-l fi făcut Dumnezeu bine rău!

Și mai mult îi plăcea a face stihuri țigănite, vorbind tot despre nicovală, ciocane, clești, potcoave, tingiri i tij alte, sau povestea cum au călărit el o mînză, țiindu-se-n șa pînă spre ziuă, cu vîrtute mare, cît i-au și zis mînza-ceea că-i vrenic bărbat, dar au dat la altul! Și se tot văita că varsă pîraie de lacrimi pentru acea ibovnică ce nu mai căta la dînsul. Au căptușit el tîrgul cu multe scorneli, că mai făcuse și-o poveste lungă, potrivită-n stihuri, despre *Intîmplările Casandrei și-ale lui Năstase bețivul,* ce n-o mai spunem, fiindu prea de tot încîlcită. Cum n-apucase să-nvețe slova, că erea un *agraphicus,* cum i-au zis Triglava, își făcea versurile-n cap, iară dac-avea trebuință să le-aștearnă cu slove pe hîrtie mergea la un Tănase Harmozek, de-au fost și dascăl la Academia Grecească, despre care vom spune mai încolo, că și-acela au fost băgat în urzelile de le scriem aici.

Muiere n-au avut Grigoraș, că se ținea mai mult c-o tîrfoștină de la hanul lui Agop, armeanul, care-i pe unde-au făcut Mavrogheni bolnița nemernicilor de la biserica Izvorul Tămăduirii au, cum i-au zis grecește, *Zoodochos pighi,* care s-ar tîlcui mai bine „Izvorul dătător de viață."

Într-atîta buruiană ce-au fost în dînsul te miri că se mai rătăcea și cîte-o floare, cît se vădea mult adevăr să

fie-n vorba din bătrîni ce zice că dintr-un lemn ciopleşti şi cruce să te-nchini şi măciucă de spart capul. Cînd nu-i erea-n gură să spună măscări, făcea şi stih mai aşezat, cu tîlc subţire, să stai să te socoteşti mult ce-au vrut să zică, fiindu în chipul parabolei. Judecînd după dreptate nici dumnealui Ienăchiţă Văcărescul n-au făcut scrisoare cu aşa adîncituri ale vorbelor, că spunea cu tîlc mai dezvelit de cum spunea Grigoraş, dară nu în toate, ce numai în unele. Din ce-au rămas de la el, mie una mi-au plăcut mai mult, măcar că nu-i dintre cele mai adînci. Pe aceasta o zicea dînsul mai rar, că poate să nu-i fi plăcut, spunîndu mai mult de cele neperdeluite, şi s-ar putea să n-o fi ţinut eu minte tocmai bine, dar eu aşa o ştiu, cum o aşternem mai jos :

Au fost un oştean,
Fecior de moştean,
Din neam de boieri,
Şi-au avut averi,
Şi-au avut şi vii,
Şi multe moşii,
Şi culă-ntărită,
Şi soaţă iubită.
Da-n-atît-avere
Pătimea durere
Şi mare-ntristare,
Cît nu-şi afla stare,
C-au avut un vis
În care i-au zis
Un bătrîn cernit
Cu glasul şoptit
Că el va să cate
De Alba Cetate
Unde nu e moarte
Şi e viaţa foarte

Cu tihnă, senină,
Tot într-o lumină.
Dup-acel moșneag
S-au făcut pribeag
Și-au purces în lume,
Întrebînd anume
De Alba Cetate
Încătrău parte abate ?
Iară, dacă au pornit,
Mult tare-au călătorit,
Numai singur cu o slugă,
Călare pe-o iapă murgă.
Și-au luat drumul în zare,
Ținîndu-se după soare
Peste dealuri, peste munți,
Peste ape fără punți.
Dar cît-au călătorit
Niciunde n-au auzit
De Alba Cetate
Încătrău parte abate.
Tot cătînd în zare
Drumul după soare
Au dat pe un plai
La un mîndru crai
Ce-i știa de nume
Și i-au zis anume :
— Șezi în țara mea
Pe unde vei vrea,
Că ți-oi da putere
Și multă avere !
Dar el n-au clintit,
Vis n-au părăsit
Și-au pornit pe plai,
Zicînd către crai :

— Nice vreau mare putere,
Nice vreau multă avere,
Că puterea-i trecătoare
Și averea-amăgitoare ;
Și puterea te stîrnește,
Iar averea te trufește,
Ci eu caut tihna
Și-n suflet odihna.
Și-au purces pe cale
Mult adus de șale
Și la plete nins,
De mult dor cuprins,
Cale tot bătînd
Și tot întrebînd
De Alba Cetate
Încătrău parte abate ?
Sluga i-au murit,
Cal au prăpădit,
Dar n-au abătut,
Ce, cum au putut,
Mai adus de șale,
Au pornit pe cale,
Ca un biet moșneag
Proptit în toiag,
Tot cătînd în zare
Drumul după soare
Spre Alba Cetate
Încătrău parte abate ?

Pe cît am ispitit eu, au vrut să zică dînsul aicea despre întristările sufletului carele, neamăgit de cele lumești, altă rînduială umblă să afle, mai presus de cele vremelnice. Iară Cetatea cea Albă poate să fie, după cum i-au dat el tîlcul, un fel de tărîm al curăției și-al nentinării. Gîndesc eu că s-o fi luat după greci, că

și-aceia au vorbit mult de un ostrov ce i-au zis *Levki*, care cuvînt, adus pe limba noastră, tot *alb* s-ar spune. Acolo-șa, în ostrovul acela, socoteau grecii că merg după moarte toți vitejii și-nțelepții lor, să șază-n tihnă veșnică. Și-au zis frumos și cu adînc înțeles Grigoraș despre calea luminii, pre care cată să umble omul, numai n-au spus deslușit dac-acela au ținut calea către amurg au către răsărit? Și-apoi ce-au vrut dînsul a zice, suindu-l pe-o iapă murgă, adica neagră, mohorîtă la culoare? Au prin păcat au vrut el a zice că dăm la lumină, au cum au cugetat? Am mai stăruit eu și la altele, vezi bine, căci mi-au plăcut cum au zis, da-mi pare c-au dat înțeles prea adînc și unele nu le-am pătruns.

Grigoraș acela, de n-ar fi fost prea stricat de muieri podărese și de băuturi bețive, putea să fie ceva de capul lui. Numai nu i-au plăcut lui calea dreaptă, că prea au făcut multe amestecături și s-au ținut tot pe lîngă oameni destrăbălați la umblete. Adunîndu-se dînsul prin cîrciumi cu toți căzuții, s-au nemerit și c-un Tănase Harmozek, ce din înfățișare și-apucături ce-au avut nu prea putea fi socotit între cei înțelepți.

Arătarea lui Tănase Harmozek

Erea acela om nalt, lat, borțos, gălăgios, fudul și mare spuitor de lucruri ne-nțelepte. Obraji avea roșii, fiindu și lat în fălci, iară nasu-i erea cîrnit către partea stîngă. Și frunte avea naltă, că-ncepuse să-i cam cază părul, și cu nește umflături în părți, de parcă sta să-i iasă coarne, cum au și avut, că i-au pus muierea, de-au și dat-o la călugărie la Mănăstirea dintr-un lemn. De pe acea-ntîmplare ce-au avut el, prea de cu vremea căpătînd gust

pentru băutură și tot umblînd cu tălănițe, își măcinase sănătatea că, tot amestecîndu-se cu oameni stricați, nu-i trebuise mult să cază însuși în stricăciune și, din cît străumblase alăturea cu drumul, am auzit că se alesese sfrențit. Avea însă firea veselă, măcar că vorbea uneori prea de tot neales, însuși hohotind apoi de-i săltau burțile.

Tănase au fost feciorul unei Pălăguțe ce-au crescut de suflet în casa Vîlculeștilor. Pe mă-sa, Pălăguța, au adus-o tocmai de prin părțile ungurești, de la Trei Scaune, care ungurește se zice Harmozek, de unde i-au dat și nume, că n-au avut, fiindu găsită de acel boier, Vîlculescu, după cum au zis, că curgea pe gîrlă-ntr-o copaie. Da mai curînd poate să fi fost altfel, adică s-o fi făcut boierul c-o muiere ce-au avut ibovnică pe-acolo cînd au stat fugit, că la ce alta s-o mai fi adus cu sine? Și-au înzestrat-o boierul și-au măritat-o după Stane Cobia, pe care l-au tăiat Manolache Giani cîndu cu răzmirița volintirilor, c-au fost pe lîngă Ilie Polcovnicul. Și, dac-au murit și Pălăguța de inimă rea, l-au luat pe Tănase Vîlculescu bătrînul de l-au crescut, c-avea ani numai vreo șaișpe, și l-au dat și la carte, luîndu Tănase nume de pre mă-sa, să aibe liniște din partea grecilor.

Iară carte-au învățat Tănase multă, că știa turcește, nemțește, grecește, ba și limba evreiască-mi pare c-au deprins. Și, măcar că de pe tată-su, Stane Cobia, au fost boier, s-au băgat dascăl la Academia grecească, fiindu lăudat foarte, numai că cerea el plată prea multă pentru-nvățătură, după cum s-au și plîns kir Șofron Ploștina cîndu au mers cu fie-su să-l vîre la carte. Că, mergîndu la dînsul, i-au cerut Tănase taleri doozeci, de s-au și speriat boierul, zicîndu, pe drept cuvînt, că pe banii-aceia putea să cumpere un bou.

— Ba că chiar, arhonda, zice să fi zis Tănase. Așa să faci, c-ai să te-alegi c-o pereche!

Și n-au lăsat Tănase nici pentru Vodă mai jos, de l-a și-ntrebat la ce ia așa mulți bani pentru-nvățătură? Și-au zis Tănase că face-așa ca să-i învețe pe oameni cum să cheltuiască banii, că lucrurile scumpe sînt de preț, iară cele fără preț nu pot fi scumpe.

Ținea Tănase învățătura de carte în cinste mare și lucrul său știa a-l săvîrși bine și cu tragere de inimă, aducîndu și cărți nemțești tocmai de la Beci, plătindu mulți bani pe-acelea. Dară și avea de unde, c-au fost el om înstărit, avîndu case mari, cu ogradă întinsă și sălașe de țigani. Și moșie-a avut rămasă de pe tată-su, la Cobia, cu livezi de pruni și povarnă de fiert rachiuri. Și nici strîns la pungă n-a prea fost, dîndu de la el unor tinerei mai sărăcuți, care-i vedea mai dezghețați la minte, să aibă cu ce se ține-n școală și să învețe. Dar avea și obiceiuri rele, precum am auzit, că unde-i părea a nu fi silința destulă, o mai sporea cu toiagul. Și le tîlcuia acelora, bătîndu-i, cu cuvintele ce-au zis Solomon, că mijlocul de vindecare pentru cel rău sîntu bătăile. Și n-alegea, că nu se uita și el după om, a cui odraslă este, că-i al unui boier, că-i al unui negutător, ce pe toți deopotrivă-i bușea și-i ologea, cît aveau aceia frică mare de dînsul. Cîndu venea tatăl cîte unuia de-l cotonogise mai rău să se jeluiască, așa-l sucea Tănase, îndreptîndu-se din vorbe, cît nimica nu mai zicea acela, plecîndu chiar foarte mulțumit de deslușirile ce-i da cărturarul, zicîndu:

— *O mi daris anthropos u pedevete,* care vorbe-nseamnă că omul care nu este bătut n-are creștere! Și-i arăta apoi pe-ndelete că-n grecește *paideia,* ce-nseamnă, va să zică, a da bună creștere, vine de la *pedevo,* care-nseamnă a chinui. Ba și-n românește *pedeapsă* s-au zis tot după grecește, de la aorist, *pedepsa,* ce s-ar tîlcui cu *dădui creștere.* Și toate vorbele acestea-s legate de *pais-*

paidos, care-nseamnă copil, și, prin urmare, *copil* și *pedeapsă* se țin olaltă, cum se și cuvine, dar e aici un înțeles adînc, ce nu-l poate pătrunde oricine, că-s cugetări de-ale înțelepților...

Sub Vodă Ipsilante, dac-au aflat acela școala stricată, l-au pus pe Tănase, după sfatul lui Triglava, și-au rînduit Academia de la Sfîntul Sava. Au făçut Tănase atunci, să nu vorbim cu păcat, bună treabă, de s-au minunat și Vodă și l-au tocmit însuși dascăl beizadelelor. Numai că, aflînd Vodă c-au fost Tănase boier de neam, l-au pus și judecător, să judece-n pricinile de lucruri și datorii. Și, dac-au știut Tănase bine pravila, au ajuns vestit judecător, de l-au lăudat toți că făcea judecată mai înțeleaptă și decît Solomon, cum s-au văzut și-n pricina care-au fost între Păuna și Lascarina Vărzaru. Că se trăgeau acelea-n judecată pentru un colan de aur cu smaralde, țipîndu cu glas pîn-la cer fiecare că ei i-au fost lăsat moștenire, cu limbă de moarte, de către mă-sa. Și, dacă s-au înfățișat dînsele cu pricina la Tănase, au ascultat acela și-au zis să se taie colanul drept în două și să ia fiecare cîte-o parte, să isprăvească. Și Păuna s-au învoit, zicîndu că-i bine, iară Lascarina n-au vrut, ce-au zis mai bine să-i rămîie Păunei tot decît să-l strice, că l-au purtat maica lor la gît cîndu s-au măritat. Și, ascultînd acele vorbe, au pus Tănase de-au scris c-au hotărît judecata să se dea Lascarinei colanul, pentru cinstea ce-au păstrat maicei sale.

Și, măcar c-au stat Tănase la bine și-n cinste la acea vreme, s-au văzut a fi om zburdat, că s-au luat cu beizadelele de-au fugit în hotarul unguresc, c-au vrut a-l însura Vodă pe beizadea Constantin c-o slută și-acela n-au vrut s-o ia. Și-au trebuit să umble însuși Ienăchiță Văcărescul tocmai la Beci, la-mpăratul, să-i trimiță peaceia-ndărăt. Pentru acea fugă a beizadelelor s-au și

cerut Vodă la turci să-l mazilească, ca să nu-i bănuie că s-au hainit și să-l taie, de-au fost în urmă rău pentru biata țară. Și mulți au fost care-au grăit rău de Tănase, măcar c-acela s-au îndreptat zicîndu că dreptatea e lucru prea sucit, prea gingaș și greu tare de dibuit. Și se-ntemeia el pe o pildă turcească, de-o și zicea mereu, despre un cadiu ce-au fost să judece-ntr-o pricină. Și, zicea Tănase, au venit mai întîi păgubașul de-au spus ce și cum. Și-așa frumos ce-au spus acela, cît cadiul pe loc au și zis :

— Ai dreptate, bre !

Dar au venit rîndul și pîrîtului de-au spus, și-așa bine s-au îndreptat și-acela, de nu s-au mai putut ține cadiul și-au zis :

— Bre, și tu ai dreptate !

Dar, cum zicea Tănase, au avut cadiul și-un ucenic, care-au stat pe lîngă el la-nvățătură. Și-acela zice să-l fi tras de poala caftanului, zicîndu că nu-i bună judecata cum au făcut, că dacă unul are dreptate, nu mai poate avea și celălalt, că așa se smintește legea. Și l-au ascultat cadiul cu multă luare-aminte și-au oftat apoi :

— Bre, înțelepte vorbe-ai spus, căci și tu ai dreptate !

Și, tot zicînd Tănase pilde sucite, s-au lăsat de-a mai judeca-n pricini, că nu-l mai lăsau grecii, umblîndu el mai mult cu ziceri de cele ritoricești, amăgitoare, că te poartă pe calea păcatului. Pentru multe asemenea fapte stricăciose, care, de-am sta să le scriem cu slovă, multe călămări ar fi să istovim, s-au ales Tănase Harmozek om cu faimă proastă, de au și fost mare pagubă de cîtă carte-au știut degeaba. Că de-nvățat nu s-au putut spune că n-au fost învățat, arătîndu-se el foarte trebuitor domniei, că și Mavrogheni, cîndu au venit, tot pe Tănase și l-au luatu tîlmaci.

Dar, ca să nu fie bănuială la mijloc, nice să vorbim cu părtinire, gîndit-am să scriem mai din jos o precuvîntare ce-au zis Tănase la Academia domnească, pe care am aflat-o rătăcită la kir Barbu Memerea, cel de-au fost diac de vistierie. Atîta i-au rămas, mi-au zis acela, dintru mai multe ce-au avut, de pe vremea cîndu i-au fost Tănase dascăl de ritorică și grecește. Precuvîntarea aceea s-au chemat *Despre meșteșugul ritoricesc* și sună cum scriem mai jos :

Omului datu i-au fost graiul spre a cuvînta către aproapele lui și-a face înțelegere și-a căpăta ajutorință la treburile mai puțin lesnicioase, ce singur nu putea-mplini. Oamenii grăiesc unii către alții, dară mai puțintei au știre despre rînduiala graiului, măcar că încă de pe timpul grecilor cei din vechime aflatu-s-au cărturari și ritori și grămătici ce cu multă-nțelepciune dat-au în vileag rînduiala de pe care se tocmește lucrul limbei. Unul dintre aceia multă faimă au ajuns a dobîndi și mult bănet au adunat, căpătîndu el deprinderea de-a vorbi către valurile mării, ţiind cataroaie-n gură, că erea peltic. Pilda aceluia, Dimostene, c-așa i-au fost numele, și alții s-ar cuveni s-o urmeze, lipsiți fiindu de-nlesnirea de-a cuvînta și cu gura slobodă, darămite cu cataroiu-n gură. Mai sîntu ei și alții ce s-ar cuveni să-i puie Vodă să umble cu cataroaie-n gură, că prea cîrtesc de toate cele, fiindu noi un neam de oameni prea clevetitori, cum au zis și Herodot la *Istorii,* în cartea a cincea, pentru care sîntem slabi, că din clevetiri se face neunirea. Dară nu despre dulceaţa sau amărăciunea limbii avem a cuvînta, că despre aceasta mai bună deslușire au dat Esop, ghebosul, ale căruia pilde bine spun, pentru cine le-nţelege.

Limba are mehanica ei, adică o-nvîrtejire lăuntrică ce se ţine olaltă cu un chip de așezare. Învîrtejirea vine

din puterea crescătoare a graiului, ce cu vremea tot sporește, iar așezarea vine din starea graiului, ce au dovedit-o grămăticii, rînduind vorbele după firea și rostul lor, cum aud că s-au apucat a face și pe la noi însuși Ienăchiță Văcărescul, marele vistiernic. Ce-a ieși de-acolo, om vedea, că rînduiala graiului o au deprinsu cărturarii cu multe osteneli. Că graiul nu-i ca cum ar fi giubeaua mea, adică lucru vîrtos, să-l poți lua-n mînă, să-l drămăluiești, să-l amușini cu nările au să-i cați cusătura pe unde-au croit-o meșterul.

Graiul, măcar că se-aude, e doară lucru-nchipuit în mintea noastră, fiindu ca o părere și bine semuind nălucilor, grecește *phantasma*, ce-au văzut unii și alții. Lipsit fiindu de trup, nu-l putem nici drămui-n palmă, nici iscodi cu ochii, nici a-l amușina cu nările. Scornit cu-nchipuirea, graiul cată să-l iscodim cu mintea și tot din puterea minții să-l stăpînim. Puterea minții, cum și vîrtutea trupului, nu le-au datu Dumnezeu oamenilor tot deopotrivă la cumpănă, ce după cum s-au nemerit. Unii mai multă au apucat și-aceia-s cărturarii, ce din lucrul minții rînduiesc lumea. Altora, care-s țăranii cei proști, mai puțină le-au venit, că le-au dăruit Dumnezeu mai mult vîrtutea trupului să-și agonisească ale gurii, răsturnînd țarina, din lucrul brațelor. Au mai fost unii ce-au căpătat nițică minte, dară nu destulă să fie cărturari, cumpănită cu oarecare vîrtute, nedestulă să lucreze-n țarină. Aceia s-au schivernisit cu-ndeletnicirea războiului, fie la ei !, din care-au ajuns de-și țin viața tot ridicînd-o pe-a altora, zicîndu că păzesc hotarele moșiei să nu le calce dușmanul.

Cărturarul, dară, fără puterea minții nu se poate-nchipui. Că lumea pe care trăim nu-i una, ce-s două, că peste lumea cea de lut, cum au zidit-o Dumnezeu, oameni cărturari au ridicat cu vremea altă lume, de-a

doua, închipuită de ei, că nu se vede, fiindu părelnică, dar a căreia rînduială este temei lumii celei de lut, pe care-o ține să nu se risipească și s-ajungă oamenii să trăiască precum jivinele. De aici se trage și puterea cea lumească a cărturarului, popă de-ar fi, ritor, stihurgos, legiuitor au altce. Puterea aceasta nici crailor au împăraților n-au fost dată că, schimbînd cărturarul rînduiala lumii-nchipuite, strică și așezarea lumii celei văzute, prefăcînd-o după gîndul ce-au avut. Cu chipul acesta cărturaru-i ca cumu-i Dumnezeu, iartă-mă, Doamne !, al căruia ales este și tot așa putere are, că și Domnul au urzit lumea numai din vorbe ce-au zis, cum scrie și la sfînta *Scriptură*. Dumnezeu însuși tot o vorbă este, că scrie la Ioan astfel : *V nacealo bîlo Bog i Bog bîlo Slovo i Slovo bîlo Bog*. N-au scris evanghelistul acolo-șa numai o-mpletecitură de limbă, ce au vrut a zice, cum scrie și la *Facere*, că Dumnezeu au zis vorbe care, fiindu miezul oricărui lucru, *pragma* zis grecește, acelea s-au învîrtoșat și-au prins făptură : A zis Dumnezeu : „să mișune apele de viețuitoare, și să sboare păsări deasupra pămîntului pe întinderea cerului..." De unde se-nțelege că lumea, care grecește se zice *cosmos*, dentîi în cuget s-au făptuit, ca să aibă o rînduială și-un înțeles. Fiindu în cuget, lumea n-au fost *pragma*, ce *logos*, care letinește s-au tîlcuit rău, c-au pus aceia *verbum*, măcar că *logos*, adus letinește, s-ar tîlcui-n două vorbe : *ratio* și *oratio*. De unde se-nțelege deslușit că este trebuința, dacă năzuim să iscodim duhul lumii, să stăpînim dentîi meșteșugul vorbirii, că-i ținut cărturarul să afle starea, așezarea și încheieturile vorbirii, spre a ști cătră unde să-și aducă lucrul său cu chipul de-a izbîndi.

Gîndit-am eu că bine-ar fi să vă lămuresc dentîi una mai ușurică — chipul cum vorbele se-nmulțesc, sporindu-ne meșteșugul cuvîntării și putința de-a stăpîni gîn-

dul, de-a-l desluși, de-a-l face lucrător, clădind oarece au dărăpănînd, după cum se ivește nevoia, slujindu-ne numai de puterea graiului. Băgați voi de seamă că vorbele nu se-nmulțesc fără rînduială, fiindu limba ca și viețuitoarele, adică avîndu ea deprinderi și metehne ce, cunoscîndu-le, mai îndemînă ne vine s-o meremetisim după cum e-mprejurarea. De la o vorbă se face altă vorbă, dacă cea dentîi este-ntoarsă spre a arăta cu tertipul acesta nu numai ce e, ci și ce nu e. Așa putem zice de cinevași că e *spălat, volnic, cinstit, chibzuit* și tot așa, după cum ni s-arată a fi. Dară noi putem întoarce vorbele și să spunem tot de acela că-i *nespălat, necurat, nevolnic, necinstit, nechibzuit* și altele. Va să zică am întors înțelesul vorbelor, dară, vă fac eu văpros, cum am făcut? Lesne puteți băga de seamă că naintea fieșcărei vorbe am mai adaos ceva, c-am pus acolo-șa pe *ne: spălat — nespălat; curat — necurat; volnic — nevolnic.* Cu dibăcia asta, dintr-o vorbă facem două și este și-o rînduială, că vorbele își schimbă înțelesul și se tocmesc în două șire-mpotrivite: *tot* și *netot; bun* și *nebun; cioplit* și *necioplit; copt* și *necopt; credincios* și *necredincios; om* și *neom; drept* și *nedrept; glasnic* și *neglasnic; isprăvit* și *neisprăvit; lume* și *nelume* și altele multe. Prostimea mult se folosește de asemenea ziceri, cum ar fi bunăoară: *l-a făcut din om neom,* sau alta, *cum necum să facem treaba* și multe care nu mai stăruim.

Vorbele care capătă la-ncepătura lor pe *ne* se cheamă *negative,* care-i pe letinește, fiindu, îmi pare mie, tot o vorbă întoarsă cu *ne,* care-i surpă și-i răstoarnă tîlcul. Deosebim dară o ciocnire înlăuntrul vorbirii între două puteri vrăjmașe: gativele și negativele. Șireagul gativelor, măcar c-aici nici eu nu știu bine că n-am aflat scris pe la alții, se face din vorbele fără *ne* și-arată cum e cevași, iară cum nu e arată șireagul negativelor, unde

trag vorbele cele cu *ne*. Iată dară o lege pe care-o ține limba : gativele se fac negative cu adaosul lui *ne : suferit* și *nesuferit ; pămîntesc* și *nepămîntesc*, ce se zice de un lucru care nu-i din lumea noastră ; *saț* și *nesaț*, adică foame ; *ghiob* și *neghiob*, unde s-au pierdut gativul, că l-au uitat oamenii, dară au avut înțelesul, pesemne, de înțelept, știutor. Cu trecerea de vreme multe gative s-au rătăcit și s-au uitat, că omul mai lesne ține minte cele rele, care au și mai multă vlagă-n ele, de mai greu ajung a pieri. Că oamenii încă zic *neghină*, care-i o iarbă rea de crește prin grîul cîmpului, c-o sporește necuratul să-i facă răutate plugarului, iară *ghina*, ce iarbă va fi fost aceea ?, în zilele noastre n-am mai pomenit, că multe dintre cele bune se pierd și se risipesc din neprivegherea oamenilor.

Asemenea este și cu *veste* și *neveste*, fiindu tîlcul lesne de prins, că vine de la o vorbă lătinească ce se zicea muierilor care țineau să nu se stingă focul cel sfînt și nu ereau deloc slobode să se mărite, adică să fie *neveste*. Acelea, măcar că ereau ținute cu jurămînt să-și ducă viața-n feciorie, se tot greșeau, cum au fost întîmplarea și cu aceea de-au zămislit tot neamul rîmlenesc, de unde și noi ne tragem, și-au lăsat apoi obiceiul acesta văzîndu ei că nu-l pot ține muierile, c-au fost prea greu pentru puterile lor.

Nu numai cu *ne* se fac negative, ce și cu *ba*, la care le-am putea zice noi, ca să nu-ncîlcim lucrurile, *bagative : laie*, adică neagră, și *balaie*, adică albă, plăvană, cum ar veni la părțile femeiești, și *lan* — *balan*, pentru partea bărbătească, dară *lan*, pe cît am băgat de seamă, nu se mai zice decît la ogor, care-i negru, adică *lan*, după ce l-a zdrumicat plugul ; tot așa cu *laur* și *balaur*, care și-mpreună se mai zic, dară mai mult în vrăjile cele

vechi. Poate să mai fie și altele, dară nu ne slujește să le-nșirăm toate cîte sînt, căci ne e deajuns nouă dac-am dibuit paradigma ce-au fost.

Și-acu, de-ar fi să căutăm tîlcul celor de-am spus, ar fi să-nțelegem că temeiul lumii este cuvîntul, adică înțelegerea. C-au făcut Dumnezeu lumea cu rînduială, avîndu nu numai începătură, ce și adaos, care-au lăsat oamenilor să-l facă, și apoi sfîrșit, capăt. Și-au dat ziditorul oamenilor, ca să le-ncerce cugetul, puterea ce însuși au avut, de-a adăuga la ce-au făptuit și-a-mplini. Iară la urmă, cîndu va veni vremea, toate cele văzute s-or topi, că și lumea-i cu margeni, cumu-i și omul. Ce, luați aminte, numai trupul omului se risipește, iară duhul lui nu, că i-l ține numele ce-au avut spre pomenire vecinică. Că numai cele văzute-s trecătoare, iară cele nevăzute, fiindu miezul lucrurilor, sînt vecinice, de păstrează firea ce-au avut cîndu au fost și după ce lucrul, pragma, și-au risipit chipul văzut.

Iată, de pe noi numai numele rămîne și umbra noastră ce-are să rătăcească pînă cînd o fi judecata cea mare, a tuturor. Că, măcar că n-om mai fi, oameni văzuți și simțitori, cu numele nostru ne-or pomeni cei de-or să vie pentru ce-am făptuit, au bine, au rău. Și pomenirea noastră va fi au cu laudă și cinste, au cu ocară și blestem, după cum ne-au fost faptele în viața aceasta trecătoare. Că faptele sînt aidoma firii oamenilor, venindu ele din duh, care-i partea lui Dumnezeu, au din trup, ce-i unealta Satanei. Ci nu vă lăsați robiți trupului, că ale trupului sînt amăgitoare și vătămătoare duhului, că-l strică și-l împuținează, de nu umblați cu priveghere. De aceea, arătîndu-vă firea și puterile graiului, vă zic vouă : păziți-vă numele, că vi s-au dat întru veșnicie și pentru pomenirea oamenilor.

Precum se vede, nedus de cap n-au fost Tănase, măcar c-au mai și strîmbat cîte unele, ba, de multe ori, și-au făcut el de dragoste cu buruieni de urît, de s-au și-mplinit vorba veche ce zice de cîte unul că se ține cu sfinți și fată draci ! Că ce-au ieșit mai tîrziu din toate acestea se va vedea. Și-atîta despre Tănase ca să spunem nițel și de Ianache Drakinos, că mai mult cu-acela s-au înfruntat cărturarul.

Arătarea lui Ianache Drakinos

Ianache, stolnicul, au fost feciorul unui Costa Drakinos, care-au mai avut numele poreclit și turcește, zicîndu-i Kîzîl, adică Roșcatu, c-au avut barba roșie, fiindu așa-nsemnat de Dumnezeu să-l cunoască toți c-au fost poamă rea. Acel Kîzîl au fost pe vremuri toptangiu, dar scăpătase la un foc de i-au ars acareturile și l-au lăsat calic. Pe cîte-au fost vorbe, nu s-au pornit focul acela fără pricină, ce i-ar fi pus un Eracle Condurachi pe care l-au înșelat Kîzîl de l-au lăsat pe drumuri, măcar c-au avut amîndoi întocmiri de negoț.

Din ce-au mai scăpat, după ce-au mofluzit, Kîzîl ajunsese de ținea dugheană-n Tîrgul Cucului, ca plevușca, vînzînd cu paralîcul, dar numai mărfuri de băcănie. Ținea dugheana-ntr-o odaie lungă, înghesuită cu coșuri de nuiele, cu papornițe, cu putini și chiupuri de cele mari, din pămînt ars. Aflai acolo roșcove, păpuși de smochine uscate și boabe de piper, scorțișoară, măsline, pastramă, legături de țîri, roate de ghiudem, icre, ulei de măsline, brînzeturi, stafide, lămîi, cuișoare și alte mirodenii aduse de pe-ndepărtatele meleaguri asiaticești. Pe

rafturile de lemn ereau înșirate căpățîni de zahăr, sticle păpurite cu mastică de Corint și alte băuturi grecești, bocaluri cu zaharicale, alune, sorbeturi, tipsii cu rahat și altele multe. Între coșuri, lîngă talerele tiriziei ce spînzura de-o grindă, se ațînea Kîzîl, mic și borțos, înfășurat peste burtă c-o pînză unsă cu uleiuri. Cîndu n-avea vînzare, sta cu ochii pe pereți și tot cletina din cap, jucîndu-și canaful fesului, s-alunge muștele ce-l năpădeau roi. Dacă-i intrai în prăvălie, vorbea grecul numai cu unsori și tot făcea la plecăciuni, să nu se vază c-au socotit rău, fiindu mare-nșelător, că ținea vorba ce zice să cumperi două, să vinzi nouă.

Kîzîl au avut doi feciori, pe Theodoros și pe Ianache, și i-au dat el de-au învățat carte la Stambul, unde-au și rămas mulți ani la o soră de-a lui. De Theodoros s-au auzit să se fi făcut călugăr la Sfeta Gora dintr-o patimă ce i s-au întîmplat la Stambul c-o muiere. Vorbea lumea că, fiindu aceea măritată c-un bragagiu, l-au prins bărbatu-su cîndu-i puneau coarne, de l-au și jugănit pe Theodoros ca pe berbeci. Theodoros au luat nume de monah Teofan și, dac-au ajuns frati-su stolnic, au mijlocit la vlădica de l-au făcut egumen mănăstirii Glavaciocului, unde-au făcut furături multe, că și ferecăturile icoanelor au prădat. Și s-au văzut bine a-i fi fecior lui Kîzîl, că poama departe de pom nu cade.

Pe Ianache, știindu carte bună, l-au luat slugă Mavroghene, grămătic, de pe cîndu au fost dragoman. Și i-au ajuns om de credință și sfetnic, măcar că nu prea-l suferea Doamna Mărioara, fiindu cam slut la-nfățișare. Dară i-au făcut Vodă bine socoteala după vorba ce zice că-i mai bun un măgar ce te poartă decît un armăsar care te trîntește. Și, cine-ncalică măgarul, să-i sufere și cusurul !

Erea Ianache mic de trup, c-au fost oleacă ghebos, dară nu tare, și-avea pletele pe cap tunse, după obiceiul turcesc, fiindu chel ca ridichea. Capul cam mare i-au fost și ochii mici și spînatic și la făptură uscat, cumu-s peștii cei grecești de-i vindea tată-su, țîrii. Nu prindea seu pe el neam că, pînă s-ajungă boier mavroghenesc, postea mult, ne prea avînd el ce mînca din simbrie puțină ce-au căpătat de la dragoman. Dar nici cîndu au ajuns boier nu mînca mai de soi, să nu facă cheltuială că, fiindu zgîrcit, lega banul cu zece noduri. De atîta zgîrcenie și sănătatea au avut stricată, că-i erea răsufletul cu miros rău și căpătase meteahnă de nu vorbea decît ținîndu-se cu mîna la gură, s-abată duhoarea, pentru care-i ieșea vorba cam bolborosită.

Nedestoinic la muncă n-au fost Ianache, că-i sticleau ochii în toate părțile după bani și, zicîndu că cine treapădă capătă, au adunat multă blagă și avere. Și-acesta au semănat lui Kîzîl, că din rădăcină rea smicea rea odrăslește, cum s-au și văzut că, să-i fi fost dator, pentru o para ți-ar fi pus și ștreangul de gît. Aduna el mai mult galbeni, zicîndu că aurul are cuprindere mai multă și nici focul nu-l strică. După apucături ce-au avut, gîndesc eu că și-n somn se visa tot cu banii în mînă. La ce i-au plăcut atîta, nu pot înțelege, că banii mai multă-ntristăciune dau și voie rea decît veselie și părere de bine. Tot cu gîndul s-apuce, măcar că l-au pus Vodă-n dregătorie, nici habar n-au avut de pravilă, măcar că altul s-o știe mai bine greu să fi aflat, dar au zis că legile-s ca să nu se ție și pravila-i ca cumu-i ceara pentru cel iscusit, că-ncotro ți-e voia o poți strîmba, după cum vine-mprejurarea.

Trăit între turci, luase-nvățături de-ale acelora, zicîndu că peștele cel mic se teme de cel mare, iar celui cu stare calicul i se-nchină că, dacă bogatul greșește,

tot săracu-i ţinut să-şi ceară iertăciune. Şi altora le da din acele învăţături, povăţuindu-i să joace după cum e cîntecul, că sluga-i ţinută să se dea după stăpîn : cu strîmbu cată să te strîmbi şi cu şchiopul a şchiopăta, să nu le dai pricină de pizmă. Şi nu vorbea cu făţărie, ce însuşi ţinea acele-nvăţături că, fiindu Vodă chior şi cătînd spanchiu la om, ca găina, căpătase deprinderea, de cîndu i-au slujit la Stambul, de-şi lipea un benghi pe vîrful nasului, şi, tot privindu-l cu amîndoi ochii, se dedase să caute saşiu, bazaochi. Ca stare, au fost om ne-nsurat stolnicul, spunînd, dacă-l întreba cineva, c-au ales să trăiască-n feciorie spre a se păstra curat, numai nu-l credea nimeni, vorbindu oamenii că de prea strîngător şi din lăcomie nu-şi lua muiere lîngă sine, să nu facă cheltuială, că muierea cu ale ei risipeşte parale multe.

Pe Tănase nu l-au suferit Ianache de cum l-au văzut, că, avîndu cărturarul faimă de bun judecător, se temea de el, nefiindu prea-nlesnit stolnicul a cuvînta-n grai strein. Şi-au făcut aşa de i-au băgat lui Vodă-n cap să-i poruncească lui Tănase a-ntocmi o scriere : *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc.* Şi-au găsit coasa gresia, zicîndu Ianache către Vodă c-aşa are să se facă mai plăcut sultanului, fiindu acela un semn de mare credinţă. Iar cărturarul, dintr-nceput, n-au vrut deloc, zicîndu să fie o rătăcire, dar mai în urmă şi-au luat seama, şi, cu-ndrăzneală mare, s-au pus de-au scris-o, numai c-au mai lungit niţel numele şi l-au prefăcut de la el : *Arătare pe scurt despre semuirea şi rudirea între graiul valah şi cel turcesc cu pilduiri lămuritoare şi deslușiri asupra chipului de-a grăi măscări !* Şi, trimiţîndu scrierea lui Vodă, au şi mers Tănase de s-au băgat în mănăstire la Caimata, lăsînd cuvînt c-au mersu să se căiască !

Dar au vrut Dumnezeu cu el că, cetindu Vodă ce-au scris cărturarul i-au plăcut, măcar c-au stăruit Ianache și-au tot zis să fie aceea o batjocură ce-au întocmit-o Tănase numai spre luare-n rîs. Dar au fost acolo multe măscări pe care, pesemne, nu le-au știut Vodă și-au trimis de l-au scos, zicîndu că, de data asta, îl iartă. Și s-au jelit Tănase cu glas mare, că n-au știut el să facă mai bine de cum au făcut, că-i nedus de cap, dară, dacă i-a da Măria Sa răgaz mai lung, măcar doi-trei ani, mai bine-are să facă, fiindu osteneală multă și bătaie de cap. Și l-au îngăduit Vodă să mai facă o-ncercare, hotărîndu-i ca-n soroc de doi ani s-o dea făcută.

Aflîndu Tănase de unde i s-au tras amarul au căpătat mînie mare asupra lui Ianache, pe care tocmai ce-l boierise Mavrogheni și-ncepuse a umbla-n caretă. Și, avînd Triglava un măscărici țigan, pe Mandea Balan, îi da Tănase bani să iasă-n poartă cînd trecea stolnicul pe uliță-n caretă și să strige după acela pe țigănește vorbe de rușine :

— Șo mai care, bre boierule ? Da nu te mai însori ? Au n-oi fi avîndu ? Hai că-și pune Mandea obrazul și-ți fac vorba cu Lisandra chioara, că e încă tînără, nici șaizeci n-are. Stai, bre, nu sări așa, că nu știu dac-o vrea și aia, că ești frumos ca benga ! Mai rabdă nițel și dă și mie ceva pentru osteneală, că n-oi fi vrînd să-ți fac degeaba ?

Și-ncepea apoi de juca halaripu după caretă, pînă-i zicea stolnicul arnăutului să-l alunge, ajungîndu, de răul țiganului, să ocolească mahalaua. Dar și cîndu s-au simțit mai tare au tocmit Ianache niște stricați de-aceia de pe Podul Calicilor care l-au prins pe Balan și, băgîndu-l într-un sac, l-au dus în pădurea Cotrocenilor, dincolo de mănăstire, unde l-au bătut de l-au zobit și l-au lăsat acolo. Și l-au găsit niște copii ce umblau după bureți,

care au spus la Agie. Și, dac-au auzit Triglava și cu Tănase, i-au junghiat la inimă de ce-au pătimit bietul Balan, dar nu s-au arătat, că nici dovezi asupra stolnicului nu ereau. Însă, după cum se va arăta cînd va veni rîndul, n-au uitat aceia moartea lui Balan, măcar că n-au fost decît un țigan cam nebun.

Nici Dumitrăchiță nu prea s-au înțeles cu stolnicul, aflîndu el că-l cam ponegrea Ianache la Vodă pentru năravurile lui cele dosnice. Și se răzbuna și el cum putea că, odată, fiindu în Divan, s-au pus de-au pitit ișlicul stolnicului care, cît l-au căutat, nu l-au putut găsi și-au plecat cu capul descoperit, ca după mort. Iară altădată, voind stolnicul să se-așeze, i-au vîrît Dumitrăchiță felegeanul cu cafea sub cur, de s-au și opărit acela, c-au fost cafeaua fierbinte. Iară Dumitrăchiță, cu fățărie, se făcea a nu fi vrut, tot cerîndu-și iertăciuni că n-au băgat de seamă.

În urzelile ce-au făcut Ianache, s-au ajutat mult c-un Perdicari, venetic, care-au fost mare-nșelător, măcar că învățase carte bună, dar nu s-au slujit de știința lui pentru faceri de bine, ce numai rele-au făptuit. Fiindu priceput în vicleșuguri, ca și Ianache, lesne-l amăgeau pe Vodă, căruia, știindu-i bine stolnicul firea și metehnele, c-au șezut atîta amar de ani pe lîngă dînsul, așa i-au pus belciugu-n nas de-l purtau ei cum le erea voia. Dară tartorul Ianache-au fost, fiindu el nu slugă lui Vodă, cum se smerea, ci stăpîn, că judeca Mavrogheni mai mult cu mintea stolnicului. Că Ianache la o ureche, iară Perdicaru la alta, tot umblînd cu lingării, îl amăgeau cum se-amăgește copilul cu leagăne, să tacă. Umblau ei pe căi ocolite, cu multe-ntortocheri și meșteșuguri, de-l aduceau unde le făcea lor trebuință. Că se sfătuiau unul pe altul zicîndu :

— Netezește mîța de vrei să fîțîie coada !

Și, cu multe tertipuri, tot îi puneau lui Vodă perdele pe ochi, pe lîngă ce-au mai avut, după cum vom arăta mai încolo, că să spunem acu și de Perdicaru.

Arătarea lui Perdicari

Acel Perdicari și la chip se vedea a fi-ntocmit cu necumpăt, că i-au fost gîtul lung și gros, iară capul mic, tărtăcuță. Ochi avea bulbucați și roșii iară barba-i creștea ca unui țap, ba și deștele mîinilor păreau a-i fi ghiare, că-și lăsa unghiile lungi de se-ncîrligau. Cîndu s-au pripășit în tîrg, dac-au fost om fără stare, s-au vădit a fi deprins bine meseria de-a trăi pe spinarea altora, dar umbla rufos și, nespălat fiindu, la vreme de vară pricinuia putoare, măcar că se purta-nmiresmat cu zeamă de trandafiri. Pentru aceea punea el vină unui cetitor în stele, pe lîngă care-au stat la-nvățătură, zicîndu c-acela, spre a-i ascuți mintea, i-au dat o fiertură de-au băut. Și fiindu făcută prea tare, c-au fost cu multe leacuri, ajunsese de putea așa de rău că lungă vreme nici din odaie să iasă n-au mai putut.

Despre el au umblat multe vorbe, că bine nu s-au știut cine-au fost. Așa, zice să-l fi cunoscut un negutător de la Veneția care-au zis de dînsul că dentîi au fost popă pe la ei, papistaș. Și-au zis să fi călcat pravila, că la papistași popii-s ținuți a nu se-nsura și-a nu avea-mpreunare cu muieri, cum e la noi rînduit monahilor. Iară dînsul, popă fiind, s-au dat în dezmățuri c-o muiere ce-au fost în tîrgul acela, din care lucru, auzindu-se, tot vorbeau oamenii cu mînie asupra lui, că nu mai ploua deloc și ziceau că pentru faptele lui au dat Dumnezeu acea secetă.

Și, auzind Perdicaru c-au fost vorbe să-l vîre-n temniță, să-i facă judecata, au fugit să scape. Și, umblînd pe drum, au dat într-o pădure, unde, șezînd, l-au aflat un vraci de cei rătăcitori care, văzîndu-l necăjit, l-au întrebat ce-a pățit ? Și s-au tînguit Perdicaru către vraciul de năpasta ce-au venit peste el, iară acela l-au învățat, zicîndu-i :

— De ți-ar lipsi partea cea mai vinovată, te-ai putea-ntoarce-ndărăt să strigi asupra lor că te-au prigonit fără să le fi greșit nemica. Și ți-ar veni și mai lesne-n slujbă, de-ai putea, pentru viață curată, și episcop s-ajungi. Ia să vedem !

Și s-au uitat vraciul, au pus mîna, au zis nește vorbe tainice, și partea aceea, care-au fost cea mai vinovată, s-au tras înăuntru și s-au mistuit de parcă nici n-ar fi avut, fiindu acela foarte priceput. Și s-au întors Perdicari, măcar că tocmai bucuros de pierdere n-au fost, dară au vrut dînsul să le-arate credincioșilor acea dovadă ne-ndoielnică cum că l-au năpăstuit. Și-au mersu drept la biserică de-au bătut clopotele și-au adunat lumea. Și-n fața bisericii, fiindu mulțime adunată, bărbați și muieri, au și făcut o zicere plină de mînie asupra lor, că pun păcatele de le săvîrșesc dînșii asupra celor fără prihană, iară ca să-și întărească spusa cu dovada trebuincioasă s-au pus și-au săltat poalele. Și-au rămas toți ca nește stane de piatră că s-au ivit lucrul altmintrelea de cum l-au zis, după cum bine s-au putut vedea, fiindu partea vinovată la locul cuvenit și chiar mai mare decît se-ntîmplă !

Care lucru au priceput și Perdicaru, c-au prinsu aceia a-l huidui și-a-l afurisi și-a-l bate cu pietre, de nu s-au putut scăpa decît fugind în biserică și zăvorînd ușa. Dară peste noapte s-au dus de-acolo, măcar că-l păzeau aceia, c-au luat funia de la clopot și-au coborît zidul

de și-au luat lumea-n cap. Poate să fi fost și după cum au zis acel negutător, măcar că-mi pare mie a fi vorba aceasta soră cu povestea. Dară apucături rele-au avut, de care-au zis negutătorul, că, de cum au venit, au făcut dînsul multe și pe-aici. Iată, bunăoară, ce-au pățit odată : fiindu vară, pe la Sfînta Măria mare, ieșise veneticul prin tîrg, în crailîc, și tot căta dînsul în jur cu multă nerușinare la tot ce purta poale și-și juca-n palmă un icușar, s-arate adică cîtu-i de procopsit. Dară fala s-au întors împotrivă-i că, scăpătîndu-i galbenul din mînă și dîndu să-l prinză, s-au aplecat prea cu grabă, iară nădragii fiindu-i prea din strîmt croiți, că umbla îmbrăcat nemțește, s-au și auzit un pîrîit de-au rămas cu izmenele-n priveliștea trecătorilor. Din necazul acela i-au și scos unii vorbe cum că-i place să se izmenească, zicîndu aceia și de-o-ntîmplare mai veche, cîndu au fost prins fără nădragi pe dînsul în casa unei muieri, iară bărbatul aceleia l-au și pedepsit cu bătaie, măcar că și el se apărase tot spunînd că-i ne-nțelegere la mijloc. Intrase acolo, zicea el, și pesemne c-așa au fost, să-i ia măsură pentru niște izmene ce-i făceau lui trebuință. Dreptul este că și muierea aceea erea mare meșteră !

Și-atunci, cînd cu icușarul, împins de nevoie, au dat el buzna-n dugheana unui turc mindirigiu, aflată pe unde-au fost locul nevoii, și, înțelegîndu-se cu turcul, și-au lepădat nădragii de pe sine, să i-i dreagă mindirigiul. Așteptînd să-i isprăvească turcul treaba, s-au tras Perdicaru mai la dos, într-o odăiță din spate, să nu șază-n geam în felul acela necuviincios. Și, tot așteptînd el întins pe divan, că-l dăruise turcul c-o cafea, l-au furat somnul și, ațipind, au zis să fi visat c-au năvălit peste el niște turcaleți zdraveni care, răsturnîndu-l pe divan, și-au făcut cu dînsul năravul lor cel rău. Și spunea că-n urmă, cîndu s-au dezmeticit din somn, au fost năuc de cap și-l

ținea și-o durere grozavă din jos, sub șale, care l-au cam băgat la bănuială, de s-au și-nfricat și-au dat mindirigiului cît i-au cerut, numai să-i dea nădragii-ndărăt.

Și, dacă i-au tras pe el, s-au și grăbit să scape-n uliță, văzîndu și vremea că trecuse multă, c-au fost soarele către scăpătat. Fiindu mai liniștit, măcar că-l rupea rău junghiul în partea de jos a spinării, au gîndit dînsul să-și afle un loc unde să se așeze. Și, tot cugetînd la bănuiala ce-au avut, au intrat el la cafeneaua lui Memer Hogea din Zărăfie, că ținea turcul și muieri. Acolo au și văzut, care-au fost, că părea cam podidit de jale și de durere, de s-au dat pe divan mai cu fereală, pe o dungă, cătînd, pesemne, un fel de așezare mai puțin dureros. Că bănuiala îi cam ajunsese încredințare și, uitîndu-se-n jur, au și zis către Memer o vorbă care n-au înțeles-o acela, suspinînd și oftînd că :

— Barem nu se vede !

Și s-au văzut bine c-au avut dînsul poftă să caute ouă de drac, c-au zărit, tolănită pe divan, mai într-un ungher, pe Sultana Zamoris alăturea cu Tănase Harmozek care, ce-o va fi descîntat-o, de rîdea aceea-n hohote. Cam auzise el de prin alții despre meșteșugurile acelei muieri, dară prilej a se-ncredința însuși nu aflase și, dac-au luat seama că Tănase s-au dus, s-au și grăbit să să tragă lîngă dînsa. Și i-au dat a-nțelege, cu vorbe mai alese, că socotea a fi pentru dînsul o plăcută-ndeletnicire s-o poată pupa ca pe o mîndrețe a lumii ce este. Însă, din cum i-au întors vorba muierea, c-au grăit tare, s-au înțeles bine, dară mai mult de către alții că el n-au știut bine românește, c-ar putea-o face, numai în alt loc de cum e obiceiul.

Perdicaru, care tocmai îi pipăia cu luare aminte fustele în partea spatelui, spre a se-ncredința că ereau cusute dintr-un bogasiu de cel bun, n-au luat aminte că,

tocmai pe cînd aceea, plină de năduf, îl dăruia Satanei plocon, s-au întors și Tănase, ce-au prins a se răsti la el ca la o slugă, alungîndu-l. Dar au fost Perdicaru om de aceia de se iuțesc lesne și, cum avea nărav de căuta pricină, ajungea de isca ceartă din te miri ce și mai nimic. Că și-atunci, în loc să tacă și să-și vadă de durerea lui, i-au sărit de grumaz lui Tănase de-au ieșit afară, în uliță, că i-au îmbrîncit slugile. Acolo, cam fără veste, e drept, i-au stîlcit Tănase obrazul c-o palmă așa fel potrivită că l-au prăvălit la pămînt, năucit de tot.

Dar și Perdicaru iute s-au ridicat și o au ruptu la fugă, mai sprinten și decît un armăsar arăbesc, de-aceia misirlii. Depăna așa de iute din picioare încîtulea lesne și-au rătăcit prigonitorul, oprindu-se mai departe-ncolo, să-și mai tragă răsufletul și să-l înjure pe dujman. Dar și Tănase s-au pus și i-au scornit nume, zicîndu-i *podas okis Ahilefs,* adică Ahile cel iute de picior. Și-așa l-au pornit Tănase către casă pe venetic, care-au fost și cu straiele în neorînduială, că mindirigiul zice să-i fi dres nădragii cam de mîntuială, de-au trebuit să facă ocol mult, pe ulițe mai dosnice. Și-o vreme nici n-a mai ieșit din casă, că i s-au aflat pățania în tot tîrgul. Și-au fost toate după cum zice-o vorbă proastă că Dumnezeu e mare, dar și dracul e meșter ! Că deslușirea întîmplării cu mindirigiul au dat-o însuși turcul, zicînd să fi avut dînsul o nepoată căreia Perdicaru îi tot ținea drumul, măcar c-au fost aceea copiliță necoaptă. Și, dacă i s-au ivit prilej, cum s-a văzut, că și-au vîrît dracul coada, i-au pus turcul afion în cafea și l-au dat în seama unor turcaleți, zicîndu să fi făcut așa după cuvîntul vechi ce zice : cui face facă-i-se !

Și-acu să lăsăm altele, că ne-au venit rîndul să spunem și de Sotir, pitarul ot Glavacioc, care-au pornit toată pricina.

GLAVA 2.

UNDE FACEM ARĂTAREA PRICINILOR DIN CARE S-AU STÎRNIT URZELILE CÎNDU S-AU ARĂTAT ÎN BUCUREȘTI DUMNEALUI PITARUL SOTIR MOGOȘANU OT GLAVACIOC

Au fost, cum se știe, un neamț bătrîn, Franț Findling, potcovar vestit, că și carete știa face, care-au ținut fierărie peste drum de Hanul Cărăușilor, în metocul Cotrocenilor, mai sus de mănăstire. De la acela am aflat cum s-au pornit pricina cîndu s-au arătat în tîrg dumnealui pitarul Sotir Mogoșanu ot Glavacioc. Că, auzind larmă, au ieșit neamțu-n poartă și-au văzut un călugăr ce venea-n călărat pe un măgar și cu toiag de beldie-n mînă. Iară pe lîngă acela au zis c-au fost halai mult de copii țigani și gloată, oameni de strînsură, strigînd și făcînd zarvă. Și s-au cam minunat neamțul, după cum a zis, c-au cunoscut în acel călugăr pe kir Sotir Mogoșanu, pitarul ot Glavacioc, căruia de multe ori i-au potcovit calul, ba și daraveli de negoț au zis să fi avut cu dînsul, cît l-au cu-

noscut bine. Și-ar fi vrut să-l întrebe pentru care pricină s-au călugărit, dară n-au avut cînd, fiindu pitarul cam prins cu altele. Că s-au întîmplat în cale, zicea neamțul, alți sfinți monahi, nește greci, de la mănăstirea Cotrocenilor care, ce-i vor fi zis celui de venea cu halai, pitarului adică, n-au auzit bine, c-au zis grecește, destul c-au prins a se lua urît den vorbe. Și s-au descălărat pitarul, sărind ca un uliu pe acei greci, și, cu mînie mare, au prins a le trage toiege la cur, zicîndu :

,— Procleți afurisiți, c-ați stricat legea și-nvățătura care-au adus-o Mîntuitorul nostru și lăcomiți la strînsură și la munca altuia. Adunat-au Isus averi pe pămînt ? Luat-au Isus den al altuia ? Au cu biciul i-au alungat pe neguțători ? Iată că și eu vă fac întocmai dup-acea-nvățătură...

Dar de văzut au zis neamțul drept că n-au văzut bine ce le-a făcut, că ieșise praf mult din anteriele acelora și nici de auzit n-au mai auzit bine, că prea zbierau grecii și făceau larmă, de-au ieșit de prin han toți călătorii cîți au fost, petrecîndu aceia ca la nuntă. Și mult zice să fi pătimit acei sfinți monahi, dar i-a scăpat Dumnezeu că s-au întîmplat de-au trecut pe-acolo niște lefegii de-ai Agiei, arnăuți călări de la straja tîrgului, și-au sărit aceia și cu multă opinteală au făcut așa de l-au oprit din dat pe pitar, că era vînjos ca un taur, și l-au pus jos să-l lege. Însă pitarul, cum va fi făcut, că i-au dat unuia-n boașe de s-au slobozit și s-au pus cu toiagul asupra lor de i-au culcat în praful drumului, că avea agerime mare. Și zicea c-au fost priveliște ! Că, rotind toiagul, tot dintr-o lovitură a și culcat trei, măcar c-au fost un arnăut mai mititel și cam stricat de vărsat la față care-i sărise-n spate, ca pisica, strîngîndu-i beregata să-l sugrume. Aceluia numai una i-au dat pitarul cu cotu-n burtă de l-au lepădat și l-au aruncat, stricînd poarta

hanului cu dînsul, c-au fărîmat ulucile. Şi-au crăpat capete, au risipit dinţi, ba şi mîna unuia au rupt, că fiindu toiagul lung, apuca loc mult de-l sfinţea ! Şi, dac-au isprăvit şi cu aceia, iară s-au încălărat pe măgarul lui, să se ducă unde-au avut a merge, că grecii, cît au avut pitarul a face vitejii cu arnăuţii, s-au şters de-acolo, ca cum nici n-au fost.

Şi-au zis neamţul că se depărtase bine pitarul cînd. uitîndu-se-ndărăt, au luatu seama că arnăuţii aceia s-au sculat de jos şi, măcar că se cam ţineau care la cap, care la şale, care pe la ţurloaie, s-au luatu şi-au pornit călări după dînsul şi cu hangerele-n mîini, să-l taie şi alta nu. Pentru care, văzînd pitarul întîmplarea cum vine, s-au pedestrit cu grabă, au lăsat măgarul şi o au luatu la goană pe uliţi cu zor mare şi cu poalele anteriului sumese, pentru mai multă sprinteneală. Şi acel neamţ, Franţ caretaşul, au zis că nu l-au mai văzut, că uliţa nu da drept, ce şovăit, dar au aflat din oameni că i-au rătăcit urma arnăuţii şi numai măgarul l-au dus la Agie, carele cu nemica n-au fost vinovat.

Dintru această-ntîmplare, cum s-au aflat mai tîrziu, au ajuns de s-au adunat pitarul cu Grigoraş Zlătescu, care-au fost şi el între călătorii de la han, rîzîndu şi desfătîndu-se de păţania arnăuţilor, cum i-au toiegit călugărul, măcar că ereau aceia oameni domneşti şi nu se cuvenea. Şi-au mărturisit Grigoraş că, văzîndu el cum se ridică de pe jos acei arnăuţi, s-au încălărat şi-au pornitu în iureş la vale, după călugăr, că nu i-au părut lui a fi vrednic să-l lase pe călugăr în voia acelor lefegii, fiindu prea de tot mînioşi. Şi, dacă l-au ajuns, l-au luatu la spate, pe cal, şi l-au dus prin zăvoaie de l-au trecut apa Dîmboviţei şi s-au pitit într-o livede pînă s-au mai întunericit, că nu-l putea duce prin tîrg, fiindu cu chipul cam stricat, c-au avut un ochi învineţit rău şi

buza ruptă. Și anteriul i-au fost prăpădit, fiindu vechi și cam putred pesemne. Dar au zis Grigoraș că i-au plăcut mult dumnealui de acel călugăr, luîndu seama că erea bărbat falnic la făptură și semeț, purtîndu-se cu fudulie, c-avea deprindere de-și rădea fălcile și numai mustăți purta în chipul cătanelor ungurești, adică mari mult, pînă cătră urechi. Și părul avea lung și împletit la spate-n coadă, ca popii, numai n-o strîngea sub comanac, ce o lăsa să-i cază pe spate, în felul nemților. Era om vioi, iute la vorbă și la mișcări, dar cam aspru la căutătură și de fire cam bănuitor. La trup au fost nalt de statură, iară părul și ochii au avut negri.

Și, dac-au mai stat la vorbă, așteptîndu soarele să scapete, au aflat Grigoraș că nu-i călugăr adevărat, ce s-au îmbrăcat așa c-au avut o-mprejurare neprielnică la drum. Și-au avut bună creștere, că au mulțămit lui Grigoraș pentru ajutorul ce i-au dat și i-au spus, ca să știe, că se numește dînsul Sotir Mogoșanu, pitar ot Glavacioc. Iar Grigoraș, tot veselindu-se de-ntîmplarea ce-au fost și plăcîndu-i de-nfățișarea pitarului, mai pe sub ascunsu, cînd au fost vremea către seară, l-au dus plocon lui Tănase, dascălul de la Academia domnească, de i-au dat sălaș în casele aceluia, zicîndu :

— Cată de te ferește o vreme și mai bine-ar fi să stai pitit pînă te mai omenești la față și se mai uită-ntîmplarea, că așa nu te poți arăta prin tîrg fără primejdia vieții. Și i-au zis că, poate știe dumnealui de Mavroghene, Domnul cel nou, c-au adus obiceiuri turcești : face judecată puțină și dă pedeapsă multă. Iară dumnealui au bătut oameni domnești, precum nu-i îngăduit, și poate pătimi osîndă mare pentru aceasta.

Și-au zis și Tănase că nici nu s-au împlinit săptămîna de cînd au ridicat Vodă-n ștreang pe un Iliuță, casap din mahalaua Scaunelor, c-au sărit acela cu satîrul la

Aga Manolache, că l-au înjurat Aga de nevastă, iară Iliuță, fiindu oltean, nu suferea. Și măcar că mulți s-au pus pentru acel Iliuță, nu s-au îndurat Vodă nicidecum, zicîndu că s-ar face rău obicei dac-ar îngădui să sară oricine la un om domnesc. Că se strică rînduiala țării, iară altădată să vie cu jalbă la dînsul, nu să sară cu satîrul să facă moarte de om pentru niște vorbe, care se risipesc și se spulberă ca fumul. Dar acel Iliuță nu mai avea cum face jalbă altădată, că două zile l-au lăsat de s-au scorojit în ștreang...

Și s-au rugat pitarul de Grigoraș, scoțînd de prin sîn neşte galbeni împărătești, de-au mersu acela pînă la dugheana lui Moișă ovreiul, în Tîrgul Cucului, și-au cumpărat un rînd de straie, fiindu cam deopotrivă de nalți la statură. Și, nu tîrzie vreme, s-au întors Grigoraș c-o boccea-n mînă pe care-au luat-o pitarul și-au mersu în altă odaie de s-au primenit. Și-au venit apoi îmbrăcat c-un mintean de postav negru, fără mînici, pe subt care-au avut cămașă albă de borangic vîrîtă-n poturi vișinii, cusuți cu ceapraze negre și strînși peste mijloc c-un brîu lat de șal și-n picioare cu iminei stacojii. Numai pentru cap nu i-au aflat alta Grigoraș decît o pălărie lipovenească, de aceea cu margeni late, care-i bună că te apără de dogoarea soarelui, ba și la vreme de ploaie, că-i ca o strașină. Și iarăși au mulțumit pitarul lui Grigoraș, zicîndu că le-au potrivit bine, numai de iminei au zis că i-au luatu cam mari și nu-i vin tocmai bine pe picior.

Și, înțelegînd Tănase că s-au cotorosit dînsul cu oaspete nepoftit, au poruncit către-o țigăncușă nurlie ce-o ținea să-i vază de casă de-au adus aceea bucate și băuturică și, dacă l-au poftit să mănînce, bine s-au văzut că erea flămînd foarte, c-au istovit totul. Iară dacă s-au dat pe divane să tragă ciubuce, pentru trecere de vreme

au spus pitarul întîmplarea ce-a fost cu el. Și-a spus că-i de loc dintr-un sat de lîngă mănăstirea Glavaciocului, de pe apa Glavaciocului, care va să zică, și-i e numele, cum le-a spus dumnealor, Sotir Mogoșanu, pitar. Și-au zis mai întîi de tată-su că s-au îndeletnicit cu negoțul de vite, fiindu el gelip și geambaș de cai, și de mititel l-au luat lîngă dînsul în drumurile ce făcea la Stambul și la Țara Ungurească și la Beci. Și-așa au bătut el pămînt mult și-au cunoscut lumea, și-au deprins și alte graiuri, care i-au fost de mult folos.

Și, cugetînd că i-a fi destul cît au agonisit, s-au tras la casa ce i-au rămas la moartea părinților, casă mare, cu culă și c-o sfoară de moșie-n jur, care-i hotar cu moșia mănăstirii Glavacioc. Și-au trăit o vreme fără nici o supărare, pînă mai acu, nu-i mult de-atunci, de cîndu au venit egumen nou un grec, Teofan...

Acela, fiindu om cîrcotaș, au scornit pricină pentru un petic de pădure, zicîndu că-i din moșia mănăstirii. Și-au ticluit înscrisuri mincinoase, măcar că se cunoaște c-au făcut adaos cu alt condei, ca să-i prinză partea aceea de pădure. Și poate că nimica n-ar fi zis, avînd dînsul deajunsă strînsură și fiind și doritor de tihnă, numai-cît chiar acolo, în locul acela, se-ntîmplă să fie-ngropat moșul lor, Udrea, de pre care au moștenit ei acea moșie cu hrisov de la Matei Basarab, și-ar fi păgîn el s-o lase grecului, care nici o treabă nu are cu acea moșie, ce numai zice că are.

Și ce poate spune el e c-au nemerit rău cațaonul, că nu l-au văzut ce om e. Dumnealor poate știu că-i îndeletnicirea de geambaș cu primejdie și nu-i e dat verșicui să se ia-n piept prin păduri cu tîlharii, că trebuie să fii tare de inimă... Dar o greșeală tot a făcut el, care nu-i de nici o laudă, ce le-o spune numai ca să-nțeleagă dînșii cum a ajuns de s-a-mbrăcat călugăr. Va să zică, avînd

dînsul pricină cu egumenul, a lăsat vorbă că pornește la judecată cu îndreptările ce avea. Și-au luat hrisoavele cu dînsul și-a pornit la drum cu o slugă. Și-a luat calea spre Argeș, către Potlogi, și i s-a părut c-aveau om pe urmă, dar nu s-a-nfricat, fiindu într-armat, ce s-au dat acolo sub niște tufe, ca și cum n-ar fi vrut să-l arză soarele. Și-acela, ce i-au părut a fi pe urmele lor, nu s-au arătat, crezîndu dînsul că i-au părut doar, și iar au pornit la drum.

Și-au dat la un aleșteu. Și-acolo i-au luat Dumnezeu mintea că, fiind ziua cu zăduf, au dat a se răcori-n aleșteu. Și-a lepădat straiele lăsînd totul în seama slugii și a intrat în apă și s-a desfătat mult, înotînd de-a-fundelea. Și făcînd el una ca asta au arătat multă lipsă de-nțelepciune, că, privind către mal, l-au văzut pe acela cumu-i aduna straiele și punga și armele și calul și hrisoave și tot. Și, strigîndu la el, acela au tras pistolul de la brîu de-au dat într-însul, dar nu l-au nemerit că s-a dat la fund. Și-acela, crezîndu să fi murit, poate, s-au luat de s-au dus cu toate-ale lui lăsîndu-l gol ca un vierme în acel aleșteu, că, pesemne, l-au cumpărat grecul. Și-au stat el toată ziua prin zăvoaie, rupt de foame și-mbrăcat pistol, la un loc ce se cheamă Ziduri. Dar a avut norocul c-a dat acolo, în pădure, peste-o biserică, carele el n-au știut-o, că nu erea la drumul de șleau. Și-n biserică au fost un popă bătrîn, care trecuse-n viața lui prin ceva-ntîmplare, c-au avut pe obraz urmă adîncă de sabie Și s-au arătat popii îmbrăcat ca paparudele, adică-ncins cu bozii, și s-au rugat la acela de ajutor. Și popa, dacă i-au spus întîmplarea, l-au dus la o chilie într-un conac alb ce-au fost lîngă biserică, unde i-au zis că-i sălașul unui vescov, fiindu biserica aceea a vescovului...

Despre vescovul acela are să le spuie mai încolo, că au fost întîmplare cu tîlc adînc, cum i-au părut dumnealui. Atîta numai să știe că nici la-nfățișare nu s-arăta a fi om de rînd. Sta acolo-n chilie și citea pe o carte și avea părul cum e zăpada de alb și barba așijderea. Și, dac-au ridicat privirea către dînsul, au văzut c-avea o lumină-n ochi care nici n-ai fi zis că se poate-ntîmpla să fie la om pămîntean. La gît avea cruce mare de aur, bătută-n pietre nestemate, al căreia lanț se rupsese, pesemne, că erea legat cu o sfoară proastă. Și, pe deasupra crucii, purta ochiul unui juvăț de frînghie care-i atîrna pe umere. S-au cam mirat dînsul de ce-au purtat acel juvăț dară nu l-au iscodit, cugetînd că nu se cuvine, că poate să fi avut canon sau au fost altă pricină, că monahii aceștia de multe ori își poartă viața după cum a fost a vreunui sfînt mucenic. Și i-au vorbit vescovul, care erea desăvîrșit înțelept, grăind tot în pilde-adînci. Și, dacă i-au spus de-ntîmplarea ce-au avut dînsul, i-au dăruit acel vescov neşte veșminte călugărești de-ale lui, altele ne-avînd, și-așa s-au făcut dînsul călugăr, cum l-au cunoscut dumnealor. Și, aflînd un măgar rătăcit, c-au știut de monahi că-i țin canoanele să nu meargă-n călărați, numai pe măgari, au luat drumul spre București, cum l-au sfătuit vescovul. C-are de gînd să se facă mort, să vadă ce-are grecul de gînd? Că poate l-a afla și pe vînzător, să-i plătească după cum i se și cuvine.

Tăcînd pitarul, au prins Grigoraș a-i spune lui Tănase întîmplarea cum au fost la Cotroceni și-au rîs mult, zicîndu-i pitarului că bine-au făcut ce-au făcut. Acela au pus însă nasu-n podele și-au clătinat din cap cu-ntristare, jelindu-se că dînsul n-au vrut să-ntineze straiul cel sfințit, măcar că viața lui în multe păcate s-a spurcat, c-au avut multe alunecări, mai ales din pricina muierilor. Dară s-au mîniat că l-au luat în rîs acei călugări,

care trebuie să fi fost băuți, c-au strigat după el și-au hulit, zicîndu : — Bucură-te foarte, fata Sionului, căci iată Împăratul tău vine la tine drept și însuși Mîntuitor. Și-au prins a striga : Osana ! Osana ! și cîntîndu Kirie eleison ! Kirie eleison !

Și-au zîmbit Tănase către pitar și i-au zis că acele vorbe sîntu la Matei, la Evanghelie de le-au zis către Mîntuitorul cîndu au intrat la Ierusalim. Dar Grigoraș n-au luat aminte, ci au zis c-ar vrea și el s-auză ceva întîmplări din ce-au pățit dumnealui, că-i place mult cum istorisește. Iar Tănase au bătut din palme să vie țiganca și i-au poruncit de-au mai adus ciubuce și vin proaspăt, care sfîrîia, că i-au zis Tănase de l-au adus în ulcele noi, de pămînt ars. Și-au mai băut vin, și-au mai tras din ciubuce, iar pitarul au prins a spune cum au fost el într-un rînd la Rusciuc, peste Dunăre, cu nește cai să-i vînză. Și ședea el la un han, care-a fost lîngă saraiul unui turc, Șarkan-bey, ce erea mare negutător. Turcul acela au avut în casa lui o cadînă, frumoasă foarte, grecoaică creștină din Stambul, Smaranda pe nume. Și-așa mult ce i-au plăcut dînsului de acea cadînă, cît l-au lăsat și ținerea de minte și-a rămas șase luni încheiate la Rusciuc, de i s-au încîlcit toate daravelile negoțului și-au prăpădit mulțime de bani. Că sărea noaptea pe ferești, cu primejdie mare să-l prinză turcii, și ședea toată noaptea cu cadîna, că negutătorul umbla mult și călătorea în negoțurile lui. Și-avînd Smaranda aceea o turcoaică slugă, o copilă ce-i zicea Fatma, care i-au fost cu credință mare, sta aceea și-i păzea toată nopticica.

Dar au venit tată-su după el, că mai trăia pe atunci, și l-au bătut cu toiagul, să-i așeze mințile de unde i-au căzut. Și legat l-au întors acasă la nevastă, că erea om însurat, și alte șase luni l-au ținut închis în casă, iară hrană i-au dat numai cîtă să rămîie viu. Și vin nu i-au

dat neam, numai apă de la fîntînă, după vorba ce-au zis tată-su, că vinul îi iuțește sîngele și-l împinge la păcat. Și-așa l-au tămăduit. Acu, fiind trecuți de la întîmplarea aceea ani șapte, cugetă dînsul că bine-au făcut tată-su ce-au făcut de l-au întors acasă, c-avea copii de crescut, iar el umbla să-l taie mahomeții.

Dar de cadîna-ceea tot îi pare rău cîteodată, de-i vine să se jelească... Și-l ia așa un fel de sfîrșeală...

— N-am avut noi parte, l-au căinat Grigoraș, să fi avut puterea care-au avut-o un dumnezeu de-al grecilor, c-acela se schimba în tot felul de vite și de orătănii și da la muierile oamenilor, de-au umplut pămîntul cu copii făcuți în flori...

— Prea crezi și tu în toate iresurile, l-au rîs Tănase, acelea nu sînt lucruri care sînt, că-s povești cu tîlc...

— Povestea aceea am auzit-o și eu, au mărturisit pitarul, și mi-au plăcut mult, că eream crud, dar nici atunci n-am prea crezut c-ar putea fi lucru adevărat, că erea prea frumoasă. Dară, fiindu necopt la minte, m-am apucat atunci să-nvăț solomonia, să mă fac vîlhovnic, vrăjitor... Asta a fost o-ntîmplare mai veche, din tinerețe, c-aveam ani numai șaptișpe și m-au lăsat taica pentru niște daraveli de negoț la cetatea Vizogna, lîngă care se sapă sare, care este pe lîngă Sibiu...

Și-au povestit dînsul cum au cunoscut acolo pe fata unui neamț, doftor și spițer. Neamțul au știut face și vrăji, fiindu foarte vestit, că prea i-au fost frumoasă fie-sa, și-au intrat la dînsul la-nvățătură, că l-au amăgit acela zicîndu-i c-are să-l învețe o vorbă ce-l face pe om nevăzut. Și s-au tocmit cu spițerul pe bani mulți și l-au ținut la-nvățătură de-a deprins, ce-i dreptul, mulțime de șiretlicuri, numai cît vorbele acelea s-au arătat a fi fără putere, că-ntr-o noapte, măcar că zisese vorbele, tot l-au prins spițerul în patul Lisavetei, c-așa o chema pe fie-sa.

Și l-au bătut dînsul pe spițer, cum i se și cuvenea înșelătorului, dară banii nu i-au mai luat îndărăt, ce au zis să-i facă zestre fie-si, că aceea nu l-au înșelat, ci, pre cît i s-au părut lui, au dat de bunăvoia ei. Iară el au fugit și-au stat la un geambaș, *Varahia*, că s-au temut de spițer să nu-l tragă la lege. Dar, din întîmplarea ce-au avut cu spițerul, auzindu-se la ei, în părțile Glavaciocului, i-au ieșit vorbe că e vîlhovnic și-au fost dres, fermecat, să nu-l vateme :

nice custură,
nice uitătură,
nice mană,
nice buruiană,
nice furtună,
nice pușcă care tună...

Iară adevărul este altmintrelea, că nu-i dres, ce are o iarbă de-i zic turcii *gjirid oti*, ce pe la noi ar fi să-i zică *frăsinel*, care iarbă așa putere mare are într-însa cît zvîrle-afară din trup și fier și plumb.

Cu iarba-ceea și-au scăpat dînsul viața-ntr-un rînd, nu-i nici anul de atunci, cînd a călătorit la apa Niprului, să cumpere niște cai căzăcești. Se afla la drum cu un slugă ce-l tocmise la Brăila de nevoie, că pe omul lui îl tăiaseră niște țigani. Și l-au vîndut și-acela, c-au dat în el cu pistolul, pe la spate, și i-au luat aurul, cît au avut, și calul i-au furat și-a fugit, lăsîndu-l căzut în sînge, între străini, tocmai într-o cîmpie, la apa Niprului. Iară dacă și-au venit în sine și-au cunoscut că-i vătămat de glonte, s-au legat cum au putut și el cu iarbă de aceea. Și-au tras iarba plumbul afară și n-au lăsat să obrîntească locul, măcar că-i sfărîmase o coastă. Și s-au închis rana de parcă n-ar fi fost nimica, dar putere să umble

n-au mai avut, că sînge i-au curs mult și-a zăcut trei zile și hrană n-a avut nimica.

În starea aceea l-au aflat o moscăliță, care l-au luat pe cal și l-au dus la dînsa, unde mult l-au îngrijit, că nu trecuse săptămîna și s-au putut ridica pe picioare. Și i s-a-ntîmplat de-au căzut la dragoste cu moscălița, fiindu aceea frumoasă muiere... . Dînsa avea moșie de nu-i știa hotarul și creștea mulțime de cai. Erea muiere aprigă, care umbla mai mult încălărată și hoțea cu cetași la drumul mare, făcîndu mulțime de grozăvenii nefirești. Năvăleau buluc în puterea nopții pe la curți și, spăimîntînd cu armele, ridicau bani și scule scumpe și cai, iar dacă le ședeau împotrivă, nu pregetau să facă omor. S-o fi văzut, n-ai fi gîndit de ea că și moarte de om au făcut, că părea să fie un înger de aceia scriși în icoane, avîndu părul în culoarea paiului de grîu și ochii albaștri. Dară din pistoale da ca un bărbat.

Și dacă l-au văzut pe picioare, l-au dus la dînsa-n odăi și i-au așternut masă bogată și s-au îmbătat împreună c-o băutură dulce, semuind vinului, care aceia-l fac din miere. Din acela, pesemne, le-au venit apoi a curvi, c-au sărit moscălița asupra lui, și mugea de parcă dăduse strechea-n dumneaei, și l-au cuprins cu brațele și l-au sărutat cu fierbințeală mare, și-i tot șușuia la ureche vorbe, care n-au prea înțeles el ce-au vrut să zică, că, pe atunci, bine nu i-au cunoscut graiul. Dar i-au părut c-au rămas mulțumită, măcar că dînsul n-au fost tocmai tămăduit. Și-n vremea cît l-au ținut moscălița au slăbit și s-au împuținat la făptură, de-ajunsese ca uluca, și-i sticleau ochii-n cap ca la strigoi... Și-abia, abia l-au îngăduit să plece...

Iar Tănase, care-și ținea burțile-n mîini ca să răsufle mai lesne, l-au oprit pe pitar din povestea ce-au fost cu moscălița că, fiindu netreaz la minte, l-au între-

bat cam ce trecere cugetă dumnealui c-ar putea avea dînsul la acea muiere, că și lui i-ar cam prinde bine să mai lepede din seul cu care l-au dăruit Dumnezeu, fiindu prea bun la inimă ? Și pitarul s-au gîndit nițel, s-au mai frecat pe la ceafă, apoi au rîs degeaba și-au zis ca n-ar putea spune, de teamă să nu greșească și să-l învețe rău, mai ales că aflase, cît au rămas pe acolo, că au mai avut moscălița un ibovnic litvan, pe care, supărîndu-se, pentru ce pricină n-au izbutit să cunoască, a pus de l-au legat cu șleauri de patru cai ce chiar dînsa i-au bătut cu biciul pînă l-au rupt.

Auzind întîmplarea, cărturarul au zis să fi întrebat numai așa, spre a-l ispiti pe dumnealui, că i-ar veni și greu să călătorească tocmai pînă la apa Niprului, care-i departe tare, și mai bine șade-aici cum l-au lăsat Dumnezeu, măcar că, dac-au înțeles bine, aceea trebuie c-avea bune meșteșuguri și dibăcii... Dar s-au amestecat Grigoraș, care și-au rînjit dinții către dînsul și l-au sfătuit cu vorbe-nțelepte să nu umble-n slujbe întru care nu-i bizuit, cerînd acelea nu volnicia cugetului, ce virtute și puterința trupului, ce mai rar se-ntîmplă la un dascăl de ritorică, mai ales dacă l-au iertat Dumnezeu !

Și-au prins a se-nfrunta din vorbe și l-au cam rămas Grigoraș pe Tănase, măcar că nici acela nu s-au lăsat deloc, ci au prins a se-ndrepta zicîndu, după cum zice și zicătoarea, că nu te albești pe tine dacă-l înegrești pe altul. Căci dînsul s-au răzgîndit nu din alte pricini, ce pentru că și-au adus aminte de cuvîntul înțeleptului care-au zis, cînd au fost tot așa o-mprejurare, *Emi tuto u piiteon,* ce letinește s-ar zice *mihi hoc non faciendum est,* adică pe limba noastră adus, ca să priceapă și Grigoraș, *eu nu trebuie să fac aceasta !*

— Cum dară n-aș face după cum firea ne-au rînduit ? s-au nedumerit Grigoraș. La ce ne-au mai lăsat Dumne-

zeu, cînd ne-au alcătuit cu sfînta-i înțelepciune, mădularele ce le ziceți rușinoase ? Numai ca să puie semn deosebitor între ce-i parte femeiască și ce-i parte bărbătească ? N-au poruncit, cu poruncă mare, să creștem și să ne-nmulțim ? Nu și jivinele sînt supuse acelorași porniri din fire ? Mă iartă, kirie, dară, socotesc eu, numai dintru cei căzuți în neputerință s-au scornit canoanele cele vătămătoare firii ce le ziceți moralicești. Făptuitule-ați întru hula lucrării și înțelepciunii ziditorului, nu întru slava a ce-au zidit ! Și-mi pare că ești domnia ta precum cotoiul din poveste care, dacă n-ajunge la slănină, zice că pute !

Și-au urmat a se-nfrunta, pentru zădărnicii de acestea, pînă tîrzie vreme, că-i ameţise la cap vinul și le venise gust să sfredeluiască apa ! Dar, pentru pricina pitarului, s-au înțeles dînșii să meargă să se mai sfătuiască și cu Triglava că, avîndu acela bună-nvățătură, l-a povățui să facă după cum e mai bine. Și, chiar a doua zi, l-au dus aceluia, stăruind ei pentru pitar să-l ajute de hatîrul lor. Dar boierul, dacă i-au spus Sotir, pitarul, că umblă egumenul să-i răpească din moșie, s-au cam întunecat la față și, fără ocol, i-au zis că nu poate birui-n Divan, mai cu seamă c-au pierdut și-nscrisurile, iar Teofan acela-i grec și frate lui Drakinos, pe care l-au făcut Vodă Mavrogheni mare dregător. Și s-au făcut la noi spurcat obicei, că pricinile nu se mai judecă după dreptate, ce după starea pricinașilor și, dacă cineva și e grec și dregător, nu poate fi rămas de altul ce nu e, măcar de-ar fi acela cu toată dreptatea-n mînă. Și numai o cale piezișă de-ar afla, ca să umble pe-aceea...

Și-au bătut în palme boierul și-au poruncit slugilor s-aducă ciubuce și cafele că, dacă s-au tras pe divane, au zis către pitar să-i spună pe de-amăruntul toată tărășenia, ca să cumpănească dînsul. Și-au povestit Sotir

toată-ntîmplarea cum au fost și cum l-au tîlhărit la drum, care noi nu ne mai întoarcem și au spus și de cum s-au aflat dînsul cu acel vescov de la biserica din pădurea Zidurilor, că l-au tot iscodit boierul cu-ntrebări despre acela, zicîndu că-i pare cam ciudat lucru. Și s-au învoit și Sotir, c-au mărturisit că nu s-au dumirit încă ce-a fost, pentru care nici n-au povestit unele dumnealor, să nu-l crează rătăcit la minte. Și-au băgat mîna pe sub cămașă și, după ce-au desfăcut niște cătărămi, au tras afară un chimir greu, cusut cu pungi, și l-au așezat lîngă dînsul.

Și-au prins a povesti pitarul de acel vescov că, după ce-au stat și-au vorbit multe, s-au ridicat și, luînd o lumînare-n mînă, l-au dus pe o scară răsucită de-au coborît într-o pimniță boltită, sub pămînt. Acolo au fost o trecere ascunsă, îngustă tare, prin care-au dat într-o hrubă umedă, zidită cu cărămizi. Și-au mers cale multă prin acea hrubă, că-l dureau și șalele tot mergînd aplecat și răsucit, c-au fost locul strîmt. Și-ntr-un tîrziu au dat într-un beci larg, boltit, din cărămidă roșie, unde-a fost locul uscat, avîndu pesemne răsuflători. Și-au fost acolo nește tronuri mari, pline de scumpătățuri, cum au numai împărații : tipsii, talgere, cățui, ibrice, cupe, candele, icoane ferecate și multe altele tot în argint lucrate, dară unele și de aur au fost. Și i-au zis vescovul că se află ei sub palatele Brîncoveanului, într-o tainiță, care n-o mai cunoaște nimeni, c-au murit demult aceia de-au știut ascunzătoarea. Și-au ridicat pleoapa unui sicrieș de lemn negru, încrustat cu sidefuri, și-au tras de-acolo acest chimir, care-l pot cerceta dumnealor să vază că-i burdușit cu bani de aur, tot galbeni împărătești și mahmudele, și i l-au dat zicîndu-i să se-ncingă cu el, c-are să-i prindă bine în treaba ce are de făcut. Că aurul toate ușile le deschide. Și i-au zis să ție minte vorba că banii

fac bani și-aceia-l povățuiesc pe om ce să facă-n viață, fiindu buni cînd puterea lor nu-i stricată...

Pe cînd strîngea el cătărămile acelui chimir, care trage mai bine de cinci ocale, l-au întrebat pe vescov de nu-i e teamă să-i arate lui, om necunoscut, toate acele taine și comori, fiind bine știut lucru că aurul îi stîrnește pe oameni de fac multe nelegiuiri. Și-acela au zîmbit și i-au zis :

— Noi nu ne-arătăm către cei răi. Și să mai știi că nu-i întîmplare pe lume, cît de măruntă ar fi, să nu fie scrisă dinainte în cartea Domnului. Și-apoi, cînd a veni vremea, vei înțelege că eu n-am a mă teme, că nimeni n-au murit de două ori...

Și l-au dus în urmă tot printr-o hrubă zidită, de l-au scos într-un loc pustiu, pe malul unei ape, răsucind pe țîțîni o piatră mare, năpădită de mușchi. Dar, cînd a fost să plece, i-au zis vescovul să-l caute pe un nepot al său, c-acela are să-l ajute mult, și i-au dat și semn de-ncredințare către dînsul, numai că, fiindu el cu nebăgare de seamă, n-a luat aminte să-l întrebe de numele aceluia, că nu i l-au spus. Și degeaba a strigat către piatră și a bătut cu pumnii că, pesemne, n-au lăsat să-i treacă glasul, fiindu groasă foarte, și semnul acela i-au rămas întru zadar. Și pe aceste vorbe au băgat pitarul mîna și-au tras din sîn o năframă de mătase neagră, veche tare, unde, dac-au desfăcut-o, s-au văzut capacul unui engolpion din aur și jmalțuri, bătut cu pietre nestemate. Și se minunau Tănase și Grigoraș de lucrătura acelei scule scumpe, numai Triglava s-au făcut la față alb ca păretele și s-au desfăcut la gît, c-au zis să fie zăpușeală mare. Și, ridicîndu-se de pe divan, au mersu de-au scotocit într-o lacră, iară cînd s-au întors către dînșii s-au văzut că aducea chiar cealaltă parte a engolpionului. Și-au luat pitarul părțile și le-au îm-

preunat, bine văzîndu-se că se potriveau întocmai. Și au rămas pe gînduri Triglava, cît și ceilalți au tăcut, fiind tulburați de-ntîmplări, numai Tănase, ce-i va fi venit, au prins a cînta popește : *Kirie eleison, Kirie eleison...*

După ce-au șezut cîtvași cu gîndul dus, s-au sculat Triglava și-au zis să iasă afară, în grădină, că e și aerul mai bun. Și-au stat între pomi, unde-au fost nește lavițe de piatră netezită, și i-au spus pitarului să-i mai spuie odată povestea acelei călătorii. Și-au spus pitarul tot drumul cum i-au fost și, povestind, au tras c-un băț pe jos nește dîre, arătîndu cum i-au fost calea. Și-au zis Triglava, băgîndu de seamă semnele ce scurmase pitarul, c-acelea închipuie o slovă evreiască ce se zice grecește *Tau,* și slova aceea e semn adînc, spunînd ea, pentru cine-i cunoaște tîlcul, multă-nțelepciune...

— Nu cred eu să șază-nțelepciunea-ntr-o slovă, zice că s-au îndoit Sotir, dar un semn poate să fie.

— Numai de l-am înțelege bine, zice c-au zis și Tănase, că mie-mi pare a semăna mai mult c-o cale rătăcită, de aceea ce-i zice grecește lavirint. Și iarăși au prins a cînta popește *Kirie eleison, Kirie eleison,* măcar că i-au tot zis Triglava nebunului să tacă, fiindu-i voia, după cum s-au mărturisit, să afle ce-au grăit pitarul cu acel vescov ?

Și-au prins a spune Sotir cum s-au plîns aceluia de întîmplarea ce-au avut cu Teofan și cum s-au văitat de greci, că-s prea apucători, de-au năpădit peste noi ca lăcustele și toată vlaga țării o au supt, cît îi vine să sară cu parul, să s-aleagă-ntr-un fel. Și nu se poate dumiri el cumu-i mai rabdă țara, măcar c-au ajuns bieții oameni la sapă de lemn. Iară vescovul l-au ascultat cu luare-aminte și i-au zis apoi :

— Și ovreii, cîndu l-au mîniat pe Dumnezeu, au căzut în robia lui Faraon, pentru ispășirea păcatelor. Și multe au fost și greșalele noastre, de ne-au dat sub greci, dară poate că s-au împlinit sorocul să ne mîntuim, c-ar cam fi vremea...

Pe aceste vorbe s-au despreunat, c-au zis cuvînt Triglava că va să cugete la unele, și să se vadă a doua zi, să ospăteze-mpreună.

Și-a doua zi, cîndu au fost vremea prînzului, au mersu Tănase cu Grigoraș și cu pitarul la curțile lui Triglava care îndată i-au primit și-au chemat slugile și le-au poruncit de i-au pus caii la caretă și-au călătorit afară din tîrg, dincolo de gîrla Colentinei, la mănăstirea lui Cernica Știrbei. Acolo i-au primit însuși Veniamin, starițul, care-au fost prietin bun lui Triglava, și i-au dus în trapezărie unde-au aflat întinsă masă mare, că trimisese veste din vreme Triglava către stariț. Așteptîndu dînșii să le aducă bucatele și mai umblînd nițel să-și dezmorțească picioarele, au zărit pitarul zugrăvit pe perete un chip între altele ce-i înfățișa pe starițiii care-au fost ai mănăstirii. Și-au stat Sotir tot privind acel chip, că nu se deslușea bine, fiindu cam întunecat de fumul lumînărilor, și-au zis apoi lui Triglava :

— De s-ar vedea mai bine aș zice că-i însuși vescovul, dară l-au întunecat prea tare fumul.

— Și fumul, dară și vremea, au zis Veniamin, că tocmai intrase. Ți-au spus, se vede, domniei tale, au zis apoi lui Sotir, c-au fost acel Macarie, arhimandritul, unchi bun, după mamă, înțeleptului meu prietin, boierul Vlășceanu. Noi, păcătoșii, nici cît colbul de pe-ncălțările lui nu prețuim, c-ar trebui să-i scrie viața la *Jitii*, alăturea cu-ale sfinților mucenici... N-au fost dînsul decît doi ani stariț aici, că l-au luatu de l-au făcut episcop...

Și s-au arătat doritor pitarul să-l întrebe pe stariț despre acel arhimandrit Macarie, dară n-au mai avut răgaz, că Triglava au luat altă vorbă și-au prins a le povesti de un venetic ce l-au prăsit Vodă la Curte, Perdicaru. Acel Perdicaru, au zis Triglava, fiind ghicitor în stele și tălmăcitor de vise, s-au fălit către Mavroghene că dînsul cunoaște și cele de-au fost și cele ce sînt și cele ce-a fi să fie, de cîndu s-au zidit lumea și pînă cînd i-a fi capătul, cum scrie la Scripturi, pentru care umblă tot în spinarea lui Vodă, că i se uită acela-n gură ca unui proroc. Și-au zis cuvînt și Tănase, că îl știe și el pe acela, de-a avut și-o pricină cu ghicitorul, care-i fiul minciunii, că se ține mare știut, măcar că de unele ce sînt zice că nu sînt, iară de altele de nu sînt zice că sînt, dară, vorbind cu-ncîlcituri, zice așa că se mai și potrivesc cîte unele... Și lumea zice, de n-ar fi vorbe de-ale dujmanilor, că are-n ogradă o polată unde ține vreo patruzeci de cocoși, că umblă să capete vasilisc. Acela, precum se știe, se face din ou de cocoș, fiindu unii care la șapte ani o dată se ouă ! Și-n fiecare dimineață, singur intră și-i caută de ou. Și-am auzit să umble dup-o cumnată ce-are Vodă, văduvă, c-ar vrea s-o ia el, să intre-n neam. Numai nu-l vrea aceea deloc și tot suspină veneticul și oftează, c-o curtenește fără noroc !

Dar au tăcut Tănase, că i-au poftit starițul la masă iară dascălul, văzînd bucatele, au prins a gogoneța ochii tot adulmecîndu-le și frecîndu-și mîinile. Au fost, ce-i dreptul, bune bucate : ciorbă de știucă fiartă-n zeamă de varză acră și iuțită cu hrean, marinată de stacoji dreasă cu mujdei de usturoi, plachie de crap umplut cu stafide grecești, berbec la proțap, uns din pleaftură cu sos de vin amestecat cu usturoi zdrumicat cu băcănii și cu zeamă de lămîie, curcan pe varză umplut cu castane

de cele dulci, plăcinți, baclavale și multe altele care nu le mai înșirăm toate. Și le-au dat starițul întîi niște rachiu de cel tare și cu gust de migdale, care-au fost fiert de două ori și cu sîmburi de prună sparți ca să-i dea acel gust. Pe lîngă rachiul acela nu le-au dat Veniamin decît niște ghiudem uscat lemn și cîteva fărămituri de brînză iute, din care le-a venit sete mare. Cîndu i-au fript mai rău setea, au poruncit starițul de-au adus niște vin galben, cam vechi, care-au fost așa de tare răcit la gheață că le trosneau dinții, măcar c-au fost bună potrivire între acel vin și plachia de crap.

Din vinul acela, pesemne, și starițului i s-au slobozit glasul că, dîndu-și barba mai spre urechea lui Triglava, au prins a povesti cum i-au fost lui călătoria la Horezu, c-au murit Iosif, egumenul, și-au mers de-au slujit la-nmormîntare, că s-au adunat acolo sobor mult. Și tot clătina din cap și zicea că nu e bine ce e, că pentru multe biruri grele ce-au fost asupra satelor, multe s-au spart și-au fugit oamenii, unii peste munți, alții peste Dunăre și cine-ncotro au putut și-au văzut cu ochii. Și-acuma țara fuge toată, c-au fugit și din boierii olteni ce, cîndu au fugit, au zis țării :

— Fugiți și voi după noi și nu mai dați nimică!

Acei boieri zice că s-au lăudat către țară c-or veni cu alt Domn, să-i scape de dări grele și de trai rău și de nevoi. C-ar fi zis cuvînt că Vodă-i smintit și nu poate chivernisi țara ce-o lasă de-o jupoaie grecii, iară mai cu seamă Ianache, stolnicul, care-i sfetnicul lui Vodă. Și cît au călătorit dînsul prin sate au văzut oameni puțintei, mai mult bătrîni și neputincioși, și multe bordeie părăsite și pămînturi nelucrate și năpădite de bălării. Și cugetă dînsul c-are să se întîmple foamete, că e stricată rău țara și nu mai vor bieții români să are pămîntul, că prea-i jăcuiesc toți. Și iar au mai cletinat

din cap Veniamin și s-au căinat de vremuri că-s grele și-ntunecate și nici o cale nu vede să dăm mai la lumină. Și-au mai zis dînsul, spre mai bună deslușire, și vorba cum au scris la Matei : Vai lumii din pricina smintelilor, dară vai omului aceluia prin care vine sminteala...

Și-o vreme tuscinci au tăcut, fiindu-ngîndurați, și numai încolo au luat Sotir vorba zicîndu de cum au fost dînsul la Beci, cu angarale de-ale negoțului, și i-au plăcut mult rînduiala cum e acolo. Că și-mpăratul trăiește tot după pravilă, ca un om de rînd, măcar că lăcuiește dînsul într-un palat mare. Și-au zis pitarul că-i curtea palatului așa fel făcută încîtulea să se vază că oricine poate grăi cu-mpăratul, că ograda-mpărătească e ca o piață slobodă verșicui. Și de pe aceasta negreșit se cunoaște că nu are trebuință împăratul să-l păzească neferi și arnăuți cu puști și cu pistoale, nici să-și apere viața cu ziduri și porți zăvorite. Și nici n-au văzut dînsul pe nimenea să meargă-n patru labe dinaintea-mpăratului și să-i pupe papucii, că acolo-s altfel de oameni, nu ca noi, care sîntem ca vitele, că cine cum se scoală mare mai rău ne-njugă. Acolo legea și judecata sînt mai tari și decît împăratul, c-au auzit dînsul de-un morar ce l-au tras la judecată pe însuși împăratul. Și-aceluia i-au dat judecătorii dreptatea, cum au venit după lege, nu-mpăratului ! Și nu se poate dumiri dînsul cumu-i suferă toți lui Vodă și-l lasă de face cum i se năzare. Și s-au mîhnit zicîndu că ne-or blestema copiii noștri că nu ne-am pus destul împotrivă și să-l fi oprit, că rea moștenire le vom lăsa.

— Urîte-i sînt faptele și mult rău ne-au cășunat, i-au dat Triglava dreptate, că ne ține sub spaimă ridicînd în furci și surghiunind și canonind pe toți cîți îndrăznesc a-l grăi de rău. Atîta i-au înfricat pe toți și-așa i-au

făcut a se pîrî unii pe alții și i-au învrăjbit, cît au ajuns de se mănîncă-ntre ei precum cîinii...

— I-au dat învățătură Ianache, au rînjit Tănase, c-acela-i mintea lui Vodă, și i-au zis că, de-ar vrea Măria Sa, măcar că-i om puternic, să rupă un mănunchi de nuiele, nu va putea, dară de le va rupe una cîte una i-a veni lesne. Că zece gîște, dacă tăbară pe-un dulău, îl răzbesc, dară de le va răzleți dulăul nici o supărare nu va avea de la ele, ce pe toate le-ar putea înfuleca. Pentru care-nvățătură l-au lăudat mult Vodă și l-au făcut stolnic, că l-au sfătuit să-i stîrnească pe oameni, zicîndu că pentru dînsu bine-a lucra pizma !

— Aceasta-i învățătură de la Satana, care și lui Cain i-au fost sfetnic, cîndu l-au pus de-au ucis pe frati-su, s-au mîniat Veniamin. Că bine-au lucrat pizma încă de cîndu s-au făcut lumea !

— S-au adunat lăcomia cu nebunia, au rîs Tănase, că de Vodă să zici c-ar fi deplin cuminte nu se poate, că umbletele lui nu-l arată a fi tocmai teafăr la cap. Ba nici șir la vorbă nu-mi pare că ține, că însumi l-am auzit vorbind bazaconii de celea cum scrie la *Alixăndria*. Au făcut dînsul joi petrecanie foarte veselă la Hortolan, adică așa am auzit, că eu cînd am ajuns erea vremea cam trecută și tocmai povestea Vodă de pe cîndu umbla pe mare. Și-a zis că-ntr-un rînd, fiindu vijelie mare, i-au purtat la un liman pe unde umblîndu ei au aflat o peșteră de os. Și, dac-au privit mai cu luare-aminte, au văzut c-au fost aceea o tidvă a unui jidov de aceia din vechime, fiindu așa cam cît o casă de mare. Și zicea că-n ostrovul acela au mai fost și-un soi de păsări care n-au avut pe ele fulgi, pene, ce păr lung, muieresc, roșu ca focul, fiindu și iuți foarte, c-au vrut dînsul să prinză una, dar n-a fost chip !

Și, ascultîndu-l, tot cletina Veniamin din cap și-au zis apoi că, precum se vede, adevăr adînc e-n vorbele *Ecleziastului* unde zice că nebunia este pusă-n dregătorii nalte, fiindu, cum îi pare lui, obicei de cînd lumea.

— Asta-i pentru că au lăsat Dumnezeu în lume și firi pătimașe, le-au deslușit Grigoraș, care se lasă stăpînite de aprindere, fiindu semnul lor focul. Aceia sînt doritori de faimă și putere, fiindu pornirea ce au încolțită dintr-o prea mare iubire de sine. Aceștia, cum au pățit și-Avesalom, cel cu mîndre plete, de multe ori se prind în încîlcelile celor de le făptuiesc, ajungînd și-asupra părintelui lor a ridica sabia. Și calea lor e fără cumpănă, că nu-i a cugetului, ce a patimii...

— Cu-nțelepciune ai vorbit, l-au lăudat Tănase, și-adînc ca la *Cazanie*. Și să știi c-ai spus lucru prea adevărat, că însumi am fost față și l-am auzit zicîndu-i lui Ianache stolnicul : Cînd ajungi într-un loc nalt, trebuie să te ții acolo-șa cum oi ști și oi putea și măcar ce-ai face, că altfel cum s-ajungi vestit în lume și să rămîi pomenit în veac ? Din care vorbe se-nțelege bine că de slavă-i însetat, și-i doritor de faimă, fiindu om prea iubitor de sine, cum au zis Grigoraș. Că-i Vodă, precum îmi pare mie, ca Narțis din poveste ce singur pe sine s-au iubit în oglinda apei, de-au și pierit...

Și-ar mai fi urmat dînșii a zice multe, dar au luat seama că e vremea tîrzie, fiindu soarele spre asfințit, și, lăsîndu-l pe stariț, au urcat în caretă și-au pornit, avîndu ei grabă s-ajungă pe la casele lor. Le-au fost zorul pentru o meteahnă ce-avea Vodă, că dădea în fieșcare seară cu tunul de la Curte, tot la un ceas turcesc, să se știe că nimeni nu mai e slobod să umble pe poduri, ce la casa lui să șază !

De la acel ospăț ce-au făcut la mănăstire, au prins Triglava a-i arăta multă dragoste pitarului, că tot îl

poftea pe la dînsul de ședeau la vorbă ceasuri de vreme, că avea boierul vinuri bune, stăpînind neşte vii pe la Drăgăşani. Cu vinuri de acelea, singuri își făceau fierbințeala minții, că se strîngeau toți în odăi la Triglava și făceau sfat și se povățuiau cu ce meșteșuguri să-l scoață pe Ianake din dregătorie și cum ar face să-l alunge pe Vodă. Că umbla Sotir cu multe vorbe răzvrătitoare, avîndu din fire pornire către zarvă, căci pătimea el de dimerghesie, și cu mînie mare se ridica asupra grecilor, zicîndu :

— Dar pînă cînd să le răbdăm furăturile și smintelile ? Că atîția oameni pierit-au de moarte silnică, alții pribegit-au pe veci în țări streine, alții, despuiați de averi, au căzut și-au calicit.

Și mai zicea de greci c-ar pune biruri și pe ploaia din cer, măcar c-aceea-i de la Dumnezeu ! Iară mai mult se scîrbea că se răzlețesc oamenii, că se bat ca iepurii, fugind adică, și mai bine-ar face de s-ar aduna.

Iară Triglava tot încerca să-l mai domolească, amintindu-i cuvîntul vechi ce zice că din fire țese muierea răbdătoare pînza lată, că trebuie răbdare și chibzuință, să nu pornească lucru bun, dară la vreme nepotrivită și fără folos, că, dacă peștele-i în gîrlă, nu pui borșul la foc. Și i-au zis cuvîntul din bătrîni, că la lemnul tare trebuie secure ascuțită, măcar că Sotir îi întorcea vorba zicîndu că la vreme de lipsă și-o unealtă rea-i bună.

Dar n-au trecut multă vreme și-au avut pitarul o-ntîmplare din care s-au mai muiat, c-au cunoscut a fi multă dreptate-n spusele boierului, cîndu-i zicea de chibzuință. Întîmplarea aceea au fost așa : dac-au rămas pitaru-n tîrg, că-l ținea Tănase-n gazdă, au trimis acasă răvaș că s-au apucat de daraveli de negoț și-are să mai rămîie. Dar dînsul numai de negoțuri nu s-au ținut, că tot bătea podurile și se-nsoțea cu fel și fel de

oameni, făcîndu multe-amestecături, c-au avut legături multe și tari. Și-au prins a-și trece vremea umbiîndu cu Tănase și cu Grigoraș tot prin cîrciumi și cafenele și vorbind cum nu se cuvine pe seama stăpînirii. Își făceau ei veacul mai mult pe la hanul lui Agop, armeanul, care-i în capul Podului Mogoșoaiei, dincolo de strajă, de i-au zis mai apoi și Hanul Galben, și-i tot purta Grigoraș într-acolo din pricina unei muieri, care-o ținea armeanul la han, o fată curvă, Olerica, ce și pentru Agie multe slujbi făcea. Că, avîndu Aga Manolache prepus pe cîte cinevași, îi da în seamă aceleia să-i iscodească tainele. Erea aceea frumoasă peste fire, dară stricată tare, că multora au mîncat banii, fiindu apucătoare de fel, și se neguța scump rău. Și erea o vreme de cîndu birnic i-au fost Grigoraș, de l-au și calicit.

Acolo, la hanul lui Agop, șezîndu dînșii-ntr-o zi sub umbrar și bînd vin de Drăgășani cu cofa, se tot împungeau din vorbe pitarul cu Tănase, că s-au fălit dascălul cu puterea ce-avea, zicîndu cum au frînt el într-un rînd oiștea unui car numai din puterea brațelor. Și-și tot dezgolea brațul și-și juca mușchii pe sub nasul lui Sotir, dară nu prea l-au luat acela-n vreo seamă. Însă dascălul, se vede, tot căta pricină să-l stîrnească, zicîndu să-și arate și dînsul puterea, numai că, fiind băut, cam încurca limbile, stăruind mai mult grecește cătră pitar :

— *Tis si estin i dinamis?* adică, întreba el, care-ți este puterea? Că voia, zor-nevoie, să-i drămuiască vîrtutea. Și s-au trufit Sotir și-au luat o para din pungă pe care, după ce-au arătat-o și dascălului și lui Grigoraș, o au îndoit-o ca pe-o frunză, numai cu două degete, măcar că s-au cam căznit nițel. Și-au aruncat-o pe masă, așa-ndoită, și i-au zis lui Tănase să facă și dînsul așijderea, dară dascălul n-au vrut deloc, zicînd că e cărturar și nu se cuvine să facă pehlivănii de acelea-n cîrciumă...

Pe cînd se desfătau dînșii în acea-ndeletnicire neroadă, au intrat pe poartă un om, călător pasă-mi-te, căci au fost plin pe straie de pulbere, spre care, văzîndu-l, au strigat pitarul :

— Varahia !

Și s-au ridicat mergîndu către el. Iar călătorul, dacă l-au zărit pe pitar, s-au luminat la chip și-au venit cătră dînsul de s-au strîns în brațe. Și-au adus pitarul pe acel călător la masă și-au cerut îngăduință să șază acolo, zicîndu că-i e prietin vechi. Și, dac-au mai băut vin, au mărturisit acel Varahia că-i fugar de la Țara Ungurească, fiindu căutat de stăpînire c-au făcut răzmiriță și-au sculat gloatele, c-au fost și dînsul cu Ursu și cu Cloșca. Și-au spus el multe de-acel Ursu Horea, care-au fost capul răzmiriței, zicîndu Varahia c-au fost om bun, fiindu el dulgher, precum Iosif al Mariei. C-așa l-au cunoscut dînsul, mai demult, cîndu au ridicat acela biserica din Cizer...

Dară cu răzmirița au mers rău, după cum au spus, că au trimis împăratul oști multe asupra lor și pe capii lor i-au prinsu, c-au fost un vînzător ce i-au dat pe bani, ca Iuda, și i-au omorît cătanele cu canon mare. C-au pus de le-au sfărîmat oasele pe încetul, luînd-o de la fluierul piciorului, cum însuși au mers și-au văzut, pentru ținere de minte, măcar c-au fost primejdie mare pentru sine, că-l putea cunoaște oarecine. Și-au spus Varahia de dînsul că, fugind, s-au scăpat de moarte, dară n-au mai avut cum șade-n țară, și-i mai bine de un an de cînd umblă fugar printre străini, avîndu capul pus la preț mare pentru moarte de om ce-au făptuit.

Să-l fi văzut la-nfățișare n-ai fi putut zice c-au săvîrșit omor și nelegiuiri că, măcar că erea om mare la trup și nalt mult, cît pitarul, se arăta domol la mișcări și blînd la fire. Avea dînsul părul capului bălan, îm-

pletit în coade pe lîngă urechi, şi căta nevinovat la om, că-i ereau ochii sinilii. Şi vîrtute-au avut multă, după cum s-au văzut, că, zărind pe masă banul ce l-au îndoit Sotir, l-au luat zicîndu că-i pagubă să strici un ban bun. Şi numai cu deştele l-au dezdoit de l-au făcut bun la loc.

De pe ce-au spus pitarul s-au înţeles c-au avut dînsul întocmiri de negoţ cu Varahia, fiindu şi-acela geambaş de cai. Şi-au fost ei, se vede, buni prietini, cît i-au şi dat pitarul bani mulţi, să-şi mai îndrepte starea, măcar că nici o nădejde să-i mai capete-ndărăt n-au avut. Şi n-au fost Varahia om blajin cum părea la chip, că nu s-au spăimîntat de cîtă moarte-au ieşit din răzmiriţa ce-au făptuit, ce au umblat cu Sotir pe lîngă cărturari să scoale gloatele şi pe la noi, să facă omor şi prădăciune. Cu tîlhării de-acelea cugetau să surpe stăpînirea, c-au zis dînşii că nu-i bună rînduiala cum au fost şi să facă alta. Dar umbletele lui mai tîrziu s-au văzut, că atunci, stîndu cu cărturarii la masă, tot bea vin mult, fiindu însetat, după cum şi-au cerut iertăciune. Că s-au mărturisit dînsul şi-au zis că, nemaiavînd bani, au ajuns, acu mai în urmă, de-au băut şi bragă, care, poate ştiu dumnealor, este un terci din făină de mei ce-au fost lăsat să fiarbă, şi poate să fie bun, cînd eşti flămînd, că e şi săţios. Numai cît, neavîndu el deprindere să bea acel terci, i-au căzut rău la burtă şi-au dat în urdinare. Şi-a păţit ruşine, că l-au prins neputinţa-n uliţă şi s-au dat după un gard. Dară l-au lătrat cîinii, că l-au năvălit, şi s-au strîns gloată multă care l-au şuierat şi i-au strigat huideo ! Şi trebuie să bea mai mult acum, ca să-şi mai dreagă măruntaiele. Iară mai bine, cugetă dînsul, i-ar cădea un vin de cel negru, vîrtos, c-acela îţi strînge burta... Şi-au poruncit pitarul de i-au adus de acela şi toţi l-au căinat c-au ajuns de-au băut bragă !

Din cum se uitau după muieri acel Varahia s-au putut vedea desluşit c-avea năravuri rele. Ba, cîndu au văzut pe Olerica urcînd pe scări, c-au mersu pînă sus, în odăi, cu Grigoraş, au grăit tare către pitar :

— Tulai, Doamne, cumu-i de faină, tune dracu-n folele ei ! Avan mai mestică din buci ! No, cată numa şi ia sama ce chişiţe are ! — Varahia acela, precum se vede, fiindu de tînăr tot geambaş de cai, căpătase deprinderea de-a preţălui şi muierile ca pe iepe ! — No, frate, au urmat ungureanul, aiasta dacă te-apucă la loc mai înghesuit te dumică de te-alegi tăt dăraburi. Feri-mă, Doamne ! s-au păzit dînsul, dar au fost cu gînd viclean că, după aceea, de multe ori s-au văzut umblînd pe la acea Olerica. Dar poate să fi avut ungureanul şi oarece neguţătorii cu dînsa, măcar că geambăşie n-am auzit de aceea să fi făcut.

Şi-au tras învăţătură Sotir din ce-au povestit Varahia că, mergînd la Triglava, au spus de cum au fost întîmplările cu răzmiriţa şi zice c-au blestemat Sotir şi-au zis că, dac-au făcut Dumnezeu un lucru strîmb, nimeni nu poate să-l mai îndrepte. Şi le-au adus aminte dînsul de-o vorbă proastă ce zice că, făcînd Dumnezeu lumea, au luatu aminte că au făcut pămîntul mai mare decît cerul şi-au vrut să dreagă ce-au greşit, dar nu s-au priceput cum. Şi-au trimis pe albină la arici, să-l iscodească, şi-acela au zis să mai strîngă pămîntul, să-l facă văi şi munţi, pîn-o-ncape sub cer. Şi-aşa au făcut Dumnezeu şi-au strîmbat pămîntul să aibe loc sub cer.

Dar vorba asta are-un tîlc, s-au cugetat dumnealui, măcar că-i pornită din proşti, că, au vrut să zică, dintr-nceput mai mult lut au fost pe lume, din care şi pe om l-au zidit Dumnezeu, iară lumea cerească e mai puţină, măcar că pare a cuprinde şi-a acoperi pămîntul. Cuprinderea aceasta-i însă doar o amăgire ce-au scor-

nit-o ariciul, căci, de s-ar netezi pămîntul, bine s-ar vedea că nu-l cuprinde cerul, că n-ajunge prin toate adînciturile. Și, din strîmbătura aceea, lucrurile au urmat a merge tot strîmb, și-așa vor fi cît a fi lumea, că-i cer puțin și prea mult pămînt...

Așa, mîhnit în sufletul lui, au luat pitarul drumul către casă, la Glavacioc, să-și mai descîlcească treburile pe-acolo. Dară mult n-au zăbovit că, la puțină vreme, iar s-au arătat în tîrg, mergîndu să-l vază pe boierul Vlășceanu, c-au zis să-i fi adus veste de la acel vescov. Și-au povestit cum s-au înfruntat cu Teofan, c-au mersu la mănăstire și-au spus egumenului întîmplarea cum au fost la drum de l-au prădat sluga. Că, i-a zis egumenului, acela, sluga lui, de bună seamă c-au fost cumpărat cu bani, dar cine l-au cumpărat, măcar că dînsul nu știe, n-are la ce se bucura. Și s-au jurat că-l va ucide cu mîna lui pe cel ce s-o atinge de moșia lui, ca să știe și egumenul și să spuie cui va socoti că-i face trebuință să știe. Și-acela, cu fățărie, se făcea a nu ști nimic de-acelea.

Și dumnealui, pitarul, n-au mai putut rămîne acasă, că n-avea tihnă-n suflet și nici liniștea somnului nu-și mai afla, tot răsucindu-se noaptea-n așternuturi și cu ochii ațintiți pe pereți. Că-i părea să-l tot mustre moșu-său, acel Udrea Mogoșanu de pe care-au moștenit ei moșia, fiindu povestea lui zugrăvită pe perete. Și-i părea că se tot uita acela cu mînie la dînsul și-ncruntat, socotindu-l nevrednic în neamul lor. Și, într-o noapte, dacă n-au mai suferit uitătura aceluia, s-au sculat, și-au luat calul și-au pornit la drum, cu gînd să s-abată pe la vescov, să se mărturisească și să-i ceară povață.

Ajungînd dînsul la conacul de zid alb, dac-au zărit lumină la o fereastră, au bătut la ușă, măcar c-au fost în puterea nopții. Și i-au deschis însuși vescovul și l-au

poftit la dînsul în chilie iară dumnealui, mai-nainte de toate, i-au spus c-au dat semnul cui trebuia, că i-au îndrumat Dumnezeu căile, oricît au uitat să-ntrebe de numele aceluia. Şi-au spus apoi de biata ţară, cum au stricat-o grecii, şi de rătăcirea-n care trăiesc oamenii, de-au ajuns mai nevolnici ca nişte babe, că fieşcare numai grija pentru sine o poartă, iară de altele, ce sînt amare foarte, nimica nu mai caută, parcă i-au legat la ochi Dumnezeu...

Şi, zîmbindu către el, au tras vescovul o carte de pe poliţă şi-au răsfoit-o niţeluş, zicîndu :

— Scrie aici, la *Sindipa,* o pildă cu o vulpe care-au fost prinsă-ntr-o cetate şi n-au mai avut cum ieşi. Pentru care, s-au dus vulpea la poarta tîrgului aceluia şi s-a făcut moartă. Şi, făcîndu-se ziuă, o au zărit un om care-au zis că-i bună coada vulpii să şteargă moara cu ea. Şi i-au tăiat coada şi vulpea au îndurat durerea cozii şi nu s-au clintit nimică. Şi-au mai venit şi alt om şi-au zis şi-acela că urechile vulpii sînt bune de plînsoarea copilului. Şi i-au tăiat şi urechile şi au răbdat vulpea durerea urechilor şi nu s-au clintit nimica, fiindu şi poarta tot închisă. Şi alt om au mai venit care-au zis că dinţii vulpii-s buni pentru durerile de dinţi. Şi-au luat un cataroi de jos şi i-au rupt dinţii şi-au îndurat vulpea şi durerea de dinţi şi n-au clintit cîtuşi. Şi-au mai venit un om şi-au zis că inima vulpii-i bună la durere de inimă. Şi-au tras custura de la brîu s-o spintice, să-i scoaţă inima. Şi vulpea n-au mai răbdat să-i ia şi sufletul, că s-au deschis atunci şi poarta şi-au dat pe poartă de s-au izbăvit...

Şi-au zis vescovul de pilda aceea că-i plină de tîlc, căci au făcut-o un înţelept ce-au vrut să zică, după cum au cugetat dînsul, că multe poate să rabde omul, fiindu-i împrejurarea neprielnică, dară să-i iei sufletul nu

te-ngăduie, și nici Dumnezeu nu te lasă, fiindu sufletul dar de la Dumnezeu care nu stă sub putere omenească. Și-atuncea și poarta izbăvirii se deschide, cîndu pentru sufletul lui se bate omul, că de toate cele lumești te poți lepăda, bani de-or fi, moșii de-or fi ori altce, dară de sufletul tău nu te poți lepăda, nici întru necurățenia sufletului nu poți viețui.

Și i-au dăruit acea carte, s-o ia cu sine, de le-au și arătat-o : o bucoavnă veche, cu scoarțe grele de lemn îmbrăcat în piele, care pe mărgeni au fost cam mucedă, c-au fost, se vede, locul umed unde-au stat. Iară dinlăuntru, pe prima foaie a cărții, au aflat scris deslușit : Macarie, fiindu acela numele vescovului. Și-au povestit Sotir cum i-au mai spus vescovul și de Brîncoveanul, că toate cele lumești au lăsat și-au pierdut, cîndu l-au pus turcii la cazne, dar sufletul și-au păstrat curat, că nu și-au lepădat legea și credința. Și, măcar că l-au omorît cu rea moarte, că sub ochii lui i-au tăiat pe coconi, dacă nu și-au pîngărit sufletul, s-au ridicat biruitor asupra păgînilor, întocmai sfinților mucenici. Și-au rămas spre pildă că, s-au înțeles bine, nu e putere pe lume, cît de mare să fie o-mpărăție, care să aibă putere asupra sufletului cuiva. Iară cine-și scapă sufletul și trupul poate să-și scape, că puterea noastră din suflet ne vine...

Tăcînd pitarul, au luat vorba Tănase de-au zis că pilda Brîncoveanului și turcii-au înțeles-o și, temîndu-se, n-au mai suferit Domn pămîntean, ce ne-au dat sub grecii...

— Voi umblați să-nțelegeți căile Domnului, le-au zis Triglava, și uitați vorbele cum au zis la *Ecleziast,* că unde-i înțelepciune multă e și mult necaz și cine știe multe are și multă durere. Și-au tras apoi *Scriptura* de pe poliță de le-au cetit cuvintele *Ecleziastului* unde zice

că nu e altă fericire pentru om sub soare decît să mănînce, să bea și să se veselească.

— Cum aș putea ? zice să fi sărit Sotir, numai dac-aș fi orb și surd, să nu văd și să n-aud ! Că-i adevărată vorba cum mi-ai spus odată,*pas anthropos filozoos,* că, adică, orice om iubește viața, dară nu tot domnia ta mi-ai zis cum spune la Evanghelie : *udis gar imon cafto zi,* care-nseamnă că nimeni dintre noi nu trăiește numai pentru sine ? Ci nu vedeți ce-i în jur ? Bine-i că ne stăpînesc și ne răpesc toate și turcii și grecii ? Și ce-om lăsa copiilor noștri ? C-au fost mai demult neamul nostru vestit și lăudat și în lupte tare, iară acum fără putere și fricos s-au făcut și fără de faimă și ocărît de toți zace. Că s-au rătăcit în întunericul neștiinței și-au orbit, că de-nvățătură nici o nație nu-i lipsită, numai a noastră și cea țigănească. Și-așa om ajunge toți a ne lepăda și-a ne robi ca pe țigani, căzîndu noi slugi a fi pe la alte neamuri, să fim de batjocura acelora !

După ce-au zis pitarul acestea, zice că nimica nu s-au mai înțeles, c-au făcut vorbă multă și toată deodată, că fiecare striga-n toate părțile, zicîndu unul una, altul alta, de-au fost sfat ca-n balamuc, la Sărindar. Și-abia-abia i-au domolit Triglava, aducîndu-le aminte de ziduri că au urechi. Și i-au întrebat apoi, să-i spuie, ce le e voia ? Și toți într-un glas zice să fi zis :

— Să sculăm țara și să ne mîntuim !

Iară Grigoraș au prins a le-aduce aminte cum au fost sub Grigore Ghica, la leatul 1769, cîndu au venit Nazare Carazin, moscalul de l-au trimis împărăteasa, și-au făcut răzmiriță cu polcovnicul Ilie, comandirul volintirilor. Că și pe Vodă l-au prins dînșii atunci, măcar c-au fost pitit într-un cufăr, în prăvălie la Hagi Tîrtan, lipscanul. Și-au zis și Tănase, tot împungînd cu deștiul,

să scrie răvașe pe la-mpărății, să ceară milă și ajutor, fiindu și-aceia creștini.

— Ba nu-i bine cum zici! s-au ridicat Triglava-n toiag. Că o așa lucrare nu pe cei dinafară trebuie să se razime, ce pe aceia dinlăuntru. Că nemții au moscalii, dac-or veni, că și să nu vie se poate, de nu le face lor trebuință, gîndești c-or mai lăsa ce-au apucat și-or pleca? Și cu ce te-ai ușurat dacă nu mai dai birul turcului, ce neamțului au moscalului? Că slobod tot nu ești și tot ca ursul vei juca, au că-ți zice turcește, au că-ți zice nemțește. Luați aminte ce vă spun că, pentru războieli ce vreți voi a face, trebuie multe și bune boieli, sulimanuri tari, ca să vază deslușit pricina nu numai cei de-or purta războiul, ce și-mpărățiile. Pentru aceasta trebuie răul să sporească și stîrniți grecii ca mai tare să jupoaie țara...

— Ba să-mi fie cu iertare, s-au mîniat Sotir, dară nu pot înțelege eu vorba aceasta, ce gîcitură a mai fi? Au pricina ce-i la mijloc nu-i tocmai că-i rău cum e? De ne-au ajuns cuțitul la os? N-or fi bieții oameni destul de apăsați? La ce să le mai sporim amarul?

— Să nu cugeți astfel, l-au domolit Triglava. Nu uita că te pui cu grecii, care-s prea iscusiți în urzeli și, dacă vrei să-i rămîi, trebuie lucrare meșteșugită. Că mai sîntu în gloată mulți de-aceia de-l laudă pe Vodă, văzîndu cumu-i belește pe boieri, că le pare lor a face Domnul dreptate. Nu-i pricep ei vicleșugurile, că nici un bine nu e pentru țară în acelea de făptuiește, că binele de obște nu vine din prăvălirea celor de sus, ce din rădicarea celor de jos prin învățătură și-nlesniri. Nu văd ei că ridicări n-au făcut decît negutătorilor, pentru paralele acelora, iară nu pentru c-ar fi avut aceia-nsușiri. Că negutătorul nu-i nici țăran să are cîmpul, nici meșteșugar să facă vreun lucru văzut și trebuitor, nici căr-

turar să-i deprindă pe oameni care-s cele bune și frumoase ale vieții. Negutătoru-i doar înșelător nărăvit la trai bun, că nici soarele nu-l pîrlește, nici ploaia nu-l udă, nici vîntul nu-l usucă, nici munca nu-l istovește.

Și-apoi nu uita că-nțelepciunea celor vechi ne-nvață că și din covîrșirea răului se ivește binele. Că lumea nu mai rabdă cînd o-neacă răul, iar din supărarea supușilor se naște multă putere cu care, dacă o fi cine s-o poarte cătră unde trebuie, s-ar putea face altfel de așezare, să-ntoarcem stăpînirea la un domn pămîntean. Să nu uităm vorba care-au lăsat-o bătrînii, că lipsa frînge legea! Să ferească Dumnezeu de cine-au pierdut toate, de-au rămas numai cu sufletul, că lumea-i ca vulpea cea din pilda *Sindipii*: rabdă multă durere, dară vine-o vreme cînd nu mai îndură, că nu mai poate, și-atunci se scoală și face răzmiriță. Iată, acu e lipsă mare, c-au pus Vodă biruri nepravilnicite, dară lumea încă rabdă, cum și vulpea au răbdat durerea cozii și-a dinților. Și stau oamenii și nu clintesc nimica, că nu i-au covîrșit tot răul și mai sînt încă și de-acei ce-și pun nădejdea-n Vodă, că nu pot crede să fie Domnul țării scrîntit, știindu că-i unsul lui Dumnezeu. Pentru aceia trebuie boiele, mai bine să-l zugrăvim, să-i vază chipul lui adevărat.

Și, pe vorbele lui Triglava, au pregîndit dînșii fapta, sfătuindu-se ca mai tare să tulbure apele de cum ereau și țipetele norodului să-ntărîte. Și se cugetau dînșii cum ar face mai bine să-l strice pe Mavrogheni cu turcii, că nu dibuiau calea, dar au zis Sotir să-i fi spus vescovul să nu uite vorba veche ce zice că morarului, dacă-i iei apa, îi șade moara. Și-au fost nedumerit, zicîndu că n-au prins întocmai înțelesul ce-au avut acea vorbă.

— Ba nu-i tocmai așa adînc, i-au zis Triglava, că puterea morii din apă se trage, iară puterea lui Mavrogheni din bani îi vine, cu care și-au căpătat trecere la

turci, tot plătind peşcheşuri. Fără bani olog ar fi şi neputincios, iar trecerea lesne şi-ar pierde, că-i om ne-nvăţat, mai pătimindu, precum l-arată umbletele, şi de megalopsihie. Şi-mi vine-a crede că, de-ar săvîrşi unele fapte dintru care să se vadă că n-are însuşire a fi Domn, s-ar lepăda împărăţia de dînsul. Că noi sîntem aici poarta turcilor către Evropa, care n-o vor lăsa aceia s-o piardă. Şi-aşa faimă, care să-i risipească trecerea, l-am putea ajuta să capete, numai cu banii e lucru mai gingaş, dar o vrea Dumnezeu cu noi şi-om nemeri şi-acolo meşteşugul...

Şi s-au vîrît Tănase-n vorbă, c-au zis să-şi aducă aminte c-au cunoscut dînsul, cîndu s-au dus cu beizadelele lui Ipsilante la Sibiu, un argintar, care-au fost tarapanagiul Măriei Thereza, împărăteasa, şi-avea acela dibăcia de-a bate bani calpi.

Şi-au stat pe gînduri Triglava şi l-au întrebat pe Tănase de n-ar putea să-i mijlocească pe lîngă acel argintar, măcar şi *calpuzan* de-a fi, să-i lucreze o candelă ce vrea mai demultă vreme să-i dăruiască lui Veniamin, stariţul de la Cernica. Şi, cum s-au înţeles mai tîrziu, dacă s-au ajuns din vorbe şi-au făcut înţelegere, au clocit dînşii o urzeală sucită, precum mai pe lungul vom arăta. Ci să spunem, pînă a zice de acelea, de altele ce-au mai fost.

GLAVA 3.

ÎN CARE URMEAZĂ A SE FACE ARĂTAREA PRICINILOR DIN CARE S-AU STÎRNIT URZELILE DUPĂ CE S-AU ÎNTÎLNIT SOTIR, PITARUL, CU SMARANDA ȘARKAN

Tot umblînd Sotir cu Tănase și cu Grigoraș, l-au învățat aceia năravul de mergea la cafeneaua lui Hagi Moscu, „La patru harapi", unde se adunau mulți călători. Cafeneaua au făcut-o Hagi Moscu-ntr-o odaie mare, boltită, cu divanuri pe lîngă pereți și cam plină de fumul ce se ridica din ciubucele multilor fumători, că erea ciubucul slobod. Ședeau acolo, tolăniți pe lavițe, arnăuți cu fesuri și fustanele albe, încrețite, turci cu țestele-nfășurate în cealamale, ovrei în halate soioase și cu tichii negre pe cap, greci cu picioarele vîrîte în opinci cu canafi, lipoveni bărboși, cu ochii ascunși sub margenele largi ale pălăriilor lor negre, negustori nemți, în haine strîmte pe trup și cu părul capului adunat în coadă pe ceafă, și

alte nații de oameni, vorbind toate limbile Evropei, de păreau a fi curat Turnul Vavilonului.

Pe tablale de alamă galbenă, împodobite cu flori bătute din ciocan, aburea cafeaua în felegene tot timpul, că Hagi Moscu avea dever mare, știindu el bine să-și poarte negutătoria. Ba ținea acolo, să-i sporească vînzarea, și-un ceauș de juca, la anumită vreme, caraghiozul turcesc, cu păpuși, și-acela spunea vorbele nu numai turcește, ce și grecește și românește, cu măscări multe și murdalîcuri, care nu le mai spunem, că poate nu se cuvine.

Luase obicei Sotir de juca ghiulbaharul, ca să se-așeze la vorbă cu Hortolan, care pe toate le știa, primindu el și gazetele nemțești de la Beci. Hortolan acela avea meseria de negustor, dară mai mult număra podelele pe uliță, că tot bătea podurile, stînd la taifas cu oricine. El stare-au avut bună, că muierea i-au fost armeancă și se pricepea la negoțuri, avîndu ea și frați mulți și neamuri, ba la Stambul, ba la Beci, ba la Cracovia, ba la Lipsca și mai știu eu pe unde. Aceia toți îi trimeteau mărfuri bune, cît și țineau armeanca dugheană mare cu de toate, cum n-au mai avut nimenea : covoare, argintărie, scule scumpe, blănuri, lipscănie, băcănii, ce voiai.

Dînsul, Hortolan, au fost bună iscoadă franțuzească, că slujba i-au fost să stea cu urechea-ntinsă, de și bani căpăta pentru acele auziri. C-au fost, cum se știe, neașezare mare-n Evropa, umblîndu multe vorbe răzvrătitoare, dintru care și răzmirița s-au făcut mai apoi, cîndu s-au sculat franțujii contra stăpînirii ce-au fost, de singuri și-au tăiat craiul, cu crăiasă cu tot, zicîndu că nu le mai face lor trebuință să-i apese nimenea. C-au fost oameni cărturari, volteriști, ce tot ziceau de Dumnezeu că nu e, arză-i matca focului !, și că toți oamenii

deopotrivă sînt. Lucrările lor mai tîrziu s-au văzut, că pe supt ascunsul și-au țesut ei pînza multă vreme, dară cîte ceva tot s-au mai răsuflat din acele taine și uneltiri. Și aveau frică mare împărații, că se puteau strica așezările ce-au fost din acele uneltiri, măcar că, săpîndu-se unii pe alții, tot umblau să se șubrezească pentru ca-n urmă mai lesne să se poată cutropi, ca să-și mai lățească-mpărățiile și pe unde n-au avut. Iară ca să afle, țineau iscoade pe la alții, făcîndu-se aceia altă treabă a avea, precum au fost Hortolan, care-au ajuns de s-au înțepenit bine pe lîngă Mavroghene, de la care mai mult au cumpărat negutătorul decît au vîndut, fiindu pus să stea cu ochii asupra turcului.

Pitarul, dac-au fost om umblat, au cam priceput iute care erea îndeletnicirea lui Hortolan și, făcîndu-se a intra cu dînsul în unele negoțuri, afla multe de la acela, fiindu peste tot vîrît. De pe urma lui Hortolan, cunoștea bine cum ereau trebile împărățiilor și cine pe unde căta să bată război, că umbla după sfatul lui Triglava și sta la pîndă să afle împrejurare prielnică lucrăturilor ce-au pus dînșii la cale, dară mai mult petreceau cu acela-n dezmățuri, că ereau amîndoi cam deșucheați la umblete. De faptele lui Sotir însuși Grigoraș au povestit, că l-au și afurisit, fiindu ei împreună cîndu s-au aflat pitarul cu grecoaica-ceea de i-au fost țiitoare...

Asta au fost într-o zi, pe cîndu ieșeau de la Hagi Moscu și-au fost, după zisa lui Grigoraș, o caretă nemțească, de acelea aduse de la Beci, care, trecîndu pe lîngă dînșii, au oprit mai încolo. Și-au scos capul pe geam o muiere, frumoasă foarte, ce-au vorbit grecește către pitar. Și, măcar c-au fost lume multă-n jur, au făcut precum nu se cuvine, c-au sărit Sotir în caretă și l-au părăsit pe Grigoraș în mijlocul uliții, să fluiere-a pagubă. C-au zis să-i fi plăcut și lui acea muiere,

c-aducea la chip cu Thais, țiitoarea lui Alexandru Machedon, de i-au avut Triglava chipul zugrăvit într-o cadră. Și s-au dus Sotir de nici nu s-au mai văzut o vreme, c-aveau și grijă, neștiind povestea ce-i.

La vreo săptămînă, cîndu s-au întors pitarul, măcar că părea cam istovit, au făcut dînșii din nou sfat la Triglava, că aflase multe Sotir de la acea grecoaică, care-au fost chiar Smaranda Șarkan, cu care-au avut dînsul patimă la Rusciuc, după cum le-au povestit. Aceleia, murindu-i bărbatul, c-au căzut bolnav de ciumă în Persia, la Ispahan, au venit aici, fiindu soră lui Condili și, de pe acela, cumnată lui Vodă. Și-au luat-o Doamna Mărioara pe lîngă dînsa, și-i arăta multă dragoste, fiindu muiere iubeață, cum au fost și dînsa, și nice o taină n-au ținut, ce-i spunea toate.

Și-au zis Sotir, după cum au înțeles de la Smaranda, că, dacă s-au socotit Doamna că un bărbat nu-i erea prea mult, și-au luat ibovnic, lîngă care-au mai avut, pe un Ioniță Sikeliotis, vătaf de ceauși, ce-au fost cu douăzeci de ani mai tinerel decît Vodă. Către acel Ioniță, au zis pitarul, au scris Doamna unele răvașe în care-au zis multe și cam fără fereală. Iar Ianache Drakinos, luîndu aminte la slăbiciunile ce-au avut Doamna, au umblat cu meșteșuguri grecești pentru a dobîndi mai multă trecere. Așa, au făcut Ianache cu acel Ioniță cardașlîc, adică s-au făcut frați, dar au fostu el cu gînd ascuns, că i-au apucat acele scrisori ce-au primit de la Doamna, fiindu multe suspinuri scrise-n ele.

Și mai mult încă au suspinat Doamna dac-au înțeles c-au rătăcit Ioniță scrisorile, că-l temea să nu-l taie Vodă, fiindu zuliar foarte, precum se știe. Și-au ajuns Doamna de joacă precum îi cîntă stolnicul și nemica nu-i ticnește, trăindu tot într-o spaimă.

Și-au zis și Tănase vorbă, că i-au dat dreptate pitarului, c-așa trebuie să fie, cum au spus. Că, după cum au prins dînsul de veste, au fost pesemne învățul stolnicului de-au deschis Doamna o portiță ascunsă-n zid, unde ține strajă un mut. Și care merge la Vodă cu jalbă, trecînd prin harem, se folosește mult, măcar că Doamnei multe scule și scumpătățuri cată să-i dai, dară nu ei în mînă, ce stolnicului, care-și trage al lui. Și, după cît prețăluiește ploconul, vine Ianache și-i deslușește Doamnei cum e-ndreptarea acelei pricini în pravilă, ca să se ție de capul lui Vodă. Iară dacă celălalt pricinaș dă mai mult, merge iarăși Ianache și-o povățuiește pe Doamnă cum să-ntoarcă hotărîrea, tot cu razim în pravilă. Și, pe aceste tertipuri, nu se mai isprăvesc pricinile și-i despoaie stolnicul pe cei ce se gîlcevesc, că n-au luat aminte el vorba cum scrie la *Archirie :* să nu iai mită, că mita orbește ochii omului și-i pierde sufletul.

Și-au cletinat și Triglava din cap, zicîndu că nice Doamna, ca toți grecii, nu ține seamă de-nvățăturile de-au scris la *Eclezіast* că mita strică inima. Și rău fac și-aceia care dau, că nu știu ei, precum se vede, ce-au zis *Ecleziastul,* că ce e strîmb nu se poate-ndrepta și ce lipsește nu poate fi trecut la număr. Că goană după vînt și deșertăciune e totul și nemica trainic și stătător nu-i sub soare. Goi am venit pe lume și-om pleca făr-a duce nemica-n mînă din toată osteneala ce-am ostenit. Din care lesne se vede că umbletul după bani nu-i de nici un folos, ce numai goană după vînt !

Tăcînd Triglava, au mărturisit Sotir c-au făcut dînsul un lucru ce nu s-ar fi cuvenit, poate, dară n-au putut face altfel, că n-au făcut pe învățul cuiva, ce așa i-au venit și-au cugetat. Și-au spus că, socotindu dînsul că Ianache ar avea asupră-i acele scrisori, s-au pus vreme de trei zile d-au iscodit așezarea casei stolnicului. Și-au

aflat de-un Staico Lungu, vătaf de ogradă al stolnicului, ce-au fost din părţile lui, dinspre Glavacioc, cu care-au băut vin în cîrciumă şi i-au spus acela toate rînduielile casei, că s-au plîns de stolnic că-i prea de tot strîns la mînă şi nemica nu lasă să-i mai scape printre deşte. Şi, noaptea trecută, s-a dus cu Varahia şi-au dat prin grădini la curtea stolnicului, aruncîndu ei carne dreasă cu afion cîinilor, de s-au lăţit pe jos, şi-au urcat apoi nesupăraţi printr-un nuc mare, de-au coborît pe crengile aceluia pe şindrila casei. Şi-au trecut de-acolo-n pod, intrîndu pe-o răsuflătoare, de unde-au dat la odaia stolnicului, ce-au fost la catul de sus al casei. Şi-au intrat şi-acolo, c-au ridicat clampa-nchizătorii cu limba cuţitului, şi l-au luat din somn pe Ianache de i-au pus căluş în gură, să nu strige, şi l-au legat cobză. Şi-au crezut acela că-s tîlhari, c-au fost cu obrazul acoperit, să nu-i cunoască, şi tremura ca piftia şi tot scheuna ca o potaie bătută, că i s-au citit în ochi multă groază. Şi-au făcut ei lumină-n odaie şi-au căutat peste tot, aflîndu multe pungi cu bani, iară acele scrisori nu. Şi, neavînd alta cum face, s-au socotit să-l puie la munci, să le spuie unde-s, c-au fost un mangal în odaie. Dară, pe cîndu sufla el cu foiul în acel mangal, au zărit o besactea, care-a fost sub o perină, pe jos, de nici n-au luat aminte şi n-au văzut-o.

Acea besactea, dac-au luat-o-n mînă, au văzut c-au fost făcută cu meşteşuguri, că n-avea capac, n-avea-nchizătoare, n-avea nimic, ce-au fost otova. Şi-au rîs Varahia de dînsul şi i-au luat-o din mînă, zicîndu c-au mai văzut de acelea pe la ei, fiindu lucrătură ungurească. Şi-au împins el într-o latură de-au tras o scîndurică, ce erea cu aşa meşteşug îmbinată în lăcaşul ei că nu se cunoştea deloc, ascunzînd aceea o broască. Şi n-au mai umblat să afle cheia aceleia, ce au vîrît limba cuţitului de-au spart broasca. Şi-au aflat înlăuntru multe hîrtii şi înscrisuri,

fiindu acolo și hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sîn unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înșele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.

Și iară au luatu Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiță. Și-au pipăit-o pîn-au aflat un cep, care n-au fost încleiat, ce se trăgea afară, fiindu și-acela făcut cu multă iscusință și ascuns. Și s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Și-au aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Și n-au mai avut trebuință să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvîrcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet cîte-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Și-au socotit dînsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gîndit că nu va cuteza să se plîngă ce-au fost pricina. Și i-au descleștat fălcile de i-au dat să-nghiță afion, să-i fie somnul adînc. Și, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus de-acolo, avîndu treaba isprăvită. Și-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi cînd s-o scula !

— Și unde-s acele scrisori ? au întrebat Tănase, că poate să ne prindă bine.

— Ba că tocmai asta e ! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune și greșeală mi s-au întîmplat și mie, fiindu inima omului așa făcută de nu stă sub lege. Și nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea numai Dumnezeu poate s-o judece...

— Și cu gingășii de-acestea gîndești să-i răzbești pe greci ? s-au mîniat Tănase.

— Eu și să nu spun aș fi putut, că n-au știut decît Varahia... Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.

— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam mustrat apoi, zicîndu-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe niște tîlhari dovediți.

Dară, din acea ispravă, au dobîndit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot și i-au zis cuvînt să meargă la Curte de îndată, avîndu a se-nfățișa Doamnei. Și s-au primenit frumos pitarul, și s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, și-au sărit în șa de-au mers la Curte, unde l-au așteptat Smaranda Șarkan de l-au dus și l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Și-au venit însăși Doamna și-au stat de-au băut cafea și-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte și ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dînsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care și dumneaei se socotește-ndatorată, știind, poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Și i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgripțor, zicîndu-i că, de va avea vreo supărare, însuși să vină la dînsa că, arătînd acel inel, i se vor deschide toate ușile. Și l-au învățat să vie pe portița aceea din zid, de care-au spus și Tănase, avîndu acolo un credincios al ei, că și Smaranda are să-l aștepte. Și-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese și frumoasă ca luna, că strălucește întunecîndu toate stelele cerului, și e și bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătățile... Și s-au cam îngrețoșat pitarul, *după cum au zis*, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenghe, și prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea

fiindu acolo și hrisoavele ce i-au răpit lui, pentru care-au fost el tare bucuros, dară nu s-au arătat, ce au pus în sîn unele dintre acele înscrisuri dimpreună cu hrisoavele, să-l înșele pe grec. Dară acele scrisori iară n-au fost.

Și iară au luatu Varahia acea besactea, c-au zisu să mai aibă o chichiță. Și-au pipăit-o pîn-au aflat un cep, care n-au fost încleiat, ce se trăgea afară, fiindu și-acela făcut cu multă iscusință și ascuns. Și s-au mai deschis o latură, spre fundul acelei besactele, care-au fost găunos. Și-au aflat acolo, în scobitură, scrisorile Doamnei, împăturate frumos, că le-au păzit bine stolnicul. Și n-au mai avut trebuință să-l pună la cazne, măcar că ar cam fi avut gust să-l vadă perpelit la foc, să se zvîrcolească ca un vierme, că prea l-au ars la suflet cîte-au făcut, dară, se vede, nu-i bun de gealat, că nu s-au îndurat. Și-au socotit dînsul să nu lase urmele acelei călcări, că de stolnic au gîndit că nu va cuteza să se plîngă ce-au fost pricina. Și i-au descleștat fălcile de i-au dat să-nghiță afion, să-i fie somnul adînc. Și, adormind stolnicul, l-au dezlegat, iară ei s-au luat de s-au dus de-acolo, avîndu treaba isprăvită. Și-i pare rău că nu-l poate vedea la ochi cînd s-o scula !

— Și unde-s acele scrisori ? au întrebat Tănase, că poate să ne prindă bine.

— Ba că tocmai asta e ! au pus Sotir ochii-n podele. C-am datu acele scrisori Smarandei, să le-ntoarcă cui le-au scris. Că slăbiciune și greșeală mi s-au întîmplat și mie, fiindu inima omului așa făcută de nu stă sub lege. Și nu mi-au părut mie faptă bărbătească să-mi aflu unealta în slăbiciunea unei muieri, că pentru aceea numai Dumnezeu poate s-o judece...

— Și cu gingășii de-acestea gîndești să-i răzbești pe greci ? s-au mîniat Tănase.

— Eu și să nu spun aș fi putut, că n-au știut decît Varahia... Dar îmi cer iertare domniilor voastre, că poate-am făcut precum nu-i bine.

— Ba unde nu-i vină nu trebuie nici iertare, zice să fi zis Triglava, măcar că l-au cam mustrat apoi, zicîndu-i că pentru acea faptă, dacă i-ar fi prins, îi ridicau în furci fără judecată, ca pe niște tîlhari dovediți.

Dară, din acea ispravă, au dobîndit pitarul multă trecere la Curte, că, tot în acea zi, au trimis Smaranda om de l-au căutat peste tot și i-au zis cuvînt să meargă la Curte de îndată, avîndu a se-nfățișa Doamnei. Și s-au primenit frumos pitarul, și s-au înmiresmat cu fum de odagaciu, și-au sărit în șa de-au mers la Curte, unde l-au așteptat Smaranda Șarkan de l-au dus și l-au urcat în harem, în odăile Doamnei. Și-au venit însăși Doamna și-au stat de-au băut cafea și-au tras ciubuc, fiindu veselă foarte și ciripind întruna. C-au zis să fi aflat de la Smaranda mult bine de dînsul, c-au sărit de-au ajutat-o la o nevoie ce-au avut, pentru care și dumneaei se socotește-ndatorată, știind, poate, domnia sa, că-i e Smaranda cumnată. Și i-au dăruit un inel cu piatră scumpă, în care-au fost săpată pecete cu zgripțor, zicîndu-i că, de va avea vreo supărare, însuși să vină la dînsa că, arătînd acel inel, i se vor deschide toate ușile. Și l-au învățat să vie pe portița aceea din zid, de care-au spus și Tănase, avîndu acolo un credincios al ei, că și Smaranda are să-l aștepte. Și-a prins apoi a-i zice de Smaranda că aleasă este-ntre alese și frumoasă ca luna, că strălucește întunecîndu toate stelele cerului, și e și bună la suflet, fiindu ca un izvor de apă dulce întru care curg toate bunătățile... Și s-au cam îngrețoșat pitarul, după cum au zis, că prea i-au părut a fi-n acele vorbe apucături de pezevenghe, și prea i-au zis de Smaranda de parcă i-o dedea

plată, cît s-au și căit de ce-au făcut, gîndindu că n-au zis rău Tănase ce i-au zis.

Și-au înțeles pitarul cu cine-au pus în plug că, după cum s-au văzut, nu tîrzie vreme, acea facere de bine o au scris-o Doamna pe lumînare, pentru ținere de minte! Și mult au suspinatu Sotir mai tîrziu, dar au fost întru zadar, că fiecare lucru-și are vremea lui. Și nu-i venise lui vremea-nțelepciunii, avîndu patimă pentru greaca cea frumoasă, însă este patima, cum se știe, rău sfetnic. Dară o vreme l-au ținut Doamna cu farafastîcuri, că-l tot poftea la Curte și la vînători ce făcea Vodă, ba și ispravnic au vrut a-l pune, dară nu s-au învoit Sotir. Cu acelea, tot ținîndu-se pe urmele Smarandei, pitarul se cam răzlețise de cărturari, stîndu tot cu greaca, c-au povestit Tănase lui Grigoraș cum au fost, că se-ntîlneau la dînsul în casă.

Așa, cîndu au fost duminică seara, 22 deni, a șasea săptămînă după Rusalii, de ziua sfintei Maria din Magdala, leatul 7297, au mersu Vodă cu boierii la mănăstire la Caimata. Și acolo au stat la slujbă, tot în genunchi la sfintele icoane, de au făcut rugăciune multă și-au ascultat c-au cetit popa *Evanghelia* lui Matei. Și-au fost toate neamurile lui Vodă cu dînsul, numai Smaranda Șarkan n-au mersu, ce au tras careta-n curți la Tănase și, intrîndu în odăi, s-au pus să-l aștepte pe pitar, după vorba ce-au avut. Și, mai încolo vreme, au venit și Sotir, cu Tănase după sine, iară acela, făcîndu-se a avea altă treabă, au dat în altă odaie, de s-au pus cu ochiul la gaura cheii și-au văzut pe Smaranda Șarkan cum au stat tolănită pe divan și cu capul sprijinit pe brațe.

Au fost dînsa, după cum au zis Tănase, îmbrăcată numai în văluri străvezii, cît i se vedeau bine țîțele. Și la cap au fost legată cu un turban de voal sîngeriu și cu diamanticale ce fulgerau cînd prindeau lumina lumînă-

rii-n ele. Şi la gît au avut multe şire de mărgăritare, iară peste braţe au mai avut un văl cusut pe margeni cu ţechini. Poate să fi fost acolo ca la o mie de ţechini, zicea Tănase frecînd din deşte de parcă-i număra. Şi în mînă au ţinut un şirag de mătănii de mărgean roşu, legate-în aur, ale cărora boabe le prefira printre deşte : ţac-ţac, ţac-ţac... Pesemne s-au trudit dînsa mult, să fie cît mai plăcută pitarului, c-au fost sulemenită bine cu gogoşi de ristic, şi unghiile-au avut roşite cu laosonia, c-au fost, se vede, grabnică la aşternut.

Şi-au zis de Sotir c-au cuprins-o-n braţe cu patimă multă, iară dînsa aşijderea l-au cuprins şi-i vorbea cu răsfăţuri, zicîndu-i greceşte :

— Atîta mă arz de dorul tău, că mă podidesc lacrămile !

Şi se lipea de el şi, pentru-ncredinţare, au început a suspina şi-a ofta, de gîndeai c-are să se prăpădească de tot. Iară dumnealui, pitarul, lepădîndu-şi straiele de pe dînsul, s-au întors pe divan şi cu priceperea lui şi cu vrerea dînsei mult nu i-au trebuit s-o dezgolească, că, după cum au putut vedea desluşit cărturarul, numai aşa-i făcea dînsa trebuinţă, că s-au dat în petrecere destrăbălată.

Şi-au povestit Tănase pre amăruntul cum au frămîntat-o pitarul, de-au fost îngrijat c-are să-i rupă mindirul. Numai că muierea au fost vicleană şi, cum se va fi meşterit dînsa, că acolo n-a văzut bine, au scăpat de sub Sotir şi-au năvălit ea asupră-i, fiindu aprigă ca o leoaică flămîndă, c-au pătimit, se vede, de năbădaică, şi l-au muncit pe pitar de gemeau acela şi-i clenţăneau dinţii-n gură, că i-au făcut şiretlicuri greceşti, să-l aţîţe mai tare. Şi mai adăuga Tănase de la sine, spre a-şi împodobi zicerea, şi neşte vorbe groase, ce nu le mai spunem, dară le potrivea cu rînduială, să fie cu-nţeles legat de cele ce povestea. Şi-au zis de greacă să fi fost foarte harnică, fi-

îndu și trainică, de-au ținut bine, măcar că pitarul au fost îndîrjit rău. Și-au spus amănunțit tot ce-au făcut aceia, că dînsul au stat să vază tot. Că se și cam văita către Grigoraș de durere de șale de cît au șezut cu ochiul la clanță. Și-i părea rău că, într-un timp, au suflat aceia-n lumînări și numai din icnete se vădea fapta lor, că-mpreunarea s-au săvîrșit nevăzut.

Din acea-ntîmplare, pesemne, i-au venit și lui Tănase poftă de trup cald de muiere și-au mers, după cum l-au sfătuit Grigoraș, la o pezevenghe ce-au fost pe la Puțu cu zale, că i-au zis să fi adus aceea o unguroaică. Și, pe spusa lui Grigoraș, au mersu de s-au tocmit cu aceea pînă s-au ajuns din preț, măcar că, și mai în urmă, s-au plîns dumnealui să-i fi luat cam multicel.

Și, dacă i-au numărat banii-n palmă, c-au fost o vineri, zi cu sloboziri pentru faptele ibovnicești, cumu au fost rînduiala rîmlenilor cei de demult, l-au luat codoașa de l-au dus în altă odaie, unde-au fost o muiere mîndră ca o cadră și-mbrăcată numai în mătăsuri. Iară Tănase, plăcîndu-i mult de acea muiere, i-au dat vutcă să bea cu păharu, fiindu băutura plătită. Și-au zis c-au îmbătat-o de nu mai putea vorbi neam, și s-au dat la dînsa s-o dezgolească. Iară aceea, măcar că abia s-au mai ținut pe picioare, cîndu l-au văzut ieșind din nădragi bortos și flocos, nu s-au lăsat, ce tot voia să fugă din odaie, și s-au văitat ungurește :

— Ioi ! Ioi ! Iștenem !

Pentru care s-au mîniat cărturarul, fiindu și aprins de poftă, și o au bătut-o tirănește pe dinapoi cu toiagul, de-au luat-o aceea la goană prin odaie, numai că, fugind prea iute, s-au împleticit și-au căzut de i-au venit toate poalele-n cap și s-au arătat spre dînsul cu dosul gol. Și, venindu-i bine, au răstignit-o pe macat de s-au drăgostit cu ea în voia ce-au avut. Drept e că muierea n-au vrut și

l-au blestemat și l-au afurisit, rugîndu-se pe la toți sfinții oteți și ocărîndu-l turcește — *chiorpec dormuz*, care românește ar veni porc de cîine. Iară după ce-au isprăvit, fiindu sleiți în desfătări și-n păcat, i-au ajuns rău băutura și-au dormit în toate părțile. Însă dimineață, venind Grigoraș pe la dumnealui, l-au găsit legat la cap turcește și scoțînd limba la Marankate, doftoroiul italian, că-l chemase Tănase, ce se tot văita către doftoroi de durerea cea mare a capului. Dară l-au tămăduit acela, că i-au dat de-au făcut clistir, măcar că Tănase n-au prea vrut, zicîndu că-l doare în partea de sus, iar nu-n partea de jos. Și, poate din clistirul acela să fi fost, s-au liniștit mult Tănase și o vreme nimica de seamă n-au mai făptuit, cît părea c-au fost altul.

Mult însă nu l-au ținut acea cumințenie, că l-au înădit pe lîngă sine pe Dumitrăchiță Turnavitul, ce umbla fudul de cînd ajunsese dascăl lui beizadea Petrache, și tot ieșea cu acela prin tîrg, la cîrciuma unui Constantinică, care-au fost feciorul unei tălănițe, dar avea cîrciumarul un pelin bun, de Dealul Mare. Și făcea dînsul și cîrnați de oaie, de aceia usturoiați și cu mult ardei iute pus bucăți prin ei, care merg bine cu pelinul. Dară Dumitrăchiță nu prea lua din acei cîrnați, că pătimea de trînji și iuțimea ardeiului mai rău îl răscolea, și tot înghițeau dînsul în sec, privind la Tănase cum golea cîte-o tipsie întreagă, că de poftit ar fi poftit, dară frica de usturimi îl făceau de se păzea.

Și, ieșind iară Tănase cu Sotir și cu Grigoraș la hanul lui Agop, că i se cam urîse de pelinul lui Constantinică, au prins a le spune multe de Dumitrăchiță. Și-și înțepenea gîtul Tănase, împungînd cu nasu-n văzduh, și flutura din mîini și mierloia vorbele în felul lui Dumitrăchiță de rîdeau aceia cu lacrimi, că făceau Tănase întocmai. Și, zicîndu-le de cum îl perpeleau dînsul mîncîndu din cîr-

nații aceia iuți, iarăși se-nchipuia ca Dumitrăchiță, înghițind în sec și belind ochii la talgerul de pe masă, care-au fost cu cabap turcesc, cum făcea Agop.

Și le-au zis Tănase să fie cu luare-aminte, că are să-și schimbe starea Dumitrăchiță, pentru care, să știe dumnealor, nu se poate să nu vie ceva-ntîmplări, să mai petreacă și dînșii puțin, că n-au mai avut prilej cam de multișor și l-au năpădit urîtul, simțindu apa vremii cum au băltit. Că numai la Vodă ce ne-au mai rămas a ne ațintí ochii, să vedem ce alte isprăvi au mai făptuit, iară-ncolo, nemica.

Și-au povestit Tănase de Dumitrăchiță că și-au pus în cap să se-nsoare, că și Vodă l-au întrebat : nu-i pare lui că destul au stat flăcău ? Și-au fost îngrijorat Dumitrăchiță de ce i-au venit lui Vodă acel gînd, și-l tot întreba pe dînsul : n-au auzit ceva ? Că și el are să-i spuie dacă va zice cinevași de dînsul, că așa se-ajută oamenii-ntre ei : o mînă pe alta se spală și amîndouă obrazul !

Și, dacă i-au zis că n-au auzit nimica, s-au mai liniștit nițel, zicîndu că poate să fie o toană de-a lui Vodă, dară, dacă tot i-au zis așa, s-au gîndit că nu-i rău, că, însurîndu-se, poate să-și mai îndrepte starea, c-ar lua una mai pricopsită, de s-o pune Vodă pentru dînsul. Dar au fost nedumerit, că l-au întrebat :

— Cum cugeți, arhonda, c-ar fi mai brodit să fie muierea : urîtă, dar neumblată la zăvoare, au frumoasă, măcar și cu zăvoarele desferecate ?

Și dînsul i-au zis că-i pare mai înțelept lucru să mănînci o sarailie cu mai mulți decît un căcat singur ! Și-au spus Dumitrăchiță c-așa s-au cugetat și el, că s-au gîndit s-o ceară pe Calipso, fata lui Iani plăcintarul, măcar c-au mai ținut-o și-un Panaioti, ciohodar, dară s-au nemerit că tocmai au lepădat-o acela, c-au prins-o că se ținea c-un turc, Cipili. Ar fi putut mai lesne s-o ia pe Manda

lui Hagi Caraboi, că și-aceea are zestre bună, da-i prea de tot urîtă, avîndu și-un ochi scurs, că-i chioară. Și-i vine mai bine cu Calipso, că Iani e grec de-ai lui, simpatriot.

Și, ascultînd Grigoraș, au rîs și-au zis că dînsul îl știe pe acel Iani, care-au adunat multă avere vînzînd plăcinte. E om mărunt la trup, negricios la piele și peltic la vorbă, că are limba scurtă. Și-au zis și de fie-sa, de Calipso, că-i frumoasă muiere și focoasă, parc-ar mînca jerăgai, dară e și cam prostană, măcar că-i darnică foarte. Că, din ce i-au dat Dumnezeu zestre, dă la oricare o-ntreabă de vorbă, grec să fie, turc să fie au altă nație de om, măcar și țigan, numai banii să-i puie-n mînă, c-are patimă după chilipir.

Și s-au adeverit curînd vorba ce-au zis Tănase. Că i-au spus, pasă-mi-te, Dumitrăchiță lui Vodă, de l-au poftit pe Iani la Curte și-au mijlocit pentru Dumitrăchiță, ba s-au făgăduit că însuși are să le fie nun mare. Și cu grabă s-au pregătit toate și-au pornit nunta, c-au fost zorit Dumitrăchiță, măcar că Iani au tot zis să lase mai încolo, să nu ia bani de pe la zarafi, ce să adune de-ai lui de pe unde-s băgați în negoțuri. Dară nu s-au învoit Dumitrăchiță, c-au zis să nu-l supere pe Vodă, că n-ar fi bine.

Și-au venit Dumitrăchiță cu plosca de l-au poftit pe Triglava la nuntă și pe Tănase, încă rugîndu-l și orația să o zică, după obicei, că nu e altul decît dînsul mai iscusit. Și, fiindu acolo și Grigoraș cu Sotir, i-au poftit, dac-or găsi cu cale, să fie lîngă dînsul cînd o intra-n rîndul lumii, că i-ar face mare cinste să aibe așa oameni de vază, să-nțeleagă și neamurile lui Iani că nu-i un oarecine, măcar că pîn-acu nu prea s-au pricopsit, că i-au fost împrejurarea neprielnică, dar are la cine deschide ușa la o adică...

Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiță, c-au fost cu multe-ntîmplări și foarte veselă, cum nu știu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiță de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua și cu arnăuți ce chiuiau și dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă și cu fultuială, să nu vateme pe careva. Și-au venit însuși vlădica, după cum au dorit Vodă, și le-au schimbat inelele, c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Dumitrăchiță la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuros. Întîmplarea au fost așa : Au venit Dumitrăchiță la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblîndu fudul, cu nasul pe sus și cu mîna-n șold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr și pintenog la picioare. Și-l tot juca Dumitrăchiță prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Și, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, mușcîndu-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare și-au rînchezat, încît Dumitrăchiță, luat fără veste, s-au prăvălit din șa într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieșind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzînd.

Și-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineață, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aștepta să vie vlădica și Vodă. Și-au avut Dumitrăchiță atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rînd de straie-și tîrguise, că n-au avut mai mult din ce. Și i-au dat Iani niște straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i ședeau ca de bogdaproste. Și-așa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care și-au făcut cruce, cam pe furiș, să nu-l vază. Și-au fost norocul lui Dumitrăchiță c-au venit pitarul,

pînă să vie Vodă. Iară Sotir, avîndu patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margeni țesute-n fir de argint, și pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strînsă pe mijloc cu brîu lat de șal și-mpodobită cu găitanuri, peste neşte nădragi năutii, strîmţi pe pulpe și vîrîți în cizme unguresti, cu pintenii de argint. Și-avea diamanticale bătute prin bumbi, prin paftale și-n plăselele hangerului ce-au avut la brîu întru care, lovind soarele, tot fulgere și scîntei scăpărau, de-ți luau lumina ochilor. Și, văzîndu pitarul starea-n care-au fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie și l-au învesmîntat cu ale sale, lăsîndu-se pe sine numa-n cămașă și-n nădragi, pînă i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale și nu se cade, măcar ce va fi fost, să șază așa în ziua aceea mare, să-l rîdă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiță de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu și la supărare.

Și-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiță și pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvantoglu, și-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un țigan de-al lui Iani și, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul și l-au ridicatu de plete-n sus, măcar că acela, așa tăiat, încă vorbea, tînguindu-se țigănește :

— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine și mi-au rămas copilașii...

Și-au leșinat neşte muieri, fiindu mai slabe de inimă, de ereau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbați au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mînie asupra pehlivanului, că ce-au omorît degeaba bietul țigan ? Pentru care-au luat pehlivanul capul țiganului și l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu neşte ape tari și l-au înfășurat într-o năframă neagră și-au zis asupră-i neşte

Au rămas, ce-i dreptul, vestită nunta ce-au făcut Dumitrăchiță, c-au fost cu multe-ntîmplări și foarte veselă, cum nu știu să mai fi fost de-atunci alta la fel. C-au căpătat Dumitrăchiță de la Vodă cal de ginere, ce i-au adus la poartă cu meterhaneaua și cu arnăuți ce chiuiau și dădeau din pistoale, dară nu cu plumbi, ce numai cu iarbă și cu fultuială, să nu vateme pe careva. Și-au venit însuși vlădica, după cum au dorit Vodă, și le-au schimbat inelele, c-au fost logodnă mare, măcar c-au avut ceva necaz Dumitrăchiță la acea logodnă, dară l-au dat la spate, c-au fost bucuros. Întîmplarea au fost așa : Au venit Dumitrăchiță la casa lui Iani călare pe armăsarul ce i-au dăruit Vodă, umblîndu fudul, cu nasul pe sus și cu mîna-n șold, că armăsarul, ce-i dreptul, au fost frumos foarte, sur la păr și pintenog la picioare. Și-l tot juca Dumitrăchiță prin ograda lui Iani, pe sub ferestre, că văzuse capete de muieri pe după perdele. Și, pesemne, s-au lăsat pe armăsar un tăune de cei răi, că alta n-au putut fi, iară dobitocul, mușcîndu-l tăunele, de durere ce-au avut au sărit pe două picioare și-au rînchezat, încît Dumitrăchiță, luat fără veste, s-au prăvălit din șa într-un glod mare ce-au fost acolo, fiindu vremea ploioasă, de unde, ieșind cu mare greu, numai ochii i s-au mai cunoscut în cap, c-au închis ochii căzînd.

Și-au sărit slugile de l-au dus după casă, într-o cotineață, că-n casă n-au îngăduit Iani să-l ducă, că aștepta să vie vlădica și Vodă. Și-au avut Dumitrăchiță atunci o grijă mare, că pentru nuntă numai un rînd de straie-și tîrguise, că n-au avut mai mult din ce. Și i-au dat Iani nește straie de-ale lui, numai c-acelea, fiindu Iani mic, nu prea-i veneau lui deloc, ce-i ședeau ca de bogdaproste. Și-așa l-au dus în casă de l-au arătat către vlădica, care și-au făcut cruce, cam pe furiș, să nu-l vază. Și-au fost norocul lui Dumitrăchiță c-au venit pitarul,

pînă să vie Vodă. Iară Sotir, avîndu patima fuduliei, au venit dichisit în halat siniliu, cu margeni țesute-n fir de argint, și pe cap gugiuman negru, de samur, cu fundul tot siniliu. Iară pe sub halat au avut o atilă, strînsă pe mijloc cu brîu lat de șal și-mpodobită cu găitanuri, peste nește nădragi năutii, strîmți pe pulpe și vîrîți în cizme unguresti, cu pintenii de argint. Și-avea diamanticale bătute prin bumbi, prin paftale și-n plăselele hangerului ce-au avut la brîu întru care, lovind soarele, tot fulgere și scîntei scăpărau, de-ți luau lumina ochilor. Și, văzîndu pitarul starea-n care-au fost ginerica, l-au tras de-acolo în altă odaie și l-au învesmîntat cu ale sale, lăsîndu-se pe sine numa-n cămașă și-n nădragi, pînă i-au adus de-acasă altele, c-au zis că nu-i cu cale și nu se cade, măcar ce va fi fost, să șază așa în ziua aceea mare, să-l rîdă slugile. Pentru care mult bine au zis în urmă Dumitrăchiță de Sotir, că l-au socotit ca pe un frate ce nu l-au lăsat la greu și la supărare.

Și-au făcut la nuntă petrecere mare, c-au adus Dumitrăchiță și pehlivani de la Dii, ce-au căpătat de la Pasvantoglu, și-ntre aceia au fost unul foarte iscusit, care-au luat un țigan de-al lui Iani și, după ce l-au închis în butuc, i-au tăiat capul cu hangerul și l-au ridicatu de plete-n sus, măcar că acela, așa tăiat, încă vorbea, tînguindu-se țigănește :

— Hauliu, hauliu, cum m-au răpus pe mine și mi-au rămas copilașii...

Și-au leșinat nește muieri, fiindu mai slabe de inimă, de ereau să lepede, c-au fost groase, iară dintre bărbați au fost unii de-au făcut zarvă, vorbind cu mînie asupra pehlivanului, că ce-au omorît degeaba bietul țigan ? Pentru care-au luat pehlivanul capul țiganului și l-au pus la loc, pe umere, de l-au stropit cu nește ape tari și l-au înfășurat într-o năframă neagră și-au zis asupră-i neste

vorbe ce nu s-au înțeles, că n-au zis românește, nici turcește și nici grecește. Poate să fi fost ovreiește... Și-au ridicat apoi pînza și au fost dedesupt țiganul viu, dară cu ochii holbați de groaza morții, numai i-au pus pehlivanul capul rău, c-au fost sucit cu fața la spate. Și iară i-au pus năframa-n cap și, mai zicînd alte vrăji, tot îi răsucea aceluia grumazul, ca un șurup. Dară, luîndu-i năframa de pe cap, s-au văzut că l-au făcut bun la loc încît, dacă l-au slobozit, au fugit acela de s-au pitit în podul casei, într-o putină, și nu mai vroia să scoboare deloc și, zice, au șezut acolo cît au ținut nunta, dară mai încolo s-au tămăduit de spaima ce-au pățit.

Tot pehlivanul acela au mai făcut una, mai minunată, c-au pus de-au săpat o groapă lungă de doi stînjeni și lată de un stînjen, dară numai de două palme de adîncă, unde-au grămădit patru care de lemne și le-au datu foc de-au făcut un jerăgai mare, de nu te puteai nici apropia de dogoarea ce-au fost. Iară acela nici habar n-au avut de dogoare, ce s-au dus gol, numai c-un șal înfășurat pe lîngă șale, de s-au așezat în mijloc, cît vorbeau toți c-au avut salamandră. Și-au stat acolo o vreme după care, ieșind, s-au văzut că nice o urmă de foc n-au fost pe dînsul, de se minunau toți. Și s-au pus pehlivanul apoi pe margenea gropii și-au poftit însuși pe Vodă să treacă prin groapă. Și, după ce s-au codit nițel, au trecut Vodă și-au căpătat curaj de-au mai trecut și alții, iară mai în urmă au trecut toată nunta, cu meterhaneaua lui Vodă-n față, bătîndu tobele. Și, dacă s-au dus pehlivanul de lîngă groapă, au poruncit Iani și-au pus la acel jar două ialovițe și berbeci și pui la frigare, ca să nu se piardă lemnele degeaba, că iarăși se făcuse dogoare. Ci nu se dumirea nimeni cum au făcut acela așa minune, cum nu s-au mai văzut, nice s-au mai auzit, de-a rămas de poveste la lume.

Au fost la nunta-ceea și-un harap urît, adus de Vodă de la Stambul, cu neşte dinţi rînjiţi ce te băgau în răcori cîndu priveai la el. Acela frîngea o potcoavă numai din puterea mîinilor și, punînd de-l lega c-un lanț peste piept, cînd s-au umflat odată harapul au căzut lanţul jos, că l-au frînt. Şi-au prins apoi harapul cu mîinile de brîu pe doi lăutari și i-au ridicat de la pămînt sus, ţinîndu-i deasupra capului. Şi le-a poruncit acelora de cîntau din scripcă iară dînsul juca din buric și bătea geamparalele, cît erea priveliște mare să-l vezi. Lăsîndu-i apoi pe aceia jos, au poftit să vie să se lupte cu el oricine se-ncumetă. Dară nimeni nu prea s-a-ncumetat să meargă la trîntă cu dihania, că cine să se prindă cu așa o făptură de om ce-avea putere cît un taur de cei voinici? Numai Sotir, pitarul, văzîndu așa, au lepădat straiele de pe sine, de-au rămas doar în nădragi, și-au chematu întîi patru oameni de-au luat unul pe grumaz, cu picioarele călare pe umere, altul în spinare, cu picioarele peste șale, iară doi i-au ridicat la subţiori. Şi-au dat ocoliş prin bătătură cu toată acea povară pe sine, încă de-au rupt-o și fuga, de se minunau toți, ba și Vodă l-au lăudatu :

— Aferim, bre !

Care lucrare, dac-au văzut harapul, nu s-au mai prea veselit, că-l cam apucase grija, dară-și ţinea firea, că nu s-au arătat. Dar s-au văzut deslușit că pitarul, cu oareșcare strădanie, își învățase trupul de făcea multe fapte de minune, fiindu puternic foarte. Ci, luîndu-și ibovnică pe acea Smarandă, s-au cam lăsat dînsul de acelea, că-i plăcea mai mult a se dichisi, căzîndu, pesemne, la patima fuduliei. Şi tot punea pe dînsul straie scumpe, prin a cărora frumuseţe să-și sporească frumusețea chipului, văzîndu-se bine că i-au plăcut a umbla cu amăgiri de acelea. Că punea pe dînsul multe pietre scumpe, umblîndu a-și înmulți frumusețea straielor cu vederea acelor dia-

manticale. Dară straiele și podoabele-s numai părere ce-nșeală ochii, iară pe dedesupt și cocoșat au strîmb poți fi. Și-au mersu Sotir, după ce s-au lepădat de aceia ce-i purtase, și, încleștîndu-se cu brațele, au prins a se zmuci cu harapul, să-și frîngă spinarea unul altuia, dară nu se dovedeau deloc, fiindu amîndoi vînjoși peste fire. Și se scurgeau ochii muierilor tot cătînd la pitar și-și dedeau coate și glumeau, poftindu-l să se lupte și cu dînsele! Care vorbe, auzind Sotir, le-au zis că nu se-ncumetă, că nu-i bizuit, și mai bine rămîne de se luptă cu harapul. Pentru acele vorbe, de multe muieri am auzit și bătaie să fi primit de la bărbați, care-au fost mai zuliari, măcar că nu ereau decît vorbe de rîs și veselie, cum e pe la nunți. Și-aceia s-au mai zmucit o vreme, pînă cînd, venindu-i bine pitarului, l-au ridicat pe harap din puterea brațelor și l-au dat de pămînt de i-au crăpat șalvarii și brîul. Dar au fost voinic și harapul, precum s-a văzut, că s-a ridicat de jos și tot zicea să mai facă odată, numai n-au mai vrut Sotir, văzîndu-l că-și ținea cu mîinile nădragii pe dinapoi. Iară pitarului i-au trimis Vodă o cupă de aur, din care-au băut dînsul, că-mprumutase Iani anume de la Băltărețu cupe pentru Vodă și pentru Doamna, și i-au zis s-o ție, că-i vrednic să capete dar domnesc. Că erea cîteodată foarte darnic Vodă, dară nu cu den al său, ce cu den al altuia. Și nimica n-au cutezat Iani să zică, măcar că l-au jupuit în urmă Băltărețu de i-au luatu cît nu făcea.

Și, dacă s-au pus în scaun Sotir, au sărit Grigoraș și-a prins a-ntreba către muieri — care se-ncumetă să vie la trîntă cu dînsul? Și, zicînd așa, se făcea a-și descinge brăcinarul, să-și lepede nădragii, cît îl ocărau acelea toate și-l dădeau răilor. Iară Grigoraș, mai bînd vin din cupă, s-au veselit și s-au întors către Vodă întrebîndu — pe el

de ce nu-l dăruie cu nimica ? Că-i biruitor, dacă nimeni nu s-au aflat să-i stea-mpotrivă !

Și-au zis Vodă :

— Adevăr grăiești !

Și-au luatu și cupa Doamnei Mărioara, fiindu și-aceea tot de aur, a Băltărețului, și i-au dat-o plină cu vin, de suspina Iani și-și frîngea mîinile de cumătru ca acela, zicîndu către neamuri c-are să rămîie calic, să ceară la capul podului.

Pentru acel dar, au luat Grigoraș o cobză și-au bătut în ea, făcîndu o frumoasă cîntare, că și glas avea bun. Au fost acela un cîntec grecesc despre nește voinici, *palicaria,* care-au fost patruzeci la număr, *saranda,* spus grecește. Și ziceau vorbele acelui cîntec, care nu le mai țiu eu minte bine, de cum s-au îndrăgit ei de-o fecioară, de tot frumoasă și-au prinsu a face care mai de care fapte vitejești, să-i ia-n seamă. Și zicea de fiecare cum și-a aflat moartea, că toți au pierit, patruzeci, iară acea fecioară au rămas pe malul mării, jelindu-i și tînguindu-să.

Au fost tare frumoasă cîntarea, că toți pe la mese suspinau și lăcrimau, iară mai cu seamă Doamna. Și Iani, ca să nu s-apuce Vodă și talgerele să-i dea, c-au fost tot ale Băltărețului, au tras iute un lanțug de aur ce-au avut de gît și-au dat lui Grigoraș, zicîndu-i să-l ție de la dînsul pentru pomenire. Și tot suspina grecește, zicîndu de acea cîntare că n-au mai auzit-o dînsul de mititel, că i-o cînta mă-sa, fiindu cîntec vechi, de pe cînd au fost viteji și stăpîneau marea, nu vindeau plăcinte-ntre străini. Și l-au așezat pe Grigoraș lîngă sine,-n capul mesei, de-i cînta grecește la ureche, ca lăutarii. Iar Grigoraș, măcar că multe cîntece i-au cîntat, tot deșerta la oale cu vin și, cu viclenie, tot ciocnea și-nchina cătră Iani, de l-au îmbătat curcă.

Și l-au luatu apoi, zicîndu că-l duce să-l plimbe nițel, să-i mai treacă damful, dar l-au dus de l-au dat la Caimata în grija unui Naftali, monah smintit, ce-au făcut după mintea lui Grigoraș și l-au îmbrăcat călugăr. Și, dacă s-au mai trezit Iani și s-au pomenit călugăr, au prins a chirăi grecește, că nemica nu și-au adus aminte ce-a fost, și tot zicea că :

— Bine, bre, dară cum și cînd m-am călugărit eu ?

Și-acel Naftali s-au făcut a nu ști nimic, ce-l tot întreba :

— Dară care-ți este numele, cuvioase ? N-oi fi vrun tîlhar străvestit ?

Și-atîta s-au tînguit Iani, de s-au făcut larmă-n curtea mănăstirii și-au venit starițul de l-au alungat pe poartă, măcar că Iani n-au vrut, zicîndu că nu poate ieși așa-n tîrg, c-or crede toți că s-a smintit. Și n-au plecat pînă nu s-au făcut starițul cu toiagul către el, zicîndu-i că-l dă la Agie dacă mai stă.

Și Dumitrăchiță, prinzînd de veste de la Grigoraș, au trimis pe unii de l-au adus așa, că s-au văzut răzbunat, și se făcea a nu pricepe ce-au fost pricina, zicîndu-i că l-au mîhnit mult apucîndu-se la bătrînețe să umble-mbrăcat ca irozii, să-l dea-n gura tîrgului pe el, care-i finul lui Vodă ! Și-i pare rău, zicea, că n-au știut dînsul apucăturile ce are, că n-ar fi intrat în așa neam ! Ptiu ! Și l-au luat deoparte și-au prins a se certa rău, că i-au zis Dumitrăchiță să-i mai dea ceva, altfel sparge nunta, că l-au măscărit și l-au făcut de ocară. Și-au mai dat Iani zece pungi, că l-au spăimîntat Dumitrăchiță c-are să facă jalbă la Vodă. Și-așa s-au împăcat.

Dar tot au ieșit năcaz din acea nuntă, cîndu au fost a treia zi și n-au mai venit Vodă, fiindu prinsu cu altele la Curte. Că, fiindu nuntașii la joc, s-au apucat Aga Manolache, țapul acela bătrîn, și-au ciupit-o pe Catrina lui

Barbălată, starostele işlicarilor. Şi, măcar c-au fost pe supt ascunsul, acela au văzut şi au tras-o de la joc şi i-au cîrpit palme-n vileagul tuturor, că-i punea vină ea de ce-a rîs ? Şi-a sărit Iani să-i domolească, să nu se spargă nunta şi să-i ruşineze casa, dar acel Barbălată, fiindu prea mînios, l-au cam împins niţel pe Iani de l-au dat îndărăt de-acolo. Dar i-au luat lui picioarele, c-au fost dinapoia lui un butoiaş cu vin, ca de vreo cinci vedre, adus pentru nevoile nunţii, şi-au căzut Iani pe spate, cu gaibaracele-n sus, de şi-au cam vătămat ţeasta. Şi-a sărit Dumitrăchiţă, răcnind ca un leu la acel Barbălată şi, apucînd o tipsie de cele mari, i-au dat-o-n cap, strigînd :

— Dai în tata, mă ? De ce dai, mă, în tata ?

Şi da cu pumnii-n toate părţile, ca orbeţii.

Care lucrare, văzînd neamurile lui Iani, l-au lăudat mult pe Dumitrăchiţă, zicîndu de Iani că bun ginere şi-au căpătat, că-i voinic mare, palicar adevărat, ce mai... Şi-au sărit şi dintre aceia să-l ajute, numai că Barbălată au fost acolo cu şase fraţi din zece cîţi ereau, şi-au sărit şi-aceia să-l scape, că nu-l puteau lăsa, de-au ieşit bătaia mare, că s-au băgat şi slugile. Iară muierile, făcîndu gură, au prins a se părui-ntre ele, numai Catrina lui Barbălată au sărit în barba lui Aga Manolache şi-l tot trăgea, fiindu aprinsă de palmele ce i-au dat bărbată-su. Şi răgea Aga ca un bou ce-au simţit cuţitul casapului, c-a pătimit durere mare, că l-au gherăit aceea pe obraz să-i scoaţă ochii, dară n-au nemerit, c-au fost Aga cu işlicul pleoştit peste urechi. Şi muierea, dacă nu i-au nemerit ochii, i-au flocăit barba şi-au prins a-i sparge straiele.

Iară Tănase, fiindu şi dînsul acolo, s-au dat pe lîngă Ianache, stolnicul, şi i-au băgat vină că l-au călcat pe picior, pentru care, tot răcnind, au apucat o pulpă de berbec de pe masă şi-au prins a-l bate-n cap cu aceea, de l-au uns tot. Dară nici Ianache nu s-au lăsat, fiindu mî-

nios că i-au stricat straiele, și l-au înjurat turcește, și l-au făcut bețiv, și numai nu l-au scuipat în obraz. Și-au sărit oamenii de s-au pus între ei, să-i descaiere, dar au fost greu foarte, că Tănase și Ianache tot săreau unul la altul, să-și scoață ochii cu ghiarele, cît abia îi țineau nuntașii și-i împingeau, zicîndu să nu mai facă de-acelea, că nu se cuvine...

Cu acea-ntîmplare s-au spart nunta și s-au supărat rău Dumitrăchiță, de-au făcut jalbă la Vodă în care s-au plîns de Barbălată, starostele, și de Aga Manolache și de Ianache, că i-au făcut pagubă și rușine. Și l-au dus și pe socru-su, pe Iani, legat la cap c-un ștergar, să-i stea dovadă. Și-au zis Dumitrăchiță, după cum l-au învățat Tănase, că nu-i e de el și de banii ce s-au cheltuit, dară-i mîhnit în cugetul lui c-au făcut aceia necinste chiar Măriei Sale, care-au fost nun mare...

Și s-au aprins Vodă și-au chemat pe aceia și i-au probozit urît, și-au poruncit să-i plătească lui Dumitrăchiță cîte pungi zece fiecare, măcar că stolnicul au vrut să se apere, zicîndu de Tănase c-au pornit pricina, iară nu dînsul, și-arăta caftanul cum i-au fost plin de unsori. Dară Vodă nice într-o seamă n-au luat ce-au zis, ci numai s-au uitat urît și l-au întrebat dacă mai e acolo ? Așa c-au făcut bun negoț Dumitrăchiță care, pe lîngă ce-au căpătat zestre, au mai luat și de la aceia, adică tocmai pungi treizeci. Ba și cu Calipso s-au ajutat mult că, fiindu el curibovnic, n-au suferit de muiere, și făcea așa c-o tot da-n arendă pe la alții s-o netezească, umblîndu cu fel și fel de tertipuri.

Nu la multă vreme după acea nuntă, l-au chemat Vodă la Curte, în fața boierilor, și-ntăi l-au lăudat mult zicîndu că-i este Dumitrăchiță supus prea credincios ale căruia osîrdii îi dau foarte bune nădejdi, că e dintre aceia ce cu multă sîrguință s-au zbuciumat pentru domnie încît,

dac-au intrat și-n rîndul lumii, s-au socotit dînsul să-l boierească. Că Domnul țării face neamurile și Domnul le stinge...

Au fost zicerea aceasta din urmă adaos foarte potrivit, că o au pregîndit Vodă să mai bage nițică frică-n boieri, măcar c-au fost priveliște mare acolo... Că, îmbrăcîndu-l Vodă cu caftan pe Dumitrăchiță, în adunare de boieri ce-au fost, acela nu se putea ține și se tot uita pe dînsul — cum îi șade caftanul ? Și-l tot netezea, că n-au avut deprindere, de-și dădeau boierii coate-ntre dînșii, rîzîndu-l în bărbi, și se dedeau pe lîngă el, făcîndu-se a-i drege straiul, dară mai mult îi săltau poalele dindărăt !

Dar n-au fost cum s-au tot lăudat Dumitrăchiță, că l-au boierit Vodă degeaba și n-au dat parale, ca alții, ce nu i-au mai plătit Vodă simbria ce-i datora, cît au rămas de-au slujit făr'de hac. Dară trecerea de-o căpătase-n tîrg i-au sporit, că și Triglava de multe ori îl așeza cu dînsul la masă, că-l tot căuta Dumitrăchiță, să-l mai sfătuiască ce povețe-nțelepte să-i mai dea lui Vodă, că-i erea sfetnic de taină. Și i-au și dat Triglava bune povețe, cum mai cu amăruntul vom arăta cîndu va veni șirul. Numai, pînă să spunem de acelea, va să mai zicem de una ce-au mai fost, fiindu cu tîlc, cum mai tîrziu se va vedea. Că, acelui argintar din Sibiu, după cum l-au rugat Triglava, au scris Tănase răvaș, de care mai tîrziu s-au știut, cîndu au prins stolnicul hîrtiile acelor lucrări. Mult nu s-au înțeles din acele șire, c-au scris Tănase cu fereală, după cum punem mai jos :

> Eu, Tănase Harmozek, ftori logofăt, scriu domniei tale sănătate și după aceasta vei ști că am o nevoie c-un pretin al meu, care mă rog pentru dînsul să-i șezi într-ajutor. Și să-mi faci răspuns de ți-i vrerea, au de nu vei putea să caut pe altul.

Şi, pentru credinţă, au dat către acela să-i arate şi inelul ce-l purta pe deget, fiindu lucrat de neamţ. Şi-au scos Tănase şi hîrtii de trecere pentru Grigoraş, că pe dînsul s-au socotit a-l trimite intr-acolo, unde-au şi plecat, de nici nu s-au mai văzut doo săptămîni încheiate. Cîndu s-au întors din acea călătorie, au povestit dînsul multe lui Tănase, ce-au pătit la drum, care nu le mai spunem toate, ci numai de una să zicem, fiindu plină de-nvăţături. C-au dat ocol Grigoraş, la cale-ntoarsă, pe la Mănăstirea dintr-un lemn, avîndu şi-acolo a duce o scrisoare cuvioasei Evghenia, c-au fost aceea, pînă să se tragă la mănăstire, nevastă legiuită lui Tănase. Şi, fiindu vremea tîrzie, c-au ajuns pe la căderea nopţii, l-au îngăduit stariţa să mîie-acolo, măcar că nu se cuvenea, dară şi-au făcut milă, văzîndu-l ostenit de drum lung. Şi i-au întins masă de l-au ospătat bine pe Grigoraş, care şi la slujbă s-au dus, cum n-au prea avut obicei, ce s-au arătat aşa cucernic numai ca să le vază mai bine pe măicuţe, că i-au plăcut lui una de-a fost mai nurlie, măcar că nu i-au văzut bine chipul, fiindu legată peste fălci, cumu-i datina lor. Şi-au zis c-au tot împuns-o cu ochii pîn-au făcut-o de i-au luatu seama şi i-au dat oarecare-nţeles, că n-au putut grăi. Şi-au luat aminte de uşa pe care-au intrat aceea, cîndu s-au isprăvit slujba, şi-au mai lăsat de-au mai trecut o vreme şi-au dat furiş la aceea-n chilie, c-au fost uşa nezăvorîtă. Şi-aşa, pe-ntuneric, c-au fost lumînarea stinsă, au prins a dibui pîn-au dat de pat şi-au cunoscut carne moale şi caldă că, fiindu cald, se dezgolise cuvioasa mai toată. Şi-au lepădat straiele de pe sine de s-au pus în aşternuturi s-o dezmierde. Şi s-au deşteptat, se vede, din mişcarea ce-au fost, că el s-au dat la dînsa şi-o strîngea-n braţe şi-o mîngîia. Iară cuvioasa, de-ntîi s-au făcut a nu-i fi voia, că s-au tînguit :

— Vai de mine, ce faci ?

Și-a zis și vorbă din care-au înțeles să-l fi bănuit a fi Necuratul ce-au venit s-o ispitească, că l-au căutat cu mîna pe dinapoi să vază dacă n-are coadă. Și, dacă n-au aflat, s-au mai liniștit nițel, numai, cît au îmbiat-o și-au ispitit-o, se temea a face păcat, de i-au și zis :

— De-aș face așa, sfîntul soare ar pune mărturie despre păcatul meu, ba și osîndă ar face lumii și-ar bate pămîntul cu secetă !

— Așa ar fi, nici vorbă, i-au zis Grigoraș umblînd cu viclenii, dac-am făptui noi acestea la lumina zilei ! Ci eu, anume, am venit numai după ce-am lăsat soarele de-au asfințit și nimeni nu va ști, că-ntunericul nopții pe toate le acoperă.

Și-aceea, fiindu neștiutoare și trăită-n lipsă de bărbat, au crezut ce-au zis el, că cele pe-ntuneric făptuite nimenea n-are cum să le vază. Și, fiindu încercată de ispită, nu s-au mai împotrivit, ce s-au dat de s-au potrivit a-i fi și lui mai lesne să-mplinească ce-au poruncit Domnul cîndu i-au făcut lui Adam muiere, văzîndu-l trist. Și, măcar c-au fost beznă-n chilie, au luat el calea de-au nemerit în grădina desfătărilor, de-au fostu și cuvioasa mulțumită, zicînd :

— Cînd vrea cu tine norocul și dormind îți pică para-n gură !

Însă cătră zori, dacă s-au mai luminat, au văzut el c-a nemerit ușa rău, că n-au fost cine-au crezut el, ce una slută ca o iazmă, cum n-a mai văzut ! Și-așa s-a-ngrețoșat de vederea ei, cît s-au năpustit pe ușă-mbrăcat numai cu pielea și s-au încuiat la dînsu-n odaie, trăgînd zăvorul. Dară, mai dezmeticindu-să, au văzut că rău au făcut, fiindu fără straie, și nici îndărăt n-au mai cutezat a se duce, c-au fost lumină și sculate maicile. Și-n starea aceea au și rămas o vreme, pîn-au aflat prilej sluțenia de

i-au lăsat la ușă straiele adunate boccea că, se vede, la suflet au fost miloasă...

Și-au rîs mult Tănase, aflîndu multă desfătare-n pățirea lui Grigoraș, ce-au stat tot posomorît la chip și scîrbit, și nici aminte nu prea a luat de cum i-au tîlcuit cărturarul acea faptă, zicînd :

— Toată beleaua de-acolo vine, că n-ai ținut învățătura unei ziceri care spune că, pe-ntuneric, haină și muiere să n-alegi niciodată, că s-ar putea pe lumină să nu-ți mai placă ! Nu știi și tu că noaptea toată vaca-i neagră și toată muierea-i frumoasă ?

Și-au mai rîs din nou, că i-au mai spus și altele, dar au vorbit cu vorbe prea de tot slobode, însă pe-nțelesul că, să știe dînsul, cumpătul nu strică umbletul ! Dară Grigoraș nu prea au luat în seamă, fiindu cu gîndul în altă parte, ci au oftat, au suspinat, au gemut și-au zis :

— Nu știu eu ce-o fi, da-mi pare-a nu fi prea bine, că de la acea-ntîmplare parcă mi-ar fi clintit inima din loc și nici după muieri nu-mi mai vine-a umbla !

— Vezi ? Să fi luat aminte, i-au zis Tănase, că minţile învățate știu de Platon cum spune, pentru cine-l înțelege, că plăcerea nu-i decît cale spre durere. Și, adevăr zic ție, pe ce mădular ai făcut păcate, pe-acolo-i rînduită și osînda ! Așa se-ntîmplă că, tot sărind garduri multe, îți dă un par în cur ! Bine ți-a fi de te vei fi pricopsit c-o boală de cele lipicioase ?

— Las-că nu m-a sfrențit cuvioasa, să umblu cu leacuri și spițerii, numai sufletul mi-am zdruncinat de vederea acelei slute... La ce-o mai fi lăsat-o Dumnezeu în lume ? !

— A avut Dumnezeu socoteli, să nu crezi ! Că, de n-ar fi muieri slute, de unde să mai știi care-s frumoase ? Și, de n-ar fi nebuni, cum să-i mai cunoști pe-nțelepți ? Și noapte de n-ar fi, cum să te mai bucuri de lumina zi-

lei ? Iacă, mult n-a trece la mijloc, și-ai să iei iară drumul cătră Olerica...

Și-au grăit cu dreptate cărturarul, socot eu, că-n curîndă vreme au prins Grigoraș a umbla iarăși pe la Olerica, măcar că după întîmplarea aceea zice să fi zis că dînsul, în afară de Bogorodița, altă vrednică de-nchinăciune muiere nu cunoaște ! Spasi nas Bogorodița ! Și-au mai făcut el, tot atunci, neşte stihuri ce le-au zis *Catihismul libovnicilor,* în care-au pus cu de-amăruntul toate cîte se cuvine să facă omul cu muierea, ce noi nu le mai spunem, fiindu știute. Iară ca să zicem mai în scurt, să spunem acu de Vodă ce-au mai făcut, că ne vine aicea rîndul s-arătăm ce s-au mai întîmplat după ce-au luat pitarul acele scrisori lui Ianache.

GLAVA 4.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE DESPRE-NVĂȚĂTURILE CE I-AU DAT CĂRTURARII LUI VODĂ ȘI DESPRE CELE CE-AU URMAT DIN ACELE-NVĂȚĂTURI

Dintru acea nuntă smintită ce-au făcut Dumitrăchiță, mai aproape s-au tras dînsul de cărturari, că l-au îndatorat mult, Tănase mai cu seamă. I-au zis acela de umbletele ce-au avut Calipso, care nici măritată nu s-au așezat, ce speriase tîrgul cît au curvăsărit. Că avea ibovnic pe un Panait sin Feștilă, papistaș-botezat, ce i-au zis așa după meșteșugul taică-su, că făcea lumînări. Acel Panait au ținut zărăfie în dosul caselor lui Marmara și-au strîns ceva stăricică prin multe dibăcii ce-au avut : pilea galbenii de le lua aurul, cîntărea cu cumpene făcute cu meșteșuguri, înșela la socoteli cîndu avea schimburi de bani și multe altele. Dară unde-au potrivit-o dînsul mai bine au fost sub Șuțu, că i-au dat bani de s-au făcut mofluz și-au mîncat averile multora...

Ci nu l-au îngăduit Dumnezeu, pentru lacrimile celor de-au calicit, și l-au dat pe mîna lui Dumitrăchiță de l-au golit bine, c-au făcut după cum l-au învățat Tănase și cu Grigoraș și l-au prins în fapt, burtă peste burtă cu Calipso. Și-au năvălit Dumitrăchiță c-un iatagan de cele turcești în mînă să-l taie, dară s-au mai muiat, că s-au rugat acela cu lacrimi și i-au dat și înscris la mînă pentru 80 de pungi cu bani, că mai puțin n-au lăsat Dumitrăchiță, zicîndu că nu face ! Și, dac-au dat acela, l-au iertat de nu l-au mai bătut decît puțîntel, să îi fie de-nvățătură altădată.

Apucînd calicul la avere, se purta fudul, dar de departe se vădea că-i neam prost, ridicătură din gloată, măcar că-n negoțuri s-au arătat destoinic, de s-au vîrît în daraveli cu Vodă și cu Pasvantoglu, pentru care ședea mai mult pe la Curte. Și Vodă-i arăta multă dragoste, c-au cîștigat bune parale cu negoțurile lui Dumitrăchiță, avînd oameni tocmiți de umblau și strîngeau turme de oi, cirezi de vite, herghelii de cai pe care le mînau în urmă către tîrgurile turcești, unde le și desfăceau cu dobîndă mare. Dar, pe-nvățul lui Dumitrăchiță, și copii am auzit să fi răpit, care-i vindeau apoi turcilor pe cîte pungi zece unul, să le fie pentru destrăbălări și fapte-mpotriva firii.

Și, dac-au luat aminte Triglava că i-au sporit lui Dumitrăchiță trecerea, au zis să nu-l lase, că le poate fi și de folos, cum le-a și fost. Așa, prin Dumitrăchiță, l-au învățat pe Vodă năravul de-a se închipui ca necunoscut, adică să umble tiptil, în strai schimbat, încît acela, rătăcind prin tîrg, pîndea la gard printre uluci, să vază de fieșcare ce face și ce zice — poartă-se cu credință cătră dînsul au ba ? Și ce afla însemna la răboj și-n urmă trimitea slugile și fieșcăruia îi rînduia ispașă, după cum îi părea lui : care la ștraf, adică să dea gloabă, care la bătaie cu toie-

gele, care să-l țintuiască de urechi, care să-l ridice-n furci. Și-a prins a tăia mîini, nasuri, urechi au a-i schilodi pe oameni în bătăi rele, că ieșea prin tîrg numai cu Magaie, gealatul, după sine, purtîndu-l închipuit în nește straie de sîrmă și cu obrăzar de fier. Umbla Magaie tot cu sabia goală-n mînă și mereu l-arăta Vodă cu deștiul oamenilor, zicîndu să ia aminte c-acela-i însăși pravila și dreptatea. Iară de-ngăduință nimica n-au vrut să știe, că nu s-au cugetat dînsul de oameni să greșească mai mult împinși de-o suferință, nu din firea lor cea rea. Însă, dacă cei greșiți ereau mai ajunși, nu-i schilodea, nici viața nu le ridica, ce-i punea numai la gloabă, să dea ștraf, că așa mai aduna parale. Dar mulți și-n ștreang au agățat de strașină, mai fără nici o pricină, numai pe vorbe auzite pe pod, cîndu umblau străvestit popește, turcește, călugărește au ca altă aia.

Fiindu hapsîn la suflet, pe mulți au năpăstuit Mavroghene și-au vîrît groază mare-n oameni, ce cu multe feluri de morți îi stîrpea, c-au fost, se vede, ispitit de asemenea îndeletniciri. Și-ajunsese vremea de ereau bisericile pline de oameni, care de frica morții veneau, iar nu pentru dragostea lui Dumnezeu. Că s-au făgăduit Vodă și foc să facă-n biserici, și-au pus de-au zidit sobe, să fie pentru vreme de iarnă, ca să-i ție pe oameni prin biserici, s-asculte vorbele popii, iară nu să vorbească ce nu se cuvine prin cîrciumi. Ci, cuget eu, sufletul omului nu prin spaime și-ngroziri va să se-ndrepte spre Dumnezeu, c-acelea-l smintesc întru minciună și păcat, care de nici un folos nu-i sînt, ce prin iubire și dragoste de aproapele, care vin din mulțumirea cea de obște, dară nu cred eu să fi cugetat Vodă la acestea.

Ca să facă pe gîndul lor, cărturarii au dat ocoliș mult, că de-ntîi i-au tot dat lui Dumitrăchiță pilde din *Halima* de cele de zic despre sultanii din vechime cum umblau

noaptea tiptil pe uliți. Și se făceau a vorbi-ntre dînșii, foarte lăudîndu-i pe aceia, cît Dumitrăchiță, aflînd prilej potrivit, au prins a-l descînta pe Vodă în ziceri de-ale înțelepților ce-au dat învăț domnilor să privegheze însuși mergerea lucrurilor și starea supușilor, zicîndu-i că asemine trebuie să facă, nu să șază-n odăi la Curte ca-ntr-o vizuină și nemica să știe de ce-i voia țării. Că cu chipul acesta, aflîndu însuși mai multe, mai bine poate cîrmui țara și supușii. Iar lui Vodă i-au plăcut, se vede, pildele califilor de la Bagdad, de-au prins a face-ntocmai. Așa că s-au apucat Vodă a ieși în tîrg, făcîndu-se cînd popă, cînd mocan, cînd țigan de șatră... Din care au avut multe-ntîmplări, dară și Perdicaru au avut o pățanie, care face s-o scriem.

Că-ntr-o noapte, făcîndu-se Vodă turc, l-au luatu cu sine și pe venetic, iară ghicitorul n-au aflat alt lucru mai cuminte, ce s-au făcut dînsul cadînă turcoaie acoperită la față cu iacmac. Și-au mers la han, la Mărul roșu, într-un chervan cu coviltir, făcîndu-se negustori. Și-au trimis Vodă-nainte, pe alte cărări, nește galeongii în straie schimbate, că voia să prinză însuși pe un tîlhar ce hoțea-ntre vii, unu Iancu Torojoi, ce se adunase cu cetași. Aceia i-au văzut intrînd la han și-au mersu după ei, socotind că-s negustori turci și poartă parale cu ei. Și-n zori, chibzuind să-i prindă-n somn, au dat la ei în odaie zugrăviți cu funingine la chipuri, dar au sărit Vodă cu hangerul și s-au înfruntat cu ei, știind că vor sări și galeongiii să-i ia pe dindărăt, după vorba ce-o aveau. Și-au dat Vodă din sabie cu vitejie, că fricos n-au fost, fiindu însuși la tinerețe tîlhar, listopirat, și-au vătămat pe unul la mînă.

Numai Perdicaru, dacă n-au știut rîndul războiului, că nu umblase la oaste și nu ieșise-n bătăi, văzînd cum se ciocnea Vodă cu lotrii-n oțele, s-au temut rău, că erea și

locul strîmt și n-avea cum da să iasă, să apuce la lărgime. Și, dac-au scăpat cătră dînsul unul dintre tîlhari, văzîndu-l așa de negru la chip, mai tare s-au îngrozit, de-au făcut miros urît în odaie. Și, din mirosul acela au stat din dat tîlharii și s-au bulucit pe ușă, ținîndu-și nasurile cu mîna. Și-au fugit și Vodă după dînșii, strigînd turcește și fluturînd din iatagan. Și, din zarvă mare ce-au făcut, s-au sculat slugile cu pari, cu furci, cu beldii, cu ce-au nemerit, încît ghicitorul, văzîndu-i, mai rău s-au temut, să nu-i ia aceia seama că nu-i muiere și să-l crează tîlhar, că Vodă se depărtase mult. Și s-au pus cu umerii-n ușă, să nu năvălească peste dînsul. Neștiind afară treaba ce e, ce numai auzind larmă și țipete, au prinsu a clențăni din dinți, temîndu-se că-și va pierde viața. Dară cărturarul nu erea om să piară așa, ce au stricat fereștile și-au dat afară-n grădină, luînd-o peste prăvălișul dealului și sărind dînsul cu mare trudă peste uluci deasupra, au dat dincolo-ntr-o baltă, unde-au mai fost și nește bivolițe. Pentru care-au avut el întîmplare rea c-un taur, că purta strai roșu și-acela s-au întărîtat. Dar au avut ghicitorul agerime la fugă, căci nu degeaba i-au zis lui Tănase „podas okis Ahilefs" că, pentru mîntuirea lui, au fugit pînă s-au scăpat.

Și stînd dînsul sub o tufă, să-și mai tragă răsufletul, după ce l-au lăsat acea dihanie, s-au nemerit să-și aibe drum pe acolo nește haimanale de țigani cărămidari care, văzîndu-l, l-au crezut muiere și s-au vorbit să-și facă rîs de dînsa. Dară ghicitorul, înțelegînd gîndul cu care veneau asupră-i, iarăși au fugit, că s-au temut să nu le vie chef să-l jugănească, aflîndu-l dăruit cu odoarele bărbăției și nu muiere cum părea la strai. Și-au fugit mult, cît și gîndea c-are să-și dea duhul, că țiganii nu-l slăbeau cîtuși, fiindu mai tinerei și-ntărîtați de vederea feregelei ce purta. Dar noroc a avut, c-a scăpat într-un zăvoi și i-au

rătăcit țiganii urma, că altfel nu se poate ști cum s-ar fi isprăvit pricina. Acolo-n zăvoi au zăcut dînsul pînă-n seară, numai cu puțintel suflet într-însul, iară dacă s-au mai întunericit s-au tras și el spre casă cum au putut. Și, din întîmplarea ce-au avut, au și zăcut dumnealui o vreme, dară mai în urmă s-au tămăduit de năravul de-a mai umbla cu Vodă-n caraulă noaptea și străvestit, înțelegînd că este lucru cu primejdie și lesne-și poate vătăma sănătatea din asemenea apucături care, cum i s-au vădit lui, nu-s tocmai cum se află scrise la *Halima*.

Nici lui Vodă nu prea i-au priit atunci întîmplarea că, pînă să vie galeongiii, au cam suferit parii slugilor, fiindu mai cu seamă un surugiu, Ciupăgel, ce-au bătut în el cu beldia ca-n snop, de-au și rămas multă vreme cu-nvinețituri. Dar și-au scos paguba că, prinzîndu-l pe acel tîlhar, Iancu Torojoi, l-au pus la munci rele de-au și spus toată avuția ce-au strîns și unde-au avut-o-ngropată, fiindu mai bine de suta de pungi cu bani, ce pe toți i-au păstrat Vodă numai pentru sine. Că și ziua, umblînd prin tîrg îmbrăcat ca necunoscut, dacă nemerea vreun negutător să vînză cu ocaua mică, îndată poruncea de-l țintuia de urechi la meidan. Și, cîndu se-ntîmpla astfel, altă scăpare nu mai erea pentru isnaful vinovatului decît să facă starostele curama, adunînd bani de pre la ceialalți negustori să-i dea în mînă lui Vodă ca să se milostivească și să-l lase. Cu apucături de acestea, fiindu lacom de bani, au făcut multe paranomii, adică făptuiri alăturea cu pravila, că, întîmplîndu-se să moară cîte unul mai avut, îi aduna pe toți din casă înaintea lui și, spăimîntîndu-i, le răpea diresele lor de moștenire și se făcea singur stăpîn peste averile lor sau cerea bani mulți ca să-i lase, fiindu eghemon și prădător. Iară care cutezau să-i șază-mpotrivă, de frică să nu calicească, îi lua și-i dădea-n ocnă, ca pe tîlhari, unde mulți au și pierit.

Și-au mai făptuit și altele, din care bine s-au văzut a nu avea nici rușine de oameni, nici frică de Dumnezeu, că mai în cinste ținea vitele decît oamenii. Ci să zicem noi de una, cîndu s-au cunoscut Vodă cu Sotir, pitarul. Cum au fost obiceiul la așezare de domni, căpătase și Mavroghene de la sultanul, cîndu l-au îmbrăcat cu caftan, un armăsar alb, misirliu, care, ce-i dreptul, erea frumos foarte, fiindu cal împărătesc, tabla-bașa, cumu-i zice turcește. Calul acela, nu se știe bine cum, au fost mușcat de un șarpe ce se va fi-ntîmplat, poate, prin paiele de-i așterneau. Și-atîta au prins a se umfla la trup, cît nimeni n-au mai crezut să scape, măcar c-au adus Vodă și pe Marankate, doftoroiul, să-l tămăduiască, dar au plecat acela rușinat, zicîndu că nu poate. Și, dac-au aflat Sotir de la Tănase pricina cu acel cal, au zis să-l ducă la Vodă, că el îl scapă. Și-au mers îndată la Curte de s-au înfățișat lui Vodă, care-au fost mîhnit tare, că nici o nădejde nu mai trăgea, și-au făgăduit Sotir să-l tămăduiască. Și mai întîi au întrebat pitarul :

— Cine-i stăpînul calului ?

— Iaca vorbă, eu ! s-au răstit Vodă.

— Dacă-i așa, au zis Sotir, degrabă să ia Măria Ta un ulcior, să meargă la un izvor și să mi-l aducă plin cu apă ne-ncepută.

Și-ndată au bătut Vodă din palme de-au venit slugile și le-au poruncit grecește să-i aducă un ulcior cu apă ne-ncepută, dară Sotir l-au oprit, zicîndu că nu e bine, că însuși Măria Sa, fiindu stăpînul calului, trebuie să facă acea lucrare, că-n alt chip nu poate scăpa viața calului. Și, dintru-nceput, s-au cam mîniat Vodă, zicîndu vorbă că ce-a fi aceea ? Ce-i umblă lui cu farafastîcuri ? Cum să meargă adică el, ca un om prost, să-i aducă apă de la fîntînă ? N-are slugi pe care le-ngrașă pentru trebi ca aces-

tea? Și n-au mai stăruit pitarul, ce s-au temenit să se ducă de-acolo, dar nu l-au îngăduit Vodă, zicîndu c-are să meargă, dacă altă cale nu-i. Și-au luat un ulcior de-au mers pe picioare tocmai la Izvoare, pe drumul Brașovului, dincolo de straja tîrgului. Și au trecut așa o bucată bună de vreme, măcar că Vodă au mersu tot fuga, dar au fost cale, că s-au întors asudat. Și-au luat Sotir ulciorul de-au făcut o vrajă asupra apei, care nu s-au înțeles, c-au grăit cu fereală mare, fiindu Perdicaru tot pe lîngă dînsul s-auză, dară degeaba au sîrguit. Apa aceea, dac-au descîntat-o, au dat-o Sotir lui Vodă s-o bea toată, cum au și făcut, măcar că i-au venit anevoie, fiindu ulciorul cam mare, mai bine de trei ocale. Dar, dac-au băut-o, toți cîți au fost față s-au minunat mult, că s-au ridicat armăsarul, de unde zăcea să-și dea sufletul, iară Vodă au prins a se umfla și-a se-ncolăci pe jos cu dureri mari, că se văita cîtu-l țineau bojogii, zicîndu arnăuților să-l taie, că l-au înveninat. Dară pitarul nice într-o seamă n-au luatu, ce au prins din nou a face o vrajă cu trei paie smulse din iesle, care singure s-au înodat! Și, dintr-o dată, s-au ușurat Vodă, că l-au lăsat durerile și-au izbucnit toată apa din el, însă și pe dinainte și pe dinapoi, de i-au udat rău straiele. Și s-au ridicat Vodă de jos, cam rușinat de starea-n care-au fost, poruncindu alte straie să-i aducă nezăbovit. Și se minuna de pitar și căta la dînsul cam sfiit, că nemica n-au înțeles cum au făcut acela, măcar că Sotir i-au zis să nu fie chiar așa un lucru mare, numai e o taină la mijloc care n-o știu decît geambașii prea iscusiți, cum au fost tată-su, pitarul cel bătrîn.

Așa drag ce i-au fost lui Vodă acel armăsar că, pentru mai multă fereală, după acea-ntîmplare, au pus de-au făcut den nește blăni o-ngrăditură de grajd în tinda cea mare, lîngă odaia lui, să-i vie mai la-ndemînă să-l vază. Erea, vezi bine, duhoare de vită-n palat, fiindu și nepo-

trivită priveliște aceea, părîndu că-i șatră de lăieți, și mulți străini, aflători în trecere pe la Curte, au și rămas fără grai, că nu mai văzuseră nicipeunde Domn să-și ție vitele-n palat !

Luînd aminte Triglava că lui Vodă i-au fost prea drag acel armăsar, i-au venit în cap să-l povățuiască a-l boieri, cu gîndul să s-auză-n lume că s-au apucat Vodă a-și boieri vitele și să-nțeleagă toți ce Domn au căzut peste țară. Și-au început a-i da pildă lui Dumitrăchiță de un împărat al rîmlenilor, care și-acela au fost țicnit la minte, că și-au boierit armăsarul, pre Incitatus, cugetînd dînsul că, de-i vor da-nvățătură, Dumitrăchiță, ca să se-arete știutor, are să-i zică lui Vodă de-acel împărat, Caligula, cum i-au fost numele, să facă și Vodă ca acela. Și-așa au fost. C-au mers Dumitrăchiță la Vodă și-au prins a-i spune cai verzi de acel Caligula, cum și-au boierit adică armăsarul. Și-au spus Dumitrăchiță nu după cum au fost întîmplările, că n-au avut cum le ști, ce după cum i-au zis Triglava și Tănase c-au fost, mai înfrumusețate adică.

Atîta i-au trebuit lui Mavrogheni, c-a doua zi, adunînd Divanul, au poruncit de-au adus pe tabla-bașa în sala spătăriei și-au pus pe el caftanul de mare clucer, al șaselea scaun în Divan ! Și-au rămas boierii ca scriși pe perete de mirare și de frică multă ce-au avut văzînd așa grozăvie, cum nu s-au mai auzit și nice-n vise n-au visat ! Care lucruri, vorbindu-se-n tîrg ce-au mai săvîrșit Vodă, au făcut pe Rhigas Velestinul, stihoslovul, de-au zis de Mavrogheni că-i scursoarea lumii și însăși sminteala, că le face neamul de batjocură și-i dă-n gura Evropei ! Și iaca așa l-au povățuit de-au făcut ca împăratul Caligula cel nebun la minte. Bine măcar că nu l-au pus de-au dat foc tîrgului, c-au fost unul care-au făcut și-așa, dară poate să nu-l fi știut dînșii.

Cu tertipuri de acestea, slujindu-se de Dumitrăchiță, au prins cărturarii a-l purta pe Vodă cum le erea voia dar, după atîtea și atîtea cîte au făptuit isprăvi, multe semne rele au prins a se-arăta, venind mai întîi zgîlțîitură mare de pămînt, mai mare decît au fost la anul 1771, c-au vrut Dumnezeu a-l face să ia aminte că prea s-au sleit dînsul tot în fapte necugetate și-n închipuiri. Dară să spunem mai bine cum au fost acel semn.

Cîndu au împlinit Vodă un an de la ridicarea-n tron, la leatul 1787, au făcut țeremonie mare, cum nu s-au mai pomenit, că au poftit la Curte boieri și neguțători, care-au fost obraze mai alese, și le-au dat vutci și sorbeturi. Și, mai înainte, au dat vorbă prin Dumitrăchiță, pre care-l făcuse megas caminaris, și prin Ianache, stolnicul, și prin Sava Arnăut pe la toți boierii și pe la toptangii și pe la isnafuri și către vlădica să se-nfățoșeze cu peșcheșuri la Curte, să se facă plăcuți lui Vodă. Și-au mersu toți de-au dăruit plocon, după cum au putut au după cîtă trecere socoteau a căpăta, că de fiecare-au scris Dumitrăchiță-n condică cît au dat, să se știe socoteala. Și s-au făcut adunare mare la Curte, unde cînta muzica lui Vodă de te-asurzea, că avea meterhanea turcească, și dădeau tunurile cît să zici c-au fost răzmiriță, de s-au desfundat mahalalele și s-au adunat tîrgul pe la porțile Curții, unde-au fost șeitari ce jucau chiocecurile și pehlivani care-nghițeau săbii și aruncau vîlvori de foc pe gură și alte minunății făceau pentru desfătarea gloatei.

Iară-n sala cea mare a spătăriei, unde-au stat Vodă cu boierii, întîi au făcut vlădica orație cătră Vodă, zicîndu mult bine de dînsul, după care-au mai zis și alții. Iară cînd au tăcut din ziceri, s-au făcut boierii cîntăreți de i-au cîntat grecește *polihronion*, adică la mulți ani, că nu mai îngăduia Vodă să zică sîrbește, *mnogaleta*, cum au fost mai vechi. Iară dacă și-aceia au isprăvit de cîntat,

au strigat ceaușii și slugile turcește la Vodă — *Alcîș !*, care se tălmăcește *viață lungă.* Și-au stat pînă spre seară, c-au prins Vodă a le spune întîmplări ce-au avut pe cîndu călătorea pe Marea Albă, fiindu unele de-a minunea. Și, cîndu au fost către seară, dacă s-au spart adunarea, s-au tras Vodă cu Condili, cu Scanavi, cu Ioniță Papuc, cu Dumitrăchiță și cu alții în casele lui Hortolan, c-au zis acela să fi pregătit petrecere mare pentru Vodă. Și-au fost acolo și Tănase cu Grigoraș și cu Sotir, că-i poftise Hortolan și cu Dumitrăchiță cu făgăduiala să afle acolo de toate. Au făcut Hortolan, ce-i dreptul, cheltuială multă, c-au fost în odăi lumină ca ziua, fiindu în sfeșnice, cu-ngăduința lui Vodă, numai lumînări de cele bune, din ceară albă, aduse de la Beci. Și peste tot au fost tipsii cu bucate și cu pilafuri și trei berbeci fripți întregi, și pui rumeniți în unt, și curcani fripți la jar, și fazani îmbrăcați în penele lor, și pometuri, și vin ungurese de cel bun, și butelci păpurite cu mastică de Corint, și toate bunătățurile lumii. Și-a mîncat fiecare din acele bucate și-a băut vin în voia ce-a avut, de li se-nvinețiseră obrajii de la băutură, iar ochii începuseră să le-arate ca ai dihăniilor, că le scăzuse lumina și se-nroșiseră de sînge. Avîndu dînșii trupurile încinse de băutură multă, au prins a-și lepăda caftanele, că se și pătaseră rău de scursori de vin și de unsori.

Din vinul acela unguresc li s-au tulburat rău minţile și li s-au amestecat limbile, iară de ținut pe picere se țineau numai cu mult ajutor ce căpătau de pe la pereți, că se tot propteau în ziduri cu mîinile să le ție, părîndu-li-se lor că prea se cletinau să cază peste ei. Ba unii, care-au fost mai șubrezi, se lățiseră pe jos și dormeau în toate părțile, c-au fost vinul tare. Dintru care, zic eu, să luăm aminte că rea e beția, oameni, că toate mădularele omului le strîmbă și le-amorțește și de nici un folos nu

i se mai arată, cît și mintea o pierde. Cum au fost și cu Sotir, pitarul, carele, dac-au băut vin, au lepădat giubeaua și-au prins să joace jocuri din prostime, de acelea cu ziceri, că pe acelea le-au știut dînsul mai bine. Și-au adus Hortolan țigani lăutari și-aceia ziceau, iară pitarul sărea și bătea din pinteni și pocnea din dește și striga :

— Foaie verde tiriplic
Saltă, lele, din buric !

Dară acolo n-au fost nici o lele, fiindu adunare de bărbați, cum au fost voia lui Vodă, ce așa i s-au năzărit lui, bag-seamă. Și, dac-au mai ostenit Sotir și s-au lăsat între perini, s-au pornit și Tănase, cu ochii-n podina, să cînte-n veliglas și cu chiuituri, ca la stînă :

— Dragi îmi sînt oile lăi
Și copilele bălăi !
Dragi îmi sînt oițele
Cînd le cresc cornițele
Și la fete țîțele...

Și-au lăcrămat și-au zis apoi Tănase către Vodă că el și-au dorit toată viața lui să nu fie alta decît cioban la oi, fiindu aceea plăcută-ndeletnicire, cum au arătat în nește prea frumoase stihuri un Horație al rîmlenilor, poate să fi și auzit Măria Sa despre dînsul. Și-au prins a zice letinește, dară n-au putut de Vodă, c-au luat altă vorbă, începîndu a spune de cînd umbla pe Marea Albă, cum avea obicei. Și, tot povestind cum au umblat prin lume, au zis de un loc frumos foarte care-au fost într-un ostrov de mare. Și, spunînd despre acela, au zis să fi fost acolo-șa o baltă mare, a căreia lățime erea ca de patru ceasuri de mers călare ! Iară Grigoraș nu și-au putut ține limba ci, măcar că l-au luatu mai pe departe, i-au dat înțeles că n-au alăturat bine vorbele, nemerind rău păr-

țile. Că l-au întrebat, făcîndu-se nedumirit, cum au făcut Măria Sa de-au mersu călare pe apa bălții ?

Și s-au cam încruntat Vodă, c-au priceput să-i fi vorbit subțire, de l-au și-ntrebat pe Grigoraș că ce-i vorbește din cur și nu se aridică să-i facă temenea, precum cere cuviința ? Și apoi, mai șezînd și cugetînd, i-au zis că nici n-au mers cîtuși, să știe și Grigoraș, că numai Mîntuitorul au făcut asemenea minune, ce au zis așa socotind dînsul acea lățime după cîtă cale ar fi putut bate călare și-au pus apoi una peste alta !

Înțelegînd Grigoraș s-o cam fi greșit cu Vodă, s-au ridicat dintre perini și, apucînd o cobză, s-au temenit întrebînd de nu i-ar fi voia Măriei Sale s-auză un cîntec mai de petrecere.

— Ba că chiar ! au îngăduit Vodă.

— Și cum ar vrea Măria Sa ? au mai întrebat Grigoraș, cam fără cuviință, că-și răschirase picioarele și-și sălta nădragii, fiindu-i, pesemne, cam largi. Mai cu perdea au fără ?

— Ba să zici fără, slobod adică !

Pe-ngăduiala lui Vodă, au prins Grigoraș a bate-n cobză o cîntare turcească ce n-o mai scriem aicea, că-ntratîta au fost de plină de măscări că și-un măgar de l-ar fi auzit s-ar fi rușinat. Au fost, pesemne, cîntec de șatră, de-acelea de le joacă țiganii din buric...

Pe cîndu ereau ei acolo, întru așa dezmățată petrecanie, au prins a se zgîlțîi pămîntul și-a tremura cu urlet mare, că s-au cletinat pe țîțîni de-au pîrîit pereții și-au căzut icoanele. Pentru care-au fugit toți pe ușă, numai Vodă, fiindu mai iute, au dat pe geam și-au ieșit afară-n grădină. Și-au fost spaimă mare-n tot tîrgul, că peste tot numai chilălăituri și groază au fost, după cum bine-au văzut dac-au ieșit în uliță. Că năvăliseră bieții oameni din case, fiindu unii goi cum i-au făcut maica lor, dară

nimeni nu lua seama, numai Grigoraş, unde vedea muiere goală, dacă erea tinerică, se da mai aproape, să vază mai bine, iară ca să lege vorbă se tot văita de sperietură. Şi-au căzut atunci şi s-au prăvălit multe case, vătămîndu-se din scuturătură.

Şi, dac-au abătut acea nevoie peste ţară, Vodă n-au luatu aminte, ce au mai sporit dările, c-au scos atunci bir şi pe ţigani, ţigănitul, cîte galbeni cinci de sălaş. Îşi mîna dînsul zapciii şi-arnăuţii în toate părţile, să strîngă banii de pe la birnici şi care nu dedea îl puneau aceia la afumat şi cu multe cazne şi bătăi îi canunea pînă săreau neamurile şi satul ca, punînd mînă de la mînă, să-mplinească ce-aveau de dat şi să-i mîntuie. Şi se boceau muierile şi copiii şi jeleau şi blestemau să s-aleagă praful de greci şi de Vodă şi de neamul lui, şi se tînguiau de munculiţa lor cum se duce pe apa Sîmbetei. Şi peste tot în hotarul ţării erea atîta plînset şi strigăt de-ţi părea că piere lumea, că-n toate părţile roiau arnăuţii să-mplinească banii birului, venindu ca o pedeapsă de la Dumnezeu... Dintru acele cazne mulţi şi cu sufletul au plătit, cum s-au şi văzut cîndu l-au adus neamurile pe unul la Curte, ţeapăn şi plin de bube. Au trasu aceia carul la poartă, că nu i-au lăsat străjile să intre, şi-au prins a se tîngui pîn-a ieşit Vodă-n pridvor şi-au întrebat că ce-i pricina? Şi, dacă i-au spus aceia, au zis Vodă să dea ei banii, că nu-i va mai omorî nimeni! Şi le-au făcut semn să se ducă şi să-l lase, fiindu adică prea-nglotat de treburi ce-avea ale ţării, care aceia nici n-aveau cum le

Şi-n urmă au venit foamete multă-n ţară, c-au fost iarnă şi erea scumpete mare, că adunase Vodă bucatele să facă zaherea de război turcilor, cît şedeau în ger bieţii oameni tot pe la uşile dughenelor, s-aducă neguţătorul marfa şi s-apuce şi ei ceva de mîncare. Şi, dac-aducea,

fiindu puţin, se-ncăierau ca cîinii şi smulgeau unul altuia din mînă, că răpea fiul din mîna tatălui şi-a maicei sale, care l-au purtat la sîn. Că se făcuseră ca jivinele codrului şi nici ruşine nu mai aveau, fiindu cu ochii tot rătăciţi de foame. Şi, tot stînd lumea gloată pe la uşile dughenelor, nici treabă nu mai făcea nimeni, de nimic nu sporea, că-şi părăseau lucrul lor, fiindu cu gîndul tot la burtă, ce să mai bage-n ea ? C-am auzit să fi fost unii, de n-ar fi aşa, care şi paie mîncau şi rădăcini, ca vitele...

Ce cui să zici toate acestea şi cui să te tînguieşti decît către Dumnezeu din cer carele, pentru păcatele noastre, nu ne mai aude. Că Vodă de durerea ţării nemica n-au luatu aminte, că trăia-n berechet şi-n huzur şi petrecea-n petreceri dezmăţate pe la casele negustorilor cugetînd, poate, că, dac-aceia aveau, toţi aveau, că pe toate le cîrciumăreau pe ascunsul, dîndu-le cu preţ îndoit şi-ntreit, fiindu lipsă mare, pentru care mulţi au adunat averi şi bogăţii din lacrămile săracilor. Că Mavrogheni numai pe neguţători s-au răzimat, însuşi vînzîndu-le boieriile ca pe măsline şi, dacă pe cei mai pricopsiţi i-au boierit şi n-au mai fost din rîndul lor cine să le cumpere, le da mai ieftin, pentru cei de vindeau cu paralîcul, de-au mersu veste despre boieriile mavrogheneşti.

Au făcut Vodă şi Divan de cupeţi, oameni noi, să aibă glasuri, cît boierii cei vechi un cuvînt nu mai cutezau să zică, că, avîndu Mavrogheni pandalii şi fiindu bolnav de pedepsie, pentru un cuvînt ce-i părea lui că n-au fost cuviincios, ca un lup turbat sărea şi-l bătea pe acela cu topuzul peste fălci, de-i fărîma dinţii şi-l da apoi gelatului de-l ridica-n jbilţ ca pe-un cîine. Pentru care umblau aceia ca fără sine, rîzîndu cînd le poruncea Vodă şi jelindu tot cînd le poruncea, nu cînd le erea lor a rîde sau a jeli. C-au fost Mavrogheni om trufaş şi fără-nsuşire a fi Domn, că-ntre cărţile ştiinţei n-au zăbovit, nice vreun

meșteșug de folos n-au deprins, ce numai la-ndeletnicirea tîlhăriei s-au dedat dintru care alta decît ucideri și jafuri ce-au putut deprinde? Cu așa fel de otcîrmuire lacomă de avuție și măriri s-au spart rău țara și s-au stricat, că-n urma tuturor neamurilor am rămas, măcar că-n anii mai de demult au fost și la noi începere de deșteptare prin mulți ale căror umblete au fost către lumină, au tălmăcind cărți, au înseși scriind, au făcînd școale, au tiparnițe spre a lumina norodul. Iară sub Mavrogheni rău au fost, că cel mic și sărac toate trebuia să le dea, făr de-a mai rămîne și pentru sine cevași, ca unuia ce-au muncit și-au asudat. Ce, spuneți, oameni, cu dreptul a fi lui nemica să-i rămîie? Că ajunsese bietul ròmân de umbla cu spinarea goală, că toți din spinarea lui apucau. Așa au ajuns de s-au spart țara și s-au pribegit oamenii, care de la bine n-au plecat, că n-or fi fost atîția nebuni în hotarul țării, ce cuget eu să-i fi covîrșit scîrba.

Și n-au mai răbdat Văcărescul, pe care-l pusese Vodă vistiernic mare, și-au zis în Divan către Vodă să sloboază prostimii zahereaua din jicnițele serhatului, că-i foamete mare și prea au calicit toți. Și-au zis că nu-i bine să fie-așa, că s-au înmulțit tîlharii și-i neașezare, din care și răzmiriță poate să plodească, cum s-au făcut la Ardeal, că foamea e nenorocire mai mare peste toate nenorocirile, ajungîndu oamenii de se mănîncă-ntre sine și mai rea fac neunirea moșiei.

Dar Vodă n-au vrut să dea din jicnițe și-au zis să facă aceia cum or ști, că pentru tîlhari el are țepe și furci, c-au venit vremea să mai rabde și ei nițel și să mai ție post, că face bine la sănătate. Și-au zis că n-o să-i ție dînsul pe sarailii, că însuși destul au răbdat pînă s-au căpătuit de-au ajuns Domn.

Pentru aceste vorbe s-au mohorît Văcărescul și-au zis că-i lesne cu burta plină să predici de post, dară să

ia seama că sărăcia strică domnia, cum e o vorbă din bătrîni, și nu-i dreptate să-i lași fără pîine pe cei ce cu năduşeala lor au udat ogorul. Din care vorbe s-au mîniatu Vodă şi l-au surghiunit peste Dunăre, la turci, c-au mai intrigarisit şi Dumitrăchiță. I-au adus aoela aminte că numai Ienăchiță n-au vrut să-și scoață işlicul de pe cap dinaintea lui Vodă, măcar c-ceasta au fost o pricină mai veche, de cîndu s-au tras Ienăchiță din Divan, că luase năravul Vodă şi-i punea pe boieri să-și descopere capul dinaintea lui, ca niște oameni proști, cum n-au fost obicei. Numai Ienăchiță s-au făcut bolnav şi n-au vrut, zicîndu că dînsul șade-așa, că pătimește de măsele ! Și-au mai zis şi Ianache, stolnicul, de moşul Văcărescului, de Ianache, c-au fost Capu-kehaia la Poartă al Brîncoveanului și i-au tăiat capul la Geli-Kiosk cîndu i-au tăiat turcii şi pe Brîncoveni.

Dară pe uliți n-au mai cutezat Vodă să iasă tiptil, cum avea năravul, ba-n două rînduri, dacă s-au adunat prostimea pe la porțile palatului de-au făcut gură, cu jelete şi tînguiri, au poruncit de le-au mai datu cîte ceva de mîncare, socotindu dînsul, pe bună dreptate, că de flămînzi fac zurbă și săturîndu-se vor tăcea. Pe acea iarnă au adus Dumitrăchiță, printr-un neguțător neamț, un soi de cerbi care nu le cădeau coarnele și-nvățați la ham. Acelora au pus el de le-au aurit coarnele şi i-au dăruit lui Vodă dimpreună c-o tîrlie ce-au avut ferecături de argint. Şi-au prins a ieşi Vodă prin tîrg numa-n acea tîrlie, cu pază mare de într-armați și dinainte cu șeitari călări, purtîndu pe cap căciuli din blană de tigris. Iară dinaintea alaiului călărea un harap urît ce suna din trîmbiță, să se știe că trece Vodă şi să slobozească podul, de se-aduna lumea pe la porți pentru privelişte, fiindu Vodă poznă de om și făptuire anapoda a firii.

Pentru acele fapte, iară au mai dat Dumnezeu semn către Vodă că, pe acea vreme, l-au lovit c-o nevoie mare cîndu i s-au bolnăvit lui una dintre domnițe, c-o bîntuiau diavolii și, fiindu îndrăcită, făceau aceea mulțime de grozăvenii, că ba lătra ca dulăii, ba rîncheza ca un armăsar și se-ncura prin odăi, prăvălind toate la pămînt, ba cîte altele. Și-a umblat și cu doftori, și-a adusu și descîntătorese și bobărese și muieri bătrîne, pricepute, de-au afumat-o acelea și-au tras-o cu unsori, dar au fost într-un zadar. Și-au poruncit Doamna de-au venit vlădica să-i cetească slujbe, mai dîndu și acatiste pe la biserici. Acela, venindu, l-au dojenit nițel pe Vodă, dară nu tare, că zice să-i fi zis că pentru faptele noastre ne bate Dumnezeu, că prea au fost și Măria Sa aprig și nice milă n-au prea avut către săraci, c-au ajuns mănăstirile de-s pline de calici, cerșitori, veniți după milostenie. Și nici mănăstirile nu mai au de unde da...

Și-au răbdat dojana Vodă, cum n-avea obicei, și-au prinsu a se-ndrepta din vorbe zicîndu :

— Am face milă, ci nu ne dă mîna, că n-avem de unde, fiindu noi cu nevoi multe și casă grea și copilași cam gloată și multe plocoane de dat la Poartă pe la pașale, că toți ne cer și, de n-oi mai da, mă leapădă aceia din domnie... Și-au zis către vlădica, avîndu și lacrămi în ochi, că nu-i e de dînsul, dacă l-or lepăda, dară biata țară ce s-a face ?

Și, dacă s-au legat către vlădica să ridice-o biserică nouă, cu bolniță și toate ale ei, au făcut acela sfeștanie și i-au cetit molifte domniței de-au zgornit Necuratul și i-au dat tihnă, numai n-au fost tămăduirea desăvîrșită, că i-au luatu aceleia picioarele de-au rămas oloagă. Și-au fost aceea pedeapsă la casa lui Vodă, c-o dădeau pe mîini de colo-colo că, fiindu cu oasele moi, nemica nu mai putea să se miște, rămînîndu ca o rîmă.

Din acea-ntîmplare, Vodă, temîndu-se de mînia lui Dumnezeu, s-au mai căit nițel, că și milostenie au ajunsu de-au mai dat săracilor, dară mai mult gologani de aramă, să mai urnească urgia cerului de la dînsul. Și biserică s-au apucat a face, cum s-au făgăduit, ca să se mai spele de păcate. Dară s-au întîmplat de i-au cetit Dumitrăchiță din *Hronograful* lui Moxa de cum au făcut Enia cîndu au ridicat Albalungă din care i-au venit și lui gust de-a face așijderea. Și-ntocmai ca acela au adus o purcea, care-a fost să fete, și-au prins a o alerga pe uliți cu șeitari călări și cu arnăuții lui Sava Căminar. Și-au fugărit-o de la Curtea Veche pe Ulița Mare, care-i mai zice și-a Lipscanilor, pe lîngă hanul lui Șerban Vodă către biserica Sfeti Nicolai din Lipscani pînă la cafenea la Patru harapi unde, fiindu trecere multă de oameni, ereau adunați mulțime de simigii, bragagii, salepgii, alunari și vînzători de sorbeturi, îmbrăcați frumos, cum e rînduiala isnafului lor, în cămăși albe de borangic prin a cărora pînză, fiindu străvezie, li se vedeau brațele și pieptul scrise cu slove, în felul ienicerilor. Și, dac-au năvălit scroafa și călării în mulțimea aceea, s-au făcut dîrdoră mare, că le-au vărsat vedrele cu bragă și-au răsturnat și tăvile cu plăcinte și cu simiți și cu alune pe pod, iară unora, luîndu-i în pieptul cailor, și capetele au spart. Și-au prins aceia a fugi pe uliți cît s-au și făcut zarvă mare și frică în tot tîrgul, crezîndu unii și zicînd c-au dat turcii peste ei. Că însuși Vodă, călărind cu acei dezmățați, striga din goana calului turcește c-a luat tîrgul foc :

— Iangîn Vaaar !

De-acolo, dacă s-au slobozit locul, au scăpat purceaua din acea viermuială de oameni și-au dat spre Sfîntul Sava, de unde-au mai fugit nițel pînă la Sărindar, unde-au vrut să șază, dară de zbieretele nebunilor ce-au

fost în bolnița mănăstirii iarăși s-au speriat și-au fugit pînă dincolo de biserica lui Crețulescu, către Puțul de piatră, care-i pe lîngă Podul Mogoșoaiei, aproape de locul unde-au fost mai-nainte vreme straja tîrgului. De-acolo, dac-au mai sunat-o șeitarii din zurgălăi, s-au mai tîrît un pic, trecîndu spre capul podului, unde-au căzut și-au stîrpit, lepădîndu dintr-însa o izină de purcel.

Și-au cam intrat Mavroghene la grijă, înțelegîndu că nu-i semn prielnic, că de purceaua Enii au zis Moxa c-au făcut treizeci de purcei. Dară tot n-au băgat în seamă, ce și-au dus gîndul mai departe și-au chemat pre Meimar-bașa, căruia Vodă-i zicea grecește, arhitecton, și i-au poruncit să-i facă acolo un șadîrvan, cum are și sultanul la saraiul lui, la ce i-a fi trebuit ?! Că șadîrvanul acela-i ca un aleșteu, numai mai mic, zidit pe mărgeni cu piatră, iară pe mijloc are un meșteșug nemțesc de aruncă apa-n sus ca de doi-trei stînjeni. Și au zis către boieri să-i dea bani s-aducă meșteri să-i facă șadîrvanul, că-ncolo pe toate le isprăvise și numai fîntînă de-aceea cu apă săritoare n-au avut tîrgul ! Cheltuind Vodă parale multe cu zădărnicii de acelea, iară au mai sporit dările, că și-au pus în gînd să mai cheltuie cevași spre a face și-un lucru văzut, că s-au socotit să-i rămîie numele peste veac pentru multe binefaceri ce-au făgăduit a făptui. Dară mai mult cu vorbe i-au îndestulat pe oameni, că numai făgăduiala ce-au făcut cătră vlădica și-au ținut, punîndu tălpile bisericii acolo unde-au făcut și șadîrvanul. Și, pesemne, nu i-au plăcut lui Dumnezeu să-i zidească Vodă lăcaș de slavă din lacrămile săracilor, c-au venit multe semne rele. Așa, mai întîi, s-au iscat din chiar senin o vijelie mare, cu tunete și cu trăznete de foc, dintru care și-o casă s-au aprins în mahalaua Scaunelor, dară n-au stîrnit pojar, c-au venit în urmă multă cădere de apă, cît s-au și temut

oamenii c-are să fie înec mare, cum au fost la leatul 1775. Din vîntul acela mare multe dughene s-au spulberat și case de oameni au descoperit și orice lucru mic ce-au fost rătăcit au ridicat în văzduh, c-a fost și vîrtej mare, de la pămînt pînă la cer, chiar unde-au săpat Mavrogheni să puie tălpile bisericii.

Iară cîndu au fost 24 deni mai 7297, isprăvind Meimar-bașa de făcut acel șadîrvan cu ape săritoare, lîngă care-au mai zidit și-un chioșc, cum au poftit Vodă, să aibă unde bea cafea, au mersu acolo cu toată boierimea și cu alai pentru priveală. Și, pe cînd au ajunsu, au venit întunecime mare de soare, eclipsis, că l-au mîncat vîrcolacii, și-au ieșit oamenii cu tingiri, cu oale, cu ce-au avut, și-au bătut în ele, și-au sunat din tălăngi, și-au dat din pistoale, iară pe la biserici au tras clopotele și abia-abia, după ceasuri de vreme, l-au lăsat aceia de s-au mai luminat. Și-atîta au rămas de pe Mavrogheni, acea biserică ce-au ridicat-o-n capul Podului Mogoșoaiei, făcîndu bolniță alături și cimitir, ba și-o cișmè au zidit. Și-au îngrădit locul în jur să se ție tîrg acolo, pentru care-au ridicat luiși un foișor în mijlocul meidanului unde, șezînd pe tron, făcea ziceri către oameni de dădeau jalbe la domnie. Așa au făcut și-ntr-o duminică, cîndu au fost adunare mare de oameni în tîrgul mavroghenesc, obște venită de prin satele din Vlașca. Fiindu sobor, au venit Vodă să șază-n foișor și aceia, avîndu foamea scrisă cu galben pe obraji și fiindu și cam rupți la straie, au prins a se văicări de biruri, zicîndu :

— Aoleu, aoleu, că nu mai răzbim cu dările că sînt grele și nu mai avem de unde c-am rămas goi !

Și, dacă i-au tălmăcit Tănase, au făcut Vodă semn din mînă c-are să le cuvînteze și, dac-au tăcut mulții, au prinsu a zice grecește, iară Tănase **au** tîlcuit cu glas

mare, c-avea glas foarte bun, care se auzea de foarte departe :

— Ce vă tînguiți de biruri, oameni buni ? Și ce vă jeliți c-ați rămas goi ? Că pentru nechibzuința voastră sînteți dezbrăcați. Ia să ne mai și cîrpim, că nu putem să ne tot înoim ! Că banii ce se strîng din dări se dau la-mpărăție, iară din ce-au mai prisosit iată cîte binefaceri am săvîrșit ! Ori oți fi orbi de nu vedeți toate cîte s-au ridicat ? Uite, colo, cișmè ! Pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și tiparniță pentru mine făcut-am au pentru voi ? Și biserica-ceea, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și bolniță, iată colo, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ? Și cimitir de-ngropăciune, care-l vedeți, pentru mine făcut-am, bre, au pentru voi ?

Și, dac-au auzit aceia și de cimitir, au priceput gîcitura ce-au fost că, fiindu în jurul foișorului mulțime mare de arnăuți într-armați, și-au luat seama umbletelor și-au tăcut din jelete, ca să nu mai aibă a-și boci și morții, că le venea cimitirul lui Vodă cam peste mînă...

Tot într-acea vreme, umbla Dumitrăchiță și-i dădea îndemn lui Grigoraș să cînte viața și faptele lui Vodă, zicîndu de Vodă cum s-au tînguit către dînsul c-are să rămîie necunoscut vremilor din lipsa cărturarilor, c-ar fi vrut a-și avea pe un Virgilie al său, să-l scrie-n cartea vitejiei și s-ajungă în toată lumea vestit și cunoscut. Și, ca să-l înduplece, tot stăruia zicînd de Vodă să-l ție-n dragoste și-n cinste, care-s vădite. Nu l-au dus odată însuși Vodă cu rădvanul în preumblare pînă la grădinile bănesei Ancuța, unde-au și petrecut ?

Și s-au pus Grigoraș și-au închipuit, cu multă trudă și sfărmare de cap, că nu puțin au asudat să afle ce nu erea, nește stihuri în care l-au proslăvit pe Vodă. Curgeau în ele laudele ca gîrla, măcar că vorbele ce le

zicea pe nemica nu se rezimau și nici într-o băgare de seamă nu se ia. N-au avut el greață a minți pentru pricina c-au fost cîntecul cu chichițe, că unele vorbe, desfăcîndu-se, alta ziceau, nu laude. Dară atunci nu s-au cunoscut acel ascunziș, că nu i-au pătruns meșteșugul, cum au fost făcută cîntarea-n două părți, care fățiș ziceau una iară dosiș alta, ce toți au crezut să fie cîntare de laudă. Au slăvit el pe Vodă nu fiindu lacom de cîștig, că lăudător plătit n-au fost, măcar că i-au datu Vodă o mie de bani de argint, ruble rusești cu chipul împărătesei Catrina, cîte unul pentru fiecare stih. Numai n-au vrut Grigoraș să primească, ce i-au trimis îndărăt, zicîndu cuvînt către Dumitrăchiță că nu face, că nu-s de aur, și i-ar aduce necinste lui Vodă de i-ar primi, că ar fi înțelesul că s-au străduit dînsul prea puțin ! Acea cîntare de slavă, pentru care nu s-au îndurat Vodă să-i dea aur, oricît de groase le-au spus Grigoraș și le-au gogonețat, nu i-au părut prea mult lui Mavroghene, cum au și zis Perdicarului, că prea au zis în scurt Grigoraș și cu grabă, de n-au stăruit el să le spuie mai cu de-amăruntul.

Acel Perdicaru, ghîcitorul, auzind așa, însuși s-au pus și-au scris un pomelnic lung, grecește, pe-nțelesul că erea Vodă lumina lumii și călăuza noroadelor, apărător al dreptei credințe și ziditor de biserici întru slava lui Dumnezeu cel adevărat. Și-au datu și el acele stihuri lui Vodă, nădăjduind răsplată mare să capete, pre Smaranda Șarkan de nevastă. Și cu umilință i-au zis că s-au încercat și el, iară dacă pe undeva n-are să-i placă, să-i spuie locul ca să le mai dreagă și să le mai îndrepteze. Și-au cititu Vodă toată acea scrisoare, fiindu zece fețe, dară nu i-au plăcut, zicîndu Perdicarului c-au fost prea multă zeamă și dumicați cam puțintei ! Și-au luatu condeiul și-au ștersu tot, numai numele unde i-au fost au lă-

sat, Maurocenus, zicîndu că atîta face să rămîie peste trecerea timpului !

Auzind acelea, Perdicarul au stat năuc și numai nițeluș au mărunțit din buze, dară vorbă n-au zis, că-i luase graiul, socotind, poate, c-ar putea să pață și vrun necaz. Așa s-au descotorosit Vodă de dînsul și nimică nu i-au mai dat, însă cîntecele le-au dat la tiparniță de le-au scris cu slovă și-adeseori poruncea lui Tănase să-i mai cetească.

Tot pe acea vreme, trecînd către Stambul un neamț, sol de-al împăratului, l-au primit Vodă la Curte cu multe țeremonii de-au grăit în Divan. Și-au povestit Tănase, care-au fost tîlmaci, c-au vorbit acela cu multă-nțelepciune, vrîndu a-i da de-nțeles că-mpăratul are grija celor de sînt în țară și, dac-o fi o nevoie, poate stărui la Poartă pentru durerile țării, ce-or fi. Însă Vodă n-au prea luat aminte, ce tot lăuda pe sultanul și stăpînirea turcească, zicîndu că-s foarte bune, iară în țară, s-au fălit către solul, altă mai bună potrivire decît ce-au făcut el nici au fost, nici este, nici poate fi. Și-acestea se cunosc și pe dragostea supușilor, că-l țin în slavă și-n cinste, au mai zis Vodă, că are sfătuitor duh trimis de la Dumnezeu. Și, pentru dovadă, au făcut semn lui Tănase de-au citit către solul stihurile Perdicarului, că spuneau acelea răzvedit. Dintru acel sfat, întorcîndu-se solul nemțesc la-mpăratul, multe vorbe rele-au zis de Mavrogheni, c-au mai aflat de prin unii de isprăvile și făptuirile sale, zicîndu și de cum umbla în caretă trasă de căpriori, care nu prea-i firesc lucru, că nici împărați n-au fost cu așa apucături...

La vremea iernii, pînă să se întîmple aceste de le-am spus, Sotir, pitarul, se adunase cu Hortolan tot șezînd la jocul de faraon, că știa bate bine cărțile, avîndu, pesemne, și dibăcii, că-i lua banii franțuzului și-i golea punga de parale mai de fiecare dată. Și-ncepuse-a fi lipsă și-n

casa lui Hortolan, că-i dăduse împrumuturi lui Vodă. Și, dac-au fost iarna grea și frigul mare, ședeau mai mult pe lîngă tandur, care-i un meșteșug turcesc de-a face cald, fiindu un fel de tingire în care arde mangal, sub o mescioară, acoperită c-o velință. Și omenii șed tîrcol sub velință, de numai capul și mîinile țin afară. Și sub velință s-adună căldură de la mangalul acela, care-o ține cu velința, să nu se risipească, de te-ncăldurești bine la mădulare, numai, ieșind, nu ți-e tocmai îndemînă, dară cu vremea te mai deprinzi, fiindu și lipsă mare de lemne. Că, tot vînzînd Vodă vitele, n-au mai fost cu ce-aduce lemne-n tîrg și ereau scumpe foarte, cîte taleri doozeci un car.

Din acele împreunări cu Hortolan s-au ales pitarul cu mult folos că, adunîndu-se la sfaturi la boier Triglava, dimpreună cu Tănase și cu Grigoraș, au spus o veste ce prinsese dînsul de la franțuz care, fiindu netreaz la minte, n-au avut nici strajă la gură. Și-au zis să se fi ajuns moscalul cu neamțul de-și cam dau coate și pun la cale război asupra turcului, pentru care-i caută aceluia pricină. Și-au întrebat pe Triglava : nu le-ar fi de vreun folos acea-mprejurare ?

Și, cugetînd Triglava, au zis să fie bine de s-ar porni amîndouă împărățiile, că nice unul pre altul n-are să-l sufere să apuce țara, că singur și-ar pune ghimpe-n coastă. Și-au zis să scrie cărți tot deodată și către moscali și către nemți, să ceară ajutor împărătesc, că, făcînd așa, poate s-or trage de sub turci, dară nici sub aceia să nu-ncapă. Pe acel sfat, au scris pitarul răvaș către moscălița lui, care s-au găsit mai în urmă, cîndu au cercetat stolnicul casele lui Triglava. Și-acel răvaș au fost așa :

Noi, Sotir Mogoșanu, pitarul ot Glavacioc, scriem domniei tale carte la amară vreme. Și mai întîi nu lipsesc a-ntreba de scumpă nouă sănătatea domniei tale, ține-ți-o

Domnul în paza lui cea mare. Iară despre noi află că sîntem sănătoși, măcar că-n țară e durere și-ntristare multă, c-au pus turcii peste noi Domn prea lacom și tiran, care ne-au stricat țara și-au risipit-o. Și-au ajuns viața grea foarte, de umblăm tot cu zilele-n mînă. Și-am gînditu noi mai mulți, boieri de-ai țării, să-ți facem rugăminte să cercetezi pe lîngă-mpărăție de n-ar fi vreo cale să se pună-mpărăția pentru noi. Și mai bine-a fi de-ar trimite de la-mpărăție pe cineva, cum au mai trimis slăvita-mpărăteasă, mai în urmă vreme, pre Nazare Carazin, că noi putem ridica țara și face oaste de volintiri, să ieșim de sub turci și să ne tragem și noi între creștini, dacă vom căpăta în ajutor ceva oaste să ne fie de ajutor în contra turcilor. Și mai află de mine că, pentru *aduceri aminte*, de multe ori cu suspin mă poartă gîndul spre domnia ta, tot trăgînd nădejde la Dumnezeu să ne-ncrucișeze căile...

Și-au pus acea scrisoare într-un toiag sfredelit, în găunoșitura aceluia, și l-au trimis pe Varahia, că le-au fost om cu credință. Și-au lipsit acela luni cinci, avîndu cale de străbătut. Pe Varahia l-au învățat și altele să mai spuie prin grai și-au făgăduit, dac-or veni oști, și zaherea s-adune pentru nevoile oastei.

Și-au trimis și Triglava răvaș la nemți, către un sfetnic de-al împăratului, c-au stat cu-acela la-nvățătură la Șorbona și la Beci, de se-aveau foarte bine. Și s-au plîns și Triglava de pacostea ce-au abătut peste țară, c-au zis de Vodă că este om fără neam și fără credință că, grec fiind, și-a zis italian, dar a venit la noi, între valahi, aducîndu apucături turcești, că mai mult între turci și-au dus traiul. Și, creștin fiind, se poartă legat la cap cu cealama și umblă să poarte război asupra creștinilor. Și este el primejdie mare pentru țară, că i-au dat sultanul hatișerif de Domn pe viață, cu drept, după moarte, să-și su-

ie-n scaun prăsila. Cum s-au vădit, este el Domn tiran și prădător, c-au stricat obiceiele și-au spart Divanul și-au risipit țara, care nu-i bine, că din acestea și răzmiriță se poate stîrni, cum au fost între românii din ungurime. Și s-au rugat Triglava să stăruiască pe lîngă-mpăratul, fiindu acela duh luminat, să ne izbăvească, că nu mai poate răbda țara și prea mulți boieri s-au pribegit.

Acele scrisori ce s-au trimis n-au fost strigare-n pustiu, ce-au stîrnit împărățiile și le-au dat cuvînt a spune că se ridică pentru durerile celor apăsați de turci, că nu mai pot suferi dînșii acele năpăstuiri ale creștinilor, că putere a răbda nu le-au mai rămas. Și tot strigau vorbe c-or să ridice praporii oștirilor în semn de război. Au fostu pe-atunci multă vînzoleală de olăcari și vorbe umblau fel și fel, fiindu semn de neașezarea vremilor.

Și, înțelegîndu Mavroghene că rău i-au ieșit alcătuirile, umbla a se pune bine cu țara. Și cu fățărie se făcea a se căi, dară plînsetul ca al corcodelului i-au fost, mincinos, că nu l-au muncit cugetul c-au făcut fapte năpăstuitoare, ce-i punea vină turcului că e lacom, și de Divanul țării se tînguia că l-au adormit. Dară numai din vorbe se-ndrepta, că-n cugetul lui nemica nu s-au clintit, cum s-au văzut și pe aceea că, făr-a lăsa să treacă multă vreme, s-au apucat de altele, de s-au văzut bine adevărul ce e-n zicătoarea veche care zice de lup că-și schimbă părul, iară năravul ba. Au fost la mijloc și multe urzelile stolnicului Ianache Drakinos, de care iarăși trebuie să spunem, căci ne vine rîndul s-arătăm ce s-a-ntîmplat de-au ieșit iară acela ca uleiul pe fața apei.

GLAVA 5.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE DESPRE CUM AU URMAT URZELILE ȘI DE CUM AU ÎNCÎLCIT LUCRURILE DUMNEALUI STOLNICUL IANACHE DRÀKINOS CU AJUTORUL CE-AU CĂPĂTAT DE LA IONIȚĂ SIKELIOTIS

Cîndu i-au luatu Sotir acele scrisori lui Ianache, l-au cam dat la mîna Doamnei Mărioara, care-l juca cum se joacă mîța cu șoarecele, de nici rost de strînsură n-au mai avut, că lua Doamna toate. Și, fiindu și cam sărăcit, că-i luaseră cîndu l-au călcat mai bine de-o sută de pungi cu bani, bașca scule și odoare ce-au mai fost, ferbeá rînza-ntr-însul și singur se-nvenina de necaz. Dară, neputînd grăi, ședeau ca năpîrca ce, neputînd mușca, singură-și rumegă veninul. Pe lîngă ce-au fost, mai tare s-au uscat și s-au sfrijit, iară la obraz arăta el cam verde-pămîntiu, că-l scurmau pizma cu ghearele de-i răsucea și-i strica măruntaiele-ntr-însul. Și, multă vreme, nici mintea nu i-au mai fost bună, că nemerea mai mult pe-ală-

turea, de erea gata să-l lepede Vodă, că nu prea i-au mai fost de nici un folos.

Înțelegîndu c-au abătut năpasta asupra lui, au prins Ianache de la o vreme a-ncleșta din dinți pînă și-au mai limpezit mintea și-au ticluit o cale-ntortocheată ce s-au socotit a-l sui-ndărăt, de unde s-au prăvălit. Și s-au înțeles cu Perdicari, avîndu alcătuiri cu-acela, de-au meșterit dînșii nește stihuri, cam aducînd cu ce făcea Grigoraș, c-au fost pline de măscărălîcuri, în care ziceau cu multe vorbe slobode c-ar fi ceva-ntre Ioniță și Doamna lui Vodă. Și zicea acolo că d-aia l-au îndrăgit Doamna c-avea deprinderea de-o dezmierda grecul și după năravul turcesc, adică împotriva firii.

Și-au scris pe o foaie acelea și-au dat stolnicul lui Ioniță, zicîndu să ia seama că are, precum se vede, pe cineva care umblă să-l piardă, că n-au scris acelea ca să-l laude. Și, cetindu Ioniță, s-au făcut la față-n coaja lămîiei de spaimă ce-au avut în el. C-au priceput și singur că, din ce-au fost acolo, n-ar mai fi stat Vodă pe gînduri, ce l-ar fi atîrnat în ștreang. Și-au și fugit de s-au prăvălit la picioarele Doamnei și s-au tînguit de dușmani, că vor să-i răpună zilele. Și tot suspinînd și lăcrămînd i-au datu foaia de-au cetit și Doamna, de au luat-o și pe dînsa răcorile. Dar au fost mai dîrză, c-au poruncit de-au adus pe Aga Manolache și i-au zis :

— Pentru ce, ticăloase, mănînci pita stăpînului tău ? Au cu știrea-ți am fost făcută de ocară ? Și i-au dat de-au cetit, că Aga s-au jurat să nu fi știut nimicuța de-acele. Și i-au zis Doamna că nu vrea să-i strice inima lui Vodă cu asemenea ticăloșii, ce și viața dumnealui ar pune în mare primejdie, ce să-și împlinească slujba, că pentru el va alerga și pentru zilele lui, și să i-l afle pe nemernic, azi încă, iară nu mîine. I-au fost cu grabă Doamnei c-au fost Vodă plecat la Giurgiu cu Dumitră-

chiță, avîndu daraveli de rostuit cu Pazvantoglu, și toate s-au cugetat a le spăla pînă să vie Vodă.

Și s-au dus Aga pe ușă, mergîndu tot de-a-ndăratelea și făcînd la plecăciuni și făgăduind toate să-mplinească precum i-au poruncit și altfel nu. Dar au rămas biet Aga cu ochii ațintiți pe foaia-ceea de-au învățat-o pe de rost și tot cugeta cine-ar putea fi în spatele acelor șire, că nu se dumirea deloc. Și s-au socotit dînsul c-ar putea fi Văcărescul, mai ales că-l surghiunise Vodă-ntre turci. Dară fiindu acela tocmai la Stambul, nu putea face stihuri aici, că nu erea vrăjitor ! Și, neputîndu-se el dumiri, au mersu de s-au văitatu la Ianache, stolnicul, să-l povățuiască, fiindcă mai făcuseră ei multe-mpreună. Dară Ianache, fiindu mare vulpe, au săltat din umere, că la stihuri n-are pricepere, numai Perdicaru i-ar putea fi de ajutor, avîndu și mare știință la ghicit, c-au avut dascăli de cei mai mari și mai vestiți. Și-au mersu Aga la ghicitor de i-au spus pricina, iară zodierul au și luatu nește pilitură de fier ce-au pus pe foaia de-o adusese Aga. Și-au prins a plimba foaia pe deasupra unei pietre negre, care-i zice magnit, mai zicîndu el și nește vorbe letinește, dintru care n-au înțeles Aga nimica. Iară pilitura juca de parc-ar fi avut spiriduș, cît s-au cam temut Aga, dar cruce n-au îndrăznit a-și face, să nu strice farmecul cum au fost. Și-au cetit Perdicari semnele, tot scriind cîte-o buche pe o foaie ce-au dat-o apoi lui Aga. Și-au aflat Aga scris acolo : Grigoraș. Și pe loc s-au făcut o lumină mare-n mintea lui, înțelegîndu că numai așa putea fi, că s-au încredințat a aduce bine cu cîntecele aceluia. Și, plecîndu, au și trimis de l-au adus arnăuții, că l-au aflat la hanul lui Agop, în odaie la Olerica.

Iară cîndu s-au înfățișat Grigoraș dinainte-i, fiindu cam tehui de cap că petrecuse cu nește lipoveni, i-au și datu Aga foaia, fără alte vorbe, ce zicîndu-i numai să ce-

tească. Ci au zis Grigoraș că nu poate, că n-au prea fost el dat la slovă, și să cetească Aga. Și, cetind acela, l-au întrebat :

— Ascultă, bre, cine-au scornit acestea ?

Și Grigoraș, poate din rachiu mult ce băuse, au cam vorbit cu nebăgare de seamă, că zice să fi zis că n-au făcut dînsul, dară au fost întocmite cu bun meșteșug ! Din care s-au mîniat Aga, zicîndu c-au vorbit necuviincios, și-au chemat arnăuții și l-au dat să-l ducă-n beciuri, să-l mustre pîn-o spune. Acolo, i-au dat aceia bătaie cu toiege la spate încît, după cum s-au tînguit Grigoraș, o pomeni-o și pe ceea lume. Și din bătaia ce-au căpătat s-au mîniat rău Grigoraș, cînd i-au venit vreme de-au putut, cum vom spune mai încolo, unde ne ține șirul vorbei.

Dar, prin Tănase, care-au prins a bate tîrgul, s-au auzit în prostime de Grigoraș, că l-au dus arnăuții la Agie, și, fiindu acela om cu faimă, s-au desfundat mahalalele și-au prins a se aduna prostimea pe uliță. Și-au fugit călare Aga de-au spus Doamnei, c-au zis nu cumvași, Doamne ferește, să se-ntîmple vrun pericolon ! Și-au poruncit Doamna Mărioara să-l sloboază, că nu face să-nceapă zurbaua-n tîrg, și-i și pricină gingașă, care nu e bine să intre-n gura tîrgului, ce să se facă Aga c-au fost numai o socotință greșită la mijloc. Și-au mersu Aga de i-au vorbit lui Grigoraș, zicîndu să fi făcut dînsul doară ipotesis, prepus adică, și l-au mîniat c-au vorbit necuviincios...

— Și cu toiegele cum om face ? au întrebatu Grigoraș.

Și-au prins Aga a-și face cruci și l-au rugat a socoti și bătaia ce-o primise ca fiindu hotărîtă de la Dumnezeu. Că trebuie să fi avut un rost mai adînc în socotelile lui Dumnezeu, ale cărui drepte rînduieli nu le putem noi

pătrunde, mai ales cînd se-ntîmplă de se mai și smintesc. Că, uneori, se mai face și-așa...

Și, dacă l-au slobozit, i-au potolit pe zurbagii, între care și muieri ereau multe, fiindu și mai rele de gură, că tot strigau asupra arnăuților, că-s bune unelte grecilor și, cum se știe, coada securii face răul pădurii. Văzîndu-l pe Grigoraș, s-au mai potolit și-au plecat de-acolo, purtîndu-l cu mîinile pe sus și rugîndu-l să le cînte. Dară au avut Grigoraș glasul gîjîit, că răgușise strigînd la arnăuți în beciuri, și nu prea nemerea cîntarea. C-au fost dînsul precum greierele a căruia putere toată îi e-n glas...

Și n-au știut Grigoraș de ura ce-au căpătat Doamna pe dînsul, că nu s-au arătat spre el, de-au fost încredințat că numai Aga au fost amestecat în acea pricină. Și-au mai venit atunci și-o-ntîmplare rea, de l-au amărît atîta cît nici n-au mai cumpănit ale lui. C-avea un prietin, popă la biserica Enii, ce i-au zis pe nume Ioan sin Firea. Erea acela un bărbat ca de patruzeci de ani, oacheș la piele, vorbăreț și cu prea puțini dinți în gură că, fiindu săritor la bătaie, stîrnise multe pricini în care nu totdeauna biruise. I se-ntîmplase lui, pe cîte am auzit, și alunecări, în mai multe rînduri, mai ales pe la nunți și pe la cumetrii că, dac-apuca să bea, își ridica apoi anteriul în brîu și juca mirenește, mai abitir decît toți nuntașii, cu chiuituri. Așa răcnea cuviosul, cînd îi venea lui gust, de te lua cu fiori. Minte-au avut dînsul multă, c-au știut carte tare, numai nu i-au fost toată bună, de-au făcut ce-a făcut.

Toată beleaua ce-au avut cu Vodă de la Hortolan i s-au tras aceluia că, fiindu odată la drum cu Hortolan, au datu la han la Găiești. Și popa au mîncat de post, c-au fost o vineri, în ziua Răstignirii, iară Hortolan, fiindu papistaș iretic, au mîncat de frupt. Și i-au venit lui Hortolan a glumi, și-au zis popii să-i boteze un ogar ce-au

avut cu dînsul. Iară popa Ioan, bine pricepînd vorbele neguțătorului, că-i erea voia a-l batjocori, au zis că nemica nu-l ține a-i face cumu i-au zis, numai nu știe dînsul de-i e cu voie dulăului a se face creștin credincios. Și mai bine-ar fi de l-ar ispiti, să afle. Și-au luat două blide și-au pus în unul bucate de post, ce-au mîncat dînsul, și-n altul bucate de dulce, ce-au mîncat Hortolan, și-au dat dulăului. Și-amușinînd acela blidele, nu i-au plăcut bucatele de post, ce au apucat din blidul cu cele de frupt. Și-au zis popa Ioan că nu-i dulăul de legea lui și nu-l poate boteza, că-i e voia, precum s-au văzut deslușit, să rămîie păgîn varvar.

Și, fiindu la han acolo mulțime de oameni călători, au rîs aceia de pilda popii, iară Hortolan s-au mîniat rău că l-au rămas popa și l-au rușinat în vileagul obștii, fiindu mai dibaci ca dînsul. Iară dac-au ajuns Hortolan să aibe taine cu Vodă, au pîndit și-au aflat prilej de l-au pîrît, zicîndu că s-au hainit. Că luase obicei popa de nu-l mai pomenea pe Vodă-n biserică la ectenie. Care lucru, auzind Vodă, au poruncit de-au adus la Curte pe Ioan și l-au întrebatu că :

— Adevăratu-i, popo, că nu mă pomenești ?

Și-acel Ioan și-au pus credința-n Dumnezeu și-au mărturisit că-i adevărat. Și-au zisu și că de aceea nu-l pomenește, c-au pus biruri grele peste țară și nu mai poate țara să dea, că-i scăpătată rău. Așa au zis, măcar că vătaful de spătărie l-au bușit pe spinare cu pilul, că au vorbit necuviincios. Iară lui Vodă zice să-i fi venit furie, că s-au răstit la dînsul:

— Cată-ți de liturghie, popo, și grijește de sfinți, că de biruri grijesc eu. Și să-ți iei seama umbletelor și nu te mai vîrî cu nasul în trebile Domnului, că de nu te păzești pun să ți-l taie ! Și să mă pomenești în biserică pentru

sănătate, iară de-i face altfel am eu un duh ce mi-au zis că scurte-ţi vor fi zilele !

— Scurte au lungi, au zis Ioan, de la Dumnezeu sînt şi nu e om să aibă putere peste ele. Că cele vremelnice or fi sub puterea lui Vodă, dară cele veşnice sîntu ale lui Dumnezeu. Iară cele veşnice le cuprind şi le calcă pe cele vremelnice, cît şi Măria Ta nici cît firul de pulbere nu eşti înaintea lui Dumnezeu ! Iară de pomenit, eu nu te-oi pomeni, că nu mă lasă cugetul.

Şi s-au minunat mult Vodă de acele vorbe, c-au cunoscut în ele o tărie cu care n-au fost deprins a se măsura. Că nu s-au putut dumiri cum de i-au zis acela-n faţă aşa vorbe pentru care şi viaţa-i putea lua. Şi-au zîmbitu a rîde, cum nu i-au fost obicei, şi l-au întrebatu că pentru care pricină nu l-ar pomeni, măcar cît de mari biruri ar pune, că ştie dînsul bine năravul ce-l au ei de şi pe dracu-l pomenesc şi tot nu-i mai munceşte cugetul, iară pe dînsul de ce să nu-l pomenească ?

— Bună desluşire am căpătat, zice să fi zis Ioan după ce-au şezut de-au cugetat niţel, şi mult s-au luminat priceperea mea dintru aceste vorbe. Şi-oi face de-acu precum ţi-e voia.

Şi l-au lăsat Vodă să se ducă, socotind, pe acel cuvînt, că l-au domolit şi l-au adus la ascultare. Numai n-au nemerit dînsul în cine să-şi puie-ncrederea, c-au datu popa răspuns viclean după cum, curîndă vreme, s-au şi văzut. Că, viindu duminica şi ieşindu popa să ţie predică, au prins a spune de Vodă că nu-i unsul lui Dumnezeu şi nici făptură a Domnului nostru cel din cer, ce-i însuşi Satana care s-au împieliţat şi-au luat chip omenesc spre a strica mai bine dumnezeieştile zidiri. Că, întocmai Satanei, e stăpînit de trufie şi vrea să prefacă lumea, dară nu spre a o duce către mai bine, ce numai spre a-şi mări sie-şi faima şi-a-i rămîne pomenirea-n veac. Că

nu din iubire de oameni face ce face, ce din iubire de sine și de arginți, care-s uneltele Diavolului. Și l-au anatemisit și l-au afurisit cu blesteme mari, răsucind făclia cu lumina-n jos. Că partea lui pe ceea lume au zis să fie-ntunericul și bezna cea mare. Și singur s-au pus apoi de și-au cîntat slujba morților, fiindu biserica cam de tot goală, că oamenii, temîndu-și pielea, auzindu acea predică, cîte unul cîte unul se tot dădeau pe ușă și se răzlețeau, ca să poată apoi zice, după cum venea-mprejurarea, și c-au fost și că n-au fost.

De la acea predică smintită ce-au zis, i-au scornit vină însuși vlădica, după cum i-au poruncit Vodă, c-au furat odoarele bisericii de le-au vîndut unor țigani căldărari. Că, plătind bani, s-au găsit un Dinică Baban ce s-au jurat să-i fi vîndut popa o cruce de aur s-o facă inele. Și, pe jurămîntul aceluia, l-au luat de l-au închis într-o cotineață la Curte vreme de trei zile, și i-au dat mîncare tot pește sărat, iară apă nici picătură. Și-n urmă l-au scos la maidan, cu odoarele bisericii de gît, tot bătîndu-l cu toiege ca să zică însuși :

— Cine-o face ca mine, ca mine să pață !

Dară nici popa n-au vrut neam, măcar că i-au făcut cazne mari și cu multe munci l-au muncit, că și cu custura l-au crestat și i-au dat sare. Și marți, 7 deni, leatul de la facerea lumii 7296, l-au ridicat în furci lîngă zidul Curții Vechi, la locul osîndei. Și, cîndu l-au luat Magaie, gîdea, au strigat popa :

— Dreptatea nimeni n-o poate lua, că-i a oamenilor lăsată de la Dumnezeu !

Numai nu s-au auzit bine, neputîndu dînsul vorbi, c-au avut limba umflată și dinții smulși. Și, dac-au mai vrut să zică ceva, i-au pus gîdea mîna-n gît și l-au sugrumat să tacă.

Acea cutezanță a popii au cam speriat-o pe Doamna Mărioara, auzindu că i-au fost pretin lui Grigoraș. Și-au hotărît să facă mai iute ceva să se descotorosească de dînsul, că-i sta la inimă ca un ghimpe-nveninat. Și-au chemat pre Mamunos, un spițer grec învățat în solomonii ce i-au fost sfetnic de taină, c-o-nvăța meșteșuguri vrăjitorești, cum să facă aur din tinichea, fiindu mare pezevenghi, că și pe acel Ioniță zice să-l fi robit Doamna tot cu farmece de-ale spițerului. Că l-au pus pe Mamunos de-au făcut o păpușă de ceară în care, omorînd o vrabie, au vîrît inima aceleia la subțioara dreaptă. Închipuia acea păpușă un bărbat al căruia mădular erea multu mai mare decît se cuvenea și putea să fie de la Dumnezeu, care toate le-au făcut cu măsură și potrivire, numai ale măgarului le-au greșit nițel, că poate să le fi făcut mai tîrziu, cîndu au fost ostenit. Dară tocmai pilda aceluia n-are omul de ce-o ține, c-au mai lăsat Dumnezeu și altele, mai înțelepte. Iară Doamna, luînd acea păpușă, tot mîngîia mădularul rușinii și vrăjea letinește, cumu au învățat-o spițerul, zicîndu :

— *Per ipsum, et cum ipso et in ipso !...*

Că-n acea parte a trupului s-au cugetat dînsa a sta tot rostul vieții pe acest pămînt !

Și, venind Mamunos, i-au destăinuit pricina cum e, zicîndu-i să-i afle o cale de-a se scăpa de cărturari, iară mai cu seamă de Grigoraș.

— Treaba-i gingașă, zice să fi zis Mamunos, și trebuie lucrat cu skepsis, că, dintîi, trebuie făcuți de rușinea lumii, să nu se mai uite nimenea-n gura lor și nici o trecere să nu mai aibă, nici crezămînt. Iară după ce-au șezut o vreme de-au cumpănit, au tușit a-și drege glasul și-au spus c-ar fi o cale.

— Vorbește ! au spus Doamna, umflîndu-și gușile de mînie.

— Socot că trebuie făcut așa ca acei netrebnici în de ei să se facă de ocară față de Vodă și de boieri prin necuviincioasă purtare. Cunosc eu un farmakon, ce se poate da și-n cafea, care i-ar aduce-n stare să nu se mai poată ție-n fața lui Vodă și să-nceapă a vîntui. Osînda ar veni asupră-le chiar de la Măria Sa și cu deplin temei, fiindu în vileagul obștii. Iară Măria Ta, nefiind față, cum și mai bine-ar fi, nici bănuială n-ar fi la mijloc, cum ar fi mai înțelept lucru. Și trebuie lucrat numai prin baș-cafegi, să nu știe mulți, iară de ne va face trebuință să putem repede șterge toate urmele lucrării, c-am aflat taina unei ape, *aqua toffana*, care-o știau numai oamenii din vechime, fiindu cea mai tare otravă, mai bună și decît săricica.

Și zice c-au zis Doamna să le dea de aceea, numai n-au vrut Mamunos, spunînd în urmă să se folosească de apă, după ce le-or face rușinea, dîndu-i în priveliștea întregului Divan de s-a putea. Să aibe glasuri apoi, care să zică de cărturari c-au fost căzuții căzuților. Că cine vrea să omoare un cîine îi scoate întîi că-i turbat !

Și Doamna Mărioara, plăcîndu-i urzeala grecului, au făcut după cum o au povățuit și-au trimis de-au adus pe baș-cafegi cu care-au uneltit dînsa-n taină mare și-au pus la cale lucrătura. Și-a doua zi, avîndu Vodă a ține Divan, i-au poftit și pe cărturari — pe boier Vlășceanu, pe Grigoraș și pe Tănase — c-au stăruit Doamna, lăudîndu-i mult și zicînd să facă cum au auzit dînsa să fie pe la alte curți, că unde-s cărturari e și strălucire mai multă. Pentru stăruințele Doamnei s-au înduplecat Vodă și i-au poftit și pe-aceia de i-au amesticat printre veliții boieri, de s-au adeverit și vorba ce zice că numai apa, focul și muierea orișipeunde răzbesc. Și-au venit Triglava, măcar că nu prea i-au fost voia, dar fiind poruncă domnească s-au supus. Iară Grigoraș, care-au fost mai

plăcut lui Vodă, că amîndoi ereau oameni închipuiți, au venit și cu coșcodanul în cîrcă, după năravul ce-avea. Pe el l-au poftit Vodă să șază lîngă dînsul pe macat, că-i erea voia să vază cum trage maimuca ciubuc. Și-au poruncit de-au dat la toți cafea și ciubuc și se minuna Vodă de-nvățătura ce-i dedese Grigoraș la acea jiganie ce trăgea din ciubuc întocmai ca un om, șezîndu turcește. Și-au prins Tănase prilej, fiindu vorba de învățătură, și-au zis că de pe acea maimucă se poate cunoaște de cît preț e-nvățătura și pentru om. Că, dacă o jiganie ajunge-a fi ca un om, omul învățat se ridică mai presus de sine. Și-au prins și Triglava a spune că otcîrmuirile cele cuviincioase sînt care năzuie a da mai la lumină, făcîndu școale pentru norod, să-l deștepte și să-l deprindă cu mai bune obiceiuri, că măreția omului stă-n înțelepciune, care vine din învățătură.

Dar Vodă n-au luat în seamă, c-au zis să fie prea mare cheltuială cu acelea. Că nici nu-i trebuință prea mare de școale, că pentru om, cum se știe, cel mai bun dascăl e pățania. Iară slava omului nu din învățătură-i vine, c-aceea-l moleșește și-l dezvață a mai fi cutezător.

Și s-au ridicat Grigoraș, s-au temenit și-au întrebat cam ce cugetă Măria Sa a fi măreția ? Pentru care vorbe au stat Vodă nițel pe gînduri, au tușit și-au zis :

— Măreția-i atunci cînd... de-o pildă eu... adică, uite, Alexandru cel Mare care d-aia a fost vestit, c-au făptuit lucruri de seamă, fiindu cel mai cutezător războinic...

Și-au prins a povesti de Alexandru Machedon cum au ajuns de s-au luptat și cu Por împărat și de calul aceluia, Bucefal, cam amestecîndu cu-ntîmplări ce-avusese însuși pe cînd au umblat dînsul cu catarga pe Marea Albă. Numai că, schimbînd vorba, *au strămutat și noima*, de nu prea s-a dumirit nimeni ce-a vrut a spune, fiindu cam încurcate. Și, poate pe cîndu au cuvîntat Vodă ace-

lea, tot făcînd coşcodanul giumbuşuri, se vede c-au schimbat felegeanul lui Vodă şi i-au dat a lui Grigoraş, şi n-au cunoscut, fiindu asemine lucrate, din farfuriu de China şi cu zarf de argint. Iară fiertura ce-au ştiut-o Mamunos spiţerul s-au vădit a fi cu putere mare, căci iată cum au venit întîmplarea :

După oarecîtă trecere de vreme, că vorbeau ei de-ale ţării, au simţitu Tănase o tulburare-n măruntaie. Şi, ca să nu săvîrşească vreo necuviinţă, au datu să se scoale de pe divan cu gînd să scape la umblători. Din mişcarea ce făcu, pesemne, de cum se urni din loc o duhoare grozavă răbufni în juru-i, încîtulea toţi cîţi se brodiră în preajmă năvăliră către geamuri, mai la larg, să răsufle văzduh curat. Copleşit de nenorocire şi năucit, cărturarul încremeni locului, cu graiul pierit, ce numai de sub anteriu s-auzea ca cum ar fi făcut un buhai.

Şi s-au mîniat Vodă că i-au stricat sindrofia şi l-au zgornit în ogradă, poftindu-l, cu vorbe nu prea alese să şază-ntre dihănii, adică mai potrivit cu starea lui şi cu o aşa lipsă de hristoitie. Singur Triglava au încercat sfiit să ridice cuvînt întru apărarea nemernicului, dară au spus cam rău, zicîndu către Vodă că vinovatul numai în stare de beţie ajungea să săvîrşească asemenea fapte stricăcioase şi necuvenite :

— Iartă-l, Avthenta, că nu i-au fost cu voia ! zice să fi zis Triglava şi, după ce s-au temenit, s-au sprijinit în toiag, cum avea meteahnă. Dar temeneaua se vede c-au fost nenorocirea lui, că, din apăsarea asupra pîntecelui, îl prinse durerea şi, pînă să bage bine de seamă, măcar că se ţinu cît putu, păţi şi el întocmai.

Răzbit de duhoare, Vodă, astupîndu-şi nasul cu mîna, se trase-n geam. Şi-atunci au trăznit peste ei nenorocirea ! Că, de sub poalele caftanului domnesc, porni un bubuit de parc-ar fi dat tunul ce arătau seara că nu

mai erea slobod nimenea să umble pe poduri. Ceea ce auziră boierii, făcîndu-se că n-aud, se-nsoțea cu un miros greu, spurcat, ce așa-i trăzni că ereau să se-năbușe, măcar c-au bătut Vodă-n talancă și-au venit buhurdangiul de-au flùturat din cățuie fum de odagaciu, să mai primenească aerul. Și ședeau toți trei în spătărie, că nici Tănase n-au mai apucat să iasă, și nu mai conteneau, de gîndeau cinstiții boieri că se află la o-ntrecere de acelea cu pehlivani. Că Vodă, pre cîte au zis unii, făcea mai puturos ca toți, cît se-nvîrtoșase aerul, iară, pre cum au zis alții, doară mai cu răsunet făcea, că-i asurzise.

Și-apoi s-au pornit și coșcodanul lui Grigoraș a face duhoare rea de i-au zgornit Vodă pe toți de la Curte și pînă seara zice c-au umplut odăile Curții de duhoare, fiindu Vodă, cum se știe, bărbat voinic la făptură. Și le-au venit greu tare cărturarilor că, ieșind în uliță, fiindu careta lui Triglava dusă, i-au luat lumea-n seamă că prea făceau larmă și putoare și i-au cam huiduit pentru ce făptuiau. Dreptu-i că Grigoraș nu făcea, dară făcea coșcodanul, de nici nu-l mai putea duce-n cîrcă de miros urît, și-l ducea pe jos, agățat în lanțug. Și-au avut noroc dînșii că, sosind careta, s-au suit cum au putut de s-au dus acasă la Triglava, unde s-au pitit prin grădină. Și-au zis Triglava :

— Nu e bine ce e, că iarăși cred să-și fi vîrît stolnicul coada ! Bine că n-au fost otravă, că grecii acești așa lucrează. Și i-au părut rău că n-au fost și Sotir să se sfătuiască, fiindu pitarul dus acasă, la Glavacioc, că avea de pornit cinci sute de cai către nemți, după cum își avea-nțelegerile cu aceia. Și-au fost lucru deslușit că pentru dînșii au fost pregătită acea cafea cu dresuri și s-au nemerit de-au băut Vodă a lui Grigoraș, schimbîndu coșcodanul felegenele. Și s-au cugetat c-are să priceapă și Vodă cum au fost pricina...

Și-au întrebat și Tănase de n-ar fi mai brodit să ia dînșii drumul Brașovului, c-or să mai vină și altele, dar Triglava n-au vrut, zicîndu că locul lor e să rămîie acolo, cum s-au vorbit. Și-au rămas, măcar c-au fost cu inima-ndoită, tot așteptînd pe Sotir să vie. Că n-au avut dînșii cum ști că, în acea vreme, la Curte toate ereau răsucite cu fundul în sus, fiindu Vodă Dunăre de mînios. Că, dac-au dat poruncă să vie la dînsul baș-cafegi, s-au aflat că acela pe nicăieri n-au fost, de s-au încredințat Vodă în prepusul ce-au avut. Dară nu tîrzie vreme, tot scotocind să-l afle, au dat peste dînsul o slugă într-o cămară tainică din harem, la catul de sus. Au fost acela strîns covrig sub un covor, fiindu mort, otrăvit.

Și-au chemat Vodă pe Aga Manolache și pe Sava Căminar de le-au poruncit, tot țipînd, să-i afle făptașul că, de unde nu, are să le șază capetele unde le șed picerele. Căci vrea el numaidecît să știe cine i-au făcut acea ocară spre a-l răsplăti după cum i se cuvine! Și n-au sfîrșit bine vorba c-au năvălit în odaie un olăcar de la Stambul, plin tot de pulberea drumului, zicîndu c-aduce veste grabnică. Și-au dat scrisoare cu pecete în mîna lui Vodă care, cetind, s-au făcut la față alb ca varul și s-au prăvălit între perini.

Au fost acea scrisoare, cum s-au aflat apoi, de la Husein-pașa, capudanul, ce-i da știre că banii peșcheșului, care i-au trimis la dînsul, sînt toți calpi! Și-au zis turcul că el nu-l poate bănui, fiindu prietini vechi, dară să cerceteze cu grabă pricina, să afle ce-au fost. Și să grăbească cît o putea să trimită alți bani, fiindu primejdie mare asupra lui. Și să fie cu priveghere să nu mai fie bani de aceia!

Și, dacă și-au mai venit în fire Vodă, i-au venit pandalii, că-l mai strica și duhoarea ce făcea, și-au prins a alerga ca un nebun prin odaie, răcnind de parc-au fost

apucat. Și-au tras de pe perete un iatagan și s-au pus cu acela asupra unei mescioare, de acelea încrustate cu sidefuri, de-au hăcuit-o și-au făcut-o tot țăndări. Și-au prins apoi a bate și-n alte lucruri ce-au fost, pîn-au ostenit și-au lepădat iataganul, că i-au fost lama ciobită toată. Așa, dacă și-au mai sleit mînia, s-au mai domolit și-au poruncit de l-au chemat pe cumnată-su Condili, c-acela au trimis banii la Stambul, și i-au dat scrisoarea de-au cetit.

Și grecului, tot cetind, mai greu îi venea, c-au zis el că se tot încălecau șirele unele peste altele de-i venea anevoie să mai deslușească slova cum au fost. Și-au rămas cu ochii zgîiți pe slove, neputîndu a-nțelege, c-au rămas ca trăznit. Și, măcar că-l îneca duhoarea, nici spre geam nu s-au mai putut trage, că parcă-i butucise picioarele. Și-i tot da bold Vodă să-i spună ce fel de bani au trimis el la Stambul ?

— Însumi i-am numărat și i-am socotit, au zis Condili, și-au fost aur curat ! Eu nu pot înțelege și mă tot gîndesc să nu fie vreun meșteșug de-al turcului...

— Ba acela nu, s-au mîniat Vodă, că mi-au fost întotdeauna cu credință ! Și mai degrabă voi... Că nu vă mai săturați de aur ! Unde-i aurul ?

Pentru întrebarea aceea, cu care-l punea Vodă sub prepus, au zis Condili să se fi mîniat, că dînșii s-au știut de mici, și i-au zis :

— Cu urît gînd vii asupră-mi, Mavrogheni, uitînd tu multe care-au fost...

Dară, cum au zis, mai bine limba și-ar fi înghițit, că s-au înfuriat rău Vodă și-au prinsu a răcni cum că se cunoaște bine a-i fi dușman, că de-atîtea ori i-au zis, ca să ție minte bine, cum că numele lui nu-i Mavrogheni, ce Maurocenus, Maurocenus, Ma-u-ro-ce-nus ! Că ce vrea el a spune ? Că-i om de rînd ? Au se face a uita că spița

lui din Morosini au scoborît, care-au fost oameni nalți între cei nalți ! Viță de-mpărați ! Și el, măcar că-i e cumnat, umblă să-i surpe slava numelui ? Să-l prăvălească-n gloată ?

Și pe loc l-au lepădat din orice dregătorie și i-au poruncit să lipsească din hotarul țării, că nu-i vrednic a mai rămîne pe lîngă sine. Și nu-i ia și viața, cum i s-ar cuveni pentru ocara ce i-au făcut, numai de hatîrul nepoților, să nu-i cază tot lui pe cap ! Și-au pus slugile de l-au dat pe ușă afară. Iară Vodă au prins a umbla turbat prin odăi, strigîndu :

— Maurocenus ! Maurocenus ! Maurocenus !

Și, din acele umblete, s-au lățit duhoarea-n toată Curtea !

Și-au fost vremea tîrzie, către seară, cîndu s-au mai liniștit și-au zis să vie la sine Dumitrăchiță. Și-au povestit aceluia, pe amăruntul, toate cum au fost, zicîndu că-i prea mîhnit în sufletul lui pentru a mai cugeta ce trebuie, ci să descîlcească dînsul pricina, fiindu lucru grabnic. Și-au stat Dumitrăchiță de-au cugetat o vreme, tot socotind pe dește, și-au zis apoi că trebuie lucrat cu rînduială, că mai întîi și mai întîi trebuie alți bani să trimiță Măria Sa la Stambul, s-astupe gura pașalelor pîn-a nu-ncepe să umble cu vorbe cătră sultanul. Și-au zis c-are să fie greu foarte să adune iarăși atîția bani, c-abia ce s-au adunat și n-au avut cînd să mai intre alții, fiindu și negoțurile scăzute. Și n-ar fi nădejde decît la Băltărețu să afle.

Și-au trimis Vodă pe Sava Arnăut de l-au adus pe Băltărețu cu grabă mare, de-au fost acela îmbrăcat precum nu se cuvine, cu giubeaua peste izmene, că din somn l-au luat și nu l-au îngăduit nici nădragii să tragă pe el. Și-au cuvîntat Vodă, arătîndu-i pricina pentru care l-au adus, de s-au îngrozit negutătorul, măcar că Vodă

i-au zis c-are să fie doară împrumut, cu înscris la mînă. Și-acela se văita de atîta sumă de bani, zicîndu că n-are și nice poate aduna în așa scurtă vreme, că nu-s bani în țară, că șade cu sipeturile pline de amaneturi ce nimeni nu vine să le mai scoată, că n-au pe ce.

— Ba să faci cum oi ști și-n soroc de trei zile să aduci banii, s-au răstit Vodă. Și-o să-ți dau otcupul ocnelor fără mezat.

— Ba că n-am cum, Avthenta! Măcar și vămile de mi le-ai da! Că nu-s bani! Nu-s!

Și-au mai stăruit Vodă o vreme, că tot dedea-ndărăt Băltărețul, zicîndu că n-are cum, pînă au sărit Dumitrăchiță asupră-i de i-au dat cîteva toiege la cur, că ținea mînie pe dînsul pentru camătă mare ce-i luase lui Iani, socru-su, cînd cu nunta. Și-au strigat la el:

— Pentru ce, ticăloase, nu sai pentru Domnul tău, care și viața poate să ți-o ia! Și tot dedea cu toiagul pe unde nemerea, că nu se uita, de și tidva i-au spart și-i curgea sîngele șiroaie pe fața obrazului. Și s-au făgăduit Băltărețul să dea oricît, numai să scape, c-au zis să topească scule de aur și odoare, ce-s amaneturi la dînsul, și să dea la tarapana să le bată cu tura de mahmudele, că altă cale nu-i. Și pe vorba aceasta i-au dat drumul să se ducă, de-au prins acela a fugi cu caftanu-n vine, că n-au mai avut nădejde să mai scape viu de toiagul lui Dumitrăchiță. Că umbla acela ca pe vremea patriarhilor, în toiag greu, din stejar, întărit prin ședere în apă.

Și-au făcut bani la loc nu fără ostenele, că n-au ajuns ce-au adunat Băltărețul și-au mai dat și Vodă ceva scule de aur din cele ridicate cîndu au luat averile Cîmpineanului. Și-au rămas pomenirea acelei întîmplări, c-au pus Băltărețul de-au scris-o pe-o candelă de argint ce-au dăruit-o bisericii Stelea, alăturea de care i-au fost casa: Închinatu-s-au această candelă sfintei biserici Stelea

pentru mulțămită ce-au dat slavei lui Dumnezeu Kir Ștefan Băltărețul cîndu i-au scăpat zilele de urgia lui Dumitrăchiță Turnavitul, megas kaminaris.

Și, fiindu încă Mavrogheni cu grija banilor de peșcheș, au primit veste de la vizirul că-i vremea spre război și să-ngrijească de zaherea pentru oști. Și s-au grăbit Vodă de-au dat porunci tari, ce mai rău au îngenuncheat biata țară, că și vitele le-au murit sărmanilor creștini tot cărînd zaherele-n cetățile turcești. Și birul au pus să-l mai plătească o dată, sub cuvînt că vine vreme de război și s-au cugetat să facă oaste, să fie de apărarea țării. Și-au prins a striga oameni la oaste, măcar că grecii i-ar fi zis că nu-i bine, că o să se-nvețe gloata a da cu armele. Dar nu i-au scos din cap, c-au zis că ce fel de Domn e el dacă n-are oaste ?

Și-au făcut o adunătură de felurimi de oameni fără căpătîi, nește blestemați, arnăuți, turci, greci, ba și români au fost mulți, tocmiți în simbrie cu cheltuială mare din vistieria țării. Și-au fost mulți care nici pușcă n-aveau, nici sabie, ce numai ciomege, parcă mergeau să pască oile ! Acea adunătură o au numit-o el oastea țării și i-au strîns sub bairac, că le-a făcut prapor cu sfeti Gheorghe, omorîtorul de balauri, care-l duceau în suliță denaintea lor. Ci, făcîndu el acea oaste de haimanale, s-au văzut că erea nevoie s-o păzească cu străji de arnăuți, să nu fure și să nu-i omoare pe bieții români, că umblau lefegiii în toate părțile după tîlhării, furîndu ei mai cu seamă găini de prin ogrăzi.

Iară cîndu au fost iulie 20 deni, în ziua de Sînt-Ilie, au adus oastea în cîmpia Teilor, lîngă lac, unde se-ncură caii în sîmbăta lui sfeti Toader, că, fiindu bîlci la Drăgaică, au vrut a face priveliște cu vederea acelei oștiri. Dară s-au arătat iarăși semne rele că, ducînd denaintea lor prapurul, au căzut din suliță jos și s-au făcut îm-

bulzeală, dîndu unii peste alții, cît nu se mai știa ce-i acolo, laie de țigani au oaste tocmită ? Și chiuiau oamenii ca la urs și rîdeau, zicîndu de Vodă că și-au făcut oaste pe potriva lui, cum spune și la zicătoare : cumu-i turcul și pistolul ! Și-au luatu seama Vodă că-i rîdeau aceia oastea, tot făcîndu gură și chiloman, și s-au mîniat rău, de s-au și jurat atunci să facă acel neam de oameni clevetitori să-i pupe și țucalul, să le fie spre rușine deplină. Și, avînd un țucal de argint, l-a dat unui argintar și i-a poruncit aceluia să-i facă ferecătura unei icoane ce-au pus-o-n biserică la Zoodochos Pighi. Și n-au spus nimănui nimic de acea faptă, că-și rîdea-n sine de cei ce mergeau și se-nchinau la sfînta icoană, zicîndu c-așa li se cuvine, să-i cinstească și să-i pupe țucalul. Și, de pe acesta, s-a văzut bine că Vodă, pătimind de acea grozavă boală trupească care-i pedepsia, nici la minte n-au fost întreg de-au făcut acelea. Pentru care s-au mîniat Dumnezeu și-au dat peste el boală rea, că i-au legat udul de nu mai putea face, au făcea cu sînge, pătimindu dureri mari. C-așa se văita și țipa și blestema, de-l știa tot palatul cîndu se trăgea la umblători. Și somnul pierduse, că erea bîntuit de vise rele și, sculîndu-se noaptea din pat, umbla ca strigoii, numa-n cămașă, de ședea Marankate, doftoroiul, mai mult pe la Curte.

Pentru acele semne au intrat la grijă și, după cum l-au sfătuit Ianache, l-au chemat pe Perdicaru să-i cetească-n stele și să-i spuie care-i pricina de-i merg lucrurile alandala și nu poate să dea-nainte ? Iară veneticul, venindu seara, după asfințit, s-au uitat cu ochianu-n stele, au clătinat din cap și-așa au cuvîntat de nici el nu crez să fi priceput ce-au zis, iară lui Vodă i-au părut c-au zis armenește, cît s-au și răstit :

— Spune, bre, mai deslușit, să poci pricepe !

Și Perdicari iarăși au clătinat din cap și-au zis că i s-arată lui semn neprielnic, fiindu steaua lui întunecată de a altuia. C-au cetit urzeli viclene și vreme de cumpănă pentru Măria Sa, că umblă un dușman să-l surpe și însuși să se ridice pe tronul țării, de trebuie să-și păzească viața și umbletele, c-au făcut acela vrăji tari. Și s-au pus de-au topit cositor și l-au vărsat într-o tingire cu apă și, dac-au cetit semnele, l-au dus pe Vodă-n fundul Curții, spre apa Dîmboviței, unde-au săpat nițel într-un loc și-au scos o ulcică cu farmece, zicîndu și altele să mai fie, care nu le poate sparge acuma, că și acela-i mare vrăjitor. Și i-au arătat c-au fost în ulcică o inimă de pasăre, o piele de șarpe, o broască avîndu gura cusută cu arnici și neşte cîrpe ce-au cunoscut Vodă să fi fost rupte dintr-un caftan mai vechi, care-l lepădase. Și boala, i-au zis ghicitorul, trebuie să i-o fi aruncat asupră-i tot cu farmece, de l-au legat și nu-și mai poate slobozi udul în chip firesc, c-așa se face împlîntînd un cîrlig în perete. Și l-au luat cu sine de-au dat ocol Curții și-au aflat un cîrlig înfipt în peretele despre asfințit, pe care l-au și tras Perdicari. Și Vodă se tot da la el să-i spuie cine-i acela, dar Perdicari au spus că nu poate ști, că nu-i scrie-n stele numele. Dară s-au făgăduit să mai socotească dînsul și să cerceteze mai adînc, cu alte dibăcii. Și, măcar că Vodă au stăruit să-i spună, n-au lăsat deloc Perdicari, c-au avut înțelegere, pesemne, cu stolnicul de cum trebuia să facă, să-l mai ațîțe.

Cu vorbele acelea l-au întărîtat și l-au asmuțit, că toate le-au crezut Vodă, fiindu și de-ntîmplări adeverite, care vădeau urzelile cum lucrau împotrivă-i. Și i-au pus Perdicari soroc peste șapte zile, fiindu atunci așezarea stelelor prielnică acelor treburi, numai s-au cam tîrguit cu Vodă c-au zis de numele uneltitorilor că altfel nu le poate afla decît făcînd vrăji să cheme duhurile-ntuneri-

cului să le spuie. Şi, măcar că dentîi Vodă n-au prea vrut, l-au încredințat ghicitorul că-i bine-aşa, c-au deschis *Scriptura* şi-au cetit la *Samuel* despre Saul, cumu au mersu la vrăjitoare-n Endor, care-au făcut vrajă şi i s-au arătat umbra lui Samuel de l-au sfătuit cum să facă-mpotriva filistenilor :

„Atunci Saul a zis slujitorilor lui : căutați-mi o femeie care să cheme morții, ca să mă duc s-o-ntreb. Şi slujitorii lui i-au zis : iată că-n Endor este o femeie care cheamă morții. Atunci Saul s-a schimbat, a luat alte haine, şi a plecat cu doi oameni. Au ajuns la femeia aceea noaptea. Saul i-a zis : Spune-mi viitorul chemînd un mort şi scoală-mi pe cine-ți voi spune..."

Şi, dac-au înțeles Vodă că-i meşteşug sfînt, cum scria la *Scriptură,* s-au învoit şi, cîndu au venit sorocul, au mersu noaptea cu Perdicari în casele Cîmpineanului, care-s în spatele cimitirului de la Sfeti Gheorghe, fiindu acelea goale, că-i surghiunise Vodă pe Cîmpineni. Şi s-au coborît dînşii-n beciuri unde i-au datu lui Vodă de-au îmbrăcat o cămaşă cusută cu slove necunoscute şi cu neşte chipuri diavoleşti, zicîndu c-are să-l păzească de vrăji, nici un rău să nu-i căşune. Şi l-au povățuit pe nemica să nu puie mîna din ce-o vedea, fiindu primejdie foarte mare. Că i-au povestit Perdicari de-un boier franțuz cum a murit din farmece. Au avut acela duşman care-au făcut cu Necuratul şi, lăsîndu-i în drum un caftan, acela s-au dat de l-au luat dară, de cum l-au atins, au pățit moartea că, ridicîndu-l, i s-au strîns mînecile caftanului în jurul gîtului de l-au sugrumat.

Şi ghicitorul, tot povestind, au tras acolo pe podea un cerc cu cărbune, zicîndu c-are să-l cheme pe însuşi Zagan, demonul calpuzanilor, să-l întrebe Vodă de numele uneltitorilor. Şi-ntr-un ungher, pe o poliță, au pus ghicitorul o ulcică cu apă descîntată, care-o adusese cu sine

între alte calabalîcuri, și de mănușa aceleia au legat o sfoară ce-o ținea-n mînă. Și, intrînd cu Vodă-n cercul acela făcut cu cărbune, au zis mai întîi un descîntec după care-au suflat în lumînare și, trăgînd de sfoară, au doborît ulcica de s-au spart și s-a risipit apa printre lespezi. Și iară au mai zis Perdicari un descîntec din care s-au aprins o flacără între cioburile ulcelei. Și s-au auzit un glas dinspre flacără-ntrebînd :

— Ce ți-e voia, Mavroghene ?

Și-au întrebatu Vodă, măcar că i-au fost glasul cam pierit, care-i dușmanul de-l sapă ? Și-au zis glasul acela din flacără, ce părea că vine din mormînt, de Sotir, pitarul ot Glavacioc, că umblă cu farmece și urzeli, dimpreună cu Triglava, boierul, și cu alții...

Dară, cuget eu, glasul au fost al lui Perdicari, fiindu vrăjitor de aceia ce le zic grecii *engastramythos,* că vorbesc din burtă, măcar că nici buzele nu mișcă și nu se arată a vorbi ei. Și-au zis de Sotir pentru pricina că umbla veneticul s-o ia pe Smaranda, să intre-n neamul lui Vodă, c-aceleia și farmece i-au făcut, de-au închis-o la partea firească, să nu mai poată avea-mpreunare cu bărbat. Numai nu-l suferea Smaranda deloc să-l vază-n ochi că, avîndu nasul subțire, zicea de ghicitor că pute ! Și l-au spus și pe Tănase, că-i făcuse acea ocară, cum am scris, de-l bătuse-n dugheană la Memer Hogea cîndu cu Sultana Zamoris. Iară de Triglava au zis după cum l-au învățat Ianache, stolnicul, umblînd acela să-i apuce averile. Că s-au bizuit ei, cîndu au pus la cale urzeala, pe-ntîmplarea ce-au fost cu armăsarul lui Vodă, de s-au vădit atunci Sotir a fi mare vrăjitor, care-au ținut minte bine Vodă, că l-au făcut pitarul de rușinea tîrgului.

Pierind acea flacără, au bătut ghicitorul din amnar și-au aprins lumînarea, aflîndu-l pe Vodă cam schimbat la față, că și din dinți clănțănea. Și-au zis Perdicari :

— Avthenta, de-mi vei porunci, fac vrajă tare să-i sting puterea acelui Sotir, măcar că-i iscusit vrăjitor, cum însumi n-am mai întîlnit...

— Să faci îndată, s-au repezit Vodă, şi-au zis că rău a făcut el că n-a luat în seamă un semn mai vechi ce i s-au arătat lui. Că, fiindu la vînătoare, unde-au fost şi acel blestemat, că-l adusese cumnată-sa, Smaranda, s-au ivit un coroi de cei mari ce tot zbura pe deasupra pitarului strigîndu-i turceşte :

— Taie-l ! Taie-l ! Taie-l !

— Că nici acu nu-i tîrziu, au zis Perdicari, numai să fac să-i iau puterea. Şi i-au deslușit lui Vodă că trebuie să facă vraja-n trei colţuri, că, fiindu şi-acela vrăjitor, poate s-o-ntoarcă asupra lor, care nu-i bine.

Şi-a făcut o păpuşă de ceară în care-au înfipt neşte cuie ruginite ce zicea să le fi scos dintr-un coşciug dezgropat. Şi-au scris pe acea păpuşă cu acul : *Alif, Lafeil, Zazobit, Mel, Meltat, Levatem, Lentace*. Şi-au luat o tingire de-au umplut-o cu apă ne-ncepută, să cadă vraja asupra aceleia, dacă o va-ntoarce pitarul. Şi-au pus păpuşa într-un ungher, tingirea în altul, iară el cu Vodă s-au tras în cercul făcut cu cărbune. Şi-au văzut bine Vodă că pitarul erea mare vrăjitor că, descîntînd Perdicari, au prins apa a bolboroci-n tingire şi bulburucii aceia, tot spărgîndu-se la faţa apei, făceau miros urît, de pucioasă. Dar au luatu Perdicari făclia şi, apropiind-o de tingire, au izbucnit flacără verzuie ce-au ars multă vreme pînă s-au istovit. Şi au oftat Perdicari, zicîndu că multă putere i-au luat duşmanului, măcar că nu toată, că desăvîrşit va fi acel lucru numai de-i va ridica Măria Sa şi viaţa, că poate. Şi-au mersu amîndoi de-au îngropat acea păpuşă într-un mormînt din cimitirul bisericii de la Sfeti Gheorghe, rostind acolo Perdicari şi descîntec de pieirea duşmanului.

Și, măcar c-au stăruit mult Perdicari, l-a-ntorsul acasă, povățuindu-l îndată să trimiță arnăuți să-i adune pe acei uneltitori, nu s-au învoit Vodă, c-au zis dentîi să se sfătuiască și cu Ianache, să facă cum e mai bine, după ce-o dormi nițel, că somnul aduce și tihna cugetului. Și, pentru că n-avea somn, l-au întrebat pe ghicitor de n-ar ști vrun leac și pentru aceasta? Și i-au scris Perdicari un răvaș cu vorbe vrăjite, în care-au pus și puțintel afion, și i-au dat să-l înghiță pînă să se culce, că are să doarmă dus.

Dară a doua zi, către prînz, cîndu s-au sculat Vodă, au și trimis după Perdicari să i-l aducă, zicîndu c-au avut un vis al căruia înțeles nu-l prinde. C-au visat Vodă un șarpe mititel ce ieșea dintr-o gaură, din pămînt, asupra căruia s-au năpustit calul său, să-l sfărîme cu copita, dar șarpele, tot zvîrcolindu-se, au scăpat, ba au mai și mușcat calul încît acela, după ce s-au umflat, au murit. Și i-au tîlcuit Perdicari să fie șarpele acela Ianache, stolnicul, care-i înțelept pentru că e scris în zodia lui cu semnul șarpelui, iară calul are să fie turcul, c-au primit Măria Sa calul de la turci. Și-are să se-nfrunte Ianache cu turcul curîndă vreme în chiar pricina lui Vodă și-are să-l biruie pe turc, după cum i-au dat Dumnezeu acel semn.

Și s-a văzut bine că nimica n-au știut Perdicari de tîlcurile viselor, că șarpele-nseamnă copilul locului, al pămîntului, cum e lucru știut, iară calul înseamnă vrăjmașul locului, care-i venit din afară. Ce să lăsăm de Perdicari și să luăm iară vorba cum spuneam de Doamna Mărioara, ca să nu lăsăm vrun cusur, să nu se-nțeleagă-ntîmplarea cum au fost. Că, pe cîndu avea Vodă acele alcătuiri cu Perdicari, nice Doamna n-au stat, ci au făcut înainte după mintea ei. Și toate faptele acestea s-au țesut și s-au amestecat unele cu altele de anevoie le-am descîlcit să le spunem care cine o au făptuit.

GLAVA 6.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE DESPRE CE PÎRI S-AU RIDICAT ASUPRA CĂRTURARILOR ŞI DESPRE CUM AU FĂCUT VODĂ CERCETARE

În vremea aceea, Doamna Mărioara, dacă i-au ieşit rău urzelile, au fost la grijă mare, că s-au temut de Vodă să nu afle pricina cu acel Ioniță Sikeliotis, de s-au și adeverit vorba ce zice că, unde e muiere, nu mai are dracul treabă. Că l-au chemat pe Mamunos și i s-au jeluit, arătîndu-i cusurul cum este, și cu mare ce au suspinat către dînsul să-i afle o cale de-a se scăpa de Grigoraş. Și tot stăruia Doamna, zicîndu-i :

— Atîta trecere n-am și eu la dumneata, să-mi faci hatîrul ?

Și i-au făcut, c-au dat bani, de zice să se fi schivernisit cu acela de-au înveninat o baclava și-au lăsat-o lui Iani să i-o dea lui Grigoraș, c-avea obicei de lua de la

el, măcar că nu-l uita grecul pentru rușinea ce i-au făcut la nunta fie-si, pentru care și bani au dat lui Dumitrăchiță. Au fost și supărarea lui Iani la mijloc că lui Grigoraș îi cam plăcea să-și tot facă de lucru cu grecul și, zicîndu că-l purică, îl gîdila pînă leșina, că nu suferea Iani la gîdilitură. Și, învoindu-se Iani, că și-acela au fost poama iadului, au pîndit prilej de i-au dat baclavaua numai că, fiindu Grigoraș cu coșcodanul, acela i-au luat-o din mînă și-au mîncat-o el, de l-au înjurat Grigoraș în toate limbile pămîntului cîte-au știut. Dar, pînă-n seară, s-au căit Grigoraș, că i-au murit coșcodanul cu chinuri mari, măcar că s-au străduit în toate chipurile să-l scape, că și iarbă de vărsături i-au dat și lapte dulce cu albúș de ou, dar au fost într-un zadar, că n-au putut face nimic, fiindu, pesemne, otrava prea tare.

Și-au mersu peste Iani, de se uita acela ca la un strigoi și, oricît l-au bătut, s-au jurat că n-au făcut el și că nu știe nimic, numai, Doamne ferește !, să nu fi fost tava coclită, măcar că la dînsul nu se-ntîmplă așa ceva, că e cu priveghere mare ! Și s-au întîmplat să vie și gineri-su, Dumitrăchiță, care s-au pus pentru Iani, să-l scape din mîinile lui Grigoraș. Dară și el au căpătat cîteva de-au rămas năuc, că tot întreba :

— De ce dai, bre ? De ce dai ?

Pentru moartea acelui coșcodan, care i-au fost lui prea drag, au căzut Grigoraș la o mînie mare, că nu-i mai suferea deloc pe greci, ce tot într-un blestem o ținea, vorbindu fără nici o fereală. Și au mai făcut și Vodă unele, cum i-au zis Tănase, că s-au apucat Mavrogheni, fiindu cam supărat că nici un stihurgos nu s-au aflat să zică despre dînsul cum i-ar fi fost voia, și-au făcut însuși o zicere, la praporul oștirii, dară nu din capul lui, ce au luatu de pe la alții și-au alăturat, numai n-au netezit-o bine și-au ieșit cu rîcîieli. Și, dac-au auzit Grigoraș de

ce-au făcut Vodă, au zis o pildă din care s-au înțeles că s-au apucat scopitul să caute de cinstea fetelor ! Și iute-au închipuit nește stihuri luătoare-n rîs pe care le-au dat să le joace cu păpușile de caraghioz la cafeneaua lui Hagi Moscu. Numai Hagi Moscu nu s-au pus la mintea lui, că n-au vrut deloc să-l lase să le joace cu păpușile, zicîndu că se teme să se pună-n contră cu-mpărăția. Că Cezarului dă ce-i al Cezarului, după învățătura veche.

Văzîndu împrejurarea că-i neprielnică, au făcut Grigoraș atuncea nește versuri căialnice în care s-au jelit de Vodă și i-au băgat vină că pentru ce-au făcut el au ajuns țara de-au căzut și s-au risipit. Și, zicîndu de necumpătul vremilor, s-au tînguit :

că românul n-are soare,
nice zi de sărbătoare...

Și-au zis dînsul multe care, din nețînere de minte, nu le putem înșira toate, că nu mai știu vorbele cum le-au zis, măcar că și pe-o foaie le-am avut scrise, ce n-o mai găsim că, bagseamă, s-au rătăcit. Dară, pe cîte-mi aduc aminte, rău tare au zis de Vodă-n acel cîntec, că se-nțelegea a fi însuși Antichristul ce-au venit pentru conețul lumii, cum scrie la *Apocalipsis*, la Ioan, și zicea :

Ieșiți, morți, să intrăm noi,
Că e vremea de apoi !

Și-au mai făcut una, mai lungă, în care-au spus o-ntîmplare de zicea s-o fi pățit însuși. C-au zis, într-o noapte, să fi-ntîlnit o nălucă, ce el îi zicea grecește, fantasma, care venea pe drum cîntîndu turcește-n gura mare :

Cine mi se va-nchina
Aur și tot va avea
Dar în rai nu va intra !

Și-au zis Grigoraș că, fiindu netreaz la minte, s-au înțeles cu aceea, ce va fi fost, că, de-i va face dovadă, el își vinde sufletul, cu tocmeala să-i arate ce vor păți unii la iad, după ce le-a fi moartea. Și năluca aceea, au ce va fi fost altceva, l-au luat în circă și l-au dus de i-au arătat rînduielile cum sînt pe ceea lume. Și zicea Grigoraș, dară pe de-amăruntul, cum l-au văzut pe stolnic stînd pe un tron înroșit și mîncînd scîrnă, iară pe dinapoi ieșeau din el tot bani de aur. Și-au fost mai încolo și Doamna Mărioara, în așternuturi de smoală încinsă, și-un drac de-i tot vîra un țăruș aprins în partea cea firească. Și-alăturea au fost și Vodă, ferecat în lanțuri într-o groapă cu spurcăciuni, dară avîndu denainte toate bunătățile lumii pe-o masă, dintru care nemica nici atinge n-au putut. Ce sta acolo și-l sugeau șerpii și lipitorile, și-l năpădiseră viermii cei neadormiți. Și tot venea la el încornoratul și-i dedea dinapoia să i-o pupe, c-au fost poftitor de slavă netemeinică. Și-au prins Dumitrăchiță o foaie de-acele cu cîntece, că umblau prin tot tîrgul, și-au dus Doamnei, că la Vodă n-au cutezat, zicîndu-i și altele să mai fie. Și-au zis de Grigoraș să fi făcut acelea, că și pe dînsul l-au bătut, așa fără nici o pricină, că s-au smintit pesemne.

Din acele vorbe, au luatu Doamna-nvățătură, că au poruncit către Aga Manolache de l-au luatu pe Grigoraș cu arnăuții și l-au închis la balamuc, în curtea mănăstirii Sărindar. Și-acela, de inimă rea, au căzut la pat, de zice că nici apă n-au mai vrut să bea. Și Doamna, chemîndu pe Mamunos, i-au dat poruncă să-i facă o fiertură tare de laur și să vie la dînsa cu Marankate, doftoroiul italian ce-au fost al Sărindarului. Și, dacă l-au adus, zice să-i fi zis Doamna să-i dea leacuri lui Grigoraș, să-l strice la cap și să-i ia mințile.

— Nu pot, zice să fi zis Marankate, că mă tem de Dumnezeu. Nu pot eu face asta !

— Așa pare cîteodată, i-au zis Doamna, dară silește să poți !

Și, dacă s-au ajuns din preț, au putut acela, că i-au făgăduit Doamna să-l facă și arhiiatros au, cumu-i mai zice, protomedicos, c-au și stăruit pe lîngă Vodă de-au dat nizamul de paza ciumei și l-au tocmit pe Marankate cu simbrie mare din vistieria țării. Iar Grigoraș, din fiertura ce-au făcut Mamunos, și-au pierdut mințile și vorbea numai alandala și rîdea degeaba și căta-n jur cu ochi rătăciți. Și cu mare greu, dîndu Triglava multă sumă de bani, i-au îngăduit Doamna de l-au luat la dînsul acasă unde l-au îngrijit ca pe un copil. Dară, după trecere de trei zile, într-o noapte, au pierit Grigoraș din odăi și, cît au cercetat și-au răscolit boierul, dimpreună cu Tănase, nimica de dîra lui n-au aflat, măcar c-au făgăduit răsplată mare cui le-ar fi dat de știre de urma lui. Ce se va fi făcutau ce se va fi-ntîmplat cu el eu nu cunosc, că nici scris, nici pomenit de alții n-am aflat. Că toate aceste mai tîrziu s-au știut, cîndu au murit acel Mamunos de dalac au, cumu-i zice grecește, *anthraxis*, care-i jbilțul Satanii. Că, la ieșitul sufletului lui celui negru, au mărturisit ce-au făcut lui Grigoraș. Și bine s-au văzut că Dumnezeu nu zice cu bățul, dară de osîndă pe nimenea nu iartă, că și Marankate n-au sfîrșit bine, ce, la doi ani, au murit de ciumă, care de el să se ție și de cine-o mai face de-acelea !

Pe cîndu au venit acea năpastă peste Grigoraș, care nu pot spune dacă n-au fost mai bine așa, umblau Sava Căminar și cu Aga Manolache-n toate părțile să-i afle pe calpuzanii ce schimbaseră banii peșcheșului. Că tot striga Vodă la ei că-s netrebnici și le făcea necinste, că, în auzul tuturor, le tot zicea turcește : *siktir !* Și-au avut no-

roc Aga Manolache c-au venit la dînsul de s-au plîns un zaraf, Moişă Dubaragea, zicîndu că l-au înşelat o muiere de i-au dat un galben împărătesc care-au fost calp, ce cu atîta meşteşug au fost făcut că nice dînsul n-au luatu seama decît mai în urmă. Şi-au zis că galbeni împărăteşti n-au schimbat în acea zi decît doi: unul Tereziei nemţoaica, sticlăreasa, şi-altul au adus Olerica de la hanul lui Agop, armeanul.

Pentru vorbele zarafului s-au luminat la chip Aga Manolache şi, cu grabă mare, au trimis de le-au adus pe acelea la dînsul şi le-au luatu la depănat fir cu fir. Şi-au mărturisit Terezia nemţoaica să fi primit acel galben, împreună cu alţi patru, arvună pentru o prăvălie ce-au vîndut, în mahalaua Scorţarilor, lui kir Luca Skipetar, boiangiul. Şi-au arătat şi înscrisul ce-avea şi galbenii ce-au primit, care-au fost galbeni împărăteşti buni, cum au mărturisit zaraful după ce i-au cercetat cu amăruntul şi i-au sunat pe piatră.

Iară Olerica, dentîi, n-au vrut să spuie, ţipîndu că umblă zaraful cu vicleşuguri, că doar o ştie Aga cîte slujbe i-au făcut şi cu cîtă sîrguinţă s-au străduit dînsa pentru stăpînire ori de cîte ori i-au cerut Aga. Şi umblă acu s-o înşele şi să-i ia banii pentru bănuiala unui zaraf ? Dară Aga nu s-au înduplecat, zicîndu de alea c-au fost pe altă tocmeală, iară acu-i alta. Că, pentru calpuzani, osînda este ştreangul, iară pentru cine i-au tăinuit, ocna. Şi mai bine să-i spuie, să n-o pună la cazne, că şi la obraz o poate strica ţiganul, fiindu păcat, că-i muiere frumoasă. Că, dacă-i spune drept, ca popii la spovedanie, o să se pună pentru ea, s-o scape, că-i tînără şi nu face să putrezească-n ocnă.

Cu vorbe de-acelea au spăimîntat-o bine, de-au spus Olerica toate. Şi-au zis că, fiindu la han cu Grigoraş, au venit un neamţ, călător, avîndu acela neşte desagi de

piele, care-au fost grei foarte. Şi-au fost cunoscut lui Grigoraş, nu ştie ea de unde, destul că au scos-o din odaie, de-a rămas numai cu neamţul. Iară dînsa, făcîndu-se-a coborî scara, s-au întors cu băgare de seamă şi-au pus ochiul la gaura cheii, că vorba nu le-au înţeles-o, grăind ei nemţeşte. Şi nici de văzut n-au văzut bine, fiindu cu spatele către dînsa, dară poate să spună că s-au numărat acolo bani mulţi, poate să fi fost un schimb, că şi Grigoraş au dat tot bani neamţului.

Şi-au avut, pesemne, o neînţelegere, că s-au cam ciorovăit, iar Grigoraş i-au părut a-ncuviinţa ce i-au cerut neamţul, c-au tot zis de Cozia, iară neamţul s-au învoit, zicînd gut, care ştie şi dînsa că-nseamnă bine pe limba lor. Şi alta n-au mai prins nimic din vorba ce-au avut, că neamţul s-a dus cu grabă mare către Sibiu, în caretă. Şi, cînd s-a dus acela, însoţindu-l Grigoraş, au mersu dînsa de-au căutat prin odaie, că neamţul n-au mai avut desagii cu el. C-au fost pitiţi la căpătîi, sub macat, şi, dacă au dezlegat baiera unuia, cît pe ce a fost să-şi piardă minţile, că ereau plini de aur, avîndu două despărţituri : una, mai mare, plină cu mahmudele, alta, mai mică, cu galbeni împărăteşti.

Au luatu ea din cei împărăteşti, că i-au plăcut mai mult, avînd şi aurul mai bun, dară numai treizeci, care nu fac mai mult de o mie şi două sute de taleri. Că tot omul strînge cîte-un ban alb pentru zile negre ! Dară i-au părut ei să fie vreo drăcovenie cu acei bani, că, decum s-au întors Grigoraş, i-au luat şi s-au dus, nu ştie unde, c-au plecat călare. Şi, după ce s-au cugetat mult, că sînt de-atuncea două săptămîni încheiate, au zis să schimbe unul la zaraf, să vadă dacă-i bun. Şi-aşa au fost norocul ei ! Şi se tot blestema să-i saie ochii dac-au ştiut ea c-au fost aceia bani calpi !

Și-au făgăduit Aga s-o scape, c-au dat-o pe-un divan de-au dezmierdat-o nițel, măcar c-au stăruit mult Olerica și cu tot felul de dibăcii, de-au și zis în urmă că mai bine-o puneau la cazne, c-au fost Aga, cum se știe, om bătrîn, ca de șaizeci de ani, la care este anevoie de-a fi așa lesne-n stare de bărbăție. Dară poate să fi zis așa că i-au venit furia pe Aga că acela, isprăvind, au luat-o de i-au dat și galbenii ce-au mai fost, zicîndu că-i trebuie dovadă tare-n fața lui Vodă.

Prinzîndu Aga acel capăt al firului, au și mersu la Vodă, c-au fost grăbit a-și arăta destoinicia-n slujbă. Dară nici acum nu prea l-au lăudat Mavrogheni, că i-au zis a fi acelea-n zadar, că Grigoraș, fiindu cu mințile rătăcite, după cum au auzit, poate, și Aga, că-l vede să aibe urechile destul de lungi, de nici un folos nu le mai este, cît se pierde iarăși acel capăt de fir ce-au dibuit dînsul. Și i-au făcut semn să se ducă, zicîndu să mai caute prin alte părți, că e zorit să capete deslușirea și să-l afle pe ticălos.

În acea zi, fiindu Tănase la Curte, au aflat de Ianache stolnicul, c-au venit cu Dumitrăchiță și cu Perdicaru de-au stat în sfaturi tainice cu Vodă. Și, după cum au mărturisit mai tîrziu, s-au socotit dînsul că n-au scăpat prilejul Ianache să-l vîre sub prepus, dimpreună cu Triglava și cu Sotir, ca pe unii ce-au fost știuți a umbla dimpreună cu Grigoraș. Că, din auziri, aflase vestea ce-au adus-o Aga. Și, măcar că pîrile stolnicului pe nimic nu se puteau răzima, știindu bine că nemica doveditor n-aveau, s-au pus de-au ticluit o urzeală într-a căreia încîlcitură să se prindă stolnicul. Și-au urcat în harem de i-au vorbit Smarandei, zicîndu să fie viața lui Sotir în mare primejdie din partea stolnicului. Și, dacă vrea dînsa să-l scape, să facă după sfatul lui, chemîn-

du-l la dînsa-n odaie, cîndu merge Ianache la Doamna, după obicei.

Şi-au făcut Smaranda după sfatul cărturarului că, venindu Ianache la dînsa, şi-au spart straiele ce-au avut pe sine şi au ţipat, făcîndu-se c-au vrut stolnicul s-o ruşineze cu de-a sila, precum nu se cade. Şi, dacă s-au făcut larmă, au venit şi Vodă, de-au năvălit în odaie, rămînînd stolnicul ca scris pe perete, că nici minte de gîndit, nici glas de cuvîntat n-au mai avut, fiindu cu ghiaţa-n spinare de spaimă. Că ştia dumnealui bine de Vodă că, într-o împrejurare ca aceea, văditu neprielnică lui, iute făcea judecată şi punea osînda a fi-mplinită pe loc. Iară Smaranda, fiindu-i straiele sparte, şi-au acoperit ţîţele cu mîna şi, cu aşa părută sfiiciune, s-au tînguit către toţi de stolnic şi-au spus multe lucruri lui Vodă, care dumnealui, marelui stolnic, nice aminte nu i-au venit a le făptui. Dar nici stolnicul nu s-au lăsat, c-au prins a se jeli, zicîndu că-s pîrile mincinoase şi au fost urzeală făcută să-l piarză pe dînsul, care cu nemica nu se ştie greşit la sufletul lui, cum ar putea, dacă face trebuinţă, să şi dovedească.

— Dovedeşte ! s-au răstit Vodă, care-au fost cu hangerul în mînă.

Şi-au pus stolnicul mîna-n brîu, de-au lepădat nădragii jos, şi s-au văzut bine cum c-au fost urzeală şi vicleşug ce-au pus la cale Smaranda, dară au fost lucru netemeinic chibzuit. C-au avut noroc mult stolnicul, fiindu jugănit dumnealui precum Pierre Abélard, şi, dacă n-au avut deloc odoare bărbăteşti, s-au înţeles că nu putea dînsul face păcate cum l-au pîrît Smaranda. Aşa că, fiindu stolnicul fără nădragi, s-au uitat bine Vodă, de i-au văzut dreptatea, şi s-au mîntuit Ianache de la moarte. Că i-au făcut Vodă semn să se ducă, pentru care-au şi ieşit stolnicul, tot în acea clipă, mergîndu de-a-nda-

ratelea și foarte zorit, măcar că-i venea cam anevoie din pricina nădragilor, că n-au mai stat să-i tragă, ce numai cu poalele caftanului s-au acoperit. I-au fost lui așa cu grabă că Vodă l-au împuns nițel cu hangerul dinapoi la șezut, însă fără primejdie.

Au fost întîmplarea aceasta cu înțeles adînc, dară cine să-i prindă tîlcul nu s-a găsit, fiindu toți prea orbiți de cele vremelnice ale lumii. C-au fost rînduită anume, cuget eu, spre a se vădi lumii adevărul celor ce s-au scris la *Ecleziast* : ce-a fost o să mai fie și ce-o mai fi au mai fost. Că, ce-au pățit stolnicul, aidoma i s-au întîmplat și sfîntului Grigorie, a căruia viață s-au scris la *Jitii*, să le rămîie spre pildă oamenilor. Dară Tănase poate să nu fi citit *Viețile sfinților*, dintru care deslușit se vede că pricina tuturor greșalelor neștiința este și va fi. Căci vremea, curgînd, altele noi nu săvîrșește, ce tot pe-acelea de-au mai fost le-ntoarce și le pune iarăși în lume, numai și numai spre a le vădi oamenilor lipsa de-nțelepciune întru care viețuiesc.

Poate să-l fi-nșelat pe Tănase și-o oarecare-ncurcătură ce-au fost cu feciorii lui Kîzîl, care numai după acea întîmplare s-au risipit. Că de Teofan, călugărul, au vorbit lumea să-l fi prins un bragagiu grec la muierea lui, de l-au lipsit, pentru coarnele ce i-au pus, de mădularele bărbăției, sub cuvîntul că nu i-au dat Dumnezeu acelea spre a pune altora coarne pe frunte. Întîmplarea aceea, însă, n-au fost cu Teofan au, cum i-au zis mirenește, Theodoros, fiindu acela, pe atunci, călugăr în munte, la Sfeta Gora, ce cu Ianache căruia, fiindu desfrînat, i-au plăcut a-și tocmi dascăli și pentru alte-nvățături decît ce-au fost la școală.

Ci, ca să nu uităm vorba, să ne întoarcem îndărăt, că trebuie să spunem și de ce-au mai fost cu Smaranda în urma acelei întîmplări. C-au înțeles Vodă să fie și-aceea

vîrîtă-n urzelile ce s-au făcut în juru-i, pentru care s-au mîhnit mult de o așa rubedenie. Și, alungîndu-l pe Ianache, au făcut Vodă semn și către ceialalți să se ducă, de s-au bulucit toți pe ușă, să nu-i ințepe Vodă cu hangerul. Și-au închis ușa, de-au rămas numai cu Smaranda-n odaie, dară ce-au zis s-au aflat, c-au rămas slugile de-au ascultat la ușă. Și zice să-i fi zis Vodă Smarandei :

— Scorpie, muiere vicleană ! Pentru ce-ai făcut aceasta ? Crezi tu că nu ți-am aflat umbletele ? Te-am îngăduit pînă azi, că-mi ești cumnată și văduvă, și te-am iertat, măcar c-ai curvit și mi-ai spurcat numele și neamul mi-ai făcut de ocară cu urîciunile tale ! C-ai fost muiere prea curvă și ți-au plăcut să-ți arăți goliciunea către ibovnici, umblîndu fără rușine după trupuri de cele pline de vlagă, dar ai să cunoști urgia mea și-ai să mori cu cazne !

Și-au vorbit și cu vorbele lui Alexandru-mpărat, că-i tot cetea isprăvile cum le-au scris la *Alixăndria*, și i-au zis :

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă și pe vînzătorul de cetate ! Am să poruncesc să-ți radă capul și să te-mbrace-n trențe să te poarte pe uliți. Și moartea are să-ți fie-n văzul tuturor, cu plumb topit ce-are să-ți toarne gîdea pe unde-ai curvit !

Și-au lăsat-o și s-au dus, măcar că Smaranda au plîns amarnic, și-au dat pe brînci să-i pupe papucii, și-au țipat, și-au leșinat jos. Iară Vodă, ieșind cam fără veste, au aflat pe un Iordache ceaușul ce asculta cu urechea la ușă. Prins asupra acelei urîte fapte, au rămas Iordache stană de piatră, că lui Vodă i-au venit pandalii și-au prins a-l bate cu pumnii la fălci de i-au stricat toți dinții. Și, pentru că l-au prins cu urechea la ușă, au poruncit de l-au spînzurat de ureche c-o frînghioară împletită din arnici, să ție la greutate.

Cît l-au dus pe-acela-n curte, să-i facă osînda, s-au rotit Vodă ca un leu turbat prin odăi și tot striga, să-l auză toți ca să-i rămîie vorbele pentru ținere de minte :

— Blestemat să fie acela ce va hrăni pe curva din casă și pe vînzătorul de cetate !

Tot zicînd acele vorbe, cuget eu că i s-au luminat mintea, c-au chemat la dînsul pe Sava Arnăut și i-au zis de banii peșcheșului c-au plecat din casă de la Condili, care va să fi fost, cu voie au fără voie, vînzătorul de cetate. C-acela-i frate bun Smarandei, curva din casă !, că mai mult la Condili ședea, umblînd ea cu urzeli și viclenii, după cum s-a dovedit fără putință de tăgadă. Banii cei calpi, și asta se știe cu deplin temei, i-au căpătat Grigoraș smintitul de la un neamț, fiindu, cum se poate vedea deslușit, o amestecătură de-a nemților ce umblă să-i strice domnia și să-l surpe ! Și i-au zis să-i afle legătura ce-au fost între acel Grigoraș și Smaranda, că slobod e și la cazne s-o puie de va fi trebuința lucrării.

Și-au trimis Sava-n harem să i-o aducă pe Smaranda, dară au găsit-o arnăuții tăvălindu-se pe jos și cu spume la gură că, după cum am aflat mai în urmă de la Fatma Huzum, și-au băgat iarăși Doamna Mărioara coada, făcîndu altfel. Că, aflind ce-au zis Vodă, că voia să-i toarne plumb topit pe unde-au făcut păcate, i s-au făcut milă de Smaranda și-au otrăvit un sorbet ce i-au datu Smarandei cu vorbe dulci, făgăduind s-o scape de moartea cea rea de i-au hotărît-o Vodă. Și-o dezmierda Doamna, tot căinînd-o grecește :

— Kaimeni, kaimeni, însemnîndu acele vorbe sărăcuța, sărăcuța, și-i dedea cu paharu apă de-aceea ce căpătase de la Mamunos.

Așa i-au fost moartea, nu cum s-au zis în urmă, că singură au înghițit otrava de și-au curmat zilele și n-au

mai îngăduit vlădica s-o-ngroape în pămînt sfințit, că s-au lăsat amăgit de vorbe, măcar că n-aș putea spune dac-au crezut acelea au numai s-au făcut a crede.

Fiindu prins între acestea toate, și-au adus aminte Vodă ce i-au profețit Perdicari, că-ntîmplarea cu Smaranda au fost după noaptea cîndu au făcut vrăji, de-au avut și acel vis. Că însuși chemase pe stolnic și pe Dumitrăchiță, să se sfătuiască cum e mai bine să facă, că nu-și afla liniștea cugetului, c-au fost la suflet ca apa, de nu are chipul ei, ce ia al vasului în care șade. Și, văvîndu-l tulburat, tot umblase Ianache cu vorbe, să-i ațîțe mînia, zicîndu că au obrintit buba rău și s-au făcut rană mare cu carne rea care, dacă n-o s-o taie, și osu are să strice. Și-au prins a ceti scrisori tainice cu vești de pe la iscoade, că peste tot în hotarul țării roiau oameni ce ereau ochii și urechile lui Vodă, plătiți cu bani grei de Ianache din vistierie. Că-l învățase Ianache zicîndu-i vorba veche care spune că pe ciobanu fără cîine lupii-l lasă fără pîine. Pe acea-nvățătură îi dăduse Vodă-n grijă să tocmească cu simbrie o grămadă de haimanale, oameni fără nici un căpătîi, niște socarici, care, nefiindu buni a lucra cu mîinile, umblau numai și iscodeau peste tot. Și-avea și-o seamă de muieri podărese, tălănițe pe la hanuri, cărora, cîndu avea stolnicul prepus pe cîte cineva, le dedea-n seamă să-i afle tainele, fiindu ținute să șază tot cu urechea-ntinsă la vorba oamenilor. De pe la acele iscoade adunase stolnicul fel și fel de vești despre multe vorbe răzvrătitoare ce-ar fi vorbit cărturarii asupra lui Vodă, zicîndu el să fie acelea semne că umblă să facă răzmiriță și să scoale gloatele, cum s-au făcut și la românii din ungurime. Și zicea de Sotir, pitarul, că umblă c-un răzvrătit, fugar de la Ardeal, ce și capul are pus la preț. Și stăruia stolnicul mai cu seamă pentru boierul Vlășceanu care, fiindu

din neamul Brîncovenilor, este foarte avut, că-n doi ani i-au venit lui cinci moşteniri, toate mari, iară averea lui bine-ar prinde-n vistierie s-ajungă, că-i face trebuință mare pentru plata oştilor, că nu s-ajunge ce s-au strîns.

Şi-au zis cuvînt şi Dumitrăchiță despre Sotir, că au umblat pitarul prin țară de-au strîns mulțime de cai pentru nemți, stricîndu-i şi negoțurile, c-au datu mai mult, fiindu vădit că unelteşte cu nemții! Şi-aceştia, amîndoi, ba şi Tănase, ritorul, să nu uite Măria Sa c-au fost pretinii lui Grigoraş smintitul, care multe rele-au făptuit, umblîndu tot pe căi rătăcite, de i-au şi luat lui Dumnezeu mintea!

După acel sfat, dac-au venit întîmplarea cu Smaranda, s-au încredințat Vodă că legătura dintre Grigoraş smintitul şi Smaranda numai Sotir putea să fi fost, că-l întîlnise însuşi în casele lui cumnatu-su Condili. Şi-au chemat pre Sava Căminar de i-au poruncit să-i afle pe Sotir şi, unde l-a prinde, să-l şi puie la cazne şi să-l spovedească de toate nelegiuirile ce-au făptuit şi despre ce amestecuri are dumnealui cu nemții. Iară pentru Triglava şi pentru Tănase i-au rînduit Vodă lui Ianache să le facă cercetare, zicîndu stolnicului :

— Fă tu, Ianache, cum ştii mai bine şi rînduieşte-le toate, numai vezi să nu prindă de veste şi să se răzlețească din hotarul țării.

Pe acea vorbă, după ce s-au liniştit pricina cu Smaranda, care-a ținut, că toată ziua a fost huiet la Curte, au mers însuşi Ianache de i-au cuprins curtea lui Triglava cu arnăuții, năvălindu pe la miez de noapte, de l-au luatu pe boier din somn, numa-n cămaşă. Ce, intrîndu-n odaie, au aflat neşte hîrtii arzînd în tingirea cu mangal şi-au pus stolnicul o perină peste ele de le-au stins. Acelea au fost spre nenorocirea boierului, fiindu cărțile

ce-au trimis dînșii pe la-mpărății, care nu pot eu înțelege la ce le-au ținut în casă ?

Pentru acele hîrtii, au prinsu Ianache a scrie toate averile cîte-au aflat în condică și-au încărcat zece care mari cu sipeturi, cu covoare, cu scule scumpe și cu ce odoare-au mai aflat de le-au trimis toate la Curte. Iară jupînesei Maria au luatu Ianache tot, că și cerceii din urechii i-au smuls, care-au plătit mai bine de douăzeci de pungi unul, și numai în cămașă și-n meși au zgornit-o să plece din casă în puterea nopții. Și s-au dus biata jupîneasă, fiindu veche de aproape ani șaizeci, la soru-sa Sultana, văduva boierului Răducanu Braniște, care, măcar că s-au temut să nu s-abată și asupră-i mînia lui Vodă, au luat-o-n casă, unde tot în lacrămi și suspine ședeau, că nu știau ziua de mîine ce-a mai fi cu dînsele și cu bietul boier.

Ce să lăsăm de acelea și să zicem de Ianache ce-au mai făcut, c-au prinsu pe Mitache Ciurez, de-au fost logofătul boierului, și, spăimîntîndu-l că-l va pune la munci, i-au zis să-i arate ascunzătorile casei și gherghirul unde e. Și-acela, de frică, i-au coborît într-o tainiță, sub beciuri, printr-o bute al căreia fund se ridica, fiindu dedesubt scară spre alte pimnițe, unde-au fost gherghir zidit în piatră și cu ușă grea de fier. Și-au fost acolo sipetele cu odoare între care-au fost unul cu bani : pungi cu mahmudele și cu galbeni împărătești, dară mai mult ruble cu chipul împărătesei Caterina. Și-ntîi s-au pus Ianache să cerceteze și tot lua din acei bani și-i da pe piatră să-i sune, de i-au găsit calpi. Dară, cum s-au aflat în urmă, aceia n-au fost din sipet, ce din galbenii aflați de Aga Manolache la Olerica, pre care i-au luatu stolnicul și, ținîndu-i pitiți în palmă, cîndu lua din pungă c-o mînă, făcîndu-se a-l da pe piatră, schimba din ceialalți. Și-au pus și galbenii cei calpi în sipet și, trăgînd

capacul, l-au pecetluit de l-au dus lui Vodă, zicîndu c-au aflat pe calpuzan.

Iară pe boier, după ce-au pus arnăuții s-alunge slugile casei, ca să nu facă zurbă, l-au luatu numai în cămașă cum au fost și l-au dus la Curte de l-au închis în beciurile pușcăriei într-o cotineață ce nici lumină n-au avut, numai un mindir de paie putrede pe jos. Acolo l-au ferecat în fiare și-n lanțuri și de mîini, și de picioare, și de gît. Și-au mersu Ianache și la curțile lui Tănase de l-au ridicat și pe-acela cu multe hîrtii ce-au fost în casă, între care un vraf întreg au avut cu cîntece de-ale lui Grigoraș.

(8. Mărturisiri)

GLAVA 7.

ÎN CARE SE FACE ARATARE DESPRE CE-AU MĂRTURISIT ACEI CALPUZANI CÎNDU I-AU ÎNCHIS VODĂ ÎN TEMNIŢĂ

Pe porunca ce-au primit de la Vodă au pornit Sava Arnăutul însuşi cu zece neferi de-au urcat la deal, pe apa Glavaciocului, trăgînd ei la mănăstire, la Teofan, egumenul, c-au ajuns tîrziu, pe la scăpătatul soarelui. Şi, după ce-au tăinuit cu grecul, au luat Sava neşte straie călugăreşti de s-au îmbrăcat călugăr şi-au pornit pedestru, cu armele ascunse, către conacul pitarului. Acolo au intrat în curţi, făcîndu-se călător şi cerînd să-i dea de mîncare, căci aflase dînsul de la egumen că Sotir e-n tîrg la Găieşti după daraveli de-ale lui. Şi, după ce-au mîncat ce i-au dat, şezîndu pe lîngă scară, c-au zis să fie ostenit, au prins a face vorbă c-o copilă de-a pitarului, mai micşoară, de ani vreo cinci, că se făcea a o-nvăţa jocuri. Pe cîndu aceea rîdea, şezîndu-i în poală, s-au

auzit tropot de cal și copila au dat să se ducă, zicîndu că

— Vine tata !

Dară Sava au ținut-o bine la piept, măcar c-aceea au scîncit, și-au tras pistolul de sub anteriu, zicîndu grecește pitarului, care se descălărase-n curte :

— Dă-te prins, pitare, că am poruncă de la Vodă să i te duc !

Și, pe cîndu spunea acestea, au năvălit și arnăuții, ce-au fost pitiți prin tufe, ținîndu-l în bătaia armelor, gata să dea foc. Și-au înțeles Sotir că scăpare de-a avea erea peste putință și s-au scîrbit rău de fapta lui Sava, către care-au și zis :

— Te-am crezut altfel de om ! Lasă copila că mă dau.

Și-au aruncat armele, lăsîndu-i pe aceia să-l lege-n fiare, măcar că i-au venit femeia și, tot încleștîndu-l de gît, se tînguia să i-l lase. Au fost Sotir cu nebăgare de seamă, după cum au spus chiar el Fatmei Huzum, pentru un vis ce-au avut, de l-au tulburat foarte, că i s-au arătat lui Grigoraș, zicîndu-i să nu-l uite și să-i aprindă lumini, că el se duce tocmai pe cealaltă lume, să se-nfățișeze cu jalbă la Dumnezeu pentru amarul lor. Că nici o nădejde nu mai e pentru bieții oameni. Și-au și pornit, arătîndu-se grăbit, c-au zis să fie calea lungă pînă-n cer. Și l-au văzut multă vreme călcînd drumul cu spatele către dînsul și bocănind din toiag pe cale. Și-alăturea de el tot sărea coșcodanul și se-ntorcea făcîndu-i semn de rămas bun turcește, că-și ducea laba la inimă, la buze și la frunte. Erea acela un semn care-l învățase Grigoraș să-l facă, dară numai către cei de-i socotea pretini.

Povestise visul acela și lui Varahia, că-i stricase inima, socotind a fi semn rău, și grăbise să se ducă-n tîrg la Găiești să pornească spre hotar o herghelie de cai ce mai avea, că voia să-și facă apoi drum spre București.

Și toată ziua au stat întunecat, de l-au pus și pe Varahia pe gînduri. Și-n vremea mesei, mergîndu ei la han, au prins ungureanul a-i spune cum le zicea popa de la ei din sat despre ceealaltă lume, cum are să-i întrebe Dumnezeu pe oricare el ce-au făptuit pe lume? Dară Sotir zice să fi zis că nu face să-și stîlcească dînșii mintea cu ce n-au putut răzbi omenirea toată, că ce-o fi dincolo au să vază cînd o fi. Da, acu, e aici și nu-i place cum e. Că viața asta e lucru scurt și trecător și nu poate dînsul suferi altuia să-i răpească ce i-au dat Dumnezeu. Să se bucure adică de ce se poate bucura omul: de căldura soarelui și de zăpada iernii, de mirosul florilor, de gustul vinului și de frumusețea muierilor. Și-au zis de Vodă că nici gîndul nu ne-au mai lăsat slobod, că ni l-au înlănțuit cu spaime și cu griji pentru ziua cea de mîine, că nimica nu au mai rămas stătător, iară nădejdea și făgăduințele nu țin de saț. Iar Varahia a ridicat de umeri în sus și i-au zis că Domnul, precum se știe, nu se pedepsește decît de cugetul său și de Dumnezeu...

— Aici e pricina, a zis și Sotir, că peste-o țară nu se cuvine-a stăpîni om, ce numai legea, că omu-i pătimaș, și-nțelept de-a fi au învățat, și-ajunge de-și asuprește supușii. Iară cei tocmiți să privegheze cumu-i ținută legea să stea cu soroc, hotărîtă vreme, și, scoțîndu-se din dregătorie, fieșcare să fie ținut a da răspuns de ce-au făptuit.

Cu gînduri de-acele, Sotir, dacă n-au avut stare, l-au lăsat pe Varahia să rînduiască plecarea acelei herghelii, iar el au pornit către casă, că-l trăgea ața spre nenorocire. De-acolo, prinzîndu-l, l-au dus Sava de l-au închis la mănăstire-n beciuri, cu picioarele-n butuc și cu lanțuri la mîini că, fiindu vremea către seară și caii osteniți de drum, au zis să plece-n zori. Aflînd egumenul de la Sava porunca ce-avea de la Vodă, au stăruit să facă-ntoc-

mai și-au poruncit de-au adus un mangal. Și-un arnăut, Ienciu, care-au fost bună coadă de topor grecilor, au și pus un fier la-ncins. Și-au mers egumenul lîngă pitar de l-au întrebat : Plăti-va ca lupul cu pielea pentru ce-au tîlhărit ?, și-i da cu piciorul în șale, de-au gemut Sotir și au scrîșnit dinții, zicîndu-i că, de-a scăpa, de mîna lui are să-i fie moartea ! Și-n urmă au tăcut și nimica n-au mai zis, că s-au tras în sine ca melcul în găoace, numai gemea cînd i-au pus Ienciu fierul încins pe piept. Văzîndu-l dîrz, au mînat Sava pe acel Ienciu cu doi arnăuți să i-o aducă pe copila pitarului, cum au și făcut, c-au furat-o din brațele maicei sale. Și, intrînd aceia, au luat Teofan copila, că Sava îi tot zicea pitarului să spuie ce-au făptuit, iară pitarul rîdea, că pentru nimic în lume nu poate el să vorbească.

— Pentru nimic în lume ? l-au întrebat Teofan care, cu multă blîndețe-i mîngîia copila să tacă din plînsete. Nici pentru lacrimile acestei copile ? Și-au zis că, dacă așa-i vrerea lui, au s-o lege să o ardă cu fierul...

La acele vorbe, zice să fi răcnit Sotir ca o fiară, tot încercînd să-și sfărîme lanțurile încît, așa legat, patru arnăuți abia-l stăpîneau. Și, înțelegînd el că-i e zbaterea-n zadar, s-au potolit într-o vreme și i-au zis lui Sava :

— Lumea asta-i a viermilor și-a sufletelor spurcate ! Lasă-mi copila că spun.

Și-au trimis Sava un arnăut să-i ducă copila, măcar că Teofan n-au prea vrut, zicîndu s-o mai ție, că poate are-n gînd să umble cu-nșelăciuni. Dară Sava nu s-au învoit, zicîndu că-l știe și-are să facă după cum s-au tocmit. Și, cîndu s-au mai liniștit, au zis Sotir să-i scoată pe arnăuți de acolo, că nu e bine să știe oameni mulți cele de s-au făptuit. Și numai egumenul au rămas, s-aștearnă pe hîrtie spusele pitarului, și Sava Căminar, fi-

indu el omul lui Vodă. Și-au mărturisit Sotir cum că el au schimbat banii peșcheșului, în casă la Condili, noaptea, c-așa s-au cugetat să fi fost sfatul ce-au primit de la un vescov, Macarie, ce-și are conacul lîngă biserica din pădurea Zidurilor, pe apa Argeșului — spre Potlogi...

Și-au tăcut Sotir, iară Sava au fugit pe ușă afară, că au fost în curte larmă mare și-mpușcături. Și-au fugit și Teofan, avîndu frica scrisă-n ochi, că s-au temut să nu se fi sculat satul cu oamenii pitarului să dea peste ei. Și-apoi au năvălit în beci Varahia, care n-au mai stat de s-au cugetat, ce au și pus lanțul de la mîinile pitarului pe butuc și-au dat c-o secure de l-au fărîmat, trăgîndu-l din obezi afară și punîndu-i un pistol în mînă, să aibe cu ce da. Și-amîndoi s-au tras pe lîngă ușă, Varahia cu securea, iară Sotir cu iataganul lui Sava, că-l lepădase de la brîu. Și-apoi s-au auzit pași mulți care s-apropiau și ușa s-au izbit de perete, năvălind în beci arnăuții lui Sava, gata să dea din pistoale. Dară s-au abătut asupra lor și iataganul și securea, prăvălindu doi cu țestele sfărîmate, de s-au făcut îmbulzeală și au dat rău din pistoale, că nu i-au vătămat. Și iară s-au abătut securea și iataganul, de-au mai căzut doi, ba, pînă să ia seama ce se întîmplă, și pe Sava l-au sîngerat Sotir la o mînă, de-au prins a striga la arnăuți să se tragă-ndărăt și să ție ușa-n bătaia armelor. Dară Varahia, pînă să se tragă aceia după ziduri, au și dat din pistol de-au mai culcat unul la pămînt, care-au fost chiar acel Ienciu. Și-au apucat Varahia pistoalele arnăuților, cercetîndu care-s pline, și-au schimbat ale lui, fiindu seci, tot întrebîndu-l pe Sotir dac-au numărat cîți arnăuți au fost ? Și-au zis Sotir că zece, cu Sava unsprezece, iară Varahia, socotind, au zis să mai fi rămas doi, cu Sava, care-i sîngerat, trei.Că unul, care i-au adus copila, l-au tăiat în fața porții ; doi, care făceau de strajă la poarta mănăstirii, i-a

căsăpit cu securea ; patru au doborît la ușă ; unul a căzut de plumb. Și-au zis Varahia să facă năvală asupra celor de-afară, c-aici stau ca șoarecii-n capcană și pot trage asupra lor prin gîrliciul beciului au să-i înăbușe cu fum, ca pe vulpi. Și-au tras zeghea de pe el și, agățînd-o-n secure, au arătat-o pe după ușă, de i-au găurit-o aceia cu plumbi.

Și nu le-au mai lăsat vreme să-ncarce iară, ci, urlînd ca lupii, au și năvălit pe ușă, de-au luat-o la goană arnăuții prin curtea mănăstirii și, aruncîndu-se pe cai, s-au bulucit pe poartă. Dară Varahia, dînd foc din pistoale, au mai prăvălit unul. Numai n-au luat ei aminte că acel Ienciu n-au fost mort, ce numai o mînă au avut sfărîmată de glonte, și, fiindu Varahia cu spatele către el, au dat din pistol de l-au răpus, măcar că l-au căsăpit apoi Sotir, c-au fost ca turbat. Iar asupra lui Varahia plecîndu-se, au cunoscut că și-au dat sufletul către Dumnezeu și i-au închis ochii și și-au făcut cruce peste piept. Și n-au mai putut zăbovi că, auzind tropote de cai ce veneau pe drum, au sărit și dînsul pe un cal arnăuțesc și-au pornit în goană de s-au mistuit în pădurea ce-i dincolo de mănăstire de unde-au putut el vedea, fiindu lună, că-i țineau aceia urmele. Dar nu l-au putut afla, că i-au rătăcit pitarul, știindu el bine locurile, de-au orbecăit Sava pînă-n zori cînd, pe lumină, s-au putut întoarce la mănăstire rupți de oboseală și fără nici o izbîndă.

Iară lui Varahia, întorcîndu-se Sava, i-au tăiat capul de l-au dus cu sine la Curte și l-au înfățișat lui Vodă care numai n-au turbat cîndu i-au zis că i-au răpus aceia nouă arnăuți. Și-au poruncit Mavrogheni de i-au pus capul ungureanului într-un par la poartă, spre Sfînta Vineri a lui Aga Niță, și i-au șezut multă vreme capul acolo, ca să-i mai îngrozească pe cei ce-ar fi avut în gînd

să facă ce-au făcut acela. Iar pitarului au pus de i-au strigat numele cu crainici pe la răspîntii și-au dat veste că i-au pus capul la preț mult.

Și-au poruncit Vodă, dacă i-au dibuit pe calpuzani și-au prins stolnicul și hîrtiile acelor lucrări ce-au făptuit, de i-au închis în fundul Curții, în pimnițele *puștilor*, sub pază mare și cu poruncă strașnică nici pasăre măiastră să n-ajungă la dînșii. Și-i țineau osebit, pe fiecare-n alt beci, să nu poată vorbi-ntre ei, și ferecați în lanțuri grele, pentru mai multă pază. Și Aga Manolache au căpătat dezlegare de la Vodă să se folosească de gîdea după cum va găsi de cuviință, numai să-i facă să spuie tot și cu grabă, că nu e vreme de gingășii.

Și-au coborît Aga-n beci la Tănase de-au poruncit, fără altă vorbă, s-aducă un butuc mare de lemn peste care l-au lungit cu burta, fiindu gol și strîns cu lanțuri, să-l poată bate pe dinapoi cu fișca. Și-au venit și gealatul, Magaie, un țigan buzat și cu ochii galbeni, de fiară, foarte voinic la trup, care ajunsese vestit pe-atunci c-au făptuit multe lucrări pentru domnie. Acel Magaie, gîdea, fără de care nu umbla Mavrogheni cîndu ieșea cu halai, erea mai bogat și decît un boier, că primea mulți bani de pe la neamurile celor osîndiți, să le facă moarte mai ușoară. Cîndu l-au văzut Tănase pe Magaie, zice să fi închis ochii de groază ce-au avut, să nu-l mai vază, dară de auzit tot îl auzea, că-și tot zdrăngănea sculele meșteșugului, clești, custuri, tigăi de fiert ceara, vîrtejuri de strîns buricele deștelor, obezi și altele multe.

Poftind Aga să-i aducă un scaun, s-au așezat la capul cărturarului și l-au întrebat dac-are să spuie, fiindu mai bine așa, după cum lesne-i a pricepe, că de spus, tot are să spuie, pentru asta-l încredințează dînsul, care atîtea au văzut cît nici nu le mai ține minte. Și-aceia ereau

tîlhari de codru și ucigași, foarte voinici, nu cărturari subțiri la nas, ca dumnealui. Și-l tot văitau Aga, zicîndu :

— Kaimene, kaimene ! care, aduse din grecește, ar veni sărace, sărace ! Ce ți-au trebuit să faci de acestea ? Să știi că am poruncă să-ți fac oricîte cazne, pînă spui. Ci tu mai bine spune !

Și-au zis Tănase că spune, dar să vie Vodă, că numai către Măria Sa are să spuie, fiindu tainele de le cunoaște dînsul cu primejdie pentru oricare altul. Și, dac-au mersu Aga de au spus, au coborît Vodă-n beciuri, unde l-au aflat pe Tănase zăcîndu gol și ferecat în fiare pe butuc. Și l-au întrebat Vodă :

— Greu ți-e ?

— Greu tare, au suspinat Tănase, c-au vrut să pară cufundat în pocăință.

— Ba lasă, c-abia-ncepurăm și, pîn-acu, nu văz să-ți fie-așa greu !

— *Colai se, senda ghel !* s-au semețit deodată cărturarul, că vorbele ce-au zis s-ar tîlcui din turcește : *dacă-i lesne, vino și tu !*

— Ia-ți seama vorbelor, s-au mîniat Vodă, că pun de-ți ia viața !

— *O ghe mi eho pos an lavis ?* s-au uimit Tănase schimbînd limba, și de la vorbele acestea, care grecește-nseamnă *cum ai putea să-mi iei ceea ce n-am ?*, au făcut apoi, măcar c-avea sabie asupra capului, o frumoasă zicere către Vodă, spunîndu că de-aceea au făcut dînșii toate cîte au făcut, căci tocmai plăcerea vieții le-au răpit dînsul, de-au ajuns, din oameni cum i-a lăsat Dumnezeu, să trăiască precum vitele !

— Și pentru aceea ai ajuns tu de cotăi butucii ? Că-mi pare să nu șezi tocmai bine !

— Ba nu, că şed bine, s-au sumeţit deodată Tănase, dară mai bine mi-ar fi venit mie de-ar fi acu sub mine cine ştiu eu! Că mi-au plăcut meşteşugul ce-avea!

— Şi cine-au fost, bre, aceea? l-au ispitit Vodă, c-au crezut s-audă vro-ntîmplare mai măscăroasă.

— Uite că nu ţi-o spui, că nu se face! şi-au rînjit dinţii Tănase cu veselie mare. Dară poate s-o cunoşti, că-i albă la piele şi fierbinte, fiindu ea mai grăsană un pic, iară pe burtă, cam spre buric, are-o pată roşie, mare cît o năramză, c-au poftitu mă-sa, fiindu grea. Şi are bărbat bătrîn, care nu mai poate...

Dară nu şi-au mai isprăvit Tănase vorba că Vodă, într-o clipeală de ochi, au tras hangerul şi cu iuţimea unui fulger i-au tăiat capul. Şi-au prins apoi a-l hăcui în fel şi chip, parcă turbase.

Ce-nţeles au avut fapta-ceea nu se poate şti bine, că nimeni nu s-a dumirit, dară eu, mai întrebînd, cuget să-i fi cam prins tîlcul, care-ar fi putut să fie-aşa: Tănase, la vremea-ceea, s-au ţinut şi c-o Maria Cîmpulungeanca, de-au fost băieşiţă la Curte, şi pesemne să fi aflat de pe la dînsa semnul ce-au avut pe trup Doamna Mărioara. Că celelalte se potrivesc: au fost mai tînără ca Vodă şi grăsună la trup. Şi, cu vorba ce-au zis-o, făcîndu-l pe Vodă a crede ce nu erea, s-au arătat a-i fi cu priinţă meşteşugul ritoricesc, că s-au scăpat de caznele cu care voiau să-l canunească, să spuie urzelile lor, c-au murit iute, spre îndestulă uşurinţa lui pe această lume. Că pe ceealaltă are să-l judece Dumnezeu pentru păcatul ce-au făptuit grăind minciună.

Şi-aşa i-au fost moartea cărturarului, măcar că n-au fost după lege, că nici judecat n-au fost după pravilă, nici osîndă asupra lui nimeni n-au rostit. Că, măcar şi-adevărat să fi fost ce-au dat el de-nţeles, care eu nu cred să fie, nu se cuvenea tocmai Vodă să facă precum

un om prost. Ce și Aga Manolache zice să-i fi zis, cîndu s-au mai domolit, că nu s-au cugetat bine ce-au făcut, de-i acuma Tănase mort, tăiat ciosvîrte, și nimica nu mai poate vorbi, c-au dus cu el taina. Și-au zis pe boierul Vlășceanu să-l lase pe dînsul a-l cerceta, c-au mai făcut de-acestea și cunoaște rostul.

Dară Vodă n-au luatu în seamă, fiindu foarte mînios, ce au și trecut în cealaltă tainiță, la Triglava, de i-au făcut văpros să-i spuie dacă din capul lor au făcut au de alții au fost învățați ? Că gîndul i-au fost mai încîlcită urzeala să fie cu ceva amestecături moschicești, cum au fost și cîndu l-au trimis împărăteasa pe Nazare Carazin de-au făcut răzmiriță cu volintirii polcovnicului Ilie. Și Triglava zice să fi zis că nu poate spune de alții, să-i năpăstuiască, că se teme de Dumnezeu. Și-au zis că singur au pus la cale toate. Și, decît să spuie ce nu e, mai bine mîna cu fierăstrăul să i-o taie și limba să i-o smulgă cu clești înroșiți.

Dacă l-au văzut așa dîrz, zice să se fi făcut Vodă mînios foarte, de-i sclipeau fulgere din ochi și tunete-i ieșeau din gură iară de pe limbă tot săgeți arunca, blestemîndu și zicîndu că :

— Știu eu multe feluri de-a te face să vorbești, cum ai să vezi îndată !

Dar și boierul zice să-l fi-nfruntat :

— Sufletul meu s-au pregătit și pentru aceasta. Dar, apoi, zice să fi hulit, c-au zis letinește : *Quem enim diligit Dominus castigat,* care vorbe le-au zis apoi și grecește, că n-au înțeles Vodă letinește : *On gar agapa Kirios, pedevi.* Înțelesul acelor vorbe, românește, este așa : *căci Dumnezeu chinuiește pe acela care-l iubește.* Și i-au adus aminte dînsul și de Mîntuitor că, pînă să-l răstignească pe cruce, l-au căznit cu multe munci. Ce, cuget eu, au fost în acele vorbe trufie, c-au dat el a-nțelege să

fie asemănare cu ce-i erea voia lui Vodă și dînsului a-i face.

Așa, trufindu-se și hulind, au sporit mînia lui Vodă, care l-au dat lui Magaie, gealatul, ce cu așa chinuri l-au muncit, cît limbă de om nu poate povesti, că l-au ars cu foc și l-au căznit bătîndu-l cu bice și opărindu-l cu smoală clocotită și cu alte chinuri de iad. Că și fitile de pucioasă i-au vîrît pe la subțiori și le-au aprins. Și-au răbdat Triglava canon mare, că și țepușe i-au bătut pe sub unghii și i le răsuceau apoi și i le smulgeau cu cleștii, de se făcea covrig de durere, urlînd cît îl țineau bojogii, să se mai ușureze. Iară cîndu se prăvălea fără sine și scăldat în sudori, venea Magaia de-l trezea picurîndu-l din tigaia cu ceară fiartă, tot făgăduind către Vodă că are să spuie.

Și-așa l-au zobit și l-au fărîmat, cît s-au închegat sîngele pe dînsul ca o cămașă pe sub care au fost plin de bube și puroaie, ba și viermii zice să-l fi năpădit, măcar c-au avut încă sufletul într-însul. Dară vorbă n-au mai vorbit, ce numai gemea și ofta și suspina, pentru care, mîniindu-se gîdea, l-au luat și i-au tras limba c-un cîrlig de pește a căruia sfoară au fost petrecută pe un vîrtej și, trăgînd de ea, îl făcea de se ridica-n sus, pe vîrful piciorului. Și-l ținea așa, agățat de grindă, ceasuri de vreme, numai într-un picior, că celălalt erea prins în butucul de stejar, care nu-l putea urni, și-l bătea cu biciul să spuie. Și tot n-au vrut, au n-au mai putut, că i se umflase limba de nici gura n-au mai putut închide. Și s-au văzut bine c-au fost boierul din neamul Brîncovenilor, că și Constantin Vodă multe-au îndurat, ba și coconii și i-au privit pierind și tot nu și-au lepădat legea și credința.

Socotesc eu că tare-au fost în cugetul lui boier Vlășceanu, că nu s-au căinat, nice s-au lepădat de ce-au fă-

cut. Şi de se lepăda, cîndu l-au muncit cu fierul, se lepăda sub cazne, din slăbăciunea trupului, iară nu a cugetului, cum s-au lepădat Petru de Mîntuitor. Că poate să fi fost și cum au cugetat dînsul, să fi murit adică numai spre a-l doborî pe Vodă, ce n-au înțeles că e și felul acesta de moarte, care-au fost al sfinților mucenici de s-au scris la *Jitii*. Numai nu pot eu crede c-au avut dînsul un așa cuget de tare, să-și fi cătat moartea pentru niște închipuiri ce-au avut. Că, după ce l-au mai muncit multe zile, au rostit Vodă asupra lui osîndă grea, zicîndu că așa se cuvine, atît pentru a lui deșteptare, cît și spre pildă altora să fie.

Numai au fost și-acolo vicleșug grecesc și păcat mare că, dacă s-au plîns Vodă către Ianache cum n-au izbîndit nimica să afle de la acel calpuzan, l-au sfătuit stolnicul altfel să facă. Și s-au ajuns c-un Rafail, de l-au făcut egumen la Cotroceni, și l-au trimis de l-au spovedit și l-au mărturisit, să-l gătească de moarte, dară acea unealtă a Satanei au mersu de-au spus lui Vodă ce-au fost taină către Dumnezeu ! Ce, spuneți, oameni !, cum au îngăduit Dumnezeu de nu l-au trăznit pe loc ! Cum și-au putut spurca sufletul, pîngărind cele sfinte ! Cu foc și pucioasă, pentru ce-au făptuit, se cuvenea să-i ardă, încă și aceea fiindu prea puțin !

Iară pe boier au îngăduit Dumnezeu de l-au copleșit cu rușine ! Că, dac-au fost sîmbătă, fiindu Tîrgul Moșilor, au poruncit Vodă să-l dea prin tîrg, pe unde este umblet și mai mare trecere de norod ca, văzîndu-l, să fie pildă acelor ce au cuget de fapte netrebnice, să le fie spre deșteptare. Așa că, avîndu dînsul picioarele zobite și neputînd merge, l-au pus într-o cotigă cu două roate la care-au înhămat un măgar, și l-au dat prin tîrg cu cărțile vînzării de gît. Și-au fost numa-n cămașă, avîndu pe piept și pe spate cusute hîrtii unde-au fost scrise faptele

ce-au săvîrșit, zicîndu acolo c-au fost hain și au umblat cu pîri mincinoase, ba și bani calpi au bătut. Iară pe cap i-au pus coroană de tinichea ruginită, să se-nțeleagă c-au umblat s-apuce la tronul țării. Dară, lovindu lumina soarelui în tinichea, lucea părîndu aur curat.

Și l-au dus mai întîi, cu pază mare de arnăuți, la Locul Osîndei, pe lîngă zidul Curții Vechi, unde-au stat și-au citit Iordache armașul osînda, s-auză toți care i-au fost faptele și pentru ce au fost dat morții. Și-au mai citit, să-i fie mai mare rușinea, și pentru doi tîlhari de drumul mare, care-au fost în lanțuri legați, între neferi, dară mergîndu pe picioare, după cotigă. Și i-au pornit apoi pe podul Tîrgului de Afară, tot bătînd darabana, de se-mbulzea gloata după ei ca la nuntă, că s-au desfundat mahalalele, fiindu Triglava om vestit. Și-au fost acolo atîta adunare de norod cîtă nu s-au mai pomenit, fiindu amestecate și caftane și sumane, ce deopotrivă suspinau și lăcrămau. Că-l ținea lumea minte de cîndu au fost domnia lui Ipsilante, c-au întocmit pravila și-au scăzut birul, de le-au fost și traiul mai înlesnit.

Și s-au văzut cugetul oamenilor că, pe lîngă ce cîrciumă sau han treceau, ieșeau înainte muieri cu oale de vin și le dădeau să bea, cum au fost datina veche, să nu-i cuprindă teama de moartea ce venea asupră-le. Iară către norodul adunat au privit lung Triglava și-apoi au cerut :

— Iertați-mă, oameni buni !

Și-n mulțime s-au cam făcut huiet și frămîntare, că toți ziceau, încă mulți lăcrămînd :

— Să fii iertat, boierule, c-ai fost bun la Dumnezeu !

Și s-au zorit gealatul de i-au ridicat în furci, că-i da ghes Iordache, armașul, avîndu el teamă de norodul cel mult, să nu facă vrun lucru ne-ngăduit, măcar c-au avut cu sine arnăuți două sute, stîndu călări în jurul po-

diștii, să nu se-mbulzească gloata. Și i-au lăsat sub pază de arnăuți, să-i clatine vîntul și să-i privească țara ca, spăimîntîndu-se, să nu mai facă de acelea. Că, să fi fost cît de tare la suflet, nu-ți venea-ndemînă acea priveliște grozavă ce-au fost, atîrnîndu acei osîndiți în juvăț cu limba scoasă și cu ochii bobosați, c-au murit cu silnică, nu cu firească moarte. Și-așa au rămas pînă către seară cînd, dac-au venit ploaie mare din cer și cu trăznete, s-au tras arnăuții pentru adăpost sub polata cîrciumii lui Vlaicu Oargă, că erea-n dreptul furcilor.

Și s-au văzut atunci un călăreț, venindu prin ploaie cu gluga pe ochi, care-au dat drept sub spînzurătoare, unde s-au ridicat în scări și-au dat cu iataganul de-au tăiat lațul de la gîtul cărturarului. Apoi, luîndu trupul aceluia pe cal, dinainte, au pornit în iureș mare, măcar că arnăuții au fugit după dînsul și-au făcut gură și-au încercat să dea foc din flinte, dară n-au putut că, pesemne, le-au fost pulberea udă de la ploaie. Numai un Ludoglava cărăuș, bulgar puțin la minte, au sărit de sub coviltir c-un topor, să-l oprească, dară acela care-au fost, fiindu călăreț iscusit, și-au răsucit calul în loc, de-au nemerit toporul în gol. Și-au dat cu iataganul de l-au descăpățînat pe acel Ludoglava după care, ducîndu-se, nu s-au mai văzut, nici s-au aflat cine să fi fost. Și numai la trecere de cîteva zile s-au înțeles c-au fost Sotir pitarul ot Glavacioc.

GLAVA 8.

ÎN CARE SE FACE ARATAREA FAPTELOR CE-AU PRINS A SĂVÎRȘI DUMNEALUI PITARUL SOTIR MOGOȘANU OT GLAVACIOC

Sotir, dacă l-au scăpat Varahia din ghiara lui Sava Căminar lesne și-au rătăcit urma, că știa poteci ascunse prin păduri. Și, cu îndrăzneală mare, s-au întors acasă la dînsul, la Glavacioc, unde și-au încărcat pe cai muierea și copiii, luînd și din lucruri ce s-a mai putut, de-au pornit cu grabă mare, ținîndu-se tot prin păduri, și-au trecut hotarul țării și s-au așezat la Brașov. Acolo și-au tocmit casa și rosturile că, avîndu multe legături de negoț, au căpătat ajutor de pe la aceia de și-au rînduit toate cîte-au fost de trebuință spre a-și duce viața cu tihnă.

Dar n-au rămas acolo, că n-au fost dînsul făcut pentru viață așezată, ce, la cîteva zile după acele-ntîmplări

de la mănăstire, s-au pomenit Fatma Huzum cu el în bătătura casei de-i dăruise Smaranda, pe Podul de Pămînt, spre pădurea Cotrocenilor. Şi-aceea, de-ntîi, nu l-au cunoscut, c-au fost îmbrăcat ţigan căldărar, şi coada şi-au desfăcut de s-au lăsat cu laţe pe lîngă obraji împletite cu bani de argint şi cu cordeluţe roşii, cum e năravul acelora. Şi-au fost uns pe faţă cu seu amestecat cu funingine, şi-mbrăcat în trenţe cu petice roşii, de-ai fi jurat că erea ţigan adevărat, că şi-o căldare ducea-n spinare, agăţată cu toarta de umăr. Şi i-au zis turceşte să-şi mîne sluga de-acasă, o muiere bătrînă de-o ajuta la ale casei, că are să-i vorbească în taină. Pe vorba aceea au plecat, spunîndu c-are să vie către seară, dară nu prin uliţă, ce sărind îngrăditura dinspre livezi, aşa că să-l aştepte-n grădină, sub nuc.

Acea turcoaică, Fatma, care-au fost sluga cea mai de credinţă a Smarandei Şarkan, de copilă l-au ştiut pe pitar, de la Rusciuc, unde s-au aflat acela cu stăpînă-sa. Au fost pentru ea adevărat blestem că, la vremea cînd iarăşi s-a găsit Smaranda cu pitarul în Bucureşti, fiindu turcoaica fată mare, că nu i se-ntîmplase încă împreunare cu bărbat, atîta s-a-ndrăgit de Sotir de umbla ca fără sine, măcar că nu erea de legea ei, fiindu păcat foarte mare. Şi, avîndu mintea rătăcită de patimă, l-au ascuns la dînsa, măcar c-au ştiut bine că, aflîndu-se pitarul sub osîndă, şi cu viaţa putea să plătească pentru acea faptă. Ba au mai umblat ea şi-au iscodit, după cum au învăţat-o Sotir, toate cîte-au fost şi s-au întîmplat la Curte cît au rătăcit dînsul în daravelile ce-au avut cu nemţii.

Că zicea turcoaica să fi plîns pitarul şi să fi blestemat cu blesteme spurcate şi-nfricoşătoare auzind întîmplările cum au fost cu Grigoraş, cîndu s-au smintit, şi cu Tănase, cînd l-au tăiat însuşi Vodă. Şi-a priceput ea că punea dînsul ceva la cale, că se-adunase c-un Magalat,

hoț de cai dovedit care și la ocnă au tăiat sare, avîndu umblete ascunse cu acela. Poate să fi avut în cap să-l scape pe boier, că-i tot pomeneau numele, dară ea, neștiind bine românește, nu le-au priceput sfaturile.

Nici cu turcoaica n-au rămas Sotir, cum se va fi socotit dînsa, că-ntr-o zi s-au întors acasă din tîrg, tulburat foarte, și i-au povestit de boierul Vlășceanu cum l-a ridicat gîdea-n spînzurătoare. Că, umblînd cu căldarea-n spate, au întîlnit halaiul ce-au fost pe Podul Tîrgului de Afară și s-au făcut el neștiutor, tot amestecîndu-se-ntre alții și-ntrebînd ce e pricina cu acel boier ? Și-au zis să fi stat față cîndu l-au ridicat gealatul de l-au sugrumat în juvăț. Dintru acea-ntîmplare, zicea Fatma Huzum, s-au făcut pitarul la suflet cum e cremenea, că nimic nu mai vedea pe lîngă sine. Și, cîndu au venit Magalat, i-au cerut pitarul să-i aducă arme și cal, care să fie hrănit bine, că are cale lungă de făcut. Și, aducîndu-i cal, au plecat, măcar că a fost ploaie de prăpădea pămîntul, zicîndu-i că altfel nu se poate, fiindu trebuință să isprăvească dînsul cusurul de-au mai rămas...

Ce-au vrut să spună cu acele vorbe numai a doua zi au înțeles, duminică, aflînd întîmplarea cum s-a furat trupul boierului spînzurat de stăpînire. Și, la cîteva zile, cîndu s-au întors la dînsa Sotir și l-a-ntrebat de ce s-a vîrît în acea primejdie, au zis pitarul c-au făcut după cum se cuvine, că nu putea-ngădui acea rușine fără să dea o pildă. Că la ei, la creștini, nu-i păcat și osîndă mai mare decît să nu pui în pămînt pentru odihna cea veșnică trupul cuiva care-au murit, ori și ce va fi făcut acela-n viață. Și-au fost mai mare păcatul și osînda cu acel boier, că pentru alții și-au pus viața, nu pentru sine, de i-au fost moartea cu nedreptul.

Și-au povestit cum i-au dus trupul, călărind el multe ceasuri de vreme, că i-au fost calea cu depărtare, tocmai

la Zidurı, c-au vrut să-i facă slujba morților un arhimandrit, Macarie, al căruia nepot au fost boierul. Și-au fost mîhnit că, fiindu împrejurare neprielnică, n-au făcut după rînduială, ce l-au coborît în groapă, pentru odihna cea veșnică, noaptea, cum nu se face, dară are nădejde la Dumnezeu, că vescovul acela-i om sfînt și se iartă. Și, cum i-au arătat Sotir, i-au dăruit lui acel vescov sabia Brîncoveanului, zicîndu că trebuie sabie-n țară...

Dar dînsa nu prea au luat aminte ce spunea, fiindu îngrijată pentru el, că-i erea viața-n primejdie, și s-au tot rugat să fugă-mpreună din hotarul țării, dară Sotir n-au vrut deloc, zicîndu că nu el trebuie să se ducă. Și s-au cutremurat toată cînd i-au înțeles gîndul, fiindu vădit că s-au smintit. I-au fost prepusul întemeiat, zicea Fatma, că, după ce-au stat el și s-au cugetat o vreme, au mînat-o-n tîrg să-i cumpere cîțiva calîpi de drojdie, de-aceea pentru pîine, de pe la mai mulți băcani, nu doar de la unul. N-au bănuit ea ce i-au fost gîndul, măcar că din sfatul ce i-au dat se vedea a nu fi lucru tocmai curat, dară i-au adus, socotind a nu fi vrun rău în acea faptă. Iar cînd i-au dat traista cu calîpii l-au văzut zîmbind, cum nu-l mai văzuse demult. Și ce-au făcut cu drojdia aceea însuși i-au povestit, a doua zi, în zori, cîndu l-au aflat rîzînd în hohote, ca un nebun, sub nucul cel mare din grădină.

C-au plecat în puterea nopții de-acasă și, furișîndu-se pe uliți, să nu-l întîlnească straja, a mers la Curte de-a intrat pe portița cea dosnică, unde străjuia mutul Doamnei Mărioara, c-avea inel cu pecete dat de Doamna pe care, arătîndu-l, l-au lăsat de-a intrat. Și-a luat-o-ntîi spre odăile slugilor, fiindu acelea-n spate, unde-au stat o clipă de-au amușinat văzduhul apoi, urmînd el dîra aceea de duhoare ce-o adulmecase, s-au zorit spre umblători. Acolo, fiindu noapte de vară cu zăduf, putoarea

ce venea din jos, sporită de căldură, otrăvea aerul, dară n-avea el vreme de gingășii muierești și nici nu se-aștepta să-i miroasă a odagaciu ! Ce și-au tras de la șold traista, și, cu multă băgare de seamă, căci lucrul trebuia făcut temeinic, a aruncat spre adînc jumătate din ce-au avut în traistă. Și-a stat s-audă plescăitul cu care adîncul acela puturos își primea darul, c-au vrut să fie-ncredințat că nici o piedică nu i-au zăticnit lucrarea.

Și-au luat-o apoi, tot pe sub umbra pomilor, spre zidul din spate al palatului, că erea acolo o ușă îngustă, din stejar ferecat în legături de fier și întărită cu piroane care da spre odăile cămărașilor și-ale slujitorilor din casă. Ușa aceea, cum știa el, nu se-ncuia pe dinlăuntru, ce numai c-un zăvor se zăvora a căruia limbă, de afară, se putea ridica vîrînd prin crăpătură lama unui cuțit. Și-a deschis-o cu fereală, să nu scîrțîie, că dinadins nu-i ungeau țîțînile, luînd-o pe scări în sus către privățile din dos, care ereau clădite în chipul celor turcești, cu podele din lespezi de piatră albă.

Duhoarea ce se ridica din hazna erea aici mai puțină, fiindu slugi anume rînduite ce spălau podelele de mai multe ori pe zi, și ardeau în cățui uleiuri înmiresmate, să mai primenească aerul cel împuțit. Și s-au pus cu spatele-n ușă, să nu-l ia fără veste, și-a golit traista spre adîncul duhnitor, și-a ascultat scîrna cum bolborocește înghițînd ce-i da el.

De-acolo, fiindu săvîrșită lucrarea ce cugetase a fi spre pilda ticăloșiei, a și luat drumul îndărăt, spre portiță, unde i-a pus în palmă mutului un galben împărătesc și l-a bătut pe spate cu mulțumirea celui ce are bună pricină și altuia să dea din al lui. Și-acela s-a temenit pînă-n pămînt, tot grohăind, fericit de bacșișul ce căpătase. Și-a ajuns în livezi fără alte-ntîmplări pe cînd

și noaptea-ncepuse a se sparge. Și n-a intrat în casă, i-a zis Fatmei, să nu-i strice somnul, ci a mers de s-a răstignit sub nucul cel mare din grădină, că lăsase acolo un ulcior cu vin. Și s-a tologit pe un braț de fîn, fiindu acela-nmiresmat, că n-apucase să se usuce, și-a băut prelung vin din ulcior, cu înghițituri mici, să-i simtă aroma.

Dară nici o plăcere n-a aflat în vinul acela, au mărturisit Sotir, c-au fost lucru nefiresc, de-i stăruia în nări un iz puturos de scîrnă, de-mpuțiciune... Și-au socotit a fi, nu se putea altfel, o amăgire, o înșelăciune a simțurilor ce mai păstrau, poate, amintirea mirosului aceluia greu care, din lipsa vîntului, stăruia în jurul umblătorilor de la odăile slugilor. Era, se-nțelege, lucru supărător, că nici vinul nu izbutea să-i alunge închipuirea aceea de duhoare ce răzbea peste mireasma tare-a fînului și-a frunzelor de nuc, stricînd văzduhul cu miros de stîrv. Și i-au părut atunci a-l auzi pe Triglava cum îi zice :

— Vezi ? Cine se ia după muscă ajunge la băligar, care, în lumea asta, e mult, că-n fiecare om șade un dobitoc. Și în noi șade cîte-o vită, să nu cugeți altfel, măcar că noi altcumva ne vedem. Nu ereai mai tihnit în cugetul tău pe cînd te aflai în neștiință ? Atîta vreme doară alta n-ai simțit a-ți lipsi decît muierea, vinul și-o bucată de carne friptă hoțește, pe jăratic. De ce n-ai ținut cuvîntul cum au scris la *Scriptură,* că fericiți sînt doar cei săraci cu duhul ? Să știi c-aceea-i adîncă-nvățătură, ce numai cine-au pătimit mult au putut-o afla. Iar tu, dacă vei ajunge s-o deslușești, amarnic te vei căi, dară va fi tîrzie vreme...

Și zice să fi oftat, că duhoarea haznalei îl podidea, grea și vîrtoasă ca un nor de ploaie. Și i-au fost, pesemne, închipuirea aprinsă de vin, c-au prins să-i joa-

ce-n fața ochilor o vedenie diavolească. Și-au văzut deslușit, de parcă însuși erea acolo, cum cade calîpul de drojdie-n hazna, cum se topește-n scîrna ce băltea puturoasă și clocită, răspîndindu-și duhorile ca niște aburi verzui. Au văzut cum, în cloaca aceea puturoasă, mizeria omenească începe să colcăie, să dospească, să fiarbă cu bulburuci, umflîndu-se și sporind în valuri ce se ridicau unele peste altele, tot mai sus, cum răbufneau prin găurile din podea, cum, în cele din urmă, împinsă din jos de valurile de scîrnă, podeaua se sparge și se surpă și o magmă puturoasă, colcăitoare, se revarsă copleșitoare prin odăi, acoperind și înghițind scumpele covoare persienești, grelele tripoduri de argint și talgerele-ncrustate, aduse de la Damasc, și besactele de abanos și cufere grele, ferecate-n argint, și țesături venețiene și sidefuri de India și arme de preț și giuvaeruri orientale și mozaicuri grecești și toate acele comori îngrămădite pretutindeni de lăcomia aprigă a celor mai flămînde jivine ce se abătuseră asupra țării, pustiind-o mai rău decît o hoardă de tătari. Trăznind un miros greu de-ndurat, valurile acelea de scîrboșenie năpădeau totul, revărsîndu-se domol, dară fără contenire, ca un blestem, prin odăi, năvălind pe uși afară, copleșind scările de piatră albă cu spurcăciunea lor. Și-au văzut puhoaiele acelea puturoase potopind grădina și havuzul și otrăvind văzduhul cu miasme atît de duhnitoare de parcă răbufnea-n ele toată necurățenia altui tărîm. Și-un nor de muște verzi, spurcate, se adunase, jucînd asupra Curții, cît nici soarele nu se mai vedea...

Și-n clipa aceea, zicea Sotir, au prins a hohoti, că, luată parcă de-un vînt, duhoarea ce-i stăruise-n nări se risipise fără urmă și-n juru-i rămăsese doar mireasma fînului și-a frunzelor de nuc, iar pe limbă au simțit iarăși gustul binecuvîntat al vinului din ulcior, ce și el

mirosea a proaspăt și a lut ars. Așa, hohotind, l-au aflat Fatma către care, cu ochii crunți de sînge, măcar că rîzînd, au povestit ce-au făptuit dînsul. Și, isprăvind, l-au văzut Fatma cuprins de-o tihnă mare încît, punîndu-și mîna căpătîi, au adormit ca un prunc nou-născut după ce l-au scos din scăldătoare.

În ziua acea, venind să-l caute Magalat, hoțul de cai, au plecat cu dînsul, călări și-narmați, umblînd fără fereală, c-au fost în tîrg neorînduială mare din întîmplările ce s-au petrecut la Curte. Și la dînsa nu s-au mai întors o vreme, ce doar din auziri a știut despre el, pe unde i-au fost drumurile. Că, mai întîi, a călcat mănăstirea de la Glavacioc și i-au făcut judecata lui Teofan, egumenul. Au năvălit acolo pe porți cu oameni înarmați și-au bătut toaca de s-au adunat călugării, aducînd în fața lor pe Teofan, care tremura ca frunza plopului. Și-a cuvîntat Sotir către monahi, zicîndu s-asculte cum au fost pricina:

— Eu, cum se știe, pe tot anul am dat mănăstirii, cu de la mine vrere, cîte zece oi, zece saci de grîu, zece vedre de vin, bașca ocă de ceară bună patru și galbeni doisprezece. Pentru ce dar, ticăloase, ți-au mai făcut trebuință să răpești al meu ? Îmbrăcat-ai haina sfîntă ca s-o pîngărești cu silnicii și furături ?

Și, ascultați și judecați, oameni, care sînteți buni, că de acestea, poate, l-aș fi iertat, dară au vrut scursura lumii, pentru ce-am făptuit eu, pitarul Sotir ot Glavacioc, să-mi pună la cazne copila ! Eu am venit anume să vă spun în sobor că e acesta păcat de neiertat. Că și fiarele codrilor își apără puii și se pun pentru ei, urmînd ele unor legi care-s de la Dumnezeu ! Iată, ca să se știe, în această lume eu nu mai pot trăi alături de făptura Satanei ! Azi e sfîrșitul lui, care va fi ștreangul !

Şi, cu mîna lui, l-au spînzurat de poarta mănăstirii, poruncind către monahi să-l lase acolo, să-l vadă bine lumea, că, de va cuteza cineva să-l dea jos, are să-l urce-n locul egumenului ! Şi două zile au atîrnat acela-n ştreang, pîn-au venit însuşi ispravnicul cu arnăuţii de l-au dat de-acolo că, fiindu zăduf, se-mpuţise rău. Şi-au găsit mănăstirea aproape părăsită de monahi, ce-au fugit pe la alte mănăstiri, şi averile egumenului ridicate de oamenii pitarului. C-au zis Sotir că cele rău adunate se cuvine-a fi bine-mpărţite. Şi-au dat pe la văduve şi la oameni sărmani, de-au uscat multe lacrimi.

Şi-au început apoi a umbla vorbe despre pitar că s-au împreunat cu mai mulţi şi-au prins a bate satele, călări şi-narmaţi, de adunau oamenii şi le cuvînta pitarul :

— Oameni, care sînteţi buni, pentru pricina că s-au arătat Vodă a fi tiran şi prădător, de-au ucis şi oameni cu nedreptul şi-au covîrşit ţara de stricăciune, ajungîndu noi a trăi fără lege, ne-am sculat noi, pitarul Sotir Mogoşanu ot Glavacioc, şi-am ridicat armele asupra stăpînirii şi-a grecilor, că ne-au năpădit ca pecinginea.

Şi-aceia care vor să vie cu noi vor căpăta cai şi arme şi vor primi parte de pradă din averile grecilor. Iară cine mai are putere-a răbda să nu vie, că e pe viaţă şi cu jurămînt care, de-l va călca cineva, oricine-a fi, se va osîndi cu moartea.

Şi s-au aflat unii, de acei mai zburdaţi, ce-au mers cu el, de s-au adunat prin păduri, după cum s-au spus, poate şi două sute de oameni. Dară nu-i ţinea la un loc, aşteptîndu să se mai adune, că tot veneau, ce-i risipise pitarul pîlcuri prin păduri, să nu-i afle poterele, că-i tot căutau. Dar, trimiţînd ispravnicul ot Dîmboviţa, kir Alecu Buliga, o roată de arnăuţi asupra lui, i-au înfruntat pitarul mai jos de Găieşti de i-au spulberat ca

pleava într-o luptă ce n-au ţinut nici un ceas de vreme. Pe căpetenia acelora, serdarul Răducanu Fîzlică, luîndu-l în prinsoare, l-au dus cu ei, dincolo de Sălcuţa, unde, făcînd popas, au stat şi l-au judecat Sotir. Şi-au zis să fi făcut multe silnicii oamenilor, pentru care-au poruncit pitarul şi l-au spînzurat de-un pom, la marginea drumului, de-au şi rămas numele locului Serdaru, pentru aducere aminte.

Veştile despre nemaipomenita îndrăzneală a pitarului care, cu cetele lui, săvîrşea necontenit tot soiul de fărădelegi în hotarul ţării i-au spăimîntat rău pe greci. C-au fost multe călcări de conace de-ale grecilor, în Vlaşca mai ales. Cădea ca un trăznet, unde nu te-aşteptai, spărgea porţile, jefuia, punea foc, spînzura, cît ajunseseră de-l pomeneau grecii cîndu se rugau la Dumnezeu, zicîndu : şi ne apără pe noi, Doamne, de urgia lui Sotir celui răzvrătit.

Şi-au fost la vremea-ceea un Marinică Haita, cobzar în taraful lui Ocheşică, care, la o nuntă, au făcut cîntec despre pitar, de l-au cam lăudat, că-l arăta să fie viteaz mare. Pe acela, dacă s-a auzit între greci, că s-a dus vorba, îl numiră nebun şi puţin au lipsit să-l închidă la Sărindar. Dar au pus de l-au dus la agie şi l-au bătut cu toiege, să-i bage minţile-n cap, şi el se văita şi ţipa cîndu-l băteau. Şi-au fost acolo mai mulţi greci care-l rîdeau, zicîndu :

— Ia auză-l-ăi ce glas are !

Şi ziceau să dea mai cu nădejde, să ia mai sus ! Că, lăsîndu-l acum, nu se ştie mai încolo cîte altele ar mai fi fătat despre nelegiuitul acela.

Şi tot vorbeau oamenii de pitar că şi-au pus pe cap gugiuman domnesc, cu fundul de postav alb, cum numai lui Vodă i-au fost îngăduit a avea, umblîndu cu sabia Brîncoveanului la şold. Spunea el că pe nimeni nu mai

cunoaște asupră-i, decît pe Dumnezeu din cer, iară legea nu, c-au stricat-o grecii, ce și moșia ne-au răpit. Pentru acele fapte, fiindu vădită răzvrătirea, au pus Vodă și i-au strigat numele pe la răspîntii și-au dat știre că i-au pus capul la preț mult ce-are să-l capete oricine l-a aduce, viu sau mort.

Și, fiindu toate așa tulburi, au mai venit și olăcar cu veste că s-au pornit oaste de moscali cîtă frunză și iarbă, de nu-i încape cîmpul cît vezi cu ochii. Și-au zis de Ipsilante, care erea Domn la Moldova, c-au trecut la moscali, măcar c-au avut beizadelele în prinsoare la Poartă, pentru credință. Și-au zisu de acea parte de țară, care-i spre hotarul Moldovei, c-au prins a se pustiii, că fug oamenii de intră-n oaste la moscali cu lefe mari.

Și, n-au avut bine vreme Vodă a se lua cu mîinile de cap, c-au venit veste că vin și oști de-ale nemților cei cu coadă, de se strîng la hotar, în Țara Ardealului.

Și, curîndă vreme, s-au auzit de mulți boieri c-au fugit noaptea să treacă la nemți, de-au intrat Vodă la griji multe. Și-au prins a făgădui că toate cele vechi le pune jos și le calcă și le dă uitării, numai ca să nu se băjenească boierii și țara. Că s-au temut să nu-i rămîie de la cin-să ia bir ! Și se tot îndrepta din vorbe, zicîndu că și măruntaiele-n om se mai gîlcevesc uneori ! Îi punea el vină Doamnei, că l-au adormit, fiindu pe lîngă dînsul mulți vicleni, chiar neamuri ce i-au fost.

Și s-au lepădat Vodă și de Doamna Mărioara, c-au trimis-o surghiun la Stambul sub cuvînt că vine timp de război și-s vremile neașezate. Dară nu i-au făcut nici cazne, nici bătăi, că au avut copii cu dînsa, fiindu între-aceia și de-ai lui. Și-au plîns atunci Doamna și-au zbierat și s-au bocit, tăvălindu-se pe jos, ca copiii, tot vorbind cu plînset de mă-sa, că mai bine să n-o fi adus pe lume decît să-ndure atîtea cîte-i face Vodă. Și tot că-

ta-n jur cu ochi rătăciți, dară nemica n-au folosit cu căitul și cu lacrimile, că Vodă au stat ca de lemn. Numai i-au zis să strîngă lucruri ce trebuie, c-a doua zi chiar are să plece la drum.

Așa, toate mergeau spre izbînda stolnicului, că s-au curățat de aceia ce i-au stat asupra. Dară n-au avut parte să se bucure că, la puțină vreme, din voia lui Dumnezeu, i s-au întîmplat moarte. Că amîndoi feciorii lui Kîzîl n-au murit bine, ce cu osîndă și cu rușine mare. Întîmplarea cînd au murit dînsul au fost așa :

Cînd au mînat-o Vodă pe Doamna către Stambul, avîndu calabalîc mult, au pornit-o cu chervanele prin Giurgiu. Și au rînduit Vodă pe stolnic, avîndu cu sine cincizeci de arnăuți, să-i fie pentru paza drumului, nefiind sigur din pricina răzvrătiților. Iar stolnicul, la drum întors, fiindu bizuit pe atîta sumă de oameni înarmați, au datu pe la Comana, unde-au avut moșie cumpărată, cu conac mare, boieresc, de la Ivanciu Motila, biv vel vistier. De acea călătorie poate să fi prins de știre Sotir cam tîrziu, au să nu fi avut oamenii adunați, că n-au lovit chervanele să le prade, ce-au pîndit pe stolnic la întoarcere, izbind fără veste și-mpresurîndu-i arnăuții, de i-au și spulberat. Dar, strîngînd stolnicul pe lîngă sine vreo douăzeci dintre ei, s-au pus și-au făcut năvală într-o lature, de-au spart alcătuirea lui Sotir și-au scăpat, izbăvindu-se. Și-n goana cailor, că stolnicul și-au lăsat careta și s-au încălărat, s-au tras în curți și-au închis porțile, întărindu-se și cu slugile ce-au mai fost. Fiindu feriți după ziduri, oamenii stolnicului dădeau din puști mai bine, cît au și nemerit pe unii, măcar că alergau aceia călări.

Și, avîndu Sotir trei oameni stricați de plumbi și văzînd că nu răzbesc, au dat mai îndărăt, să nu fie-n bătaia puștilor, și-au lăsat acolo numai o parte din oa-

meni, pentru hărţuială, iară el s-au dus cu alţii şi-au adus de prin sat neşte care cu fîn, de s-au pus în spatele acelora şi le-mpingeau cu mîinile. Cu meşteşugul acela, mergînd în dosul carelor pîn-la poartă, care-au spart-o cu iarbă de puşcă, au năvălit în curţi şi i-au căsăpit pe toţi cîţi i-au aflat. Şi-au strigat Sotir spre oamenii lui pe stolnic să-l prindă viu, c-acela au stat în conac, de l-au şi căutat mult, c-au fost pitit în hornul vetrei, sus.

Şi l-au omorît pitarul cu moarte grozavă, după ce i-au făcut judecata, zicînd :

— Tu ai fost nu unealta, ce capul lui Vodă, c-acela, neavînd minte, n-au putut prinde tîlcul faptelor. Că-i doar nebun ce trebuia închis la balamuc, dar, pentru păcatele noastre, au ale părinţilor noştri, ne-au osîndit Dumnezeu de ne-au dat sub puterea lui, să ispăşim. Voi, amîndoi, sînteţi făpturi de-ale iadului şi eu, dacă m-am ridicat în numele lui Dumnezeu, că cineva trebuia să fie, iată, vă trimit îndărăt la iad, c-acolo-i locul vostru, iară nu-ntre oameni !

Şi-au zis să-l ia de-acolo pe-acel vierme, că stolnicul, cu lăcrămi în ochi, s-au rugat de dînsul şi-i pupau cizmele să-i lase viaţa, că n-are să mai facă. Dar au fost Sotir ca turbat, avîndu ochii crunţi de sînge, şi-au dat cu piciorul de l-au prăvălit, zicîndu să fie mai bine cum au cugetat dînsul, că n-are să-l mai poată face pe Vodă unealta lăcomiei lui. Şi l-au spînzurat de mîini de hornul vetrei, unde l-au prins, măcar că le-a venit greu, că stolnicul se tot arunca la picioarele lui Sotir, de se ferea acela zicînd :

— Ia-te de pe mine, spurcăciune, că şi aerul îl otrăveşti cu suflarea.

Şi, ridicîndu-l pe horn, au pus de l-au fript cu foc mărunt, cît s-au chinuit Ianache şi s-au bocit, tot rugîn-

du-i să-i ridice viața. Și s-au îngrozit și oamenii care-au fost, ai pitarului, și-au stăruit să-i facă sfîrșitul și să termine, că nu-i aceea faptă omenească ce fac ei, dar Sotir au stat neclintit, avîndu inima cum e cremenea, și singur tot punea lemne pe foc. Iar cînd au fost semne c-au murit, au tras pitarul sabia Brîncoveanului și l-au descăpățînat de i-au înfipt capul într-un par, deasupra porții. Şi, închinîndu-se, au zis c-are nădejde la Dumnezeu să nu-i puie pricină, cîndu a fi la judecata cea mare, pentru ce-au făptuit el acolo. Că nu și-au încărcat sufletul cu moarte de om ! Așa au fost sfîrşitul stolnicului şi osînda ce i-au dat Sotir.

GLAVA 9.

ÎN CARE SE FACE ARĂTARE DESPRE CUM AU FOST SFÎRȘITUL ACESTOR URZELI ȘI DESPRE CE S-AU MAI ÎNTÎMPLAT CU DUMNEALUI PITARUL SOTIR MOGOȘANU OT GLAVACIOC

Pe Sava Arnăut, dacă s-au întors la Curte, după ce au murit Varahia, l-au mînat Vodă să facă cercetare și de altele în pricina calpuzanilor. Că, dacă l-au spovedit acel călugăr blestemat, zice să fi zis Triglava nește vorbe fără noimă, cum că pe Sotir, pitarul, l-au îndreptat la dînsul Macarie, arhimandritul, cel de l-au sugrumat turcii în vremea Brîncoveanului, că n-au vrut să spuie de comorile aceluia. Și Aga Manolache, vezi bine, lesne-au înțeles că boierul, poate de la caznele cu care l-au muncit Magaie, își rătăcise mințile, că nu mai ținea șir la vorbă și grăia-ntr-aiurea. Că acelui Macarie, arhimandritul, i s-au întîmplat moartea cîndu l-au tăiat și Constandin Vodă, fiindu de atuncea șaptezeci de ani trecuți ! Dară ceva, s-au socotit Vodă, tot trebuie să fi fost la mijloc, că și pitarul, după cum au zis Sava, ar

fi spus de un vescov, Macarie. Şi-au spus şi locul unde s-au aflat cu dînsul.

Din acelea, luînd aminte Vodă şi fiindu şi om bănuitor, au trimis pe Sava Arnăut cu o roată de lefegii călări să cerceteze ce-au fost întîmplarea? Au prepus dînsul că, vorbind aşa, calpuzanii umblau să-i ascunză pe alţii, cu care şi-au pus la cale urzelile. Dar aceia n-au putut fi aflaţi, dac-au fost, că Triglava alta n-au spus decît de acel arhimandrit, iară pitarul, dac-au fugit, n-au mai avut cum spune şi n-au mai fost de unde să afle. Şi arnăuţii lui Sava, dac-au mers la locul acela, la Ziduri, care-i pe lîngă Potlogi, unde au fost curţile Brîncoveanului, n-au aflat decît nişte ziduri vechi, o surpătură risipită şi mucedă, năpădită de buruieni. Erea, au zis ei, şi un loc mai întins, rotund, de parcă l-ar fi jucat ielele, unde zidul acela, măcar că se surpase, se păstrase alb şi neacoperit de ierburi. Dară suflare de om n-au fost, ce numai pustiul. Şi-au aflat din oameni c-au fost acolo, dară demultă vreme, o biserică, zisă a Vescovului, care-au ars-o turcii pe vremea Brîncoveanului, iară pe vescov l-au spînzurat de poartă. Şi-au zis aceia că-s locuri rele, Doamne fereşte!, că, uneori, i se mai întîmplă cîte vreunuia de i se năluceşte vechea biserică, dară aceea nu-i decît o amăgire...

Acuma, cum va fi fost lucrul după adevăr, bine nu s-au putut şti. Au pitarului i s-au nălucit, fiindu om slab de înger, dară atuncea de unde-au luatu semnele? Au să fi scornit dumnealui, cu gîndul ce-au avut, arătare amăgitoare, dară de unde să fi ştiut dînsul toată povestea cum au fost cu acel vescov, fiindu şi scursoare de vreme la mijloc? Au să fi fost lucru necurat la mijloc iarăşi se poate zice, că urzeală diavolească au urmat, cum am scris mai den sus, dară, dacă stăm şi cugetăm

bine, nici aceea n-au putut fi, că nu s-a pomenit să se-arate dracu-n biserică și cu cruce de gît...

Noi, cum am aflat, am pus aice, iară mai multe nu știm și nu putem spune desluşit pricina cum au fost, ce fiecare, după cugetul lui, să caute un tîlc întîmplărilor am lăsat, că nu ne-au fost nouă dat a dezmărgini cele mărginite.

Ci noi să spunem și de acea nălucire-a pitarului, de au povestit-o Fatmei Huzum, că s-au adeverit întocmai, numai au mai venit și alt semn, de la Dumnezeu, că-i osîndit Vodă să ispășească-n iad, la matca focului celui veșnic. Că-ntîmplarea au urmat așa : potopindu-se Curtea cu scîrnă, s-au făcut îmbulzeală mare și spaimă, că alergau toți în toate părțile și nimenea nu-nțelegea, fiindu buimaci, cum au venit așa pacoste peste ei, că nu mai pomeniseră așa-ntîmplare, nici și-ar fi-nchipuit. Și, fiindu toate alandala, nu se știe din a cui nebăgare de seamă, au căzut pesemne o lumînare din sfeșnic și s-au aprins Curtea de-au ars averile Mavroghenilor, cît s-au și plinit vorba cea turcească : *haram gheldi, haram ghiti*, adică, adusă românește, rău au venit, rău s-au dus !

Din acea-ntîmplare au turbat de mînie Vodă și l-au trimis pe Sava Arnăut cu poteră să-i caute urmele și, viu sau mort, să i-l aducă de unde-a ști. Și-acela au prins a umbla bezmetic, că pitarul punea foc la conacele grecilor, zicîndu c-aprinde lumini pentru Grigoraș și pentru Triglava și pentru Tănase, ba către Găiești, ba tocmai pe la Horezu, ba către Dunăre, pe la Giurgiu, cît alergau aceia-n toate părțile, ca neşte oi de cele capii. Dar, avîndu Sava rînduite iscoade, i-au luat urma și-au prins a-l hăitui prin păduri, unde-au mai fost adunat și cu alții. Și-n trei rînduri i-au stat împotrivă lui Sava de i-au ucis oameni mulți și se-nfricoșaseră arnăuții rău de tot, cît nici nu prea mai voiau să-i calce urmele. Că umblau

vorbe de pitar că-i dres, să nu-l strice glonțul, fiindu el vîlhovnic. Dar au fost cu Sava și-un Caraghiorghi, român turcit, bată-l mîniile lui Dumnezeu, că ne-au măgărit neamul!, că pe el l-au chemat Gheorghe Negru, dară și-au schimbat numele, poreclindu-se turcește, și-au datu acela de i-au făcut un glonț de argint, ce l-au dus unei babe pricepute să-l menească și să-l descînte. Acel Caraghiorghi s-au jurat că din el are să-i fie moartea pitarului, că umbla tot cu gînd c-are să-i numere Vodă banii-n palmă, cum s-au făgăduit.

Și-ntr-un rînd, fiindu la locul ce se chiamă Corbi, care e-n Vlașca, dacă i-au stat pitarul împotrivă lui Sava și arnăutul au avut oameni mai mulți, i-au copleșit și i-au risipit pe-ai pitarului, ce-au prins a fugi călări. Și i-au alungat arnăuții iară pitarul, ca să-i scape, s-au răzlețit, știindu bine că pe dînsul umblau a-l prinde. Și i-au lăsat Sava pe aceia și s-au pus cu toată potera după pitar, că l-au cunoscut după gugiumanul cel cu fund alb, dară calul lui Sotir, fiindu mai bun, i-au rămas mult. Dar, ajungînd el la apa Argeșului, au sărit pitarul să treacă Argeșul înot. Și-au fost aproape să urce pe celălalt mal, măcar c-au fost apa venită mare, că plouase mult, cîndu l-au ajuns arnăuții. Și-au dat aceia din puști de cădeau plumbii ca grindina, dară nimica nu i-au stricat. Și-au venit și-acel Caraghiorghi, turcitul, și-au pus pușca-ntr-un ciot de salcie și-au dat foc în pitar. Și poate să-l fi nemerit că, pe cum povesteau aceia ce-au fost față, s-au văzut bine cum au aruncat Sotir mîinile pe spate și-au căzut de pe cal în apă, de unde nu s-au mai văzut ieșind, ce numai gugiumanul s-au găsit, că plutea pe apă.

Pentru acea-ntîmplare, dacă s-au auzit, Fatma Huzum au leșinat de plîns mult, că l-au jelit amarnic și

s-au tînguit și-au blestemat, măcar că Sotir n-au fost mort dovedit că, apa Argeșului fiindu iute, nu i-au aflat trupul, oricît l-au căutat arnăuții. C-au rămas și-a doua zi, tot căutîndu-l, ca să-i ducă la Curte capul pentru credință, dară cu nemica nu s-au întors în mînă. Ba acel Caraghiorghi, temîndu-se să nu-și capete banii, că-i putea pune Vodă pricină, nici noaptea n-au ieșit din apă, de-au rămas cu junghiuri în șale, mergîndu tot încovrigat. Și se vede c-au cunoscut bine turcitul apucăturile lui Vodă, că nu i-au dat Mavrogheni pentru isprava de-o făptuise batîr o para găurită, zicîndu că umblă cu-nșelăciuni, de plîngea acela ca un copil, văzîndu cum i-au luatu apa norocul și cu nemica nu s-au folosit. Și se jura pe toate celea către oricine că l-au răpus pe pitar, dară mai mulți nu voiau să crează, zicîndu că nu putea el, c-au fost Sotir dres și-au avut și iarba fiarelor, dar eu nu cred să fi scăpat, c-au dat turcitul în el cu glonț de-argint și-acela strică farmecul...

Iară Vodă rău fu, rău sfîrși că, fiindu de nărav rău și ținîndu el pravila cum țin și cîinii vinerile de postesc, au făcut tot după cum l-au învățat Satana, că minte la nebun cît glas la pește. Numai că, fiindu norocul mutător, i-au înțărcat Diavolul umbletele și-au curățit lumea de sminteala lui, că toate le-au dărăpănat și le-au stricat, fiindu și-ntărîtat de mulți și deprins cu nărav rău. Că lingăriile și măgulelile, cum se știe, ajung de-ntunecă dreptul simț, iară el au fost, după cum bine-au zis Sotir, om ne-nvățat la minte și smintit, să-l închizi în balamuc, nu să-l așezi Domn în capul țării. Că, dacă n-au avut însușire a fi Domn, n-au putut pătrunde tîlcul faptelor, luîndu aminte la vremelnicia tiparelor în care se-așează viața, că pe lume totu-i schimbător.

Și n-au adus dînsul folos țării nici cît e bobul de mei, ce numai pentru sine au umblat s-apuce, că i-au

fost lui gîndul tot la răpiri și furături, dintru care-au strînsu și multă sumă de bogăție, ce foarte ascunsă o ținea. C-au îngropat bani mulți cu robi țigani și-apoi pe toți aceia însuși i-au omorît, ca să nu-i vînză taina la nimeni. Că n-au știut cum au zis Luca : nu este nimic acoperit care nu va fi descoperit, nimic tăinuit care la iveală să nu iasă și nu va veni la lumină.

Dară și-au căpătat bună plată, că l-au tăiat turcii pentru cîte-au făptuit. Și bine i-au făcut, n-ar mai putrezi !, după vorba ce zice să nu-i sapi altuia groapă, că singur poți da-ntr-însa. Că prea au fost lacom s-apuce dară, dacă l-au tăiat turcul, și averile ce-au mai scăpat i-au luat toate, cît ajunsese Doamnă-sa și cu coconii de trăiau din milostenie ce căpătau de pe la alții. Vezi că s-au întors roata și i-au ajuns blestemele, că prea au fost iubitor a vărsa sîngele oamenilor și-a le face cazne și bătăi rele. Că nu scăpau de el nici vlădică, nici opincă, că le lua tot, lăsîndu-i calici, să ceară la capul podului. C-au crezut a domni după cum i-a fi voia, nu după legi și pravile și obiceie ce-au fost rămase din bătrîni. Dară cu acele ce stăpînire au putut tocmi dînsul ? C-așa au făcut de-au risipit țara și-au fugit oamenii, decît care rău mai mare nu-i și nici poate fi. Că țara-i un pămînt pe care din moși-strămoși ni-i dat a-l păstra și-a-l păzi și nimeni nu va să-l părăsească, că neamul lui acolo odihnește și, dac-a pleca, cine le-a mai aprinde lumini și-a le mai face pomeniri ? Că omul nu-i vită să-l dai, dacă moare, la puțul sec. Încît zicem și noi, după zisa *Scripturii*, că rătăcirile Domnilor cată să ne fie pildă, spre a nu mai face așa !

Nefiindu noi vrednici de mai mult, am zis măcar să scriem aici, pentru ținere de minte și ca să se știe, de-acele fapte, că lucrurile ce s-au întîmplat dau minte omu-

lui, că vremea tot aduce-napoi toate cîte-au trecut și-au mai fost.

Și, la vremea-ceea, au venit în țară oști, cătane nemțești și moscali, de l-au scos pe Mavrogheni cel nebun din domnie. C-au venit cu oștile și români de aceia din țară, care-au fugit de dări grele și de trai rău și de nevoi, cum am arătat la ftoro zacon. Se luptau aceia cu vitejie mare, zicîndu ei că se pun pentru țară, și, de unde mergea Mavrogheni a-i bate, cu multe oști turcești, mai de multe ori bătut s-au întors, că abia s-au scăpat peste Dunăre.

De unde se vede că poate să fi fost și cum au cugetat acei calpuzani că, pentru pîrile și urzelile lor, au ajuns vremea de-au intrat turcul la bănuieli, că s-au hainit Mavrogheni, și însuși vizirul i-au pus vină c-au făcut mozavirie și s-au muscălit. Că murise Hassanpașa, capudanul, fiindu bătrîn, și n-au mai avut cine-l scăpa de urgie. Dară au fost și nesocotința lui Vodă care, făcîndu moartea acelor cărturari, bună pildă au datu, că-n felul lor s-au sculat apoi și alții, fiindu și țara neașezată, sub cuvînt că se pun să moară pentru țară. Și cîntau cîntece ce-au făcut Grigoraș, de acelea despre Vodă, în care zicea că numai atunci e slava statornică, cîndu toți de obște sîntu mulțumiți.

Vorbele acelea n-au fost fără temei, că nu din răutate și netocmeală se ține și stă lumea, ce din acelea se strică și se risipesc țările. Cum au fost și sub Mavrogheni cînd, dacă au fost țara apăsată de biruri, peste tot se plodea răzmirița, cît, auzindu-se că vin oști străine, au ajuns oamenii de-și ziceau :

— Să nu stăm cu Domnul, că ne-au stricat obiceiele de am rămas săraci și goi și n-avem ce apăra, că averea o am vîndut-o pentru năpăștile ce-au venit peste noi de la Vodă. Mai bine-ar fi Vodă să fugă, să se ducă-ntre

turci, de unde-au venit, că vrăjmașii i s-apropie. Iată, toate avuțiile ce-am avutu le-am pierdut, măcar sufletele să nu pierdem, că nu mai avem pentru ce le pune...

Socoteau dînșii, cum s-au văzut apoi, că vrăjmașii Domnului nu ereau și vrăjmașii lor, că de la ei nu mai aveau ce lua aceia și nu mai aveau pentru ce se bate și pentru ce să își puie viața. Că numai cu viața-i lăsase Vodă, pe care-i lăsase, dacă aceea, cum i-au zis și Tănase, putea fi socotită viață. Așa, pentru multe fapte stricăcioase, am ajuns mai rău și decît albinele, c-acelea își apără al lor cu acuri înveninate și-și pun viața pentru matca lor și pentru munculița lor, dară ei pentru ce să-și mai puie viața ?

C-au fost pricina pentru care s-au pornit acele urzeli ale cărturarilor prea adîncă, de nici moartea dacă li s-au întîmplat n-au pus capătul răzmiriței. Că umblau vorbe fel și fel și mulți ziceau de pitar înșiși să-l fi văzut, umblînd alăturea c-un monah bătrîn, alb la plete, ce-avea de gît cruce de arhimandrit peste care-au mai avut și ochiul unui juvăț de frînghie. Pentru acele vorbe, după ce s-au tras oștile, așezîndu împărații pace-ntre dînșii, au rămas sămînță de zurbă, că mulți s-au tras în păduri și s-au făcut tîlhari și-au prins a-i călca pe greci. Ba și feciori de boieri, dintre cei mai zănatici, au luatu acest nărav rău și vătămător, apucîndu-se să hoțească cu cetași la drumul mare. Și-n prostime, pentru acele fapte rele, se scorneau fel și fel de cîntece între care, mai ales, au fost unul ce zicea de pitar și de vremile cele grele și fără cumpănă cînd e trebuință să trimită Dumnezeu viteji în lume. Ce eu socotesc a nu fi bine-așa, că stelele cerului numai cînd e-ntuneric se văd...

(sfîrșitul lipsește)

București, ianuarie — septembrie 1985

Lector : GABRIELA ADAMEȘTEANU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut : 1987. Bun de tipar : 28 X 1987.
Format : 16/54×84. Coli tipo : 15.

Tiparul executat sub comanda
nr. 419 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România